
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01309432 1

GÖTEBORGS HÖGSKOLAS

ÅRSSKRIFT

BAND XIV.

1908.

UTGIFVEN PÅ BEKOSTNAD AF HÖGSKOLANS
GUSTAF-ADOLFSFOND

GÖTEBORG
WETTERGREN & KERBER

INNEHÅLL:

SEXTI PROPERTII ELEGIAE

RELEGIT ET SVECICE CONVERTIT

ELIAS JANZON

II.

LIBER SECVNDVS

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A. B.
1908

SEXTI PROPERTII ELEGIARVM

LIBER SECVNDVS

RELEGIT ET SVECICE CONVERTIT

ELIAS JANZON

I.

Quaeritis unde mihi totiens scribantur amores,
unde meus veniat mollis in ora liber.
non haec Calliope, non haec mihi cantat Apollo:
ingenium nobis ipsa puella facit.
sive illam Cois fulgentem incedere cogis,
hoc totum e Coa veste volumen erit:
seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
gaudet laudatis ire superba comis:
sive lyrae carmen digitis percussit eburnis,
miramur, faciles ut premat arte manus:
seu cum poscentes somnum declinat ocellos,
invenio causas mille poeta novas:
seu nuda erepto mecum luctatur amictu,
tum vero longas condimus Iliadas:
seu quidquid fecit sive est quodcumque locuta,
maxima de nihilo nascitur historia.
quod mihi si tantum, Maecenas, fata dedissent,
ut possem heroas ducere in arma manus,
non ego titanas canerem, non Ossan Olympo
inpositam, ut caeli Pelion esset iter,
non veteres Thebas, nec Pergama nomen Homeri,
Xerxis et imperio bina coisse vada,
regnave prima Remi, aut animos Carthaginis altae,
Cimbrorumque minas et benefacta Mari:
bellaque resque tui memorarem Caesaris, et tu
Caesare sub magno cura secunda fores.
nam quotiens Mutinam aut civilia busta Philippos
aut canerem Siculae classica bella fugae,
eversosque focos antiquae gentis Etruscae,
et Ptolemaei litora capta Phari,
aut canerem Aegyptum et Nilum, cum attractus in urbem
septem captivis debilis ibat aquis,

1.

Hur det sig kommer att jämt elegier jag diktar, I frågen,
och att om kärlek blott handlar hvar bok jag ger ut.
Ej af Calliope lärd, ej lärd af Apollo jag sjunger:
all min talang som poet får jag af tjuserskan själf.
Låter i siden från Cos hon ibland motvilligt sig skåda,
hela volymer jag strax fyller med siden från Cos;
såg jag, hur löst hennes hår kring tinningen fladdrade, tjust hon
lyssnar till lockarnes lof, höjer sitt hufvud därvid;
grep hon i lyrans strängar med fingrar som elfenet hvita,
högt jag beundrar, hur lätt handen och skickligt hon för;
sluter hon ögonens lock sömndrucken igen för att hvila,
tusende nya motiv finner för sånger jag då;
och om beröfvad sin dräkt hon med mig käckt kämpande brottas,
o, då sväller min dikt ut till en stolt Iliad;
ja, hvadhelst hon har gjort och hvadhelst än sagt, af en ringa
småsak genast jag får ämne till verser i mängd.
Men om mig ödet beskärt den gåfvan, Maecenas, att kunna
hjältearméer till kamp föra på ärones ban,
icke titanerna då jag besjönge och hur på Olympus
Ossa de vroko att hög himmel med Pelion nå,
Thebae det åldriga ej, ej Troja, maeoniern ära,
eller på Xerxes' bud fordom förenade haf,
Romulus ej, Roms förste regent, ej trotsigt Carthago,
Marii bragder jag ej sjönge och cimbrernas hot:
nej, hvad din Caesar i krig och i fred uträttat och näst den
väldige Caesar jag dig ville besjunga, min vän.
Sjönge jag Mutina då eller borgaregrafven Philippi
eller armador i vild flykt på Siciliens haf,
grusade härdar och hem i det gamla etrusciska landet
och ptolemaisk fyr, Pharus, på kufvade skär
eller aegypternas Nil, hur han släpades hit och förkrossad
skred i triumfen med sju fjättrade mynningar fram.

aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actiaque in sacra currere rostra via,
te mea musa illis semper contexeret armis,
et sumpta et posita pace fidele caput.
Theseus infernis, superis testatur Achilles,
hic Ixioniden, ille Menoetiaden.
sed neque Phlegraeos Iovis Enceladique tumultus
intonet angusto pectore Callimachus,
nec mea conveniunt duro praecordia versu
Caesaris in Phrygios condere nomen avos.
navita de ventis, de tauris narrat arator,
enumerat miles vulnera, pastor oves,
nos contra angusto versantes proelia lecto:
qua pote quisque, in ea conterat arte diem.
laus in amore mori: laus altera, si datur uno
posse frui: fruar o solus amore meo!
si memini, solet illa leves culpare puellas,
et totam ex Helena non probat Iliada.
seu mihi sint tangenda novercae pocula Phaedrae,
pocula privigno non nocitura suo,
seu mihi Circaeo pereundum est gramine, sive
Colchis Iolciacis urat aena focis,
una meos quoniam praedata est femina sensus,
ex hac ducentur funera nostra domo.
omnes humanos sanat medicina dolores:
solus amor morbi non amat artificem.
tarda Philoctetae sanavit crura Machaon,
Phoenicis Chiron lumina Phillyrides,
et deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
restituit patriis Androgeona focis,
Mysus et Haemonia iuvenis qua cuspide vulnus
senserat, hac ipsa cuspide sensit opem.
hoc siquis vitium poterit mihi demere, solus
Tantaleae poterit tradere poma manu:
dolia virgineis idem ille repleverit urnis,
ne tenera adsidua colla graventur aqua:
idem Caucasia solvet de rupe Promethei
bracchia et a medio pectore pellet avem.

kungar vid segrarens vagn uti gyllene bojor och slagen
flotta från Actii haf förd Via sacra framåt,
städs i min episka sång dig ock infläta jag ville:
troget i fred som i krig stod ju din Caesar du bi.
Theseus i Tartari värld på Pirithous stolt, på Patroclus
pekar som typ af en vän Thetis' förgudade son.
Men att phlegraeiska fält, Zeus' strid och Enceladi, värdigt
fira sin stämma för svag själfve Callimachus fann;
mig blef röst ej heller förlänt att i mäktiga rytmer
tälja, hur Caesar med glans höljer sitt phrygiska hus.
Seglaren hafvet i storm, sina dragare skildrar en landtman,
sår, som han fått, en soldat, herden de får, som han skött,
jag den kamp däremot, som i trång bädd älskande kämpa:
troget enhvar den konst idke, som bäst han förstår.
Dö för sin kärlek är skönt, skönt ock att en enda få ägna
hela sitt lif; må jag blott slippa rivaler, jag ber.
Minnes jag rätt, med förakt hon om flyktiga tärnor ju talar,
blott för en Helenas skull tål Iliaden hon ej.
Räcktes af Phaedra mig ock trollbägarn med dårande drycken,
drycken, hvarmed hon likväl ej sin Hippolytus vann,
blefve af Circe med gräs jag förvandlad, och redde Medeas
konst i Iolcus åt mig än ett föryngringens bad:
en, en kvinna mig sans och besinning betagit, och hennes
tröskel förlåter jag först, bärs jag som död därifrån.
Medel det ges hvart kval, som en människa plågar, att häfva:
Amor af ålder allen gäckade läkarens konst.
Så Philoctetes ju fick, när han haltade, bot af Machaon,
Phoenix af Phillyras son Chiron, när synen han mist;
och med cretensiska örter jämväl epidauriske guden
skänkte åt Minos hans barn lefvande åter en gång;
mysiern ock, af haemonierns lans svårt sårad, omsider
läkdom fann för sitt sår just af haemonierns lans.
Men för att kunna mitt bröst från kvalen förlösa du måste
kunna i Tantali hand lägga den frukt han begär,
fylla jämväl danaidernas kärl och befria de spädas
skuldror från straffet att städs skafvas af tyngande krus,
ja, från Caucasi fjäll lösgöra den fjättrade fången,
jagande gamen ifrån sargade sidan sin kos.

quandocumque igitur vitam mea fata reposcent,
et breve in exiguo marmore nomen ero,
Maecenas, nostrae spes invidiosa iuventae,
et vitae et morti gloria iusta meae,
si te forte meo ducet via proxima busto,
esseda caelatis siste Britanna iugis,
taliaque inlacrimans mutae iace verba favillae:
'huic misero fatum dura puella fuit'.

Därför, närhelst jag af skickelsen kräfs på det lif mig förläntes,
när jag ett bortglömdt namn är och ej mer på en sten,
ack, du min ungdoms hopp, som mig afund bragt, min Maecenas,
du, som i lifvet mig glans gifvit och ger i min död,
far då vägen du fram, vid hvars rand min graf är belägen,
låt din med bildverk rikt prydda britanniska vagn
hålla och fäll på mitt stoft, där det hvilar, en tår med de orden.
'stackars min skald, af en hård flicka i döden du drefs!'

II.

Liber eram et vacuo meditabar vivere lecto:
at me conposita pace fefellit Amor.
cur haec in terris facies humana moratur?
Iuppiter, ignoro pristina furta tua.
fulva coma est longaeque manus, et maxima toto
corpore, et incedit vel Iove digna soror,
aut cum Dulichias Pallas spatiatur ad aras,
Gorgonis anguiferae pectus operta comis,
qualis et Ischomache Lapithae genus heroine
centauris medio grata rapina mero.
Mercurio talis fertur Boebeidos undis
virgineum Brimo conposuisse latus.
cedite iam, divae, quas pastor viderat olim
Idaeis tunicas ponere verticibus.
hanc utinam faciem nolit mutare senectus,
etsi Cumaeae saecula vatis aget.

2.

Fri jag ju var, och min bädd ej skulle med kvinna jag dela:
ack, med sin låtsade fred Amor tyvärr mig bedrog.
Hvi så härlig gestalt ock låta här nere på jorden
dväljas? Jag känner ej mer Juppiters vägar igen.
Gyllene hår och förnämt afsmalnande hand och en drottnings
hållning hon har och en gång, värdig den högstes gemål,
värdig en Pallas, till fest vid Dulichias altare skrudad,
som på sitt pansrade bröst Gorgo med ormarne bär.
Lik Ischomache ock, den lapith-furstinnan, hon tycks mig,
vinomtöcknad centaur-skaras förtjusande rof.
Sådan hon var, är det sagdt, när vid Boebes flöden i Hermes'
kärliga armar hon sjönk, Brimo, den trotsiga mön.
Ja, hon besegrar jämväl, I odödliga, er, som i ohöljd
fägring af herden en gång läten på Ida er ses.
Måtte förhärjaren Tid mildt skona ett anlet som detta,
skulle en ålder det ock skåda, sibylla, som din!

III.

'Qui nullam tibi dicebas iam posse nocere,
haesisti: cecidit spiritus ille tuus.
vix unum potes, infelix, requiescere mensem,
et turpis de te iam liber alter erit.'
quaerebam, sicca si posset piscis arena
nec solitus ponto vivere torvus aper,
aut ego si possem studiis vigilare severis:
differtur, numquam tollitur ullus amor.
nec me tam facies, quamvis sit candida, cepit
(lilia non domina sint magis alba mea;
ut Maeotica nix minio si certet Hibero,
utque rosae puro lacte natant folia),
nec de more comae per levia colla fluentes,
non oculi, geminae, sidera nostra, faces,
nec siqua Arabio lucet bombyce puella
(non sum de nihilo blandus amator ego),
quantum quod posito formose saltat Iaccho,
egit ut euhantes dux Ariadna choros,
et quantum, Aeolio cum temptat carmina plectro,
par Aganippeae ludere docta lyrae,
et sua cum antiquae committit scripta Corinnae:
carmina, quae quivis, non putat aequa suis.
non tibi nascenti primis, mea vita, diebus
candidus argutum sternuit omen Amor?
haec tibi contulerunt caelestia munera divi,
haec tibi ne matrem forte dedisse putes.
non non humani partus sunt talia dona:
ista decem menses non peperere bona.
gloria Romanis una es tu nata puellis·
Romana accumbes prima puella Iovi,
nec semper nobiscum humana cubilia vises.
post Helenam haec terris forma secunda redit.

3.

'Aldrig dig skulle, så lät det ju nyss, mer dåra en kvinna.
Nu är du återigen fast och förstummadt ditt skryt.
Knappt en månad du mäktat i lugn framlefva, och redan
är du i färd med en bok, arme, på nytt till din skam.'
Ja, mitt försök var för djärft! Ej kan ju en fisk uppå torra
sanden, en vildgalt ej dväljas i hafvet. Och jag
skulle åt studier ägna min natt? Omöjligt. Sin kärlek
glömma man kan till en tid, döda den ingen förmår.
Ej är det anletet blott som mig tjust, fast fager dess färg är —
ren som en lilja och skär skimrar min älskades kind,
såsom Maeotiens snö mot hiberisk cinnober sig bryter,
såsom när blad af en ros simma på hvitaste mjölk —,
ej blott lockarnes svall, öfver glänsande skuldrorna gjutet,
ej hennes ögon, mitt lifs stjärnor, och elden i dem,
ej att i siden, som köpts från Arabien, prunkar en flicka —
aldrig på lappri mitt lof spillde som älskare jag.
Nej, hvad som fängslar mig är, när pokalerna fyllts och hon hänförd
dansar, som Euhierns brud förr i maenadernas svärm,
när hon behagfullt rör den aeoliska lyran och sången
likt pieridernas skön tonar till strängarnas spel,
eller när djärft hon i vers upptager en dust med Corinna,
ratande dikt, som enhvar nämnde för mera än sin.
Säkert sitt prosit en gång profeterande nös öfver vaggan
kärlekens rosige gud, härliga flicka, för dig.
Sådana himmelska gåfvor en gud blott mäktade skänka:
tro mig, sådana ej ammas vid moderligt bröst.
Icke ur människostam uppspira så ädla talanger,
månader tio förmå icke att veckla dem ut.
Dig är af ödet beskärdt romarinnornas ära att varda:
Juppiters läger du skall dela, den första från Rom,
icke i låga gemaken med mig här dväljas beständigt.
Helena själf har på nytt tagit gestalt uti dig.

hac ego nunc mirer si flagret nostra iuventus?
pulcrius hac fuerat, Troia, perire tibi.
olim mirabar, quod tanti ad Pergama belli
Europae atque Asiae causa puella fuit:
nunc Pari tu sapiens et tu Menelae fuisti,
tu quia poscebas, tu quia lentus eras.
digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles:
vel Priamo belli causa probanda fuit.
siquis vult fama tabulas anteire vetustas,
hic dominam exemplo ponat in arte meam:
sive illam hesperiis sive illam ostendet eois,
uret et eoos, uret et hesperios.

Numer undrar jag ej, att i brand står hela vår ungdom:
skönare skäl för sitt fall Troja i dig hade ägt.
Sällsamt fann jag det förr, att en världsdel blott för en flickas
skull med en världsdel vildt kämpat på Ilions fält;
dock nu ger jag er rätt, dig Paris och dig Menelaus,
dig i din fordran, men ock dig med ditt trotsiga nej.
Glad en Achilles sitt lif för ett anlete låtit som detta;
Priamus, lefde han än, funne det slaktningar värdt.
Vill du som målare vinna ett namn mer stort än Apelles,
sök att i färg på din duk fästa min flickas porträtt.
Visa det sedan för folken i nord, låt södern få se det —
folken i söder du skall tjusa och tjusa en nord.

IV.

His saltem ut tenear iam finibus! hei mihi, siquis,
acrius ut moriar, venerit alter amor!
ac veluti primo taurus detrectat aratra,
post venit adsueto mollis ad arva iugo,
sic primo iuvenes trepidant in amore feroces,
dehinc domiti post haec aequa et iniqua ferunt.
turpia perpessus vates est vincla Melampus,
cognitus Iphicli surripuisse boves;
quem non lucra, magis Pero formosa coegit,
mox Amythaonia nupta futura domo.
multa prius dominae delicta queraris oportet, IV
saepe roges aliquid, saepe repulsus eas,
et saepe inmeritos corrumpas dentibus ungues,
et crepitum dubio suscitet ira pede:
nequiquam perfusa meis unguenta capillis,
ibat et expenso planta morata gradu?
non hic herba valet, non hic nocturna Cytaeis,
non Perimedeae gramina cocta manus;
quippe ubi nec causas nec apertos cernimus ictus,
unde tamen veniant tot mala caeca viast.
non eget hic medicis, non lectis mollibus, aeger,
huic nullum caeli tempus et aura nocet:
ambulat, et subito mirantur funus amici:
sic est incautum, quidquid habetur amor.
nam cui non ego sum fallaci praemia vati?
quae mea non decies somnia versat anus?
hostis siquis erit nobis, amet ille puellas:
gaudeat in puero, siquis amicus erit.
tranquillo tuta descendis flumine cymba:
quid tibi tam parvi litoris unda nocet?
alter saepe uno mutat praecordia verbo,
altera vix ipso sanguine mollis erit.

4.

Nej, framhärda jag vill i min tjänst: hvi skulle jag knyta
 blott för att öka mitt kval kärlig förbindelse ny?
Oxen vid plogen sitt ok afskudda sig söker i början,
 sen, då han vant sig därvid, spak i sin fåra han går;
älskande ynglingen käckt till en tid jämväl sig förhäfver,
 men är hans trots blott kväst, finner han nöjd sig i allt.
Nesligt med bojor belagd ju en siare blef som Melampus,
 när på sin gärning han greps, röfvande Iphicli hjord,
lockad af snöd vinst ej, men af Pero den fagra, som skulle
 snart i hans fädernehem hälsas i Pylos som brud.
Ofta förut du likvisst får tjuserskans nycker beklaga, 4
 tigga om gunst och försmådd ofta begifva dig hem,
ofta jämväl med din tand oskyldiga naglarne nagga,
 stampa med tveksam fot ofta i marken af harm.
Dränkte jag icke mitt hår med parfym, jag arme, förgäfves?
 Gick jag där ej som en sprätt sirligt med släpande steg?
Örter mot dylikt kval kan ej Perimede i natten
 samla, Medea dig ej reda en räddningens dryck;
när du till sjukdom skäl ej ser, ej spår af en skada,
 hvadan det onda likväl kommer, förgäfves du spör.
Här ej läkare hjälp, ej dunbädd bringar den kranke,
 tryckande kvalm honom ej skadar och växlande vind:
frisk går vännen och sund i vår krets, och med ens är han borta.
 Så oss kärleken städs gäckar, hvadhelst den nu är.
Nämn den tiggarprofet, som mig ej utplundrat, och nämn den
 häxa, som icke mig tydt tionde gången min dröm!
Vände till flickor sin håg, så önskar jag, hvarje min ovän;
 är du min vän däremot, sök dig en gosse, jag ber.
Trygg med din farkost far lugnt flytande floden du utför,
 rädes för skeppsbrott ej: stranden så nära ju är.
Honom du lätt med ett endaste ord omstämmer till mildhet,
 henne du blidkade knappt, läte du äfven ditt lif.

V.

Hoc verum est, tota te ferri, Cynthia, Roma,
et non ignota vivere nequitia?
haec merui sperare? dabis mihi, perfida, poenas:
et nobis aliquo, Cynthia, ventus erit.
inveniam tamen e multis fallacibus unam,
quae fieri nostro carmine nota velit,
nec mihi tam duris insultet moribus, et te
vellicet: heu sero flebis amata diu.
nunc est ira recens, nunc est discedere tempus:
si dolor afuerit, crede, redibit amor.
non ita Carpathiae variant aquilonibus undae,
nec dubio nubes vertitur atra noto,
quam facile irati verbo mutantur amantes:
dum licet, iniusto subtrahe colla iugo.
nec tu non aliquid, sed prima nocte, dolebis:
omne in amore malum, si patiare, levest.
at tu per dominae Iunonis dulcia iura
parce tuis animis, vita, nocere tibi.
non solum taurus ferit uncis cornibus hostem,
verum etiam instanti laesa repugnat ovis.
nec tibi periuro scindam de corpore vestem,
nec mea praeclusas fregerit ira fores,
nec tibi conexos iratus carpere crines
nec duris ausim laedere pollicibus.
rusticus haec aliquis tam turpia proelia quaerat,
cuius non hederae circuiere caput.
scribam igitur, quod non umquam tua deleat aetas.
'Cynthia forma potens, Cynthia verba levis.'
crede mihi, quamvis contemnas murmura famae,
hic tibi pallori, Cynthia, versus erit.

5.

Cynthia, säg, är det sant, att om dig blott talas i Roma,
och att du säljer din gunst öppet och utan försyn?
Har jag sådant förtjänt? Jag skall, trolösa, dig straffa:
Cynthia, äfven för mig öppnar väl någon en hamn.
Någon jag finner väl dock i den flyktiga skaran af flickor
villig att låta sitt namn fräjdas af mig i min sång,
någon som icke så stolt mig hånar, men hvässer mot dig sin
tunga: för sent hvad du mist, Cynthia, gråter du då.
Nu är förbittringen färsk, nu tiden är inne att skiljas:
ser du, när harmen förgått, kommer din kärlek igen.
Vågen på Carpathi haf lätt skiftar för nordliga vinden,
lätt vid den sydligas lek molnet det mörka fördrifs,
lättare dock af ett ord utplånas en älskares vrede:
skudda ditt skymfliga ok nu, då du kan det, utaf.
Svida det skall, det förstås, på sin höjd en natt eller tvenne:
dylikt lidande, lugnt buret, går öfver så lätt.
Men vid den kärliga band mildt hägnande Juno jag ber dig,
älskade, dämpa ditt trots, förrn i fördärf det dig för.
Ej blott tjuren med krokiga horn mot sin fiende rusar,
strafflöst plågar du ej äfven det frommaste lamm.
Väl ej dräkten jag skall från din kropp, menederska, slita,
ej i min vrede din dörr krossa, när stängd jag den ser,
icke jag djärfs att med konst uppfästade flätorna rubba
eller förgrymmad mot dig knyta min hand till ett slag.
Finne i sådana bragder behag ohyfsade tölpar:
skalden, med murgrönskrans smyckad om pannan, dem skyr.
Så blott skrifva jag skall, och det står där, så länge du lefver:
'ingen som Cynthia skön, ingen som Cynthia falsk'.
Tro mig, äfven om allt hvad här sägs likgiltigt du anser,
denna min vers skall dock fylla med bäfvan ditt bröst.

VI.

Non ita conplebant Ephyreae Laidos aedes,
ad cuius iacuit Graecia tota fores.
turba Menandreae fuerat nec Thaidos olim
tanta, in qua populus lusit Erichthonius,
nec, quae deletas potuit conponere Thebas,
Phryne tam multis facta beata viris.
quin etiam falsos fingis tibi saepe propinquos,
oscula nec desunt qui tibi iure ferant.
me iuvenum pictae facies, me nomina laedunt,
me tener in cunis et sine voce puer:
me laedit si multa tibi dedit oscula mater,
me soror et cum quae dormit amica simul:
omnia me laedunt: timidus sum (ignosce timori),
et miser in tunica suspicor esse virum.
his olim, ut fama est, vitiis ad proelia ventumst:
his Troiana vides funera principiis.
aspera centauros eadem dementia iussit
frangere in adversum pocula Pirithoum.
cur exempla petam Graium? tu criminis auctor,
nutritus duro, Romule, lacte lupae.
tu rapere intactas docuisti inpune Sabinas:
per te nunc Romae quidlibet audet Amor.
felix Admeti coniunx et lectus Ulixis,
et quaecumque viri femina limen amat.
templa Pudicitiae quid opus statuisse puellis,
si cuivis nuptae quidlibet esse licet?
quae manus obscenas depinxit prima tabellas
et posuit casta turpia visa domo,
illa puellarum ingenuos corrupit ocellos
nequitiaeque suae noluit esse rudes.
ah gemat in terris, ista qui protulit arte
iurgia sub tacita condita laetitia.

6.

Så i Corinthus ej ens uppvaktades fordom en Lais,
hon, vid hvars tröskel ett helt Hellas beundrande låg,
Thais, Menanders modell, som Erechtheus-folket i kärlig
yra försatte, en svärm sådan ej såg i sitt hus,
Phryne jämväl, som på nytt uppbyggde det grusade Thebae,
ej af en så stor hop männer sig samkat sitt guld.
Ofta på frändskap skyller du ock kantänka: du saknar
aldrig kusiner, som rätt äga att kyssar dig ge.
Hör jag ett namn blott, ser ett porträtt, strax grips jag af ängslan,
ja, för det barn, som ännu lallar i vaggan, jag räds.
Kränkt jag mig känner, om själfva din mor ses ofta dig kyssa,
kränkt, om väninna med dig delar, om syster din bädd,
kränkt utaf allt: jag är rädd — må till ursäkt rädslan mig lända —
rädd, att i tunicans veck ligger en älskare gömd.
Sådan försyndelse, sägs det, har krig förr vållat i världen,
sådant en gång, som du vet, ledde till Ilions fall.
Slikt ursinne det var som centaurerna dref, då de ville
slå mot Pirithoi bröst tunga pokaler i kras.
Hvi för grekers exempel jag an? Ditt mönster vi följa,
Romulus, ammad med varg-honans fördärfliga mjölk.
Du, som oss lärde att fräckt borttröfva sabinernas ungmör,
du bär skulden att nu lustan regerar i Rom.
Säll en Admeti gemål, säll ock en Penelope, sällt hvart
äkta förbund, där sin mans tröskel en kvinna har kär!
Hvartill båtar att dygdekapell upprätta för flickor,
när som de gifta ha lof lefva hur helst de ha lust?
Se, den man, som en gång först målade slippriga taflor
och i ett ärbart hus satte sin styggelse upp,
han med sitt verk ett förgift dröp in i den dygdiga ungmöns
ögon och gaf henne grymt del af sitt eget fördärf.
Ve öfver honom! Sin konst missbrukande väckte till lif han
splitet och striden, som jämt lurar bak lycka och lugn.

non istis olim variabant tecta figuris:
tum paries nullo crimine pictus erat.

. . . .

sed non inmerito velavit aranea fanum,
et mala desertos occupat herba deos.
quos igitur tibi custodes, quae limina ponam,
quae numquam supra pes inimicus eat?
nam nihil invitae tristis custodia prodest:
quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.
nos uxor numquam, numquam seducet amica:
semper amica mihi, semper et uxor eris.

Så i en forntid ej utsmyckade tedde sig hemmen:
    synder och brott ej då sågo från väggarna ner.

. . . .

Skulden är vår, att spindeln sitt nät nu väfver i templet,
    och att af ogräs fylls gudarnas ödsliga gård.
Skall jag väl, Cynthia, vakt vid din dörr utställa och söka
    spärra för oväns fot vägen till dina gemak?
Ack, den synden har kär stängs ej af förhatliga vakter:
    den, som för felsteg blygs, äger en vakt i sig själf.
Mig ej maka från dig, ej tjuserska mäktar att locka:
    städse min tjuserska du, städs du min maka förblir.

VII.

Gavisa es certe sublatam, Cynthia, legem
qua quondam edicta flemus uterque diu
ni nos divideret. quamvis diducere amantes
non queat invitos Iuppiter ipse duos.
at magnus Caesar. sed magnus Caesar in armis:
devictae gentes nil in amore valent.
nam citius paterer caput hoc discedere collo
quam possem nuptae perdere amore faces
aut ego transirem tua limina clausa maritus,
respiciens udis prodita luminibus.
ah mea tum quales caneret tibi tibia somnos,
tibia, funesta tristior illa tuba!
unde mihi Parthis gnatos praebere triumphis?
nullus de nostro sanguine miles erit.
quod si vera meae comitarent castra puellae,
non mihi sat magnus Castoris iret equus.
hinc etenim tantum meruit mea gloria nomen,
gloria ad hibernos lata Borysthenidas.
tu mihi sola places: placeam tibi, Cynthia, solus.
hic erit et patrio sanguine pluris amor.

7.

Glad du, Cynthia, blef helt visst, då tillbaka de togo
lagen, hvars stiftande djupt bägge vi sörjde en gång,
rädda, att skilja den skulle oss två. Fast älskande skilja,
hålla de troget ihop, mäktar ej Juppiter ens.
Caesar är stor. Väl sant! Han är stor, när det gäller att kriga;
men för de segrar han vann hyser ej Amor respekt.
Ty nog läte jag förr från min hals afhugga mitt hufvud,
än jag mot laga förbund bytte min låga för dig,
än jag din tröskel förbi som en gift man ginge, med tårar
efter den dörr, som jag själf slutit, mig seende om.
Ack, och hur ljöde för dig då flöjternas ton uti natten,
flöjternas mera än döds-tubornas skärande ton?
Söner jag skulle bestå att i parthisk triumf paradera?
Aldrig en enda soldat vänte sig staten af mig.
O, men om flickorna mina i fält legionerna följde,
högt nog bure mig då Cyllarus ej på sin rygg.
Dädan ju ära mitt namn och berömmelse rik sig förvärfvat
namnet, bland isar och snö kändt vid Borysthenes' strand
Dig blott, dig har jag kär: att du kär mig hölle allena!
Cynthia, du mig förmer gäller än barn och familj.

VIII.

Eripitur nobis iam pridem cara puella,
et tu me lacrimas fundere, amice, vetas!
nullae sunt inimicitiae nisi amoris acerbae:
ipsum me iugula, lenior hostis ero.
possum ego in alterius positam spectare lacerto?
nec mea dicetur quae modo dicta meast?
'omnia vertuntur. certe vertuntur amores:
vinceris aut vincis, haec in amore rotast.
magni saepe duces, magni cecidere tyranni,
et Thebae steterunt altaque Troia fuit.'
munera quanta dedi, vel qualia carmina feci!
illa tamen numquam ferrea dixit 'amo'.
ergo iam multos nimium temerarius annos,
inproba, qui tulerim teque tuamque domum,
ecquandone tibi liber sum visus? an usque
in nostrum iacies verba superba caput?
sic igitur prima moriere aetate, Properti?
sed morere, interitu gaudeat illa tuo,
exagitet nostros manes, sectetur et umbras,
insultetque rogis, calcet et ossa mea.
quid? non Antigones tumulo Boeotius Haemon
corruit ipse suo saucius ense latus
et sua cum miserae permiscuit ossa puellae,
qua sine Thebanam noluit ire domum?
sed non effugies: mecum moriaris oportet:
hoc eodem ferro stillet uterque cruor.
quamvis ista mihi mors est inhonesta futura.
mors inhonesta quidem, tu moriere tamen.
ille etiam abrepta desertus coniuge Achilles
cessare in tectis pertulit arma sua.
viderat ille fugas, tractos in litore Achivos,
fervere et Hectorea Dorica castra face,

8.

När en rival mig som bäst frånröfvar den flicka jag älskar,
kan du förmena mig då tårar att gjuta, min vän?
Bittrare ovänskap ej ges än af kärleken vållad:
ville du taga mitt lif, så jag dig hatade ej.
Kan likgiltigt jag se, hur sin arm kring henne han slingrar?
Får ej henne jag min kalla, som nyss jag det fick?
'Flyktigt är allt, och af allt mest flyktigt det kvinnliga hjärtat:
hjulet med fröjd och med kval löper för älskaren kring.
Store monarker jämväl, härförare store ha fallit,
Thebae har sjunkit och högt fräjdade Troja i grus'.
Skänker i mängd jag ju bragt och i sång henne hyllat så härligt;
aldrig den hårda likvisst sade: 'jag håller dig kär'.
Har väl i alla de år, som jag hyst med dig själf och det lif, som
förts i ditt hus, af en blind lidelse dårad, fördrag,
har du mig bättre bemött än en slaf? Skall städs du för hårda,
obarmhärtiga ord göra mitt hufvud till mål?
Så är att dö du då dömd, min Propertius, midt i din ungdom?
Nöjd må du dö! Sin triumf fire hon stolt vid din bår!
Drage mot manerna än hon i fejd och förfölje min vålnad,
skymfligt hon upp på min graf träde och trampe mitt stoft!
Sjönk ej förr vid Antigones lik boeotiern Haemon
döende ned af det sår själf han med svärdet sig gett,
sällande så till sin bruds olyckliga skugga sin egen
att till palatset sig ej henne förutan bege?
Ej blir dock du mig kvitt: själf skall du mig följa i döden.
Ser du min klinga? Hon skall drypa af bägges vårt blod.
Brännmärkt blir jag därför, det är sant, helt visst i en framtid.
Blifve jag brännmärkt! Dö måste du, stolta, likväl.
Forntidshjälten ju ock, som sin älskade miste, Peliden,
lät sina vapen i ro hvila och bidde sin tid;
såg sina landsmäns flykt, deras lik kringsläpas på stranden,
grekernas läger han såg stucket af Hector i brand;

viderat informem multa Patroclon arena
porrectum et sparsas caede iacere comas,
omnia formosam propter Briseida passus:
tantus in erepto saevit amore dolor.
at postquam sera captiva est reddita poena,
fortem illum Haemoniis Hectora traxit equis.
inferior multo cum sim vel matre vel armis,
mirum, si de me iure triumphat Amor?

såg sin Patroclus, sin reslige vän, hur han nesligt i stoftet
låg där, och såg hans af blod fläckade hufvud och hår;
trotsigt han åsåg allt i förbidan på fager Briseis:
så grips hjärtat af harm, röfvas den älskade bort.
Sen upprättelse sist och tillbaka sin flicka han erhöll:
strax vid sin thraciska vagn släpade Hector han bort.
Ej med Achilles i börd jag kan och i bragder mig mäta:
käre, förvånar dig då Amors triumf öfver mig?

IX.

Iste quod est, ego saepe fui: sed fors et in hora
hoc ipso eiecto carior alter erit.
Penelope poterat bis denos salva per annos
vivere, tam multis femina digna procis:
coniugium falsa poterat differre Minerva,
nocturno solvens texta diurna dolo:
visura et quamvis numquam speraret Ulixen,
illum expectando facta remansit anus.
nec non exanimem amplectens Briseis Achillem
candida vesana verberat ora manu,
et dominum lavit maerens captiva cruentum,
adpositum flavis in Simoenta vadis,
foedavitque comas, et tanti corpus Achilli
maximaque in parva sustulit ossa manu,
cum tibi nec Peleus aderat nec caerula mater,
Scyria nec viduo Deidamia toro.
tunc igitur veris gaudebat Graecia natis:
tunc etiam felix inter et arma pudor.
at tu non una potuisti nocte vacare,
inpia, non unum sola manere diem.
quin etiam multo duxistis pocula risu:
forsitan et de me verba fuere mala.
hic etiam petitur qui te prius ipse reliquit.
di faciant, isto capta fruare viro!
haec mihi vota tuam propter suscepta salutem,
cum capite hoc Stygiae iam poterentur aquae,
et lectum flentes circum staremus amici?
hic ubi tum, pro di, perfida, quisve fuit?
quid si longinquos retinerer miles ad Indos,
aut mea si staret navis in Oceano?
sed vobis facile est verba et conponere fraudes:
hoc unum didicit femina semper opus.

9.

Nu är den där hvad så ofta jag var! Om en timme måhända
    är det hans tur att försmådd vika för gynnad rival.
Åren igenom sin dygd en Penelope mäktade visligt
    vakta, en kvinna förvisst hundrade friare värd.
Skyllande slugt på sin slöjd och på uppskof yrkande ref hon
    hvad hon om dagarne väft åter om nätterna upp.
Hopp ej ägde hon mer att sin man se åter, och likväl
    troget i lefnadens höst honom hon väntade än.
Ömt i sin famn slöt ock en Briseis den döde Achilles,
    handen mot mjällhvit kind vildt i sin smärta hon slog,
hjärtebedröfvad hon tvog, fast endast en fånge, sin herres
    blodiga lik, där vid gul Simois' brädd det var lagdt,
höljde sitt hufvud med mull, och Achilles' lekamen, den store
    krigarens aska, på späd arm vid sitt hjärta hon bar,
när ej Peleus var, ej hafsblå moder dig nära,
    Deidamia dig ej, lämnad på Scyros i sorg.
Då flöt fädernas blod än rent i hellenernas ådror:
    äfven i fält hölls då ära och tukt i respekt.
Du ej kunde dig ens en natt, lättsinniga, styra,
    mäktade ej för dig själf dväljas en endaste dag.
Nej, gladt skämtande sutten I där och pokalerna tömden,
    fällden väl äfven om mig stygga och smädliga ord.
Och till en sådan din håg nu står, som förut dig försmådde.
    Skänke dig himmelen ljuf fröjd i den tjusarens famn!
Är det då svaret på bön, som jag bad för ditt lif och din räddning,
    när om ditt hufvud så när Acherons bölja sig slöt
och vi vänner i sorg vid din sjukbädd alla församlats?
    Hvar fanns, falska, ja säg, fanns han, din dyrkade, då?
Tänk, om i krig långt bort jag till Indiens bygd mig begåfve,
    om vid Oceani strand låge för ankar mitt skepp!
Ack, historier lätt uppduka förmån I och svepskäl:
    se, den konsten i grund kvinnan af ålder förstått.

non sic incerto mutantur flamine Syrtes,
nec folia hiberno tam tremefacta noto,
quam cito feminea non constat foedus in ira,
sive ea causa gravis, sive ea causa levis.
nunc quoniam ista tibi placuit sententia, cedam.
tela, precor, pueri, promite acuta magis,
figite certantes, atque hanc mihi solvite vitam:
sanguis erit vobis maxima palma meus.
sidera sunt testes et matutina pruina
et furtim misero ianua aperta mihi:
te nihil in vita nobis acceptius umquam:
nunc quoque eris, quamvis sis inimica mihi.
nec domina ulla meo ponet vestigia lecto:
solus ero, quoniam non licet esse tuum.
atque utinam, si forte pios eduximus annos,
ille vir in medio fiat amore lapis!
non ob regna magis diris cecidere sub armis
Thebani media non sine matre duces,
quam mihi si media liceat pugnare puella,
mortem ego non fugiam morte subire tua.

Så ej skiftande vind ses afriska Syrter förvandla,
ej syd-stormarne så darrande löfven förströ,
som sin förbindelse snabbt upplöser i vrede en kvinna,
om för sin vrede hon har vägande skäl eller ej.
Dock ditt beslut och din vilja jag hört, och jag går mina färde.
Utsen, piltar, för mig pilar med hvassare udd,
skjuten i kapp mot mitt bröst och ur lemmarne lifvet förlossen:
verkligt bevis på er makt varder jag först med min död.
Himmelens stjärnhär vet och den tidiga morgonens frost, och
dörren det vet, som i smyg öppnades förr på min bön·
allt, hvad i lifvet jag högst åtrådde, var du, och för dig skall
klappa, ehuru försmådt, hjärtat i döden ännu.
Aldrig en tjuserskas fot skall mer mitt läger beröra:
ensam lefva jag vill, får jag ej dig höra till.
Men om mitt lif alltjämt ostraffligt jag lefvat, I gudar,
låten den där till en sten varda i njutningens stund!
Icke med hug mer hätsk utkämpade förr i sin moders
åsyn Oedipi tu söner om riket sin kamp,
än jag ville med dig upptaga en dust om min flicka:
gärna jag doge, om dig döden jag gåfve jämväl.

X.

Sed tempus lustrare aliis Helicona choreis,
et campum Haemonio iam dare tempus equo.
iam libet et fortes memorare ad proelia turmas
et Romana mei dicere castra ducis.
quod si deficiant vires, audacia certe
laus erit: in magnis et voluisse sat est.
aetas prima canat Veneres, extrema tumultus:
bella canam, quando scripta puella meast.
nunc volo subducto gravior procedere vultu,
nunc aliam citharam me mea musa docet,
surge, anima, ex humili iam carmine: sumite vires,
Pierides: magni nunc erit oris opus.
iam negat Euphrates equitem post terga tueri
Parthorum, et Crassos se tenuisse dolet:
India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho,
et domus intactae te tremit Arabiae:
et siqua extremis tellus se subtrahit oris,
sentiat illa tuas post modo capta manus.
haec ego castra sequar. vates tua castra canendo
magnus ero. servent hunc mihi fata diem!
ut caput in magnis ubi non est tangere signis,
ponitur hic imos ante corona pedes,
sic nos nunc, inopes laudis conscendere culmen,
pauperibus sacris vilia tura damus.
nondum etiam Ascraeos norunt mea carmina fontes,
sed modo Permessi flumine lavit Amor.

10.

Tid dock är att en kör-dans ny kring Helicon tråda,
tid att haemoniskt spann tumla på bredare ban.
Ryttarskvadroner, till kamp käckt ilande, lyster mig fira,
kväda min herres och Roms krigslegioner till pris.
Sviker förmågan, beröm för mitt mod likväl jag förtjänar:
redan att vilja är stort, satte ditt syfte du högt.
Ungdom kärliga värf, men en man höfs strider att sjunga:
krig jag besjunge, ty nog kvad jag min tjuserskas lof.
Nu högtidligt jag vill uppträda med värdiga later,
nu på ett nytt instrument spela, af muserna lärd.
Lyft dig ur låg region, o min själ, till sublimare diktning!
Upp, pierider! Det görs väldiga toner behof.
Parthiske ryttares svek ej mer vill floden Euphrates
skåda och sörjer den graf Crasserna fordom hon redt,
ödmjukt hylla dig Indiens folk, triumfator Augustus,
förr ohunnen arabs boningar bäfva för dig,
och om ett land i Oceani famn än fjärran sig döljer,
din allsvåldiga hand säkert det kufvar till sist.
Din man varda jag vill och som skald högt sjunga din ära.
Måtte mig ödet, jag ber, unna den lotten en dag.
Nu, som en man, då han ej når upp till den höga statyens
hufvud, får lägga sin krans hyllande ned för dess fot,
jag ock, icke i stånd att epikens höjder bestiga,
måste en fattigmansgärd bringa af rökelse blott.
Icke af Ascras brunn jag som skald än öst, ur Permessi
flöden allenast en dryck Amor mig nyligen räckt.

XI.

Scribant de te alii vel sis ignota, licebit:
laudet, qui sterili semina ponit humo.
omnia, crede mihi, tecum uno munera lecto
auferet extremi funeris atra dies:
et tua transibit contemnens ossa viator,
nec dicet 'cinis hic docta puella fuit'.

11.

Andra må kväda om dig eller ej, mig kvittar det lika:
prise dig den, som har lust spilla på sanden sin sådd.
Tro mig, hvarje behag, som dig prydt, med dig sina färde
drager, då själf du en dag varder förgängelsens rof.
Aldrig en vandrare skall vid din grafsten stanna och säga:
'flickan, som jordades här, var för sitt snille berömd'.

XII.

Quicumque ille fuit puerum qui pinxit Amorem,
nonne putas miras hunc habuisse manus?
hic primum vidit sine sensu vivere amantes
et levibus curis magna perire bona.
idem non frustra ventosas addidit alas,
fecit et humano corde volare deum;
scilicet alterna quoniam iactamur in unda,
nostraque non ullis permanet aura locis.
et merito hamatis manus est armata sagittis
et pharetra ex umero Gnosia utroque iacet;
ante ferit quoniam, tuti quam cernimus hostem,
nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.
in me tela manent, manet et puerilis imago:
sed certe pennas perdidit ille suas,
evolat heu nostro quoniam de pectore nusquam,
adsiduusque meo sanguine bella gerit.
quid tibi iucundum est siccis habitare medullis?
si pudor est, alio traice tela tua.
intactos isto satius temptare veneno:
non ego, sed tenuis vapulat umbra mea.
quam si perdideris, quis erit qui talia cantet
(haec mea musa levis gloria magna tuast),
qui caput et digitos et lumina nigra puellae
et canat ut soleant molliter ire pedes?

12.

Hvem det nu var som en gång afbildade Amor som gosse,
röjde ej detta hans grepp mästaren tydligt, så säg!
Klart han ju insåg först hur tanklöst älskande lefva,
hur för ett barnsligt begär värf de försumma af vikt.
Luftiga vingar han ock gaf pilten med rätta och lät den
flygande guden sitt bo taga i människans bröst:
än ju mot himmelens höjd, än ned uti djupet vi slungas,
och på de älskandes haf vänder ju vinden sig städs.
Pilar med hullingar på i hans hand ock sattes, och gnosiskt
koger den lille med skäl fick öfver skuldrorna lagdt:
bäst du där sorglöst går, ej anande ondt, är du redan
träffad, och salfva det ej finnes, som läker ditt sår.
Pilar och gossegestalt han hos mig ock äger som vanligt,
vingarnes par däremot hafver för visso han mist,
ack, ty den plats, som han valt i min barm, ej mer han förlåter
grymt som i fiendeland rasar han städs i mitt blod.
Tycks dig så ljufligt att bo i ett bröst, som i grund du förhärjat?
Skäms du det minsta, så vänd bågen mot andra en gång.
Hemsök hellre, jag ber, med ditt gift osårade hjärtan:
mig ej pina du kan, skuggan allenast af mig.
Skonar du ej ens den, hvem tror du väl sjunger, som jag gör—
dig till berömmelse rik länder min lekande dikt—,
sjunger om flickans gestalt, hennes hufvud och händer och svarta
ögon och fötternas lätt sväfvande, spänstiga steg?

XIII.

Non tot Achaemeniis armantur Susa sagittis,
spicula quot nostro pectore fixit Amor.
hic me tam graciles vetuit contemnere musas,
iussit et Ascraeum sic habitare nemus,
non ut Pieriae quercus mea verba sequantur,
aut possim Ismaria ducere valle feras,
sed magis ut nostro stupefiat Cynthia versu:
tunc ego sim Inachio notior arte Lino.
non ego sum formae tantum mirator honestae,
nec siqua inlustres femina iactat avos:
me iuvet in gremio doctae legisse puellae,
auribus et puris scripta probasse mea.
haec ubi contigerint, populi confusa valeto
fabula: nam domina iudice tutus ero.
quae si forte bonas ad pacem verterit aures,
possum inimicitias tunc ego ferre Iovis.

13.

Persiska pilar till värn för sin borg ej Susa så många
samlar, som Amor har sändt pilar i hjärtat på mig.
Han elegiernas lekande konst ringakta förbjöd mig,
bjöd mig i Ascras lund taga bland skalderna plats,
ej att, en Orpheus lik, hänrycka Pieriens ekar
eller med tonernas makt djuren i Ismari dal,
nej, att med diktens behag blott Cynthia tjusa jag skulle:
mera än Linus berömd vorde för visso jag då.
Icke gestalten det är som jag främst afgudar, och föga
locka mig kvinnor, som stolt orda om anor och ätt:
jag i en vitter förtjuserskas famn vill dikta, för öron
känsliga, fina jag vill sångareprofvet bestå.
Varder mig detta beskärdt, hvad rör mig den virriga hopens
sladder? Med Cynthias dom nöjd jag mig känner och trygg.
Täckes till fredsslut hon blott låna bevågen sitt öra,
vare min ovän då Juppiter själf, om han vill.

XIII b.

Quandocumque igitur nostros mors claudet ocellos,
accipe quae serves funeris acta mei.
nec mea tum longa spatietur imagine pompa,
nec tuba sit fati vana querella mei,
nec mihi tum fulcro sternatur lectus eburno,
nec sit in Attalico mors mea nixa toro.
desit odoriferis ordo mihi lancibus, adsint
plebei parvae funeris exequiae.
sit mea magna satis si tres sint pompa libelli,
quos ego Persephonae maxima dona feram.
tu vero nudum pectus lacerata sequeris,
nec fueris nomen lassa vocare meum,
osculaque in gelidis pones suprema labellis,
cum dabitur Syrio munere plenus onyx.
deinde, ubi suppositus cinerem me fecerit ardor,
accipiat manes parvula testa meos,
et sit in exiguo laurus super addita busto,
quae tegat extincti funeris umbra locum.
et duo sint versus, 'qui nunc iacet horrida pulvis,
unius hic quondam servus Amoris erat'.
nec minus haec nostri notescet fama sepulcri,
quam fuerant Phthii busta cruenta viri.
tu quoque si quando venies ad fata, memento,
hoc iter ad lapides cana veni memores.
interea cave sis nos adspernata sepultos:
non nihil ad verum conscia terra sapit.

13 b.

Hör alltså och förnim, hur en dag, närhelst jag mitt öga
lycker, begrafningens akt, Cynthia, ordna du må.
Ej anbilder i lång procession då öppne mitt liktåg,
ej jag af tubor en tom klagan begär vid min död,
skimre af elfenbens-inläggningar ej katafalken,
ej på attaliska prakt-hyenden hvile mitt stoft.
Rökelsebärares rad låt ej ledsaga mig, låt mig
såsom en ringa quirit fara min yttersta färd.
Hederseskort nog stor mig vare af dikter ett tretal,
dem jag må taga, en kär skänk för Proserpina, med.
Du skall följa mig, du, och mitt namn ej tröttna att ropa,
du till ett tecken af sorg sarga ditt blottade bröst,
och på de kallnade läpparne du skall trycka en sista
kyss, då af Syriens ljuft doftande gärd jag begjuts.
Har jag på brinnande bål sen blifvit till aska förvandlad,
famne en anspråkslös urna min dödliga del,
och på min oansenliga graf skönt spire en lager,
skänkande platsen en sval skugga, där bålet förbrann.
Måle en inskrift kort: 'här göms, sträf aska en handfull
vorden, en Amors slaf. Troget han tjänade en'.
Mindre berömd skall ej, tro mig, den grafven i världen
varda än Peleus' sons blodiga hög på sin strand.
Och när omsider jämväl din stund är inne, jag ber dig,
ställ med förbleknade hår färden till mitt monument.
Vakte till dess du dig väl, att du ej vanvördar min skugga!
Känsla förutan är ej stoftet: det vet och förstår.

XIII c.

Atque utinam primis animam me ponere cunis
iussisset quaevis de tribus una soror!
nam quo tam dubiae servetur spiritus horae?
Nestoris est visus post tria saecla cinis.
quis tam longaevae minuisset fata senectae
Gallicus Iliacis miles in aggeribus!
non ille Antilochi vidisset corpus humari,
diceret aut 'o mors, cur mihi sera venis?'
tu tamen amisso non numquam flebis amico:
fas est praeteritos semper amare viros.
testis, cui niveum quondam percussit Adonin
venantem Idalio vertice durus aper:
illis formosum iacuisse paludibus, illuc
diceris effusa tu Venus isse coma.
sed frustra mutos revocabis, Cynthia, manes:
nam mea quid poterunt ossa minuta loqui?

13 c.

Ja, om i vaggan ändock jag som späd fått lykta min lefnads
dagar! Om en af de tre systrarna så det bestämt!
Hvarför förlänga ett lif, hvar stund osäkert, som detta?
Måste som Nestor man tre åldrar ha sett för att dö?
Hade en gallisk krigare blott uppå Ilions vallar
satt för den åldriges trögt krälande dagar en gräns!
Ej sin Antilochus då han behöft se jordas och ej så
klaga: 'har icke jag nog väntat? Hvi dröjer du, död?'
Visst skall, älskade, dock du ibland väl gråta min bortgång:
helig är plikten att kär hålla den man, som man mist.
Hon det betygar, som förr på Idalii berg sin Adonis
fann uti snöhvit höft sårad af rasande galt.
Där låg pilten vid vattnen så skön, dit drog du, förtäljs det,
sorgsen med upplöst hår, kärleksgudinna, åstad.
Ack, men hvad båtar det, Cynthia, då att du kallar mig åter?
Tala förmår jag ju ej, när jag till aska är bränd.

XIV.

Non ita Dardanio gavisus Atrida triumphost,
cum caderent magnae Laomedontis opes,
nec sic errore exacto laetatus Ulixes,
cum tetigit carae litora Dulichiae,
nec sic Electra, salvum cum adspexit Oresten,
cuius falsa tenens fleverat ossa soror,
nec sic incolumem Minois Thesea vidit,
Daedalium lino cum duce rexit iter,
quanta ego praeterita collegi gaudia nocte:
inmortalis ero, si altera talis erit.
at dum demissis supplex cervicibus ibam,
dicebar sicco vilior esse lacu.
nec mihi iam fastus opponere quaerit iniquos,
nec mihi ploranti lenta sedere potest.
atque utinam non tam sero mihi nota fuisset
condicio! cineri nunc medicina datur.
ante pedes caecis lucebat semita nobis:
scilicet insano nemo in amore videt.
hoc sensi prodesse magis: contemnite, amantes:
sic hodie veniet, siqua negavit heri.
pulsabant alii frustra dominamque vocabant:
mecum habuit positum lenta puella caput.
haec mihi devictis potior victoria Parthis,
haec spolia, haec reges, haec mihi currus erunt.
magna ego dona tua figam, Cytherea, columna,
taleque sub nostro nomine carmen erit,
'has pono ante tuas tibi, diva, Propertius aedes
exuvias, tota nocte receptus amans'.
nunc ad te, mea lux, veniet mea litore navis
servata? an mediis sidat onusta vadis?
quod si forte aliqua nobis mutabere culpa,
vestibulum iaceam mortuus ante tuum.

14.

Ej så glad sin dardaner-triumf njöt sonen af Atreus,
　　när han Laomedons borg jämnat med jorden en gång,
så vid sin irrfärds slut ej jublade fordom Ulixes,
　　när sitt Dulichias högt älskade strand han besteg,
ej, då sin broder hon såg lifs lefvande nalkas, Electra,
　　sen öfver stoftet hon nyss gråtit, som sagts vara hans,
så ej greps Ariadne af fröjd, när hon skådade Theseus
　　lyckligt af ledande tråd räddad ur lömsk labyrint,
som jag af sällhet fylls, när på senaste natten jag tänker:
　　skänks mig en sådan på nytt, salig jag blir som en gud.
Förr, då med lutande rygg jag om gunst blygt bedjande gick här,
　　hånligt jag vardt vid en brunn liknad, som vatten ej ger.
Numer söker hon ej den förnämt likgiltiga spela,
　　sitter ej längre och ler lojt åt sin älskares kval.
O att i tid jag förstått hvad behof här gjordes! För sent då
　　skulle åt dödsdömd man räddande drycken ej räckts.
Vägen ju låg där så klar, om jag blott haft ögon att se med;
　　ack, men af kärlekens makt dårad är människan blind.
Hör nu medlet: förakt mot förakt sätt stolt, när du älskar,
　　och den i dag dig försmår kommer i morgon och ber.
Andra där klappade på och vid namn henne ropte förgäfves:
　　ostördt smög hon till mitt hufvud sitt hufvud ändå.
Se, den segern förmer än att partherna kufva mig tyckes:
　　konungar, byte, triumf aktar jag ringa mot den.
Skönt din tempelkolonn vill, Venus, med skänker jag smycka,
　　därtill gifvarens namn foga och följande vers:
'dessa troféer till tack för en hel natts kärliga fröjder
　　har, o gudinna, på din boning Propertius fäst'. —
Skall nu lyckligt hos dig i sin hamn inlöpa min farkost,
　　älskade? Skall han förtyngd stranda på hotande skär?
Vet: om du bryter med mig och dig trolös tyr till en annan,
　　skall vid din tröskel du ock finna din sångare död.

XV.

O me felicem! o nox mihi candida! et o tu
lectule deliciis facte beate meis!
quam multa adposita narramus verba lucerna,
quantaque sublato lumine rixa fuit!
nam modo nudatis mecum est luctata papillis,
interdum tunica duxit operta moram.
illa meos somno lapsos patefecit ocellos
ore suo, et dixit 'sicine, lente, iaces?'
quam vario amplexu mutamus bracchia! quantum
oscula sunt labris nostra morata tuis!
non iuvat in caeco Venerem corrumpere motu:
si nescis, oculi sunt in amore duces.
ipse Paris nuda fertur periisse Lacaena,
cum Menelaeo surgeret e thalamo:
nudus et Endymion Phoebi cepisse sororem
dicitur et nudae concubuisse deae.
quod si pertendens animo vestita cubaris,
scissa veste meas experiere manus:
quin etiam, si me ulterius provexerit ira,
ostendes matri bracchia laesa tuae.
necdum inclinatae prohibent te ludere mammae:
viderit haec, siquam iam peperisse pudet:
dum nos fata sinunt, oculos satiemus amore:
nox tibi longa venit, nec reditura dies.
atque utinam haerentes sic nos vincire catena
velles, ut numquam solveret ulla dies!
exemplo iunctae tibi sint in amore columbae,
masculus et totum femina coniugium.
errat qui finem vesani quaerit amoris:
verus amor nullum novit habere modum.
terra prius falso partu deludet arantes,
et citius nigros Sol agitabit equos

15.

O jag lycklige! O hänförande natt! Och du sälla
bädd, som i natten med mig njutit af lekarnes lust!
Huru vi smekord först med hvarann utbytte vid lampans
skimmer och, sedan vi släckt ljuset, hvad tjusande strid!
Än hon med blottade bröst käckt kämpande mötte mitt anfall,
än i sin tunica höljd tiggde hon fred för en stund.
Själf, då i dvala jag sjönk, mina ögon med kyssar hon kärligt
upplät, sägande: 'ah, stackare, redan förbi?'
Huru med älskande armar vi ömt omslingra hvarandra!
Huru jag tryckte min mun girigt och länge till din!
Hvarför vår älskogs lycka likväl blindt famlande minska?
Ögat är kärliga värfs ledare: vet du ej det?
Helena tände ju själf, så berättas det, glöden hos Paris,
när sin spartanske gemåls läger hon naken förlät;
naken Endymion låg, då Diana han dårade, sägs det,
och åt sin älskare gaf naken gudinnan sig hän.
Men om med envist trots du så här blir liggande påklädd,
skyll dig då själf, om din dräkt vredgad jag sliter itu.
Kanske i lidelsens yra jag ock än värre förgår mig,
kanske din mor på din arm skvallrande märken får se.
Än af förvissnade bröst ej manas du leken att lykta:
hit den skåde, som blygs öfver att barn hon har födt!
Ögonen låt oss, då än det oss fritt står, mätta med vällust:
natten, som stundar, är lång; dag det ej varder på nytt.
O att du ville med dig så kedja mig innerligt samman,
ljufva, att aldrig en dag komme, som löste mitt band.
Tag dig till mönster, jag ber, dufparet, som vårdar sin kärleks
lycka, i troget förbund maka med make förent.
Den är en dåre, som tror, att en eld kan slockna som denna:
sann hängifvenhet vet ände ej af eller gräns.
Förr skall odlaren korn uppskära, där hvete han sådde,
solen med nattsvart spann färdas i rymderna fram,

fluminaque ad caput incipient revocare liquores
aridus et sicco gurgite piscis erit,
quam possim nostros alio transferre calores:
huius ero vivus, mortuus huius ero.
quod mihi si secum tales concedere noctes
illa velit, vitae longus et annus erit:
si dabit haec multas, fiam inmortalis in illis.
nocte una quivis vel deus esse potest.
qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
et pressi multo membra iacere mero,
non ferrum crudele neque esset bellica navis,
nec nostra Actiacum verteret ossa mare,
nec totiens propriis circum oppugnata triumphis
lassa foret crines solvere Roma suos.
haec certe merito poterunt laudare minores:
laeserunt nullos pocula nostra deos.
tu modo, dum lucet, fructum ne desere vitae:
omnia si dederis oscula, pauca dabis.
ac veluti folia arentes liquere corollas,
quae passim calathis strata natare vides,
sic nobis, qui nunc magnum spiramus amantes,
forsitan includet crastina fata dies.

floden med omvändt lopp förr flyta tillbaka till källan,
förr torr fena en fisk löga i vågor af sand,
än min brinnande dyrkan en dag jag ägna en annan:
hennes i lifvet jag blir, hennes jag blir i min död.
Dock, om min tjuserska så hänförande nätter som denna
unnar mig, varder mig ock länge att lefva beskärdt;
aktar hon många mig värd, odödlig för visso jag varder.
Redan en enda förmår göra en mänska till gud.
Ville allenast enhvar så lefva sitt lif och af Libers
ymniga håfvor beskänkt söka på kudden sin ro,
grufliga svärd ej då, ej krigsskepp gåfves det, inga
landsmäns stympade lik vrokes af Actii våg,
och ett af borgerligt krigs osälla triumfer förkrossadt
Roma behöfde ej då slita så ofta sitt hår.
Det skall en framtid dock till beröm oss räkna med rätta:
våra pokaler ha ej någon af gudarne kränkt.
Njut, ack, älskade, njut af ditt lif! Snart skymmer dess afton.
Kyssarne blifva, om än alla du ger mig, för få.
Och som ur vissnande krans nedfallna de ligga, till spillo
gifna, de blad, som du ser simma i bägarne här,
så, fast högt våra bröst nu svalla af jublande lycka,
kanske i morgon vår lott död och förgängelse är.

XVI.

Praetor ab Illyricis venit modo, Cynthia, terris,
maxima praeda tibi, maxima cura mihi.
non potuit saxo vitam posuisse Cerauno?
ah Neptune, tibi qualia dona darem!
nunc sine me plena fiunt convivia mensa,
nunc sine me tota ianua nocte patet.
quare, si sapis, oblatas ne desere messes,
et stolidum pleno vellere carpe pecus:
deinde, ubi consumpto restabit munere pauper,
dic alias iterum naviget Illyrias.
Cynthia non sequitur fasces nec curat honores:
semper amatorum ponderat una sinus.
at tu nunc nostro, Venus, o succurre dolori,
rumpat ut adsiduis membra libidinibus.
ergo muneribus quivis mercatur amorem?
Iuppiter, indigna merce puella perit.
semper in Oceanum mittit me quaerere gemmas,
et iubet ex ipsa tollere dona Tyro.
atque utinam Romae nemo esset dives et ipse
straminea posset dux habitare casa!
numquam venales essent ad munus amicae
atque una fieret cana puella domo.
non quia septenas noctes seiuncta cubaris,
candida tam foedo bracchia fusa viro,
non quia peccaris (testor te), sed quia vulgo
formosis levitas semper amica fuit.
barbarus excussis agitat vestigia lumbis
et subito felix nunc mea regna tenet.
adspice quid donis Eriphyla invenit amaris,
arserit et quantis nupta Creusa malis.
nullane sedabit nostros iniuria fletus?
an dolor hic vitiis nescit abesse tuis?

16.

Hem från Illyriens land nyss, Cynthia, kommit din praetor,
dig kärt byte, men mig källa till bittraste kval.
Att på Ceraunii skär han sitt lif dock låtit! Hvad härligt
offer jag skulle till tack bringat åt vågornas gud!
Nu är jag glömd: hvar natt för den där nu dörren du öppnar,
yppiga fester du nu firar, och mig har du glömt.
Ja, inbärga du klokt den skörd, som dig bjuds i så rikt mått,
fåret det dumma du flinkt klippe, när ullen är tjock.
När sen slut på hans håfvor det blir och du ser honom tomhänd,
bjud honom söka på nytt andra illyriska land.
Samhällsställning och rang ej Cynthia ser på: för henne
tyngden af älskarens börs gäller för mera än allt.
Venus, förbarma dig du! Se dock, hur af kval jag förtäres!
Låt honom hejdlös lust gälda, förlamad och lytt!
Hvilken som helst alltså, som har guld, kan köpa sig kärlek?
Gudar, att lumpnaste lön bringar min flicka på fall!
Städs hon till Indiens haf vill sända mig pärlor att söka,
skänker hon bjuder mig städs hämta från tyrernas land.
Ack att en rik det i Rom ej funnes! Att hydda med halmtak
kunde för härskaren själf tjäna som värdigt palats!
Aldrig för snöda presenter till reds då stode en flicka:
troget enhvar hos sin vän dröjde till lefnadens kväll.
Ej för att nätterna sju från mig nu skild du har tillbragt
och till din bländande barm slutit den vidrige där,
ej för ett snedsprångs skull, ack, Cynthia, nej, men jag sörjer
öfver att se hvar skön kvinna så flyktig och falsk.
Fjäskande kommer en lurk som den där, ländbruten af otukt,
och i mitt rike med ens häfver sig upp som monark.
Minns, hur af bitter present i fördärf blott drogs Eriphyle,
hur i sin bruddräkts prakt ömkligt Creusa förbrann.
Skall, hur skymfad jag blir, jag ändock ej sluta att sörja?
Måste med tårar jag städs tänka, du falska, på dig?

tot iam abiere dies cum me nec cura theatri
nec tetigit campi nec mea musa iuvat.
at pudeat certe, pudeat; nisi forte, quod aiunt,
turpis amor surdis auribus esse solet.
cerne ducem, modo qui fremitu conplevit inani
Actia damnatis aequora militibus.
hunc infamis amor versis dare terga carinis
iussit et extremo quaerere in orbe fugam.
Caesaris haec virtus et gloria Caesaris haec est:
illa qua vicit condidit arma manu.
sed quascumque tibi vestes, quoscumque smaragdos
quosve dedit flavo lumine chrysolithos,
haec videam rapidas in vanum ferre procellas,
quae tibi terra, velim, quae tibi fiat aqua.
non semper placidus periuros ridet amantes
Iuppiter et surda neglegit aure preces.
vidistis toto sonitus percurrere caelo,
fulminaque aetheria desiluisse domo.
non haec Pleiades faciunt neque aquosus Orion,
nec sic de nihilo fulminis ira cadit:
periuras tunc ille solet punire puellas,
deceptus quoniam flevit et ipse deus.
quare ne tibi sit tanti Sidonia vestis,
ut timeas quotiens nubilus auster erit.

Solhvarf många förgått, sen jag lust för teater och Marsfält
kände, och sedan jag fröjd fann i mitt sångarevärf.
Blygas du borde likvisst. Men på dig ordspråket besannas:
neslig begärelse gör mänskan för varningar döf.
Se härförarn, som nyss med sitt krigslarm Actii hafsvik
fåfängt fyllde, med män, vigda till död och fördärf.
Skamlig begärelse dref den dåren att fly med sin flotta
och sig en fristad fegt söka på främmande kust.
Detta är Caesars förtjänst, det är Caesars ovanskliga ära,
att med sin segrande hand freden han gaf åt en värld.
Men hvar dräkt, hvar kostlig smaragd, som du fått af din praetor,
hvar chrysolith, som i glans täflar med guld, han dig gaf,
må jag få se af en stormil snabbt bortföras i rymden,
må den till stoft i din hand varda och vatten, jag ber.
Städs ej Juppiter blid blott ler åt de älskandes eder,
ej städs sluter han till örat för böner om hämnd.
Säkert I märkt, hur på himmelens hvalf framrullade dundret,
blixtarne säkert I sett skjuta ur skyarna ned.
Ej Pleiaderna slikt anstifta och stormig Orion:
målmedveten sin väg blixten i vrede sig skär.
Flickor, som brutit sin ed, då plägar den högste bestraffa:
själf, fast gud, har han måst gråta besviken som jag.
Skatta fördenskull ej så högt den sidoniska purpurn,
att ej skåda du kan mörknande molnen med lugn.

XVII.

Mentiri noctem, promissis ducere amantem,
hoc erit infectas sanguine habere manus.
horum ego sum vates, quotiens desertus amaras
explevi noctes fractus utroque toro.
vel tu Tantalea moveare ad flumina sorte,
ut liquor arenti fallat ab ore sitim,
vel tu Sisyphios licet admirere labores,
difficile ut toto monte volutet onus:
durius in terris nihil est quod vivat amante,
nec, modo si sapias, quod minus esse velis.
quem modo felicem invidia admirante ferebant,
nunc decimo admittor vix ego quoque die.
nunc iacere e duro corpus iuvat, inpia, saxo,
sumere et in nostras trita venena manus.
nec licet in triviis sicca requiescere luna,
aut per rimosas mittere verba fores.
quod quamvis ita sit, dominam mutare cavebo.
tum flebit cum in me senserit esse fidem.

17.

Natt utfästa och sen grymt gäcka sin älskares längtan
är att med människoblod syndigt befläcka sin hand.
Så pass sia jag kan, hvar gång som i natten besviken
hit jag förkrossad och dit vältra mig måst i min bädd
Känn medlidande du, när du ser, hur af flyende bölja
Tantali törstande mun gäckas i sjön, där han står;
häpen vid synen dig känn af en Sisyphi möda, där uppför
svindlande branter han tungt vältrar sitt väldiga block:
så svårt ingen det har på vår jord som en älskare. Intet
önskade, vore du klok, mindre du vara än det.
Mig, som med afund säll nyss nämnde ett undrande Roma,
tager hon nu knappt tre gånger i månaden mot.
Utför en klipphäll hård nu vill jag, du grymma, mig kasta.
Red mig ett gift: i min hand vill jag det taga med fröjd.
Hvila i fryskall natt ej ens mig förunnas på gatan,
icke vid dörren jag får hviska i springan ett ord.
Men fast illa är ställdt, vill ej jag med tjuserskan bryta.
Trogen mig finna och så röras omsider hon skall.

XVIII.

Adsiduae multis odium peperere querellae:
frangitur in tacito femina saepe viro.
siquid vidisti, semper vidisse negato:
aut siquid doluit forte, dolere nega.
quid mea si canis aetas candesceret annis,
et faceret scissas languida ruga genas?
at non Tithoni spernens Aurora senectam
desertum eoa passa iacere domost.
illum saepe suis decedens fovit in ulnis,
quam prius adiunctos sedula lavit equos.
illum ad vicinos cum amplexa quiesceret Indos,
maturos iterum est questa redire dies.
illa deos currum conscendens dixit iniquos,
invitum et terris praestitit officium;
cui maiora senis Tithoni gaudia vivi
quam gravis amisso Memnone luctus erat.
cum sene non puduit talem dormire puellam
et canae totiens oscula ferre comae:
at tu etiam iuvenem odisti me, perfida, sum sis
ipsa anus haud longa curva futura die.
quin ego deminuo curam, quod saepe Cupido
huic malus esse solet cui bonus ante fuit.

18.

Afskydd mången sig gjort med att oupphörligen klaga:
ofta med tystnad en man brutit sin älskades trots.
Såsom om intet du märkt, så ställ dig, om något du märkte;
känns det dig bittert ibland, låtsa, som kändes det ej.
Tänk, om med hufvudet hvitt i mitt lifs midvinter jag stode,
om vanställande veck fårade kindernas par.
Ej ringaktade dock Aurora den gamle Tithonus,
lät honom ej sitt palats ensam i östern bebo.
Gång hon på gång till sitt bröst ömt åldringen tryckte till afsked,
innan hon selade på spannet och hurtigt det tvog.
Och när hon delte hans bädd långt borta vid Indiens vatten,
ofta att dagen så snart åter var inne hon grät.
Gudarnes lag, då sin vagn hon besteg, obillig hon nämnde,
knotande högt hon sin plikt fyllde mot människors barn.
Glädjen att äga vid lif sin Tithonus för henne ju mer än
uppvog sorgen att kär Memnon så tidigt hon mist.
Utan att blygas på åldringens arm sof fager gudinna,
höljde hans hvitnade hår kärligt med kyssar i mängd.
Du, trolösa, mig flyr, fast ung jag ju är och du själf skall
ses som en gumma en dag vandra med lutande rygg.
Bort dock, bittra bekymmer. Jag vet: ej sällan Cupido
vändt sig i vrede mot den, hvilken han gynnat förut.

XVIII b.

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
ludis et externo tincta nitore caput?
ut natura dedit, sic omnis recta figurast:
turpis Romano Belgicus ore color.
illi sub terris fiant mala multa puellae,
quae mentita suas vertit inepta comas!
de me, mi certe poteris formosa videri:
mi formosa satis, si modo saepe venis.
an si caeruleo quaedam sua tempora fuco
tinxerit, idcirco caerula forma bonast?
cum tibi nec frater nec sit tibi filius ullus,
frater ego et tibi sim filius unus ego.
ipse tuus semper tibi sit custodia lectus,
nec nimis ornata fronte sedere velis.
credam ego narranti (noli committere) famae:
et terram rumor transilit et maria.

18 b.

Är du förryckt? Skall nu du som britterna måla dig också
och kokettera med hår dränkt i barbarisk kulör?
Vackert är allting blott just så, som det blef af naturen:
belgiers hårfärg ej passar för döttrar af Rom.
Nej, må i skuggornas värld svårt straff den flicka få lida,
hvilken med ljugande konst dårligt sitt hufvud förställt!
Säkrare medel det ges, vill, älskade, mig du behaga:
mig du behagar, om blott ofta jag äga dig får.
Faller en kvinna det in att i blåelse doppa sitt änne,
blir gridelin chevelyr vacker att skåda för det?
Ej någon broder du har eller son; mig därför du låte
ensam vara i brors ställe för dig och i sons.
Dock, låt själfva din bädd alltjämt dig en väktare vara,
låt dig med panna för djärft pyntad af ingen bli sedd.
Hör jag ett ord, jag det tror. Låt därhän icke det komma.
Lätt öfver landet ett ord löper och lätt öfver haf.

XIX.

Etsi me invito discedis, Cynthia, Roma,
laetor quod sine me devia rura coles.
nullus erit castis iuvenis corruptor in agris,
qui te blanditiis non sinat esse probam.
nulla neque ante tuas orietur rixa fenestras
nec tibi clamatae somnus amarus erit.
sola eris et solos spectabis, Cynthia, montes
et pecus et fines pauperis agricolae.
illic te nulli poterunt corrumpere ludi
fanaque peccatis plurima causa tuis.
illic adsidue tauros spectabis arantes
et vitem docta ponere falce comas,
atque ibi rara feres inculto tura sacello,
haedus ubi agrestes corruet ante focos,
protinus et nuda choreas imitabere sura,
omnia ab externo sint modo tuta viro.
ipse ego venabor. iam nunc me sacra Dianae
suscipere et Veneri ponere vota iuvat.
incipiam captare feras et reddere pinu
cornua et audaces ipse monere canes;
non tamen ut vastos ausim temptare leones
aut celer agrestes comminus ire sues:
haec igitur mihi sit lepores audacia molles
excipere et stricto figere avem calamo,
qua formosa suo Clitumnus flumina luco
integit et niveos abluit unda boves.
tu quotiens aliquid conabere, vita, memento
venturum paucis me tibi luciferis.
sic me nec solae poterunt avertere silvae
nec vaga muscosis flumina fusa iugis,
quin ego in adsidua motem tua nomina lingua
absenti nemo ne nocuisse velit.

19.

Fast ogärna jag ser, att du Rom nu, Cynthia, lämnar,
glad jag på landet dig gömd vet, då du icke är här.
Landet är kyskhets hem: där ingen förförare finns, som
söker med smicker och smek bringa min flicka på fall.
Kifvande ynglingahop skall där ej storma ditt fönster,
ej nattsvärmares rop störa dig skall i din sömn.
Ensam, kära, du blir: blott ödsliga berg och en fattig
landtmans gärden du skall skåda och betande djur.
Där jag teatrar och tempelbesök ej frukta behöfver,
hvilka i staden din dygd sätta så ofta på prof.
Där skall skåda du få vid sin plog städs stretande oxar,
och hur behändigt med knif yfviga rankan beskärs,
där du i enkelt kapell skall sparsam rökelse bringa,
när vid dess landtliga härd faller som offer ett kid,
högtuppskörtad du sen skall gå som de andra i dansen,
blott för en främmande mans blickar du känner dig trygg.
Själf jag på jakt mig beger. Ren fylls jag af lust att Diana
ägna min dyrkan och fromt gälda åt Venus min skuld.
Hjortfångst idka jag vill och vid pinien horn som troféer
fästa och mana till språng modiga hundarne själf.
Rysliga lejon förstås ej djärfs jag att reta, och vig nog
är jag ju ej att i strid möta en rasande galt.
Vare mig djärfhet nog att beskedliga harar i nätet
fånga och fågeln i flykt fälla med hvinande pil,
där med sin heliga lund skönt speglande flöden Clitumnus
skuggar och snöhvit hjord lögas i böljornas bad.
Hyser på svek du en tanke, min skatt, så besinna, att många
solhvarf ej det behöfs, förrn jag är framme hos dig.
Ej skall folktom skog, ej sorlande bäck, där ur mossig
klyfta han slingrar sig ned, draga min tanke från dig.
Nej, på min tunga jag städs vill bära ditt namn, för att ingen
må dig med trolldom men vålla, då ej jag är när.

XX.

Quid fles abducta gravius Briseide? quid fles
anxia captiva tristius Andromacha?
quidve mea de fraude deos, insana, fatigas?
quid quereris nostram sic cecidisse fidem?
non tam nocturna volucris funesta querella
Attica Cecropiis obstrepit in foliis,
nec tantum Niobae bis sex ad busta superbae
sollicito lacrimae defluit a Sipylo.
me licet aeratis adstringant bracchia nodis,
sint mea vel Danaes condita membra domo,
in te ego et aeratas rumpam, mea vita, catenas,
ferratam Danaes transiliamque domum.
de te quodcumque ad surdas mihi dicitur aures:
tu modo ne dubita de gravitate mea.
ossa tibi iuro per matris et ossa parentis
(si fallo, cinis heu sit mihi uterque gravis!)
me tibi ad extremas mansurum, vita, tenebras:
ambos una fides auferet, una dies.
quod si nec nomen nec me tua forma teneret,
posset servitium mite tenere tuum.
septima iam plenae deducitur orbita lunae,
cum de me et de te compita nulla tacent:
interea nobis non numquam ianua mollis,
non numquam lecti copia facta tui.
nec mihi muneribus nox ulla est empta beatis:
quidquid eram, hoc animi gratia magna tui.
cum te tam multi peterent, tu me una petisti:
possum ego naturae non meminisse tuae?
tum me vel tragicae vexetis erinyes, et me
inferno damnes, Aeace, iudicio,
atque inter Tityi volucres mea poena vagetur,
tumque ego Sisyphio saxa labore geram.

20.

Hvarför jämra dig, säg, som en gång bortröfvad Briseis?
Hvarför Andromache likt gråta, då fånge hon vardt?
Hvarför till gudarne så om mitt svek vildt skria? Och hvarför
klaga, att icke mitt ord mera än vinden är värdt?
Vingade sörjerskan så ej hörs i cecropiska lunder
bittert sin klagande röst höja, då natten är när,
ej stolt Niobe så från suckande Sipylus sänder
tårarnes svall, sen hon mist barnen, de älskade tolf.
Hölle mig fastsmidd än vid en häll handbojor af koppar,
blefve i Danaes torn spärrad som fånge jag in,
länkarne, gällde det dig, högtälskade, slete jag sönder,
bröte ur Danaes väl pansrade torn mig en väg.
Döft är mitt öra för allt hvad om dig stadsskvallret förtäljer:
ack att du ville så visst lita, du dyra, på mig!
O, vid min mors och min fars ömt dyrkade maner jag svär dig:
(drabbe mig, svärjer jag falskt, bägges förbannelse tung!)
din skall städs jag förbli, tills döden mitt öga igenlyckt:
dagen, som löser vårt band, löser från lifvet oss ock.
Hölles jag ej af ditt namn och din fägring fången, du höga,
skulle din godhet dock hålla mig kvar som din slaf.
Redan sitt kretslopp fyllt sju gånger den skiftande Luna,
sen man begynte om oss tala på gator och torg:
mildt har din dörr mig bemött sen dess ej sällan, och bäddens
fröjder jag njuta har fått icke så sällan med dig.
Aldrig en endaste natt jag med guld dock köpt och med gåfvor:
din tillgifvenhet blott har jag att tacka för allt.
Många dig sökte, men du mig, Cynthia, sökte allena:
skulle ett hjärta jag väl kunna förgäta som ditt?
Må som Orestes jag då af erinyer jagas och du mig,
Aeacus, straffa, som strängt dömer i skuggornas land,
bide mig Tityi lott och en gam jämväl för min lefver,
må jag ett stenblock tungt vältra som Sisyphus då.

nec tu supplicibus me sis venerata tabellis:
ultima talis erit quae mea prima fides.
hoc mihi perpetuo ius est, quod solus amator
nec cito desisto nec temere incipio.

Dig ej, älskade, höfs att till mig bönfallande skrifva:
din jag till slutet förblir, som jag från början det var.
Se, den lagen för mig städs gäller, att aldrig som andra
knyta förhastadt och lätt slita ett kärlekens band.

XXI.

Ah quantum de me Panthi tibi pagina finxit,
tantum illi Pantho ne sit amica Venus!
sed tibi iam videor Dodona verior augur?
uxorem ille tuus pulcher amator habet.
tot noctes periere. nihil pudet? adspice, cantat
liber: tu nimium credula sola iaces.
et nunc inter eos tu sermo es: te ille superbus
dicit se invito saepe fuisse domi.
dispeream, si quicquam aliud quam gloria de te
quaeritur: has laudes ille maritus habet.
Colchida sic hospes quondam decepit Iason:
eiecta est, tenuit namque Creusa domum.
sic a Dulichio iuvene est elusa Calypso:
vidit amatorem pandere vela suum.
ah nimium faciles aurem praebere puellae,
discite desertae non temere esse bonae.
hinc quoque qui restat? iam pridem quaeritur alter.
experta in primo, stulta, cavere potes.
nos quocumque loco, nos omni tempore tecum
sive aegra pariter sive valente sumus.

21.

Varde, så visst hvad om mig allt Panthus har skrifvit är osant,
Cyprias gunst alltjämt denne din Panthus förment!
Men om min siareblicks osvikliga skärpa du döme:
är han ej gift, min så högt prisade, sköne rival?
Ligga och vänta! Att icke du blygs! Lättrogen du spiller
ensam nätterna bort, medan han jublar, den där.
Dig nu tala de om, och föraktfullt vet han berätta,
huru du inställsamt trugat dig på honom jämt.
Med sin triumf öfver dig, tro mig, vill blott han briljera
och med sin tjusartalang skryta, sen väl han är gift.
Så af Iason försmådd vardt förr gästvänlig Medea:
vika hon fick, ty sitt hus styrde Creusa med kraft.
Så af Dulichias drott jämväl vardt gäckad Calypso:
älskaren såg hon till flykt dukarne spänna en dag.
Ack att ert öra så lätt hvar lismare, flickor, I lånen!
Lären, besvikna, att ej slösa er gunst på enhvar.
Hur är hon nu på sin vakt? Ren jagar hon efter en annan.
Klok af ditt förra försök kunde du ta dig i akt.
Mig öfverallt, mig städs, mig skall, när af hälsa du strålar,
mig du, på sjukbädd sträckt, finna densamme som förr.

XXII.

Scis here mi multas pariter placuisse puellas:
scis mihi, Demophoon, multa venire mala.
nulla meis frustra lustrantur compita plantis.
o nimis exitio nata theatra meo!
sive aliquis molli diducit candida gestu
bracchia seu varios incinit ore modos:
interea nostri quaerunt sibi vulnus ocelli,
candida non tecto pectore siqua sedet,
sive vagi crines puris in frontibus errant,
Indica quos medio vertice gemma tenet.
quae si forte aliquid vultu mihi dura negarat,
frigida de tota fronte cadebat aqua.
quaeris, Demophoon, cur sim tam mollis in omnes.
quod quaeris, 'quare' non habet ullus amor.
cur aliquis sacris laniat sua bracchia cultris
et Phrygis insanos caeditur ad numeros?
uni cuique dedit vitium natura creato:
mi fortuna aliquid semper amare dedit.
me licet et Thamyrae cantoris fata sequantur,
numquam ad formosas, invide, caecus ero.
sed tibi si exiles videor tenuatus in artus,
falleris: haud umquam est culta labore Venus.
percontere licet: saepe est experta puella
officium tota nocte valere meum.
Iuppiter Alcmenae geminas requieverat arctos,
et caelum noctu bis sine rege fuit:
nec tamen idcirco languens ad fulmina venit.
nullus amor vires eripit ipse suas.
quid? cum e conplexu Briseidos iret Achilles,
num fugere minus Thessala tela Phryges?
quid? ferus Andromachae lecto cum surgeret Hector,
bella Mycenaeae non timuere rates?

22.

Vet du, att flickor i mängd mig i går samtidigt förtjuste,
vet du, att kval mig i mängd vänta, Demophoon, ock.
Aldrig på allfarväg en spatsertur gör jag förgäfves.
Ack, I teatrar, fördärf hafven I städse mig bragt!
Medan med åtbörd mjuk mimspelerskan sträcker de hvita
armarne ut och i sång tolkar sin smärta och fröjd,
sväfvar min blick bland de sköna omkring nytt kval mig att skaffa,
om där med ohöljd barm sitter en fager gestalt
eller med panna så ren kringsvallad af lockar, på hjässan
fästa med pärleagraff, hämtad ur Indiens haf.
Tycks det mig då, att ett nej i den stoltas ögon jag läser,
höljes af iskall svett hela min panna med ens.
Hvarför i alla jag så mig förälskar, Demophoon, spör du:
tror du, en älskare den frågan besvara förmår?
Cybele-dyrkaren ses med sin knif styggt sarga sig: hvarför?
Hvarför vid phrygisk musik stympar den dåren sig själf?
Hvar sitt lyte vi fått i vår födelsestund af naturen:
mig gaf ödet att jämt brinna af ömma begär.
Afundsjuke, var viss, att om mig det som Thamyras ginge,
blind för en kvinnas behag blefve jag aldrig ändock.
Men då du finner mig svårt medtagen och mager och maktlös,
tager du fel: för en lek aktar jag Cyprias tjänst.
Fråga dig för, om du vill, bland flickorna: ofta de rönte,
huru mitt värf jag med kraft natten igenom bedref.
Två Karlvagnar å rad kvarglömde sig Zeus hos Alcmene,
och två gånger sin kung saknade nattlig olymp;
trött ej vände han dock från henne till blixtarne åter.
Ej på sin styrka och kraft kärleken själf sig bestjäl.
När ur Briseis' famn haemoniske hjälten till strids gick,
spred väl i phrygernas led mindre förfäran hans lans?
Och när Andromaches läger förlät den förskräcklige Hector,
grep ej bäfvan enhvar då vid achaeernas skepp?

ille vel hic classes poterat vel perdere muros.
hic ego Pelides, hic ferus Hector ego.
adspice uti caelo modo sol modo luna ministret:
sic etiam nobis una puella parumst.
altera me cupidis teneat foveatque lacertis,
altera siquando non sinit esse locum,
aut si forte irata meo sit facta ministro,
ut sciat esse aliam quae velit esse mea.
nam melius duo defendunt retinacula navim,
tutius et geminos anxia mater alit.

Murar den ene förstod, skeppsflottor att härja den andre.
Här en Achilles jag är, här är en Hector jag själf.
Se, hur på fästet sin tjänst än sol, än måne förrättar:
så, må du veta, är en flicka för litet för mig.
Mig görs tvenne behof. Blir plats af den ena mig vägrad,
ömt vid sin kärliga barm värme den andra mig då.
Vete den flicka, som vred affärdar mitt bud, att en annan
alltid jag har, som ett ja villigt mig ger på min bön.
Säkrare ligger med ankaren två utstuckna ett fartyg,
och vid sitt bröst mer trygg tvillingar när ju en mor.

XXII b.

Aut, si es dura, nega: sin es non dura, venito.
quid iuvat in nullo ponere verba loco?
hic unus dolor est ex omnibus acer amanti,
speranti subito siqua venire negat.
quanta illum toto versant suspiria lecto,
cum recipi, quem non noverit illa, putat,
et rursus puerum quaerendo audita fatigat,
quem, quae scire timet, quaerere plura iubet.
. . . .

22 b.

Är du för stolt, säg nej! Är ej du för stolt, må du komma!
Hvarför lofva, om ej mening du har med ditt ord?
Just när man längtar som mest, att med ens då svikas af flickan,
o, för en älskare den smärtan af smärtor är värst!
Hur än hit, än dit i sin bädd han sig suckande vältrar,
när för en man, som hon ej känner, han tror sig försmådd!
Åter och återigen han sin slaf utfrågar och, fast han
rädes för svaret, åstad sänder med frågor på nytt.
. . . .

XXIII.

Cui fuit indocti fugienda et semita vulgi,
ipsa petita lacu nunc mihi dulcis aquast.
ingenuus quisquam alterius dat munera servo,
ut promissa suae verba ferat dominae,
et quaerit totiens 'quaenam nunc porticus illam
integit?' et 'campo quo movet illa pedes?'
deinde, ubi pertuleris, quos dicit fama, labores
Herculis, ut scribat 'muneris ecquid habes?'
cernere uti possis vultum custodis amari,
captus et inmunda saepe latere casa?
quam care semel in toto nox vertitur anno!
ah pereant, siquos ianua clausa iuvat!
contra, reiecto quae libera vadit amictu,
custodum et nullo saepta timore, placet,
cui saepe inmundo sacra conteritur via socco,
nec sinit esse moram, siquis adire velit.
differet haec numquam, nec poscet garrula quod te
adstrictus ploret saepe dedisse pater,
nec dicet 'timeo: propera iam surgere, quaeso:
infelix, hodie vir mihi rure venit'.
et quas Euphrates et quas mihi misit Orontes,
me iuerint: nolim furta pudica tori;
libertas quoniam nulli iam restat amanti.
nullus liber erit, siquis amare volet.

23.

Jag, som för lekmäns stig och för allfarväg mig för god höll,
finner i brunn, där enhvar läskar sig, nu mitt behag.
Blygs, friborne, du ej att en annans slaf med dusörer
muta att noggrant fram bära ditt bud till sin fru,
tigga och be honom: 'nämn den portik, i hvars skugga min sköna
dväljs, på hvad fält hennes fot värdigas trampa i dag?'
Blott för att sist, då du fler arbeten förrättat än sagans
Hercules, fägnas af fruns fråga: 'hvad ger du mig då?'
och få studera en tvär husväktares vresiga miner
och i en osnygg skrubb ofta få krypa ihop?
Ack, huru dyrt dock står dig en kort natts nöje om året!
Strunt i en man, som sin bön slösar på dörr, som är döf!
Nej, men en tärna, som frank uppträder med anletet ohöljdt,
utan en skrämmande vakts skrankor, se där mitt behag!
En, som med solkiga skor upp vandrar och ner Via sacra
och som till mötes dig går, när du har lust, af sig själf.
Uppskof ej hon begär, ej ber hon så sött om belopp, som
högt smulgråten, din far, jämrar sig sen att du gaf,
grufvar sig ej: 'jag är rädd! Ack, skynda dig upp, jag besvär dig!
Vet, olycklige, hem väntar min man jag i dag'.
Lustigt jag lefve med dem Euphrates mig sändt och Orontes:
dygdiga damers gemak håller jag helst mig ifrån;
då ju på frihet ej för en älskare mer är att tänka.
Ingen på en gång kan älskare vara och fri.

XXIV.

'Tu loqueris, cum sis iam noto fabula libro
et tua sit toto Cynthia lecta foro?
cui non his verbis adspergat tempora sudor?
haut pudor ingenuis, haut reticendus amor.'
quod si tam facilis spiraret Cynthia nobis,
non ego nequitiae dicerer esse caput,
nec sic per totam infamis traducerer urbem,
urerer et quamvis, nomine verba darem.
quare ne tibi sit mirum me quaerere viles:
parcius infamant: num tibi causa levis?
et modo pavonis caudae flabella superbae
et manibus dura frigus habere pila
et cupit iratum talos me poscere eburnos
quaeque nitent sacro vilia dona via.
ah peream, si me ista movent dispendia: sed me
fallaci dominae iam pudet esse iocum.

24.

'Dylikt snack, änskönt af din bok hvar mänska dig känner
och om din Cynthia ren hela vårt forum har läst?
Hvem kan höra på slikt och sin harm kallblodigt behärska?
Fri man ej för sin glöd blyges och döljer den ej.'
Ja, om mig Cynthia blott, som du tror, huld vore och nådig,
ej jag den galnaste då nämndes i galningars svärm,
ginge här ej som en gäck utpekad af alla, och spelte
hjärtat mig äfven ett spratt, lede mitt rykte dock ej.
Undra fördenskull ej på att grändernas damer mig locka:
bäst är billigt sin skam köpa: betviflar du det?
Än parasoll hon utaf skönt skimrande påfågelsfjädrar,
än för att kyla sin hand kula begär af kristall,
elfenbenstärningar ock vred måste jag skaffa och allt hvad
skräp Via sacras basar breder till lockelse ut.
Ah, må jag dö, om de där struntstyfrarna bry mig! Men ack, jag
blygs för att längre så här gäckas af tjuserska falsk.

XXIV b.

Hoc erat in primis quod me gaudere iubebas?
tam te formosam non pudet esse levem?
una aut altera nox nondum est in amore peracta,
et dicor lecto iam gravis esse tuo.
me modo laudabas et carmina nostra legebas:
ille tuus pennas tam cito vertit amor?
contendat mecum ingenio, contendat et arte,
in primis una discat amare domo:
si libitum tibi erit, Lernaeas pugnet ad hydras,
et tibi ab hesperio mala dracone ferat,
taetra venena libens et naufragus ebibat undas,
et numquam pro te deneget esse miser
(quos utinam in nobis, vita, experiare labores):
iam tibi de timidis iste protervus erit,
qui nunc se in tumidum iactando venit honorem:
discidium vobis proximus annus erit.
at me non aetas mutabit tota Sibyllae,
non labor Alcidae, non niger ille dies.
tu mea conpones et dices 'ossa, Properti,
haec tua sunt: heu heu tu mihi certus eras.
certus eras heu heu, quamvis nec sanguine avito
nobilis et quamvis haud ita dives eras'.
nil ego non patiar: numquam me iniuria mutat:
ferre ego formosam nullum onus esse puto.
credo ego non paucos ista periisse figura,
credo ego sed multos non habuisse fidem.
parvo dilexit spatio Minoida Theseus,
Phyllida Demophoon, hospes uterque malus.
iam tibi Iasonia nota est Medea carina,
et modo servato sola relicta viro.
dura est quae multis simulatum fingit amorem,
et se plus uni siqua parare potest.

24 b.

Var det åt slikt som du bjöd att så högt mig glädja jag skulle?
Blygs du, så skön som du är, icke att vara så falsk?
Knappt en natt eller två har du låtit mig dela ditt läger,
och det förmäls, att du ren hunnit att tröttna på mig.
Nyss du berömde mig dock, reciterade högt mina sånger:
vände din kärlek så hastigt sin vinge till flykt?
Låt honom täfla med mig uti konst såväl som i snille,
främst dock lära sin tro svärja för evigt åt en:
drage han dig till behag lernaeiska hydror att dräpa,
hämte han draken till trots äpplen ur Hesperi gård,
etter och gift han med fröjd, salt våg skeppsbruten han svälje,
städse beredd att för dig lida den yttersta nöd
(ack att du ville med mig slikt prof anställa, du dyra!):
då skall snart till en mes hjälten du finna förbytt,
fast med sitt skräfvel han nu sig en skrytsam ära har vunnit:
innan ett år har förgått, ären I skilda igen.
Mig ej Hercules-prof, ej lifstid lång som Sibyllas
mäktar förändra och ej dagen, som kallar mig bort.
Du skall samla mitt stoft, du ropa: 'så bär jag då här din
aska, Propertius! Ack, trogen för visst du mig var,
trogen du var mig för visst, ack, ack, fast anor du inga
ägde och icke så rik heller af håfvor du var'.
Allt uthärda jag vill: ej oförrätt mig förändrar:
buren för dig är en tung börda mig ljuflig och lätt.
Gärna jag tror, att i glöd du har satt ej få med din fägring,
många jag dock ej tror varit att lita uppå.
Länge för Minos' barn ej Theseus brann, för sin Phyllis
länge Demophoon ej: bägge de glömde sin skuld.
Och om Medea du läst, hur hon seglade bort med Iason,
och hur af den, som hon nyss räddat, förskjuten hon blef.
Hjärtlös kvinnan mig syns, när hon kärlek hycklar för många,
när hon för flere än en älskare pynta sig kan.

noli nobilibus, noli conferre beatis:
vix venit, extremo qui legat ossa die,
ni tibi nos erimus: sed tu potius precor ut me
demissis plangas pectora nuda comis.

Ej med de adlige mig jämföre du, ej med de rike:
tror du, att någon en dag samlar din aska, om ej
jag den tjänsten dig gör? Dock snarare du må med blottadt
bröst och med upplöst hår klaga en gång vid min graf.

XXV.

Unica nata meo pulcherrima cura dolori,
excludit quoniam sors mea 'saepe veni',
ista meis fiet notissima forma libellis,
Calve tua venia, pace Catulle tua.
miles depositis annosus secubat armis,
grandaevique negant ducere aratra boves,
putris et in vacua requiescit navis arena,
et vetus in templo bellica parma vacat:
at me ab amore tuo deducet nulla senectus,
sive ego Tithonus sive ego Nestor ero.
nonne fuit satius duro servire tyranno
et gemere in tauro, saeve Perille, tuo,
Gorgonis et satius fuit obdurescere vultu,
Caucasias etiam si pateremur aves?
sed tamen obsistam. teritur rubigine mucro
ferreus et parvo saepe liquore silex:
at nullo dominae teritur sub limine amor qui
restat et inmerita sustinet aure minas
ultro contemptus rogat, et peccasse fatetur
laesus, et invitis ipse redit pedibus.
tu quoque, qui pleno fastus adsumis amore,
credule, nulla diu femina pondus habet.
an quisquam in mediis persolvit vota procellis,
cum saepe in portu fracta carina natet,
aut prius infecto deposcit praemia cursu,
septima quam metam triverit ante rota?
mendaces ludunt flatus in amore secundi.
siqua venit sero, magna ruina venit.
tu tamen interea, quamvis te diligat illa,
in tacito cohibe gaudia clausa sinu:
namque in amore suo semper sua maxima cuique
nescio quo pacto verba nocere solent.

25.

Tjuserska fager, till kval blott skapt för mitt älskande hjärta —
hoppas jag kan ju tyvärr ej på ett 'oftare kom' —,
lefva du skall i min sång som skönast af kvinnogestalter:
tillgif, Calvus, förlåt ordet, Catullus, jag ber.
Uttjänt krigare lans nedlägger och hvilar i egen
hydda, och dragare sky plogen, då gamla de bli,
murknande farkost sist plär finna på ödsliga stranden
och i ett tempel sin ro skölden, som nöttes i strid:
men ur min tjuserskas tjänst skall ingen ålder mig skilja,
vorde som Nestor jag än rik och Tithonus af år.
Bättre jag haft det som träl hos en Phalaris, tror jag, och bättre,
om i hans glödande tjur sucka som fånge jag måst,
bättre till iskall sten af Medusas hufvud förvandlad
eller för gamar till rof fjättrad vid Caucasi fjäll:
likväl ger jag mig ej. Rost tär på den hårdaste klinga,
droppens förnyade fall äfven en klippa förtär:
men vid den älskades tröskel på vakt framhärdande kärlek
täres af intet och hör hotelser tålig och mild.
Nesligt bemött blott ber han och vidgår, kränkt, att han felat,
vänder, om äfven hans fot tredskar, igen af sig själf.
Tag dig i akt du ock, som så stolt nu yfs af din lycka!
Ack, lättrogne! Sitt ord bryter en kvinna så snart.
När sågs seglarn af storm kringbrusad sitt löfte betala
(skeppsbrott ofta ju led äfven i hamnen en köl),
när kappköraren pris förr fordra, än loppet var ändadt,
innan om pelaren sju gånger han jagat sitt hjul?
Opålitlig på kärlekens haf medvinden sig visat.
Värre ett hotande fall varder, ju mer det fördröjts.
Följ mellertid mitt råd: hur högt än flickan dig älskar,
skrik ej ut det och göm stilla din fröjd för dig själf;
ty stormodiga ord just är det som pläga — jag vet ej,
hur det sig kommer — fördärf bringa i kärlek enhvar.

quamvis te persaepe vocet, semel ire memento:
 invidiam quod habet, non solet esse diu.
at si saecla forent antiquis grata puellis,
 essem ego quod nunc tu: tempore vincor ego.
non tamen ista meos mutabunt saecula mores:
 unus quisque sua noverit ire via.
at vos qui officia in multos revocatis amores,
 quantum sic cruciat lumina nostra dolor!
vidistis pleno teneram candore puellam,
 vidistis fusco: ducit uterque color.
vidistis quandam Argiva prodire figura,
 vidistis nostras: utraque forma rapit.
illaque plebeio vel sit sandycis amictu:
 haec atque illa mali vulneris una viast;
cum satis una tuis insomnia portet ocellis,
 una sit et cuivis femina multa mala.

Gör ditt besök en gång, låt sen inviterna dugga:
lycka, med afund sedd, plägar förflyktigas fort.
Vore för forntidsflickor ännu tacknämliga tider,
din plats ägde jag: nu tiden triumf dig beredt.
Ej skall tidens fördärf dock min ståndaktighet rubba:
efter sitt eget behag välje enhvar sig sin väg.
Men då I prisen som bäst att ett flertal ägna sin hyllning,
blott mångdubblade kval vållen vårt bröst I ju då.
Ungmö varsnen I, hvit som en lilja om kind och om panna,
varsnen en mörk: för en ljus brinnen I strax och en mörk.
Varsnen I en, som i växt och i gång påminner om Argos,
varsnen I våra, er glöd tändes af bägges behag.
Går hon i arbetsdräkt, går klädd hon i skimrande siden,
likaså djupt i er barm borrar sig kärlekens pil.
När en kvinna är nog all sömn från ditt öga att jaga,
tycks en enda mig ock nog för att pina enhvar.

XXVI.

Vidi te in somnis fracta, mea vita, carina
    Ionio lassas ducere rore manus,
et quaecumque in me fueras mentita fateri,
    nec iam umore graves tollere posse comas,
qualem purpureis agitatam fluctibus Hellen,
    aurea quam molli tergore vexit ovis.
quam timui ne forte tuum mare nomen haberet
    atque tua labens navita fleret aqua!
quae tum ego Neptuno, quae tum cum Castore fratri,
    quaeque tibi excepi, iam dea Leucothoe!
at tu vix primas extollens gurgite palmas
    saepe meum nomen iam peritura vocas.
quod si forte tuos vidisset Glaucus ocellos,
    esses Ionii facta puella maris
et tibi ob invidiam Nereides increpitarent,
    candida Nesaee, caerula Cymothoe.
sed tibi subsidio delphinum currere vidi,
    qui, puto, Arioniam vexerat ante lyram.
iamque ego conabar summo me mittere saxo,
    cum mihi discussit talia visa metus.

26.

Krossadt jag såg uti drömmen ditt skepp och hur själf du med matta
armar, min älskade, sam mellan ioniska skär.
Alla de svek du begått mot mig du bekände, men kunde
locktyngdt hufvud med nöd höja ur vågornas famn,
just som i purprade böljornas svall kringdrifvande Helle,
mjukt af sin vädur förr buren på gyllene rygg.
Huru jag räddes, att fäst vid ett haf ditt namn och din saga
skulle som hennes en dag seglaren locka till gråt!
Hur till Neptunus jag då och till Castor och Pollux och hur till
dig, Leucothoe, nu vorden gudinna, jag bad!
Dock du, mäktande knappt att din hand upplyfta ur djupet,
ropar i dödsnöd stadd åter och åter mitt namn.
Hade en Glaucus då fått se dina ögon, för visso
skulle en hafsfru ny skänkts åt Ioniens haf,
och i sin afund strax nereiderna alla dig smädat,
här en Nesaea så hvit, blåa Cymothoe där.
Men till din hjälp en delfin sågs skynda, måhända densamme,
hvilken Arion i land bar och hans lyra en gång.
Och ren var jag i färd från klippornas krön mig att störta,
då jag af ångest till sist vaknade upp ur min dröm.

XXVI b.

Nunc admirentur quod tam mihi pulcra puella
    serviat et tota dicar in urbe potens.
non, si iam Gygae redeant et flumina Croesi,
    dicat 'de nostro surge, poeta, toro'.
nam mea cum recitat, dicit se odisse beatos:
    carmina tam sancte nulla puella colit.
multum in amore fides, multum constantia prodest:
    qui dare multa potest, multa et amare potest.
seu mare per longum mea cogitet ire puella,
    hanc sequar, et fidos una aget aura duos.
unum litus erit sopitis unaque tecto
    arbor, et ex una saepe bibemus aqua,
et tabula una duos poterit conponere amantes,
    prora cubile mihi seu mihi puppis erit.
omnia perpetiar: saevus licet urgeat eurus,
    velaque in incertum frigidus auster agat,
quicumque et venti miserum vexastis Ulixen
    et Danaum Euboico litore mille rates,
et qui movistis duo litora, cum rudis Argus
    dux erat ignoto missa columba mari.
illa meis tantum non umquam desit ocellis,
    incendat navem Iuppiter ipse licet.
certe isdem nudi pariter iactabimur oris:
    me licet unda ferat, te modo terra tegat.
sed non Neptunus tanto crudelis amori,
    Neptunus fratri par in amore Iovi.
testis Amymone, latices cum ferret, in Argis
    conpressa, et Lernae pulsa tridente palus.
nam deus amplexu votum persolvit: at illi
    aurea divinas urna profudit aquas.
crudelem et Boream rapta Orithyia negavit:
    hic deus et terras et maria alta domat.

26 b.

Häpna de månde väl nu, då en flicka så fager mig troget
tjänar och hela vår stad prisar mig säll som en gud.
Trädde en Gyges på nytt och en Croesus här upp med sin guldflod,
sade hon icke ändå: 'lämna mitt läger, poet'.
Läser hon sånger af mig, hon föraktar de rike — det svär hon:
aldrig en flicka som hon vördade vitter förtjänst.
Mycket i kärliga värf ståndaktighet gagnar och trohet:
äger du mycket att ge, står till så mycket din håg.
Och om min flicka har lust att till sjös långt färdas, med henne
draga jag vill: en vind för oss förenta åstad.
En strand läger oss skall, ett träd skall skydd oss bereda,
dricka vi skola ur en källa, min flicka och jag,
en däcksplanka jämväl skall oss två älskande rymma,
om jag i bakstam plats visad mig får eller stäf.
Allt uthärda jag skall: om en rasande östan i seglen
hviner, om sydstorm hvass vilse på hafvet oss för,
alla de vindar, som hårdt ansatte den arme Ulixes
och vid euboeisk kust grekernas tusende skepp,
och de som vroko de tu strandhällarne samman, då ovan
Argo på främmande haf for med sin dufva som lots.
Blir ur min åsyn blott ej hon borttagen, vår farkost
Juppiter själf med sin blixt gärna må sticka i brand.
Sida vid sida ju dock då nakna mot stranden vi drifva:
djupet behålle mitt lik, täckes af jorden du blott.
Men öfver kärlek som vår skall ej Neptunus förgrymmas:
gäller det kärliga värf, Juppiters like han är.
Minns, hur argiviska mön för en dryck helt gaf sig åt honom,
och hur hans treudds slag drabbade Lernas moras.
Sluten i tjuserskans famn inlöste han löftet: ur gyllne
kanna det vatten hon såg flöda, som guden beskärt.
Icke sin röfvare Boreas fann mer grym Orithyia:
både på land och på haf mäktig är Amor, vår gud.

crede mihi, nobis mitescet Scylla nec umquam
alternante vacans vasta Charybdis aqua,
ipsaque sidera erunt nullis obscura tenebris,
purus et Orion, purus et haedus erit.
quod mihi si ponenda tuo sit corpore vita,
exitus hic nobis non inhonestus erit.

Tro mig, Scylla mot oss skall mild sig bevisa och mild sig
hisklig Charybdis med städs växlande vågorna te,
stjärnorna själfva för oss ej skola i töcken sig hölja,
klart skall bocken och klart lysa Orion jämväl.
Och om min bortgång är mig af ödet bestämd vid din sida,
hvilken berömmelse då vinner i döden jag ej!

XXVII.

Et vos incertam, mortales, funeris horam
quaeritis, et qua sit mors aditura via,
quaeritis et caelo Phoenicum inventa sereno,
quae sit stella homini commoda quaeque mala,
seu pedibus Parthos sequimur seu classe Britannos,
et maris et terrae caeca pericla viae,
rursus et obiectum fletis capiti esse tumultum,
cum Mavors dubias miscet utrimque manus,
praeterea domibus flammam domibusque ruinas,
neu subeant labris pocula nigra tuis.
solus amans novit quando periturus et a qua
morte, neque hic boreae flabra neque arma timet.
iam licet et Stygia sedeat sub arundine remex,
cernat et infernae tristia vela ratis:
si modo clamantis revocaverit aura puellae,
concessum nulla lege redibit iter.

27.

Efter er bortgångs stund, den förborgade, forsken I, mänskor,
söken att se, på hvad väg döden er närma sig skall,
söken, då himlen är klar, att med konst, som phoeniciern lärt er,
läsa ett godt eller ondt öde i stjärnornas skrift,
faror, som lura på haf och på land, om mot partherna romarn
tågar, om ut han till sjös drager mot britternas ö;
klagen, att inhemsk fejd jämväl lifsfara er bringar,
när till en oviss kamp Mavors partierna för,
att uti själfva ditt hem eldsvåda dig hotar och husras,
eller att giftmängd dryck kanske förrädiskt dig räcks.
Älskaren ensam vet, hvad stund honom döden och hvilken
död skall drabba: för storm räds och för vapen han ej.
Sutte vid åran han ren i den stygiska vassen och såge
Charon till dyster seglats hissa på båten sin duk:
trängde hans älskades rop som en fläkt då fram till hans öra,
vägen, som en gång blott vandras, han vände igen.

XXVIII.

Iuppiter, adfectae tandem miserere puellae:
tam formosa tuum mortua crimen erit.
venit enim tempus quo torridus aestuat aer,
incipit et sicco fervere terra cane.
sed non tam ardoris culpa est neque crimina caeli
quam totiens sanctos non habuisse deos.
hoc perdit miseras, hoc perdidit ante puellas:
quidquid iurarunt, ventus et unda rapit.
num sibi collatam doluit Venus? illa peraeque
prae se formosis invidiosa deast.
an contempta tibi Iunonis templa Pelasgae,
Palladis aut oculos ausa negare bonos?
semper, formosae, non nostis parcere verbis:
hoc tibi lingua nocens, hoc tibi forma dedit.
sed tibi vexatae per multa pericula vitae
extremo veniet mollior hora die.
Io versa caput primos mugiverat annos:
nunc dea, quae Nili flumina vacca bibit.
Ino etiam prima terris aetate vagatast:
hanc miser inplorat navita Leucothoen.
Andromede monstris fuerat devota marinis:
haec eadem Persei nobilis uxor erat.
Callisto Arcadios erraverat ursa per agros:
haec nocturna suo sidere vela regit.
quod si forte tibi properarint fata quietem,
illa sepulturae fata beata tuae:
narrabis Semelae, quo sit formosa periclo:
credet et illa, suo docta puella malo:
et tibi Maeonias inter heroidas omnes
primus erit nulla non tribuente locus.
nunc, utcumque potes, fato gere saucia morem:
et deus et durus vertitur ipse dies.
hoc tibi vel poterit, coniunx, ignoscere Iuno:
frangitur et Iuno, siqua puella perit.

28.

Nådigt förbarmande hys, ack Zeus, med min sköna som lider!
Doge en flicka som hon, vore för dig det en skam.
Se, högsommarn är här, och af glöd luftkretsen är mättad,
och vår försmäktande jord svedes af Sirii brand.
Ej hundstjärnan ändock, ej skuld bär hettan så mycket,
men att så ofta hon själf visat för gudar förakt.
Sådant på fall förr bragt och på fall än flickorna bringar:
allt, hvad de svärja, sin väg drifver för vind och för våg.
Har med förhäfvelse Venus hon kränkt? Vid sin sida gudinnan
aldrig en skönhet, hvem än det må vara, fördrar.
Kanske försmädat du har den pelasgiska drottningen Juno?
Kanske för ögonens skull gycklat med Pallas för djärft?
Aldrig, I flickor, I lärt att försiktiga vara med orden:
hånfull tunga och skön skapnad dig detta har bragt.
Mod dock, sköna! För dig, hårdt pröfvad i lefnadens stormar,
stundar omsider en blid afton af lycka och lugn.
Vanställdt hufvud ju hof till en tid högt råmande Io:
kon, som ur Nilvåg drack, blef en gudinna till sist.
Ino jämväl, som förskrämd först irrade vida kring landen,
nu, Leucothoe nämnd, vördas af vågornas män.
Hafsvidunder till rof utlämnad Andromeda lefver
fräjdad som Perseus' brud än uti saga och sång.
Och om Callisto en gång i Arcadien lopp som björninna,
nattlige seglarn hon nu leder, en stjärna så klar.
Skulle för bortgång bråd du bestämd dock vara af ödet,
vara för skuggornas värld, lyckliga, redan bestämd,
Semele kan du ju då om en skönhets faror förtälja:
tro dig hon skall, ty hon själf pröfvat en liknande lott;
och heroinerna där, den homeriska diktens gestalter,
skola dig platsen enhvar unna som främst i sin krets.
Nu, hårdt träffade, sök att dig ödmjukt böja för ödet:
guden måhända och dödsdagen den grymma beveks.
Detta dig säkert, gemål, tillgifver din Juno, ty äfven
Juno berörs af en ung kvinnas för tidiga död.

XXVIII b.

Deficiunt magico torti sub carmine rhombi,
et tacet extincto laurus adusta foco,
et iam Luna negat totiens descendere caelo,
nigraque funestum concinit omen avis.
una ratis fati nostros portabit amores
caerula ad infernos velificata lacus.
si non unius, quaeso, miserere duorum.
vivam, si vivet: si cadet illa, cadam.
pro quibus optatis sacro me carmine damno:
scribam ego 'per magnum salva puella Iovem',
ante tuosque pedes illa ipsa operata sedebit,
narrabitque sedens longa pericla sua.

28 b.

Magiska snurran förmår och besvärjelsesångerna intet,
lagern på slocknande härd ligger förkolnad och pyr,
Luna är trött på att ned ur det blå bli manad så ofta,
och om ett dödsfall spår ufven, som skränar så styggt.
Ack, dödsbåten, som bär till de stygiska vattnen min flicka,
skall mig äfven ombord bära på dyster seglats.
Hyser med en du förbarmande ej, ack, hys det med tvenne!
Dö, om min älskade dör, lefva med henne jag vill.
Hör du min bön, i en hymn till ditt lof skall högt jag förkunna:
'Zeus allsmäktig i nåd gaf mig min flicka igen',
och som din tjänare själf vid din fot skall tjuserskan sitta,
sitta och frälst för enhvar tälja de faror hon lopp.

XXVIII c.

Haec tua, Persephone, maneat clementia, nec tu,
Persephones coniunx, saevior esse velis.
sunt apud infernos tot milia formosarum:
pulcra sit in superis, si licet, una locis.
vobiscum est Iope, vobiscum candida Tyro,
vobiscum Europe, nec proba Pasiphae,
et quot Troia tulit vetus et quot Achaia formas,
et Phoebi et Priami diruta regna senis:
et quaecumque erat in numero Romana puella,
occidit: has omnes ignis avarus habet.
nec forma aeternum aut cuiquam est fortuna perennis:
longius aut propius mors sua quemque manet.
tu quoniam es, mea lux, magno dimissa periclo,
munera Dianae debita redde choros,
redde etiam excubias divae nunc, ante iuvencae,
votivas noctes et mihi solve decem.

28 c.

Mild framhärda, Proserpina, du! Och, Proserpinas make,
visa dig ej mer grym du än din egen gemål!
Nere hos eder ju bo mång tusende sköna gestalter:
är det för mycket, om en dväljes här uppe hos oss?
Där bor Iope, där Salmoneus' tjusande dotter,
där Europa och där brottslig Pasiphae ock,
där hvad Troia en gång och Achaia ypperst af fägring
frambragt, Phoebi och grå Priami grusade stad;
alla i Rom jämväl för behag förr prisade flickor
ägen I: alla ett rof fallit för hungrande bål.
Evig är skönhet ej, och förgänglig är allas vår lycka:
förr eller senare dock döden ju väntar enhvar.
Men då ur fara och nöd du förlöst nu, älskade, blifvit,
dansen, Diana till tack lofvad, förgäte du ej,
icke din gärd åt gudinnan, som förr bar horn på sitt änne.
Gälda därjämte din skuld, nätterna tio, till mig.

XXIX.

Extrema, mea lux, cum potus nocte vagarer,
nec me servorum duceret ulla manus,
obvia, nescio quot pueri, mihi turba minuta
venerat (hos vetuit me numerare timor),
quorum alii faculas, alii retinere sagittas,
pars etiam visa est vincla parare mihi.
sed nudi fuerant. quorum lascivior unus
'arripite hunc' inquit: 'nam bene nostis eum.
hic erat, hunc mulier nobis irata locavit'.
dixit, et in collo iam mihi nodus erat.
hic alter iubet in medium propellere, at alter
'intereat qui nos non putat esse deos!
haec te non meritum totas expectat in horas:
at tu nescio quas quaeris, inepte, fores.
quae cum Sidoniae nocturna ligamina mitrae
solverit, atque oculos moverit illa graves,
adflabunt tibi non Arabum de gramine odores,
sed quos ipse suis fecit Amor manibus.
parcite iam, fratres: iam certos spondet amores,
et iam ad mandatam venimus ecce domum'.
atque ita mi iniecto dixerunt rursus amictu
'i nunc, et noctes disce manere domi'.

29.

Käraste, hör! Då beskänkt jag i natt kring gator och gränder
kryssade fram och mitt slaf-följe ifrån mig jag sändt,
kom där emot mig en hop, vet icke hur många, små piltar —
räkna dem kunde jag ej hinna, så rädd som jag blef.
Några med facklor jag såg och med pilar i händerna några,
andra i färd med att band reda och bojor åt mig.
Nakna de voro likvisst. Käckt ljöd chef-parfvelns befallning:
'grip honom bara! Den där gynnaren kännen I nog.
Han just var det som hon, som oss lejde, den vredgade sköna,
afsåg'. Sagdt, och med ens snaran sig slöt om min hals.
'Ut nu', manade en, 'med kanaljen på gatan!' — 'Vår gudom',
skrek där en annan, 'han djärfs tvifla uppå: må han dö!
Ren, ovärdige, har hon på dig nu väntat i timtal,
medan vid främmande dörr, dåre, din lycka du sökt.
Lossar hon banden på mjuk natthufva af kostlig sidonisk
purpur och fäster på dig ögonen, tunga af sömn,
strömma till mötes dig skall en parfym, som Arabien ej ens
känt, och som kärlekens gud själf har åt henne beredt.
Nog nu, bröder! Han svär, att han ej skall glömma sig mera,
och vid det hus hon beskref äro vi framme jämväl.'
Slängde så kappan igen öfver hufvudet på mig och sade:
'gå nu, och lär dig som folk hemma om nätterna bli!'

XXIX b.

Mane erat, et volui si sola quiesceret illa
visere: et in lecto Cynthia sola fuit.
obstupui: non illa mihi formosior umquam
visa, neque ostrina cum fuit in tunica,
ibat et hinc castae narratum somnia Vestae,
neu sibi neve mihi quae nocitura forent:
talis visa mihi somno dimissa recenti.
heu quantum per se candida forma valet!
'quo tu matutinus' ait 'speculator amicae?
me similem vestris moribus esse putas?
non ego tam facilis: sat erit mihi cognitus unus,
vel tu vel siquis verior esse potest.
adparent non ulla toro vestigia presso,
signa volutantes nec iacuisse duos.
adspice, ut in toto nullus mihi corpore surgat
spiritus, admisso notus adulterio'.
dixit, et opposita propellens savia dextra
prosilit in laxa nixa pedem solea.
sic ego tam sancti custos excludor amoris.
ex illo felix nox mihi nulla fuit.

29 b.

Dagades ren, och en lust föll på mig att se, om allena
Cynthia sof: i sin bädd henne allena jag fann.
Häpen jag stod: så skön än aldrig hon synts mig, ja ej ens
då, när i rosenderöd dräkt hon begaf sig en gång
hän att åt Vesta förtro hvad hon drömt, rädd vorden, att något
olycksbådande låg gömdt för oss båda däri:
sådan hon tedde sig nu för min blick, nyss väckt ur sin slummer.
Ack, hvad naturligt behag äger ändå för en makt!
'Kommer i otta du hit och agerar spion på din flicka?'
sporde hon. 'Tror du, att jag lefver som en utaf er,
svirare där? Nej tack! Mig nog är att lära en enda
känna, dig själf eller helst, finns det, en trognare man.
Syns någon ojämnhet i min bädd, säg, finner du något
märke, som visar, att två legat och vältrat sig här?
Känn själf! Tycker du väl, att min puls slår högre än annars —
vanliga tecknet, då slem gärning förstulet bedrefs?'
Sade och, hållande händerna upp att för kyssar sig värja,
trädde i tofflornas par fötterna kvickt och försvann.
Kväst så vardt jag för lust att bespeja min dygdiga sköna
Allt sen dess har hon ej skänkt mig en endaste natt.

XXX.

Quo fugis ah demens? nulla est fuga. tu licet usque
ad Tanain fugias: usque sequetur Amor.
non si Pegaseo vecteris in aere dorso,
nec tibi si Persei moverit ala pedes:
vel si te sectae rapiant talaribus aurae,
nil tibi Mercurii proderit alta via.
instat semper Amor supra caput: instat amanti,
et gravis ipse super libera colla sedet.
excubat ille acer custos et tollere numquam
te patietur humo lumina capta semel.
et iam si pecces, deus exorabilis illest,
si modo praesentes viderit esse preces.

. . . .

30.

Dåre, hvart tänker du fly? Det är lönlöst. Flydde du äfven
ända till Tanais' strand, följde dig Amor ändock.
Kunde på Pegasi rygg du åstad än jaga i rymden,
ägde du, Perseus lik, vingade skor för din flykt,
ja, om du ilade hän med talar på din häl som en Hermes,
gagnlös blefve dig dock svindlande färden för visst.
Amor du öfver dig har alltjämt: han förföljer sitt offer,
och på din nacke han stolt sätter betvingarens fot.
Skarpsynt väktare är den guden, och blef du hans fånge,
vänta dig ej, att din blick höja från jorden du får.
Och om du felat, så vet, att han låter beveka sig, blott han
ser dig med ödmjuk bön söka försona din synd.
. . . .

XXX b.

. . . .

ista senes licet accusent convivia duri:
nos modo propositum, vita, teramus iter.
illorum antiquis onerentur legibus aures:
hic locus est in quo, tibia docta, sones,
quae non iure vado Maeandri iacta natasti,
turpia cum faceret Palladis ora tumor.
† non tamen inmerito Phrygias nunc ire per undas
et petere Hyrcani litora nota maris,
spargere et alterna communes caede penates
et ferre ad patrios praemia dira lares †
una contentum pudeat me vivere amica?
hoc si crimen erit, crimen Amoris erit:
mi nemo obiciat. libeat tibi, Cynthia, mecum
rorida muscosis antra tenere iugis.
illic adspicies scopulis haerere sorores
et canere antiqui dulcia furta Iovis,
ut Semela est combustus, ut est deperditus Io,
denique ut ad Troiae tecta volarit avis.
quod si nemo extat qui vicerit alitis arma,
communis culpae cur reus unus agor?
nec tu virginibus reverentia moveris ora:
hic quoque non nescit quid sit amare chorus,
si tamen Oeagri quaedam conpressa figura
Bistoniis olim rupibus accubuit.
hic ubi te prima statuent in parte choreae,
et medius docta cuspide Bacchus erit,
tum capiti sacros patiar pendere corymbos:
nam sine te nostrum non valet ingenium.

Vv. 19–22 non simplici morbo laborantibus medelam mihi nondum contigit ut adferrem

30 b.

. . . .

Fritt gubbknarrarna må slik samkvämsglädje fördöma:
låt oss, älskade, lugnt vandra vår bana framåt.
Låt urmodig moral dem fritt för hvarandra predika:
du här ljude i vårt gille, melodiska flöjt,
som på maeandrisk våg förr sam bortkastad — hur orätt!—
blott för att kindernas par pöste på Pallas så fult.

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Skulle jag blygas att blott för min älskade lefva? Är sådant
skamligt, af skammen den gud drabbas, som tvang mig därtill:
mig ej klandra man må. Kom, Cynthia, låt oss i daggvåt
däld, som af mossiga berg skuggas, oss reda vårt bo.
Systrarna nio du där skall skåda på klippornas branter
sjungande Zeus och hvad ljuft fordom i smyg han bedref,
hur han för Semele brann, hur af kval han förgicks för sin Io,
hur han i örnhamn flög fiken till Trojas palats.
När än ingen förmått mot vingade pilten sig värja,
hvarför en enda till last lägga hvad alla förskyllt?
Ej vid din åsyn skall jungfruliga kören förtörnas:
äfven i musernas krets Amor af ålder är känd.
En af de blyga ju dock, som du vet, på bistoniska hällen
med sin Oeager förent hvilade fordom en gång.
När i de dansandes ring du främst då träder och Bacchus
skickligt i midten sin staf svänger för er som korag,
glad då skåda jag skall ditt hufvud med heliga rankor
skrudadt, ty tack vare dig äger jag all min talang.

Vv. 19—22 har jag i öfversättningen måst utelämna, då jag icke lyckats återställa meningen och sammanhanget i originalet.

XXXI.

Quaeris, cur veniam tibi tardior. aurea Phoebi
porticus a magno Caesare aperta fuit.
tanta erat in speciem Poenis digesta columnis,
inter quas Danai femina turba senis.
hic equidem Phoebo visus mihi pulcrior ipso
marmoreus tacita carmen hiare lyra,
atque aram circum steterant armenta Myronis,
quattuor artifices, vivida signa, boves.
tum medium claro surgebat marmore templum,
et patria Phoebo carius Ortygia.
in quo Solis erat supra fastigia currus,
et valvae, Libyci nobile dentis opus,
altera deiectos Parnasi vertice Gallos,
altera maerebat funera Tantalidos.
deinde inter matrem deus ipse interque sororem
Pythius in longa carmina veste sonat.

31.

Hvarför jag kommer så sent? Jo, ser du, af Caesar den store
öppnats Apollos af guld glänsande tempelportik.
Härlig att skåda den var med kolonnernas rad af numidisk
marmor och stoder af all Danai kvinnliga ätt.
Här en Apollo jag såg: mer skön än i själfva olympen
tycktes i marmorn till stum lyra han höja sin röst;
och rundt altarets bord kor stodo, ett lefvande fyrtal,
sådana Myron dem skop fordom med mästarehand.
Byggdt utaf hvitaste block från Carrara i midten sig höjde
templet, Apollo ett hem mer än det deliska kärt.
Högst på dess ås stod Sol i sin vagn, och ur libyska tanden
voro dess dörrar med konst skurna och visade här
gallernas hop, vräkt ned för parnasiska branter, den andra
dörren, hur Niobe grät bittert vid barnens förlust.
Mellan sin moder till sist och sin syster den pythiske guden
såg jag i fotsid dräkt öppnande munnen till sång.

XXXII.

Qui videt, is peccat: qui te non viderit ergo
non cupiet: facti lumina crimen habent.
nam quid Praenesti dubias, o Cynthia, sortes,
quid petis Aeaei moenia Telegoni?
cur tua te Herculeum deportant esseda Tibur?
Appia cur totiens te via ducit anus?
hoc utinam spatiere loco, quodcumque vacabis,
Cynthia! sed tibi me credere turba vetat,
cum videt accensis devotam currere taedis
in nemus et Triviae lumina ferre deae.
scilicet umbrosis sordet Pompeia columnis
porticus, aulaeis nobilis Attalicis,
et platanis creber pariter surgentibus ordo,
flumina sopito quaeque Marone cadunt,
et leviter nymphis tota crepitantibus urbe
cum subito Triton ore recondit aquam.
falleris, ista tui furtum via monstrat amoris:
non urbem, demens, lumina nostra fugis:
nil agis, insidias in me conponis inanes,
tendis iners docto retia nota mihi.
sed de me minus est: famae iactura pudicae
tanta tibi miserae quanta meretur erit.
nuper enim de te nostras (me laedit!) ad aures
rumor et in tota non bonus urbe fuit.
sed tu non debes inimicae credere linguae:
semper formosis fabula poena fuit.
non tua deprenso damnata est fama veneno:
testis eris puras, Phoebe, videre manus:
sin autem longo nox una aut altera lusu
consumpta est, non me crimina parva movent.
Tyndaris externo patriam mutavit amore,
et sine decreto viva reducta domumst.

32.

Ser dig en man, blir han kär: den därför, som slipper att se dig,
slipper att frestas: på fall bringar oss ögonens lust.
Säg, hvi måste du då till orakelberyktadt Praeneste,
hvi till Telegoni bygd styra så ofta din färd?
Hvarför till Tibur åstad och dess Hercules-tempel och hvarför
rullar på Appii ur-åldriga väg din kaross?
Ack att din fritid här du på Roms promenader förnötte,
Cynthia! Svårt däremot tycks mig att lita på dig,
när till Aricias lund du med bloss, angapad af mängden,
löper att flammande gärd lägga för Trivia ned.
God nog syns kantänka dig ej med de fräjdade gyllne
dukarna skuggig portik, byggd af Pompeius en gång,
ej den rad där ses af i kapp uppspirande prakträd,
slumraren Maro dig ej lockar med vällande våg,
eller när nymfernas spel öfverallt afstannar i staden,
just som strålen med ens Triton den törstige sväljt.
Åh nej! Väl jag förstår, att till lönliga möten du färdas:
ej är det Rom, det är mitt öga du dårligen flyr.
Lönlöst dock! Hvart svek du mot mig uttänker är fåfängt:
mig, den förfarne, du ej narrar med klumpiga knep.
Dock här gäller det ej mig främst: snart heder och ära,
arma, med detta ditt lif mister du, som du förtjänt.
Nyligen nådde ju — ack, mig känns det så svårt! — till mitt öra
kränkande skvaller om dig, kunnigt i hela vår stad.
Tro ej sätta du bör likväl till fiendtliga tungor:
aldrig förtalet ännu skonat en fager gestalt.
Ej vardt gift i ditt hus anträffadt och dådan du brännmärkt:
Phoebus, som allting ser, vittnar, att ren är din hand.
Har en natt nu ock, har två du med kärliga lekar
utfyllt, finner jag ej sådan förseelse stor.
Tyndari barn, som sitt land i en främling betagen förlöpte,
undgick straff och vid lif vände till hemmet igen.

ipsa Venus, quamvis corrupta libidine Martis,
nec minus in caelo semper honesta fuit
quamvis Ida pari pastorem dicat amasse
atque inter pecudes accubuisse deam.
hoc et hamadryadum spectavit turba sororum
silenique senes et pater ipse chori,
cum quibus Idaeo legisti poma sub antro,
supposita excipiens naica dona manu.
an quisquam in tanto stuprorum examine quaeri
'cur haec tam dives? quis dedit? unde dedit?'
o nimium nostro felicem tempore Romam,
si contra mores una puella facit!
haec eadem ante illam inpune et Lesbia fecit:
quae sequitur, certe est invidiosa minus.
qui quaerit Tatios veteres durosque Sabinos,
hic posuit nostra nuper in urbe pedem.
tu prius et fluctus poteris siccare marinos
altaque mortali deligere astra manu,
quam facere ut nostrae nolint peccare puellae
hic mos Saturno regna tenente fuit,
et cum Deucalionis aquae fluxere per orbem.
at post antiquas Deucalionis aquas,
dic mihi, quis potuit lectum servare pudicum,
quae dea cum solo vivere sola deo?
uxorem quondam magni Minois, ut aiunt,
corrupit torvi candida forma bovis.
nec minus aerato Danae circumdata muro
non potuit magno casta negare Iovi.
quod si tu Graias es tuque imitata Latinas,
semper vive meo libera iudicio.

Cypria själf, änskönt af sin lidelse villad för Mavors,
städse i gudars olymp vördats och vördats, ehur
Ida förtäljer, att likaså hett för en herde gudinnan
brunnit och sökt sig en bädd ute bland djuren i mark.
Detta dryadernas släkt ock såg, och det sågs af sileners
åldriga hop och af dig, yrande skarans korag.
Förr ju på Ida med dem hon i dälderna plägade äpplen
plocka och fiket sin hand sträcka mot nymfernas skänk.
Finns väl i liderligt Rom mer någon, som spör om en flicka:
'hvarför så rik? Och af hvem har hon det fått och för hvad?'
Väl, väl vore med Rom det beställdt, om hon vore den enda
flicka, som nedärfd sed trotsade djärft och moral!
Onäpst lefde som hon här Lesbia redan; och nu skall
hon just klandras, som blott följer exempel från förr!
Söker du Tatier här och en forntids stränga sabiner,
ack, nykomling i Rom är du, det märker jag, då.
Förr oceanen du kan torrlägga, och förr med din hand du
stjärnorna ned ur det blå, dödlige, plocka förmår
än lust väcka hos Roms lättsinniga döttrar för dygden.
Ära och dygd i en värld styrd af Saturnus det fanns,
och när Deucalions flod en gång all jorden betäckte.
Men alltsen den dag floden af jordene lopp,
säg, hvem mäktade väl sitt förbund ostraffligt bevara,
hvem af gudinnorna nöjd lefva med egen gemål?
Minos', den fräjdades, maka en gång, så mäler oss sagan,
blef af en vildsint tjurs strålande fägring förförd.
Och den med mur af metall kringgärdade Danae såg sig
icke i stånd att ett nej svara på Juppiters bön.
Har nu som Greklands döttrar och Roms du lust dig att skicka,
lef, som du vill! Min dom frukta behöfver du ej.

XXXIII.

Tristia iam redeunt iterum sollemnia nobis:
Cynthia iam noctes est operata decem.
atque utinam pereat Nilo quae sacra tepente
misit matronis Inachis Ausoniis!
quae dea tam cupidos totiens divisit amantes,
quaecumque illa fuit, semper amara fuit.
tu certe Iovis occultis in amoribus, Io,
sensisti, multas quid sit inire vias,
cum te iussit habere puellam cornua Iuno
et pecoris duro perdere verba sono.
ah quotiens quernis laesisti frondibus ora,
mandisti stabulis abdita pasta tuis!
an, quoniam agrestem detraxit ab ore figuram
Iuppiter, idcirco facta superba dea's?
an tibi non satis est fuscis Aegyptus alumnis?
cur tibi tam longa Roma petita viast?
quidve tibi prodest viduas dormire puellas?
sed tibi, crede mihi, cornua rursus erunt,
aut nos e nostra te, saeva, fugabimus urbe:
cum Tiberi Nilo gratia nulla fuit.
at tu, quae nostro nimium placata dolore's,
noctibus his vacui ter faciamus iter.
non audis, et verba sinis mea ludere, cum iam
flectant Icarii sidera tarda boves.
lenta bibis: mediae nequeunt te frangere noctes.
an nondum est talos mittere lassa manus?
ah pereat quicumque meracas repperit uvas
corrupitque bonas nectare primus aquas!
Icare Cecropiis merito iugulate colonis,
pampineus nosti quam sit amarus odor.
tuque o Eurytion vino centaure peristi,
nec non Ismario tu, Polypheme, mero.

33.

Heliga festen, o ve, nu åter är inne! I tio
 nätter min Cynthia nu ägnar gudinnan sin tjänst.
O, jag förbannar dig Inachi barn, som Italiens döttrar
 har med din kvalmiga Nils ceremonier beskänkt.
Ack du gudinna, som grymt oss älskande skilde så ofta,
 hvem du nu var, alltjämt led du mig synts och gemen.
Du dock, lönligen älskad af Zeus, fick lära dig, Io,
 huru det kännes att hit jagas beständigt och dit,
när ung kvinna en gång du med horn utstyrdes af Juno
 och till ett råmande tvangs ändra din människoröst.
Minns du, hur styggt i din mun eklöfvet dig sårade? Minns du,
 huru du födan på nytt tuggade gömd i ditt stall?
Tror du väl, därför att Zeus drog af dig ditt djuriska hölje,
 nu en gudinna dig hög vorden i gudars olymp?
Har du ej nog af Aegypten och dess solbrända befolkning?
 Hvarför sökte du hit, ända till Rom, dig en väg?
Eller hvad har du för gagn af att ensam sofver en flicka?
 Horn skall snart du igen bära, jag spår, eller ock
skola ur denna vår stad vi jaga dig ut, du förmätna:
 vänskap aldrig bestod Tiberis mellan och Nil.
Du dock, du, för hvars skull jag så grymt nu lidit, o låt oss.
 högtidsnätterna kvitt, taga vår skada igen!
Fåfäng möda! Min bön på en döf jag förspiller. Och likväl
 ren med sin stjärnvagn trög vänder sig Icari spann.
Bägaren lämnar du ej: käck midnattsstunden dig finner.
 Har ej tärning din hand tröttnat att spela ännu?
Ve den man, som först fann upp rusgifvande drufsaft,
 lärde oss konsten att godt vatten förgifta med vin!
Icarus, ack, rättvisligen dräpt af cecropiske landtmän,
 fann du, hur bitter hon är, rankan, som doftar så ljuft
Dig, Eurytion, ock, centaur, död vållade vinet,
 dig, Polyphemus, fördärf drufvan från Ismari berg.

vino forma perit, vino corrumpitur aetas,
    vino saepe suum nescit amica virum.
me miserum, ut multo nihil est mutata Lyaeo!
    iam bibe: formosa es: nil tibi vina nocent,
cum tua praependent demissae in pocula sertae,
    et mea deducta carmina voce legis.
largius effuso madeat tibi mensa Falerno,
    spumet et aurato mollius in calice.
nulla tamen lecto recipit se sola libenter:
    est quiddam quod vos quaerere cogat Amor.
semper in absentes felicior aestus amantes:
    elevat adsiduos copia longa viros.

Vin vanställer enhvar, vin ungdomskraften fördärfvar,
vin gjort ofta, att ej flickan sin käraste känt.
Ve mig! Se, hon förblir, hur vildt hon än dricker, densamma.
Fortsätt fritt! Mer skön varda af vinet du syns,
när kranssmyckade hufvudet ned öfver bägarn du böjer
och reciterar med mjukt klingande stämma min dikt.
Iskänk strömmar af vin, att falernmust bordet betäcker,
skummande gjute sig ljuft flöde i glimmande glas.
Aldrig med gladt mod dock går flickan allena till hvila:
Amor en längtan jämväl väcker, I sköna, hos er.
Högre, då borta han är, städs brinner för älskarn er låga,
står han beständigt till buds, blir med förakt han bemött.

XXXIV.

Cur quisquam faciem dominae iam credat amico?
sic erepta mihi paene puella meast.
expertus dico, nemo est in amore fidelis:
formosam raro non sibi quisque petit.
polluit ille deus cognatos, solvit amicos,
et bene concordes tristia ad arma vocat.
hospes in hospitium Menelao venit adulter:
Colchis et ignotum nonne secuta virumst?
Lynceu, tune meam potuisti, perfide, curam
tangere? nonne tuae tum cecidere manus?
quid si non constans illa et tam certa fuisset?
posses in tanto vivere flagitio?
tu mihi vel ferro pectus vel perde veneno:
a domina tantum te modo tolle mea.
te socium vitae, te corporis esse licebit:
te dominum admitto rebus, amice, meis:
lecto te solum, lecto te deprecor uno.
rivalem possum non ego ferre Iovem.
ipse meas solus, quod nil est, aemulor umbras,
stultus, quod stulto saepe timore tremo.
una tamen causa est, cur crimina tanta remitto,
errabant multo quod tua verba mero.
sed numquam vitae fallet me ruga severae:
omnes iam norunt quam sit amare bonum.
Lynceus ipse meus seros insanit amores.
serum te nostros laetor adire deos.
quid tua Socraticis tibi nunc sapientia libris
proderit aut rerum dicere posse vias?
aut quid Crethei tibi prosunt carmina lecta?
nil iuvat in magno vester amore senex.
tu satius memorem musis imitere Philetan
et non inflati somnia Callimachi:

34.

Törs väl vän åt en vän numera betro den han älskar?
Själf på ett hår när så hade min flicka jag mist.
Lita på ingen du kan, tro mig, när det gäller din kärlek:
hvar man ser i en skön kvinna ett byte för sig.
Blodsband kärlekens gud ringaktar, och vänner han skiljer,
stör god sämja och krig stiftar i stället och sorg.
Paris som gästvän kom och sin gästväns hustru förförde;
rymde med främlingen ej äfven Medea sin kos?
Lynceus, kunde du, säg, på min älskade fräckt dig förgripa?
Vägrade icke sin tjänst handen, du falske, dig då?
Tänk, om hon ej så bestämdt och så fast afvisat ditt tilltag!
Skulle för blygsel ditt lif längre du lefva förmått?
Vill du, så borra ditt svärd i mitt bröst, gif gift mig att dricka:
låt mig allenast i fred äga min flicka, jag ber.
Vare du fritt min kamrat och mitt oskiljaktiga sällskap,
allt, hvad jag äger och har, må du betrakta som ditt:
ett blott, ett jag begär att du ej antastar, min kärlek.
Ej ens Juppiter själf lida jag kan som rival.
Själfva min skugga, när annat ej finns, misstänker jag svartsjuk,
och i min dårliga skräck bär jag mig åt som en narr.
En sak är det som gör, att jag dock ursäktar din illbragd:
den, att din tunga af vin löpte förvillad åstad.
Men på asketer jag tror ej mer och på rynkade pannor:
kärlekens fröjder enhvar vet att värdera så väl.
Själfve min Lynceus, tänk, som en ung man yr och förälskad!
Godt att omsider du dock böjde ditt knä för min gud!
Säg, hvad båtar dig nu hvad du lärt i sokratiska skrifter
och att naturen för dig yppat sitt dolda system?
Hvad att du sångerna läst, som af Crethes-ättlingen diktats?
Intet för älskarens bruk bjuder er åldrige bard.
Hellre till mönster dig välj hvad Philetas af muserna lärde,
dämpa ditt patos och kväd Battiern likt i hans dröm.

nam cursus licet Aetoli referas Acheloi,
fluxerit ut magno fractus amore liquor,
atque etiam ut Phrygio fallax Maeandria campo
errat et ipsa suas decipit unda vias,
qualis et Adrasti fuerit vocalis Arion
tristis ad Archemori funera victor equus:
Amphiareae non prosint tibi fata quadrigae
aut Capanei magno grata ruina Iovi.
desine et Aeschyleo conponere verba cothurno,
desine, et ad molles membra resolve choros.
incipe iam angusto versus includere torno,
inque tuos ignes, dure poeta, veni.
tu non Antimacho, non tutior ibis Homero:
despicit et magnos recta puella deos.
sed non ante gravi taurus succumbit aratro,
cornua quam validis haeserit in laqueis,
nec tu tam duros per te patieris amores:
trux tamen a nobis ante domandus eris.
harum nulla solet rationem quaerere mundi,
nec cur fraternis Luna laboret equis,
nec si post Stygias aliquid restabimus undas,
nec si consulto fulmina missa tonent.
adspice me, cui parva domi fortuna relictast,
nullus et antiquo Marte triumphus avi,
ut regnem mixtas inter conviva puellas
hoc ego quo tibi nunc elevor ingenio.
me iuvet hesternis positum languere corollis,
quem tetigit iactu certus ossa ad deus,
Actia Vergilium custodis litora Phoebi,
Caesaris et fortes dicere posse rates,
qui nunc Aeneae Troiani suscitat arma
iactaque Lavinis moenia litoribus.
cedite Romani scriptores, cedite Grai:
nescio quid maius nascitur Iliade.
tu canis umbrosi subter pineta Galaesi
Thyrsin et attritis Daphnin arundinibus,
utque decem possint corrumpere mala puellas,
missus et inpressis haedus ab uberibus.

Ty du må tälja, hur trögt i Aetoliens land Achelous
hvälfde af lidelsens makt kufvade böljor en gång,
tälja, hur svekfull våg längs phrygiska fälten Maeander
slingrar och söker sig själf villa med buktande lopp,
och hur Adrasti profetiska häst, fast först han till målet
framkom, sorgsen ändock sågs vid Archemori graf:
Amphiareiska spannets fördärf slätt intet dig båtar,
intet det jubel, som Zeus höjde vid Capaneus' fall.
Äfven på Aeschyli höga koturn låt fara försöken,
fara dem låt och i lätt lekande rytmer dig rör.
Ja, inpressa, min vän, din dikt i en snäfvare svarfstol,
sjung om den eld, som dig själf bränner, du stolte poet.
Dig ej bättre det kan än Antimachus gå och Homerus:
välväxt flicka sig ej böjer för gudarna ens.
Tjuren sin nacke likväl ej förr tålmodigt för plogen
sänker, än repet han känt slingra sig hårdt om hans horn;
tungt blir kärlekens ok dig ock oöfvad att bära:
se, först måste du dock, trotsige, tämjas af mig.
Tror du, en flicka besked åstundar om världarnas uppkomst,
hvarför af broderligt spann lidande Luna bereds,
eller om helt vi förgås, när en gång Styx' flod vi befarit,
eller om blixten sin väg skär med beräkning i skyn?
Skåda på mig! Af det gods, som var mitt, står föga mig åter,
och af triumfer min ätt aldrig berömmelse vann;
men tack vare den konst, som af dig nu skattas så ringa,
stolt jag i tärnornas lag tronar som konung ändock.
Jag, som Cupido med pil träffsäker i märgen har sårat,
finne med gårdagskrans smyckad på kudden min ro.
Sjunge Vergilius Actii strand och dess väktare Phoebus,
flottan han sjunge, som käckt stridde för Caesar sin strid.
Redan vi sett, hur till krig trojanen Aeneas han kallar
och på Lavinii kust lägger till murar en grund.
Sägen ert rykte farväl, Roms skalder och skalder af Hellas:
under den väldiges hand växer en ny Iliad.
Än uti piniers skygd vid Galaesus-floden du sjunger
Thyrsis, som städs på sitt rör blåser med Daphnis i kapp,
huru ett halft tjog äpplen är nog för att dåra en flicka,
hur med ett kid, som ännu diar sin mor, hon förleds.

felix, qui viles pomis mercaris amores!
huic licet ingratae Tityrus ipse canat.
felix intactum Corydon qui temptat Alexin
agricolae domini carpere delicias!
quamvis ille sua lassus requiescat avena,
laudatur faciles inter hamadryadas.
tu canis Ascraei veteris praecepta poetae,
quo seges in campo, quo viret uva iugo.
tale facis carmen, docta testudine quale
Cynthius inpositis temperat articulis.
non tamen haec ulli venient ingrata legenti,
sive in amore rudis sive peritus erit.
nec minor his animis aut sim minor ore: canorus
anseris in docto carmine cessit olor.
haec quoque perfecto ludebat Iasone Varro,
Varro Leucadiae maxima flamma suae.
haec quoque lascivi cantarunt scripta Catulli,
Lesbia quis ipsa notior est Helena.
haec etiam docti confessa est pagina Calvi,
cum caneret miserae funera Quintiliae.
et modo formosa quam multa Lycoride Gallus
mortuus inferna vulnera lavit aqua!
Cynthia quin etiam versu laudata Properti,
hos inter si me ponere Fama volet.

Lycklige du, som med frukt så lätt eröfrar din sköna!
Henne en Tityrus glad sjönge på vinst och förlust.
Lycklige Corydon! Hör, hur Alexis, sin landtlige herres
älskling, med lönlös id locka han vill i sin famn.
Fast nu länge det är, sen han trött nedlade sin rörflöjt,
tjusande spelet ännu rosas af vänlig dryad.
Än lik Ascras skald i didaktiska kväden du täljer,
huru på slätterna säd mognar, på kullarna vin.
Städs, Vergilius, vet du ditt spel väl stämma: det klingar
skönt, som då Cynthiern själf för öfver lyran sin hand.
Äfven min sång skall dock helt visst ej läsaren rata,
vare sig känna han lärt kärlekens makt eller ej.
Täfla i tankar jag tör och i språk, och melodiske svanen
måste ju vika för lärdt kacklande gåsen en gång.
Sådant som jag sjöng ock, när sin dikt om Iason han ändat,
Varro, hvars hjärta så högt slog för Leucadia blott.
Sådant besjöng jämväl själfsvåldig Catullus och gjorde
mera än Helenas namn Lesbia-namnet berömdt.
Slik bikt Calvus ju ock med sitt verk aflade, som konstfullt
tolkar i toner hans sorg öfver Quintilias död.
Du ock, Gallus, som kvald af din glöd för den fagra Lycoris
dödsmärkt bröst nu sist lögat i Acherons våg.
Cynthias namn i Propertii sång skall lefva desslikes,
ger i sitt tempel åt mig Fama ett rum som åt dem.

NÅGRA ANMÄRKNINGAR

OM

DE NORDISKA VERBEN MED MEDIA-GEMINATA

AF

ELOF HELLQUIST

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1908

Följande uppsats har tillkommit som ett led i de studier öfver den nordiska verbalbildningen, af hvilka förut publicerats i Ark. 14 en större, om verben på suffixalt *-k*, *-l*, *-r*, *-s* och *-t*, och i Ark. 22 en mindre, om några *n*-presentier. Till särskildt den förra af dessa sluter sig föreliggande afhandling ganska nära genom att söka uppvisa en verbbildningsprincip, som i hufvudsak haft samma funktion som afledningarna *-k*, *-l*, *-r* och *-t*.

På samma gång utgör min uppsats ett svar på de invändningar, som v. Friesen i sitt arbete »Om de germanska mediageminatorna» framställt mot vissa af mina uttalanden om uppkomsten af sådana verb som *krabba* och *vagga*. Det bör emellertid framhållas, att då hvarken jag eller någon annan framlagt någon närmare motivering för uppfattningen af dessa ord såsom iterativbildningar, v. Friesen måste anses ha varit i sin goda rätt att icke fästa något synnerligt afseende vid densamma, utan efter bästa förmåga söka förklaringen på annat håll.

Att svaret dröjt i tio år beror icke därpå, att jag ett ögonblick kunnat dela v. Friesens mening, att verbet *hoppa* och dess gelikar skulle ha afledts af substantiv för 'knöl', 'klimp' eller 'kladd', utan — framför allt — därpå, att jag först nu genom mina verbstudier fått en yttre impuls att syssla med frågan.

Det vore då först nödvändigt att taga ställning till v. Friesens teori om de germanska mediageminatorna. Men i själfva verket har det för mitt vidkommande redan skett,

nämligen i en uppsats publicerad i Nordisk tidskr. for Filologi 3 R XII: 49 f., då jag af helt annan orsak — nämligen i samband med namnforskningar — fick anledning att närmare gå den nämnda afhandlingen inpå lifvet.

I uppsatsen i NtfF har jag sökt visa, att de af v. Friesen i dennes afhandling »Om de germanska mediageminatorna» behandlade germanska appellativerna med geminerad media, såsom t. ex. sv. dial. *babbe* 'liten pilt', nno. *budda* 'pung, hög', nsv. dial. *knagg* 'liten knöl' o. s. v.[1], icke, såsom v. Friesen förmenar, kunna uppfattas som beroende på att dessa och liknande ord utgå från gamla *n*-stammar, ur hvilka de skulle uppstått genom förlängning framför *n*, utan att de helt enkelt — såsom också Kauffmann ZfdPh. 32: 255 framhåller[1] — samtliga äro att betrakta som ett slags kortnamnsbildningar af i hufvudsak samma natur som fsv. *Budde, Skrobba* o. s. v., gr. Χόββεις, Μεγγίδας, lat. *Varro*, sanskr. *Cakkas*.

För denna min uppfattning talar starkt, att nästan alla dessa bildningar synas utgå från betydelsen 'klump, kloss, knöl' o. d. och många dessutom användas om små barn eller småväxta människor. Sådana äro t. ex. : sv. dial. *babbe* 'liten pilt', nsv. dial. *bobb(e)* 'kort, tjock person', nsv. *bubbla*, no. (o. s. v.) *dabb(e)* 'seg klump af slem; liten tjock, tung figur', nsv. *dubb* 'bult', nsv. dial. *gubbe* 'rund frukt m. m.', nno. *hubb* 'top, bugle', nno. *kabbe* 'kloss', nsv. *klabb(e)* 'kloss', nsv. dial. *knabbe* 'knubb, klubb', nsv. *knubb*, isl. *kubbi* 'klump', nsv. dial. *kvabb* bl. a. 'fet, pussig karl', nsv. *labb*, isl. *lubba* 'stor torsk', nisl. *lubbi* 'tjock hartott', nsv. dial. *nubb*, nsv. dial. *rabb(e)* 'tufvig mark', nht. dial. *schroppen* 'liten jordkulle m. m.', nsv. *stubbe*, nno. *trubb* 'kort o. tjock figur', nisl., nno. *budda* 'pung, hög', nsv. *kladd*, sv. *kudde* bl. a. 'testikel', isl. *toddi* 'litet stycke', isl. *baggi* 'packe', isl. *koggull* 'klump', nsv. dial. *knagg* 'liten knöl, knuta', nsv. *kugg*, ags. *mucga* 'hop, hög', sv. *tagg*.

Jag har till v. Friesens materialsamling äfven (s. 60) lagt några ord — ej upptagna i boken om mediageminatorna

[1] Det synes emellertid ha undgått Kauffmann, att samma upphof äfven måste tillskrifvas många af de västgermanska ord, där K. antager förlängning framför *n*.

— som till betydelsen komma de nyss nämnda mycket nära, nämligen sv. dial. *klubb* 'klump m. m.', nsv. *nagge* 'stump, spets', fsv. *pigger* och sv. *plugg*, och anmärkt att »dylika öfverensstämmelser omöjligen kunna bero på tillfällighet» Vi erinra nu ytterligare om no. *nudd* 'järnplugg', sv. dial. *stagg* 'hvasst agn på korn', *sagge* 'en som är tjock och undersätsig; om människor, hästar, oxar och tjurar' Söderm. (Rietz s. 555).

Vidare har jag sökt påvisa, att samma benägenhet för gemination äfven föreligger i en grupp germanska namn på djur, af hvilka de flesta utmärka sig för sin runda och klumpiga kroppsform, t. ex. ags. *crabba*, fht. *snëcco* (<-gg-), ags. *frozza*, meng. *padde*, lt. *pogge* 'groda', sv. dial. *kidde*, mlt. *quabbe* 'Aalquappe', meng. *budde* 'skalbagge' o. s. v., samt påpekat, att en liknande gemination äfven förekommer i namn på andra slags djur, t. ex. isl. *stedda* 'sto', ags. *rudduc* 'rödhakesångare', och dessutom i vissa utomgermanska djurnamn[1].

Slutligen har jag s. 66 framhållit, att för åtskilliga af v. Friesens exempel, t. ex. *drabba*, *klabb*, *labb*, *budda*, *kladd*, *knagg*, moderparadigm på -ƀ-, -đ-, -ʒ- ej kunnat beläggas. »Och då sådana uppvisas, framträder ofta mellan former med enkel konsonant och geminata en skillnad i betydelsen, som tyder på att geminatans uppträdande sammanhänger med denna skillnad.»

I själfva verket är det, såsom jag i nämnda uppsats påpekat, omöjligt att inse, »hvarför v. Friesens ljudlagar just skola verka i ord med betydelsen 'klump, knöl o. d.', men icke

---

[1] Som goda paralleller till de i NTfF af mig uppräknade geminerade djurnamnen må anföras nht. *hippe* 'get': **haber* 'bock' och *hitte* ds.: mht. *hatele*, jfr isl. *hađna*; se Kluge Et. wb.$_6$. Man kunde väl äfven tänka på fht. *zicchî*, *zikkîn*, ags. *ticcen*, fht. *ziga* 'get' och fht. *chizzî*, *kizzîn*, hvilket hör till fsv. *kiþ* (Hellquist Ark. 13: 233 och Kluge Nom. stammb.$_2$ s. 29) och ej, såsom Kluge förut antagit, beror på en omställning af *ziege*. Men bildningar sådana som isl. *birna* och sv. dial. *yrna* (:*orre*), hvarom Hellquist Ark: 7: 45, göra det sannolikare, att här verkligen assimilationer med *n* föreligga. — Äfven kunna tilläggas ags. *budda* 'skalbagge', holl. *robbe* 'kanin', ags. *moþþe* 'mal' (jfr *spotta* <-*þþ*- nedan), kanske ock lat. *blatta* 'kackerlacka m. m.' (väl kortform till lett. *blakts* 'vägglus', jfr Walde Et. wb.).

i de många hundra *n*-stammar, som hafva annan betydelse». Utan tvifvel sammanhänger dessa ords form på ett eller annat sätt med deras betydelse. Därvidlag är jag dock numera mindre benägen än förr att för flertalet urgera en ursprunglig funktion af »barnord», utan skulle snarare vilja karakterisera dem med den vidsträcktare benämningen »hvardagsord», hvilkas bildningssätt — såsom jag ock i samma afhandling antagit — har alldeles samma psykologiska orsaker som de till formen analoga »kortnamnen», hvilkas geminata naturligtvis icke kan förklaras ur urgermanska *n*-stammar, eller som en mängd »familjeord» af en typ, som ända in i senaste tid visat sig produktiv (*priffe*, *dille* o. d.). Att v. Friesen företagit en undersökning af de germanska mediageminatorna utan att i denna indraga dessa analoga kortnamnsbildningar, är en underlåtenhetssynd, som för densamma haft synnerligen ödesdigra följder.

I ett par fall kan man ej taga sin tillflykt till ofvan gifna förklaring, men där är v. Friesens förklaring — om möjligt — ännu oantagligare, nämligen sv. dial. *bobbla* 'mumla' och sv. *bubbla* 'blåsa'. De äro tydliga onomatopoetiska bildningar, som ha lika litet med hvarandra att skaffa som *bladdra* 'prata' med *bläddra* 'blåsa'. Att såsom skett förklara dem ur nominala *n*-stammar, är från ordbildningsslärans synpunkt ungefär lika rimligt, som om man ville härleda da. *plumre* och sv. *plumsa* från en *n*-stam **pluman*.

För min uppfattning talar naturligtvis mycket starkt, att äfven i utomgermanska språk gemination ofta uppträder just i de grupper af ord, i hvilka jag här sökt ordna det Friesenska materialet: kortnamn, barnord, onomatopoetica o. d. Se Brugmann Grundr.$_2$ 1: 817.

Jag har af flera skäl ansett det nödigt att förutskicka detta lilla referat och hänvisar i öfrigt till min citerade afhandling, där äfven enskilda af v. Friesens härledningar kritiseras.

Men såsom i slutet af denna antydts, finnes i v. Friesens afhandling en grupp af ord, som icke omedelbart drabbas af kortnamnsteorien, nämligen en del verb. Som uppsatsen i NTfF ej hade till uppgift att i första hand uppvisa ohållbar-

heten af den v. Friesenska teorien om mediageminatorna i allmänhet, utan endast afsåg att påvisa öfverensstämmelsen i bildningssättet mellan de flesta af hans exempel och andra germanska kortnamnsbildningar (hvaraf naturligtvis polemiken med v. Fr. blef en nödvändig följd), hade jag ingen anledning att då närmare inlåta mig på denna grupp, utan inskränkte mig till att framhålla den möjligheten, som jag redan förut i Ark. 7: 56 noten och 14: 43 i anslutning till Kluge PBB 9: 162 sökt göra gällande, att vi dock här ha före oss en bestämd, för germanska intensiver och iterativer karakteristisk bildningsprincip. Att en sådan verkligen inom vissa delar af det germanska språkområdet varit verksam, framgår, såsom jag s. 70 påpekar, af ags. *þoddettan* 'pulsare', *sceottettan* 'saltare', *hloccettan* 'singultare', som säkerligen icke ens v. Friesen skulle våga härleda ur *n*-stammar.

Att jag äfven i denna uppsats får att skaffa med den v. Friesenska geminationsteorien beror därpå, att han, såsom nämnts, anfört äfven många af dessa verb som stöd för densamma samt uttryckligen vändt sig mot min i Ark. 7 uttalade uppfattning, att åtminstone i vissa sådana en för intensiver och iterativer karakteristisk bildningsprincip skulle föreligga.

För att kunna förklara geminatan i sådana verb som *babbla*, *krabba* 'krypa', nisl. *drabba*, isl. *gabba* o. s. v. tillgriper v. Friesen den — vi må väl medge — förtviflade utvägen att tolka dem som denominativer och härleda dem ur gamla urgermanska substantiviska *n*-stammar *baƀan-*, *kraƀan-* o. s. v., hvilka sedan i enlighet med hans teori erhållit sin långa media.

Det är då först nödvändigt att granska de verb, som v. Friesen förklarar såsom afledningar af *n*-stammar, hvarvid jag h. o. d. äfven måste upptaga vissa af hans härledningar af nomina till förnyad undersökning eller upprepa ett och annat af hvad redan yttrats i NTfF.

Nisl. *babba* (s. 22) 'stamma; pladdra' härledes ur sv. dial. *babbe* 'liten pilt'; moderparadigmet skulle vara urg.* *ƀaƀ(a)n* i fht. *Babo;* jfr fslav. *baba* 'grossmutter'. Att här af hvarandra oberoende »lallord» föreligga, torde vara så klart för alla, som något sysslat med dylika bildningar, att närmare utredning ej behöfves. Då v. F. härleder alla dessa ord ur

ett **taƀan* 'rundt föremål', har han tillåtit sig en konstruktion, som uppriktigt sagdt har bra litet med språkets verkliga konkreta lif att göra. Jag hänvisar i öfrigt till min framställning NTfF s. 54.

Beträffande betydelsen 'stamma' erinras om no. *gugga* och no. *jabba* ds., för hvilka väl ingen gärna uppkonstruerar nominala grundord. För betydelsen 'pladdra' erinras om fht. *blabbizôn*, där en sådan tolkning är lika omöjlig.

Sv. dial. *bobba* (s. 24) — blott uppvisadt från Skåne i uttrycket *bobba te väjs* — har betydelsen 'stöta emot' och meng. *bobben* den af 'slå, bedraga, håna'. Men just denna betydelse är, såsom af det följande framgår, karakteristisk för en rätt stor grupp af verb med geminerad media, och jag sätter t. v. denna omständighet i förbindelse med verbets form, alldeles analogt med hvad jag gjort i fråga om de ord, som betyda 'knöl' och 'klump'. Om de betydelsekategorier, som kunna urskiljas bland verben med mediageminata, se närmare nedan. Det är just det förvånande i v. Friesens framställning, att han ej ett ögonblick tycks ha rubbats i tilliten till sin teori af det i ögonen fallande faktum, att de exempel han anfört som stöd för denna osökt sönderfalla i vissa bestämda betydelsegrupper. Han har dock själf (s. 9) framhallit, att det vida öfvervägande antalet fall uppträder i det lägre och hvardagliga språkets sfär.

I stället för att förbinda *bobba* 'stöta emot' med en mängd ord för 'tjockis o. d.' hade väl i första rummet bort tillses, om ordet ej kunde förklaras på samma sätt som det likbetydande lt. *buffen*, meng. *buffen*, eng. *buff*; jfr *knybbast* (nisl. *hnybbast*): *knuffa* nedan. Att detta är det enda riktiga, synes mig självklart, så mycket mer som icke heller von Friesen för de likbetydande verben af stammen *skubb-* antagit ett nominalt ursprung.

Ehuru det icke direkt hör till den föreliggande frågan, vill jag i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid, att v. Fr. till sitt *bobba* äfven för sådana ord som schweiz. *büb(b)i*; 'kvinnlig bröstvårta' och färö. *boppa* 'patt', utan att tillvaron af sådana barnord som de likbetydande sv. dial. *datte*,

mamme och *pappe* eller ital. *poppa* o. s. v. synes ha vållat honom några betänkligheter [1].

Med dylika exempel för ögonen inser jag ej, hvarför ej v. Friesen likaväl tillåtit sig att härleda t. ex. sv. *dadda* 'barnflicka, amma' och sv. dial. *dadd* 'ris' ur ett urgerm. *n*-stamsparadigm. I *dadd* ha vi ju betydelsen 'slå' representerad, och om ej »daddan» kan anses tillräckligt knubbig för att motivera grundbetydelsen 'rundadt föremål, klump, knöl', så ha vi ju alltid *datte* 'bröstvårta' att tillgripa, liksom ofvan skett med *büb(b)i*.

Om *bubbla* (s. 26) har jag redan yttrat mig i NTfF s. 55. Det utgår ej, som v. Friesen anser, från ett urgerm. sbst. **ƀuƀan* (!), utan är en ljudhärmande bildning; se äfven Gerland Intens. u. Iter. s. 133. Nedan komma vi att uppvisa, huru gemination och reduplikation utöfvat i hufvudsak samma funktion. För begreppet 'blåsa' kan erinras om sskr. *budbudas* 'blåsa vattenblåsa', etymologiskt behandladt af K. F. Johansson KZ 36: 351, eller gr. βομβυλίς Hes. 'vattenblåsa', lit. *bum̃bulis* ds.

Under *dabb* (s. 27) har v. Friesen fört hop en hel mängd de mest heterogena saker. Redan i NTfF s. 56 har jag haft tillfälle påpeka, att no. dial. *dabb* 'liten tjock, tung figur' — så solid och bastant som möjligt! — icke kan vara besläktadt med eller ännu mindre härröra från samma paradigm som nisl. och no. *dapi (-e)* 'vattenpuss' eller det likbetydande sv. dial. *dave*. Grundordet för *dabb* 'liten tjock, tung figur' skulle vara en urgermansk *n*-stam med betydelsen 'mjuk och fuktig (!) materia'.

Till dessa ord för v. Friesen äfven mht. *tâpe* och nht. *tappe* (= mht. **tappe*) 'pfote, tatze'. Flera forskare, t. ex. Kluge och Paul, ha redan yttrat sig om detta ord, men ingen synes ha haft en tanke åt att förbinda det med nord. *dape* 'vattenpuss'. Att de finna ordets förhistoria dunkel, beror därpå att ord med liknande betydelse genom sin form och bildning tydligen ofta visa tillbaka på »kortnamnens» eller

[1]Hvad särskildt *bübbi* beträffar, anser Walde Et. wb. under *pūpus*, att detta och därmed sammanhängande ord uppstått genom efterbildning af dibarnets smackande ljud.

»smeknamnens» kategori. Ordet *tatze*, sv. *tass*, är ju självt ett sådant. Kluge Et. wb.[6] gissar, att det möjligen kunde vara en intensivafledning af *tappe*. För egen del tror jag också, att det är en bildning af ungefär det slaget, hvarvid man har att i uttrycket intensivum inlägga den betydelse, som nedan omtalas, då den egentliga innebörden af alla dess »kortnamns»-formationer behandlas. Om däremot just *tappe* är grundordet, må vara osagdt. Med sina två dentaler för det osökt tanken på barnord af typen *dadda* (se förf. Ark. 21: 132 följ.). För öfrigt erinras om sådana ord som *labb*[1] eller de med diminutiv- eller smeknamnssuffix bildade sv. *hansa, hansing* 'liten hand', *jossing* o. s. v. Af samma art är inom parentes också ffris. *snabba* 'mun', mholl., mlt. *snabbe* 'rostrum', en kortform till fht. *snabul*[2].

Hvad nu geminatan i mholl. *dabben* 'söla, smutsa' beträffar, bör den naturligtvis sammanhållas med den i de likbetydande nisl. *drabba*, sv. dial. *labba*, holl. *slabben*, holl. *smodderen* o. s. v. (se nedan) och den i meng. *dabben* 'slå' med de många paralleller, som likaledes nedan uppräknas. Här föreligger ett slags intensivbildning, som särskildt ofta förekommer i verb med dessa betydelser.

Att någon kunnat söka etymologiskt förena — och till på köpet med ett nomen som grundord — alla i denna artikel uppräknade ord, torde kunna betraktas som ett ganska nedslående bevis på att man inom den etymologiska vetenskapen i fråga om metod och sannolikhetskraf ännu tolererar åtskilligt, som ej vore möjligt inom andra områden af ämnet.

Hvad nu de omnämnda verben med bet. 'slå' och 'plaska' beträffar, har redan Torp i Sprogl.-hist. stud. s. 171 insett, att de ha sin grund i verbalrötter, och det finns alls ingen orsak att — kanske vissa enskildheter frånräknade — afvika från den där uttalade uppfattningen till förmån för härledningar af nyss karakteriserade slag. Se för öfrigt under *dubben*.

Nisl. *drabba* (s. 30) betyder 'smutsa' och 'pladdra', lt. *drabbeln* 'slabba l. slafsa med maten', neng. *drabble* 'smutsa'.

[1] Jfr min framställning NTfF s. 59.

[2] van Helten anför det s. 221 som exempel på den teori han framställt.

No. dial. *drabba* 'flyde ud over Bredden' förklaras af Aasen närmare som likbetydande med *slagga*. Alltså föreligga äfven här ord af gruppen *slabba* (hvarom se under *dabb*). Men *slabba* vill väl ingen härleda ur ett nomen **slaƀan* lika litet som det *labba* 'smutsa', som Rietz s. 386 anför från Östergötland. Jfr för öfrigt NTfF s. 60.

Då nisl. *drabba* äfven betyder 'smutsa', kommer man ovillkorligen att tänka på den rika formväxlingen just inom den grupp, till hvilken detta öfversättningsord hör. Hvem skulle väl våga återföra konsonantismen i mht. *smotzen*, holl. *smodderen*, meng. *bismoteren* och *bismudden* på ett urgerm. *n*-stamsparadigm *smuđan*? Af ett sådant finnes veterligen ej ett spår. Tydligtvis måste man äfven här förklara verbens bildningssätt ur betydelsen: *smotzen* o. s. v. tillhöra den grupp af »hvardagsord», för hvilkas bildningar särskilda lagar varit gällande.

Ostfris. *dubben* (s. 32) 'stöta, slå, bullra' m. fl. hör till samma betydelsegrupp som *bobba* ofvan och bl. a. nht. *noppen* samt det icke af v. Friesen omnämnda da. *skubbe* 'gnida, puffa, skjuta' nedan. Dess bildning bör också uppfattas som analog med dessas. Af de exempel, som v. Friesen i noten s. 32 f. anför på verb med samma eller liknande betydelse, som skulle vara afledda af substantiv med betydelsen 'klump o. d.', böra säkert de flesta afskiljas.

Bulta bör snarast sammanhållas med lit. *bildinti* i samma bet.; se Tamm EO s. 71.

Nsv., no. *klakka* är ej afledt af *klakk* 'klump' utan en onomatopoetisk parallellbildning till *klappa* (se nedan), där andra fall anföras af växling mellan guttural och labial i rötter af ljudhärmande natur.

Nsv. etc. *knacka* utgår ej från isl. *knakkr* 'fot, ben m. m.'(!) utan måste sammanhållas med holl. *knakken*, mht. *gnacken*, *knacken* m. fl., hvilka Franck Et. Wb. s. 467 m. fl. riktigt förklarar som onomatopoetiska bildningar. Jfr det äfven där omtalade isl. *knoka* samt mht. *knikken* (Falk o. Torp EO 1: 395). Ljudhärmande verb med begynnande *kn-* äro som bekant i germanska språk ytterst vanliga.

Isl. *knoka*, ags. *cnocian* har sålunda ej sitt grundord i no. *knoka* 'knota', utan bör bedömas som *knacka*.

No. och sv. *dunka*, som v. Friesen anser afledt af nord. dial. *dunke* 'hop, hög' (!), framställes vanligen som en bildning på roten i isl. *dynr*, sv. *dön;* jfr meng. *dunchen* och se närmare Tamm EO s. 107, Falk o. Torp EO 1: 120. Emellertid torde *dunka* snarast vara en af dessa ord oberoende onomatopoetisk bildning.

Isl., fsv. *banga* 'banka, hamra', 'bullra', nht. dial. *bangen* 'stöta', nsv., no. *banka*, da. *banke* 'slå' och nsv. dial. *bunka* 'banka' förklaras af v. Friesen som afledda af resp. germ. **bangan*, som skulle förutsättas af ty. *bengel* 'knölpåk' (se härom nedan), nsv. dial. *bunke* 'tvärslå' och *bunke* 'hög, hop, rundadt föremål'. Hvarför nu först *bengel* skulle behöfva utgå från ett nomen är obegripligt. Nog finns en mängd dylika denominativa bildningar (se förf. Ark. 7: 146 följ.), men minst lika många äro deverbativer; se Sütterlin Nom. agentis im germ., Falk PBB 14: 37 f. samt mina tillägg Ark. 7: 147 noten. *Bengel* förefaller mig afgjordt vara afledt af verbet *banga* på samma sätt som t. ex. fht. *stôzil: stôzan*, *slegil: schlagen*, isl. *meitell:* got. *maitan*, sv. dial. *böstel* 'klappträ': *bösta* o. s. v. Och hvad *banga*, *banka* och *bunka* beträffar, så utgå de tydligtvis från ljudhärmande rötter af samma slag som dem, som ligga till grund för *dänga* och *dunka;* jfr närmare Tamm EO s. 23, Falk o. Torp EO 1: 36. Parallellismen blir ännu större, om man erinrar sig, att vid sidan af isl. *dynja* står det ungefär likbetydande *bynja*. Härmed vill jag dock ingalunda antyda något direkt sammanhang mellan *bunka* och *bynja* — lika litet som mellan *dunka* och *dynja*. Sannolikt föreligga här olika försök att härma samma ljud. Dofva slag återges ofta med labial + *u;* jfr lit. *búbyju* 'slår doft', *bubenù* 'dånar doft', lt. *pumpern*, ty. *pochen*.

Det torde i alla händelser för hvar och en, som sysslat med ordbildningslära, vara uppenbart, att den v. Friesenska exempelsamlingen bjuder på ytterst osäkra stöd för härledningen af ord med betydelsen 'slå, stöta o. d.' från nomina med betydelsen 'knöl'.

Emellertid befinner sig den, som skall bevisa omöjlig-

heten af att t. ex. *dunka* är ett denominativum af *dunke* 'hög' eller *knacka* af ett sbst. *knack* o. d., i en ytterst kinkig position — ungefär densamma som om han vore piskad att ådagalägga, att den hade orätt, som påstode, att människorna på Mars gå omkring med horn i pannan. Man kan ju säga, att det strider mot allt hvad erfarenheten lärt en. Men att lägga fram denna i tryck har sig icke så lätt. Egentligen borde man — hvad föreliggande språkliga fråga beträffar — som bevisningsmaterial framdraga en hel ordbildningslära, och det skulle ändå icke hjälpa en och annan, medan å andra sidan för mången ett enkelt frågetecken torde vara tillfyllestgörande. Den som emellertid gör sig mödan att ägna någon uppmärksamhet åt verb af typen *banka, dunka, knacka* o. d., torde snart finna, hur alldeles besatt det är att för sådana vilja söka nominala grundord. Dylika antaganden bevisas ingalunda med att framdraga några paralleller sådana som *stena*: *sten* eller *hamra*: *hammare*.

Vi öfvergå så till isl. *gabba* (s. 36). Detta hör med meng. *gabben* 'prata, sladdra' till samma betydelsegrupp som nisl. *babba* och kommer lika litet af ett nomen **gaƀan* som *kackla, pladdra* och *sladdra* af ett **kakan*, **plađan* eller **slađan*. Ehrismann har också PBB 22: 564 f. insett ordets onomatopoetiska karaktär och påpekat, att bredvid stammen *gabb-* står en grupp af ord med slutande guttural t. ex. obd. *gacken*. Jfr t. ex. lat. *vāgio* : got. *wōpjan* eller de nedan behandlade *klopfōn : klokkōn, labben : làkti, noppen : hnykkja, roccettan : rapa*. Därjämte kan erinras om ags. *gaffettan* 'håna', hvars långa tonlösa spirant, såsom nedan framhålles, utgör det starkaste beviset för stammens ljudhärmande natur och där den geminerade stammen försetts med det just i dylika bildningar vanliga suffixet *-atjan*. Se för öfr. förf. NTfF s. 61.

Nisl. *gubba* (s. 40) 'spy', äfven sbst , och no. *gubba* 'rök, dimma', som v. Friesen för tillsammans, böra säkerligen skiljas åt.

Hvad först *gubba* 'spy' beträffar, betraktar jag det som en »kortnamnsbildning» — vi kunna ju använda detta uttryck — hvars geminata har samma t. v. outredda ursprung som den i *spotta*, hos hvars släktingar äfven betydelsen 'spy'

uppträder.[1] Vi erinra äfven om geminatan i nht. *spucken* och ags. *spittan*. Kräfver icke en god metod att man om möjligt söker finna en gemensam förklaring till geminationen i en dylik grupp? Och en sådan synes mig ligga i öppen dag.

Vid sidan af de germanska appellativiska kortnamnen med geminata finna vi bildningar på »diminutiv»suffix, hvilka tydligen haft samma funktion som geminatan — stundom att ge ordet en mera förtrolig karaktär, stundom ock att försämra dess betydelse — t. ex. ags. *frozza* och isl. *frauke*. På samma sätt uppträda bland de enligt min mening till sin bildning fullt likartade verben med mediageminata äfven — jämte denna geminata — afledningar på iterativ- eller intensivsuffixet *-atjan*. Jfr ags. *spíwettan, spízettan*.

Ofta ha i samma ord båda bildningsprinciperna kommit till heders: där finnas både gemination och afledning. Af appellativerna kunna vi erinra om ags. *rudduc* och *paddoc*, från verben om t. ex. ags. *þoddettan* 'pulsare' samt öfriga af Kluge PBB 9: 164 uppräknade analoga geminerade bildningar på *-atjan*, hvilka — såsom nedan visas — nästan alla kunna föras till någon af de betydelsegrupper, till hvilka de germanska verken med geminata höra. I denna belysning bör man se bildningen af ags. *roccettan* (jämte *rocettan*) 'få uppstötningar'[2], där vi i fråga om den stundom uppträdande dubbelkonsonanten *-cc-* få en parallell till det likbetydande *gubba*.

Alltså: *gubba* 'spy' kan ej med v. Friesen härledas ur en, i öfrigt alldeles obelagd urgerm. *n*-stam **zuƀ(a)n* 'ånga' — det vore nu också i sanning en kuriös betydelseutveckling — utan ordet är ett slags onomatopoetisk intensivbildning af samma art som *spotta*.

No. *gubba* f. 'rök, ånga' bör naturligtvis däremot förbindas med isl. *guja* i samma betydelse. Men det har icke sprungit fram ur samma paradigm som detta, såsom v. Friesen antar, utan det är en »kortnamnsbildning» till detta ord af

---

[1] van Helten PBB 30: 231 förklarar verbet som ett denominativum, men häremot talar bestämdt geminatan i de likbetydande germanska verben, där samma utväg ej kan anlitas.

[2] Jfr fsv. *rykta* 'rapa', se Hellquist Ark. 14: 148.

samma art som kanske det likbetydande sv. dial. *skadda*, no. *skodda*[1] till stammen *skađ-* i ty. *schatten* o. s. v.

Om. sv. *guppa* (s. 45) se nedan!

Nsv. *hobba, hubba* (s. 47) 'vara trubbig el. tvär', äfven 'sparka'[2], mholl. *hobben* 'slungas af och an l. upp och ner', nht. dial. *hoppen* 'springa, hoppa'. Det svenska verbet finnes enligt Rietz i Bleking och södra Skåne; och dess inhemska börd torde redan däraf kunna med stort fog ifrågasättas. Orden anser jämte sv. *hoppa* o. s. v. v. Friesen vara afledda af ett nomen **huƀ(a)n* 'knorre, knobbel' (jfr t. ex. nholl. *hobbel*). Redan i NTfF s. 59 har jag uttryckt den meningen, att v. Friesens härledning af *hobba, hoppa* och *guppa* ur nomina med betydelsen '(rundad) topp l. dyl.' är oantaglig såväl ur ordbildningslärans som betydelsens synpunkt. Vi ha ju, som där nämnts, andra germanska verb med liknande betydelse och form, som icke kunna antagas och icke heller af v. Friesen antagits vara afledda af *n*-stammar. Ett sådant är det redan nämnda ty. *schupfen* 'in schwankender bewegung sein' och sv. *skubba* (i väg), hvilka naturligtvis sammanhänga med fsv. *skiuva*, ty. *schieben* (se nedan). Förf. hade i sin bevisföring äfven bort kasta en sidoblick åt de ord, som icke passat in i hans syften.

Betydelseutvecklingen i *hoppa* från ett nominalt grundord med betydelsen 'knorre, knobbel' — hvilken redan a priori förefaller högst besynnerlig — stödes af v. Fr. s. 50 med parallellerna *gupfen* och *gupf* 'öfversta runda delen af ett föremål' och *kuta : kut* 'kullrigt, rundadt framskjutande gestalt'. Om den senare har jag yttrat mig i NTfF s. 59; och hvad *gupfen* : *gupf* beträffar, så är det just möjligheten af denna, som skall bevisas. Det synes mig betydligt naturligare att — i anslutning till talrika analogier — antaga att *gupf* i stället är bildadt af *gupfen*[3]; jfr t. ex. lt. *wippe*, fht. *wipf* och *wipfel* till det med *gupfen* ungefär likbetydande holl. *wippen* 'schnellen, schaukeln',

[1] I ty. dial. förekommer ett *schadde* 'skugga', hvars geminata är oklar, men säkerligen ej direkt bör sammanhållas med den i *skadda*. Jfr Kauffmann PBB 12: 528.

[2] I Bleking äfven *hobba emot* 'stöta emot' Rz s. 261.

[3] Den hos Kluge Et. wb. under *gipfel* förmodade samhörigheten med *kuppe* anser jag däremot alldeles oantaglig.

sv. *vippa*. För egen del tvekar jag ej ett ögonblick att framhålla det senare alternativet som det enda möjliga. Visserligen anser jag det — med v. Friesen — på grund af betydelse och flerfaldiga analogier som säkert, att det säkerligen unga sv. dial. *guppa* 'stympa, stubba en hästsvans' är ett denominativ. Men det till betydelsen vidt skilda intransitiva och iterativa riksspråkliga *guppa* 'röra sig upp och ned' = *gupjen* kan naturligtvis ej direkt sammanställas med detta verb, och det är tydligtvis ej heller v. Friesens mening (se s. 51). Sv. rspr. *guppa* och mht. *gupjen* betraktar jag som ett gammalt intensivum eller iterativum, som antingen beror på en presentisk *n*-afledning eller i en tidig urgermansk period bildats medelst gemination (se nedan, där äfven *ū*-formen behandlas). *Hobba* hör till samma betydelsegrupp som *bobba* och *dabben* och bör förklaras som dessa verb.

Icke heller de s. 51 anförda betydelseanalogierna kan jag godtaga. Sv. dial. *humpa* o. s. v., som v. Fr. afleder af *hump* 'knöl, bergknalle', betraktas ju allmänt som en gammal parallellbildning till ty. *hinken*[1], i hvilket ingen med ordbildningsläran aldrig så litet förtrogen ser ett denominativum.

Då v. Friesen som ytterligare analogier anför mlt. *strumpelen* 'anstossen, straucheln': *strump* 'strumpf, strommel' och mlt. *strunkelen* 'straucheln' : *strunk* 'stengel eines grösseren krautes', så frågar man sig ovillkorligen, om det till betydelsen identiska och till formen ytterst närstående ty. *straucheln* tillåter en liknande förklaring. Men mht. *strûcheln* är afledt af fht. *strûhhên*, *strûhhôn*, och detta vill väl ingen stämpla som bildadt af ett sbst. med bet. 'stump' l. dyl., utan det hör som bekant tillsammans med isl. *strjúka* (se Kluge Et. wb., Zupitza Germ. gutt. s. 168).

Slutligen vill v. Friesen härleda sv. dial. *stabba* 'gå mödosamt' ur nsv., no. *stabbe* 'kort, tjock, ovig kropp'. Ordet betyder som bekant egentligen 'tjock påle, stolpe, stubbe' och förhåller sig till nord. *stajn* som *stubbe* till isl. *stujn*. Verbet däremot hör närmast till östfris. *stajen* 'vara styf, stappla'

[1] Identiska — frånsedt afljudet — äro de säkerligen icke, se Zupitza Germ. gutt. s. 23.

(se Falk o. Torp EO 2: 280) och bör enligt min mening tolkas som en kortnamnsbildning till den här ingående verbstammen. Att sedan rotsläktskap måste antagas mellan *stubba* och *stabba* är en annan sak.

Ett stöd för min förklaring af verbet *stabba* ha vi i de ungefär likbetydande ty. *holpern* och *stolpern*, hvilka Kluge Et. wb. anser vara »onomatopoetiska» bildningar — i alla händelser äro de inga denominativer. Gränsen mellan onomatopoesi (i vidsträckt mening) och intensivbildning är, såsom nedan framhålles, ytterst svag, om ens en sådan kan tänkas existera. Äfven erinras om mlt. *snubbelen* (sv. *snubbla*) 'snafva o. d.'

Oafbrutet finna vi vidare i denna afhandling, att i de germanska språken geminationen haft samma funktion som verbafledningarna *-atjan*, *-alōn* och *-arōn*. Exempel af detta senare slag ha vi för betydelserna 'stappla, snubbla' i mängd, och flera ha redan anförts. Men vi se också, att i andra språk alldeles samma betydelser uttryckas genom reduplikation. Beträffande föreliggande fall erinrar jag om lat. *titubare*, som bl. a. betyder både 'straucheln' och 'stottern'. På denna och dylika öfverensstämmelser lägger jag särskild vikt.

Vi följa nu v. Friesen vidare i hans framställning.

Ostfris. *kabbeln* 'klatschen; laut zanken' m. m., holl. *kabbelen* 'klatschen', mlt., nlt. *kabbeln* 'sich zanken' (s. 53)[1] skulle vara afledt af ett subst. **kabban* 'knubb', ja, t. o. m. vårt *kappe* ingår enl. v. Friesen bland de nomina, som utgå från detta paradigm! Men som synes redan af den lista jag Ark. 14: 184 anfört på nordiska verb på *-la*, skall man ha mycket goda skäl för att i dylika bildningar söka nominala grundord. Hos Franck Et. wb. s. 408 nämnes också såsom enda möjligheten, att ordet är en ljudhärmande bildning. Det sluter sig också mycket riktigt till en inom de germanska språken ganska spridd rot; jfr t. ex. holl. *kavelen* 'pladdra', lt. *kaueln*, *kauen* ds.

Hvad sbst. *kabbe* beträffar är det en kortform till *kafle* o. s. v.

---

[1] Jfr sv. *käbbla*.

I artikeln *klabb* (s. 54) har v. Friesen sammanfört åtskilligt, som säkert bort hållas i sär. Sv. dial. *klabba* 'klena l. smeta på', no. *klabba* 'klibba, hänga vid' kunde ju möjligen afledas af ett nomen **klabb(ɛ)* '(vidhängande) klump', i hvilket fall det norska ordet egentligen skulle betyda 'klumpa sig' (se Falk o. Torp EO 1: 373). Men jag föredrar afgjordt att tolka det som ett intensivum af samma slag som *klibba*, hvarom nedan under *labba*. I alla händelser hör det till en ordgrupp af helt annan betydelsesfär än mht. och nht. *klappern* 'klappra, slamra', med hvilket v. Friesen förbundit orden.

Hvad detta *klappern* beträffar, är det — vare sig det nu har lågtysk eller högtysk börd — tydligen ljudhärmande; jfr Kluge Et. wb.[6] s. 28 (med tvekan) och Franck Et. wb. s. 452. Jag förstår rent ut sagdt ej, hur det kan falla någon in att söka nominala grundord för sådana bildningar. Ett godt stöd för antagande af onomatopoesi är alltid den omständigheten, att liknande ljudförbindelser i liknande betydelser finnas äfven under sådana förhållanden, att all släktskap är utesluten. Vi erinra om fslav. *klepati* 'slå, banka', *klopotu* 'larm', hvilka Falk o. Torp EO 1: 375 säkerligen med orätt anse besläktade med *klappa*. Ett annat stöd ser jag i parallellroten på guttural i sv. och no. dial. *klacka* 'slå, banka, smälla', hvilket förhåller sig till *klappa* ungefär som det ofvan nämnda *gacken* till *gabba* eller lit. *lákti* till *lapan* m. fl. nedan. För öfrigt ha vi en rätt god parallell till *klappern* i holl. *snateren* 'prata', mht. *snatern* 'snattra, kväka, klappra (om storken)'; något nominalt grundord till detta verb har ej kunnat beläggas, helt enkelt af den grund, att ett sådant aldrig funnits — lika litet som till det ungefär likbetydande *klappern*. Under hänvisande till hvad jag yttrat i Ark. 14: 188 vågar jag t. o. m. påstå, att icke heller något v e r b a l t grundord bör antagas till sådana verb som *kackla*, *pladdra*, *snattra*, *klappra*. — Och slutligen erinras, såsom ett ytterligare stöd för antagandet af en onomatopoetisk-intensiv upprinnelse i här behandlade stam, om den ags. bildningen *clappettan* och om hvad som ofvan och nedan yttrats om parallellismen mellan geminerade bildningar och intensiver på *-atjan*, *-alōn*, *-arōn* o. s. v.

Från ett urg. **knabban* (s. 57) 'rund, solid, kraftig gestalt' vill v. Friesen äfven härleda nht. dial. *knappen* 's p r a k a, k n ä p p a', 'göra en plötslig liten rörelse, i sht upp och ned' och mholl. *knabbeln* 'altercari'. Detta är ju stört omöjligt. Här finns en faslig mängd besläktade eller analogt bildade ord, som ovillkorligen måste tagas med i räkningen, innan man kan inlåta sig på dylika vilda etymologier. Vi ha ju t. ex. sv. *knäppa*, sv. *knapra*, nht. *knabbern* 'bita, gnaga', sv. dial. *knabbas* o. s. v., anförda t. ex. hos Falk o. Torp EO 1:389 f. Hvad som bland annat talar mot att dessa bildningar skulle ha ett nominalt ursprung och för att de snarast äro af onomatopoetisk natur, är den omständigheten, att vid sidan af denna rot äfven finnas paralleller på *gn-*, t. ex. *gnabbas*, och på *sn-*, t. ex. lågty. *snappen* bl. a. 'ljuda', eng. *snap* 'smälla, knäcka'. Jag kan i dylika fall icke med Falk o. Torp se aflägg af gemensamma rötter på *sgn-* (se EO 1: 387), lika litet som fslav. *klepati* med samma förff. får direkt förbindas med germ. *klapp-* och *slapp-*, utan härleder denna växling ur ordens egenskap att ursprungligen vara ljudhärmande. Det är nämligen just i dylika bildningar, som dylika skiftningar uppträda.

Om nisl. *hnybbast* (<*kn-*) 'knuffas, stöta tillsammans, kifva' (s. 61) gäller alldeles detsamma. Ordet bör i första rummet förbindas med lt. *knuffen*, *gnuffen* o. s. v., hvari *-ff-* förhåller sig till *-bb-* i *knybbast* liksom *buffa* till *bobba* ofvan.

I sv. *kubba av* (s. 62) 'hugga af (en stock) i korta stumpar' möter oss för ovanlighetens skull ett denominativum.

Däremot torde i nisl. *kvabba* (s. 65) 'sladdra' och no. *kvabba* 'skvalpa' en onomatopoetisk bildning föreligga. Detta synes framgå redan af ostfr. *kwabben*, hvilket, såsom v. Friesen själf anger, betyder 'laut schallen oder einen Schall oder ein Geräusch machen, der oder das wie *kwall*, *kwap* oder så ähnlich lautet'.

Alldeles på hufvudet ställer v. Friesen alla ordbildningslärans erfarenheter, då han afleder det s t a r k a isl. verbet *k(v)efja* (pret. *kóf*) och fsv. *kvæfia* af ett nomen **gaƀan* 'fuktig, porös, mjuk, flytande eller dunstartad substans'.

Nsv. dial. *labba* (s. 68) 'vidhänga, fastna vid' skulle vara afledt af ett urg. subst. **labban* 'slappt, tungt nedhängande föremål'. Jag föredrar att fatta det som en kortnamnsbildning till

det äfven af v. Friesen anförda *lafa* (-*þ*) 'hänga fast vid, vara verksam'. Inom parentes är det påfallande, huru många nordiska verb med denna eller liknande betydelse som böjas eller kunna böjas efter IV konj. I Ark. 22: 362 har jag talat om *skolla* och *tolla* 'hänga och dingla'. Vi kunna vidare erinra om:

isl. *drúpa* 'hänga ned l. luta öfver',
» *gnapa* 'hänga fram öfver, luta ut öfver' (F. Jónsson Skjaldespr. s. 108),
» *gnúfa* 'luta öfver',
» *grúfa* 'ligga l. böja sig framöfver',
» *hnípa* 'hänga på hufvudet',
» *loða* 'hänga vid',
» *loka* 'låta falla l. hänga ned',
» *vafa* 'sväfva l. hänga i luften'.

Detta sammanhänger därmed, att verben sedan gammalt ha en utpräglad intransitivt-durativ betydelse.

För att nu återgå till *labba*, så förhåller det sig till *lafa* alldeles som *klibba* (jfr t. ex. mlt. *klibbere* 'klebrig') till isl. *klifa* I 'upprepa', egentl. 'hänga l. låda fast vid', fsax. *cliƀōn* 'sitta fast', fht. *klëben* 'klibba, sitta fast'. Med dessa verb på *kliƀ-* bör äfven det ofvan omtalade no. *klabba* 'klibba' på ett eller annat sätt sammanhållas — vare sig nu att det senare bör betraktas som en relativt ung bildning, hvilket synes mig sannolikast, eller här gamla rotvariationsförhållanden föreligga. En indoeuropeisk parallellism ha vi under alla omständighter säkert afspeglad i *lafa* och den ieur. rot *lip*, som uppträder i litauiska *lìpti* 'klibba' = got. *liban*, isl. *lifa* 'lefva'. I anslutning härtill kan *klaƀ-* till *kliƀ-* ha uppkommit. Huru som hälst ha vi här parallellerna:

lit. *lìpti*, isl. *lifa* IV (: isl. *lafa*) : sv. dial. *labba* = fht. *klëbēn* IV, isl. *klifa* (: sv. *klibba*) : no. *klabba*.

Det förefaller atminstone mig som i denna belysning alla hypoteser om nominala grundord borde förfalla.

Med det här behandlade *labba* 'hänga vid' anser sig nu v. Friesen äfven kunna förbinda mlt., nlt., holl. *labben* 'slicka'. Men här såsom i så många andra fall har nämnda förf. etymologiskt sammanfört ord från helt olika bildnings- och betydelsesfärer. Hvilken uppfattning man nämligen än månde hysa

om ursprunget till de germanska mediageminatorna, torde vi väl ändå kunna komma öfverens om att ett verb som det ofvannämnda *labben* 'slicka' icke gärna bör etymologiskt behandas annat än i samband med lat. *lambere*, fht. *laffan*, ags. *lapian*, mlt. *lapen* (jfr sv. *lapa*), isl. *lepja* o. s. v — ord som icke ens nämnts i v. Friesens behandling af ordet. Falk o. Torp ha också i sin EO 1: 438 mycket riktigt uppfattat *labben* som en sidobildning till det nämnda germ. verbet *lapan*, utan att dock närmare ange, huru de tänka sig dess uppkomst. Tydligtvis sammanhänger emellertid denna med rotens ljudmålande karaktär, hvilken äfven G. Meyer Wb. s. 237 och Walde Et. Wb. d. lat. spr. s. 322 konstaterat. Ett stöd för detta antagande ha vi bl. a. i den omständigheten, att vid sidan af roten *lab* äfven former på guttural uppträda, t. ex. lit. *làkti* 'slicka i sig' (om hundar och kattor, jfr vårt *lapa*) och fslav. *lokati* 'slicka'. Vi erinra om *gacken : gabba* och *klakka : klappa* ofvan. Huru som hälst så kan man ej skilja *labben* 'slicka' från de nämnda likbetydande verben på labial, och hvar få vi då plats för v. Friesens grundord **labban* 'slappt, tungt nedhängande föremål'? Utan tvifvel bör det förpassas dit, där de ofvan behandlade nomina **babban*, **bobban*, **drabban*, **gabban* o. s. v., som jag hoppas, redan slumra.

Labba i bet. 'hänga ned' bör för öfrigt ej behandlas utan att hänsyn tages till nht. *flappen* i samma bet., eng. *flap* o. s. v. Se närmare Tamm EO och Falk o. Torp EO under resp. *flabb* och *flab*. Tydligtvis har geminatan i båda dessa ordgrupper samma ursprung — nämligen enligt min mening betydelsen. Om sv. verbet *flabba* se nedan.

Slutligen må i detta sammanhang erinras om det redan förut nämnda östgötska *labba* 'söla, smutsa', hvilket naturligtvis är ett hvardagsord af samma art som de ungefär likbetydande *drabba* och *slabba*.

No. *nubba* (s. 73) 'beslå med nubb' är naturligtvis ett denominativum af *nubb* och möjligen äfven sv. dial. *nubba* 'coire' af *nubb* i bet. 'membrum genitale viri' (jfr dock nedan). Däremot synes mig ett dylikt ursprung oantagligt för mht. *noppen* 'stöta' och nht. dial. *noppen* 'stöta, göra korta upprepade rörelser upp- och nedåt', hvilka v. Friesen vill härleda

från det **hnubban* 'stump', som han uppkonstruerar på grund af no. *nubbe*, sv. *nubb* 'kort spik m. m.', nht. dial. *noppe* 'liten upphöjning', 'knuta i ull' m. m. Redan under *dubben* ha vi sökt visa att v. Friesens stöd för en dylik betydelseutveckling äro omöjliga eller mycket osäkra. Men frånsedt dessa denominativa historier kan man ej alldeles bortse från isl. *hnippa* (*-pt* o. *-að*) 'stöta, sticka' = sv. dial. *nippa* 'coire', om hvars härledning se Zupitza Germ. gutt. s. 120 samt Wood IF 18: 30.

I *noppen* 'stöta' uppträder samma betydelse, som vi funnit i sv. dial. *bobba*, ostfris. *dubben* och nht. *gupfen*. Dess utprägladt iterativiska karaktär återfinnes i sv. *guppa*. Utan tvifvel ha vi här att göra med en iterativbildning till den verbrot, som ingår i no. *nuva*, *nauv* 'afstumpa, afrunda', och till hvilken en parallell på guttural synes föreligga i isl. *hnykkja* 'rycka', mholl. *nucken* 'stöta o. d.'. Den betydelsen 'coire', som mht. *noppen* uppvisar, utgår ofta från verb för 'stöta' eller 'slå', utan att dessa därför ha som grundord substantiv, som betyda 'knöl' l. dyl. Jag behöfver endast erinra om det nyss nämnda isl. *hnippa* 'stöta' = sv. dial. *nippa* 'coire'.

Nord. *nubb(e)* är en kortnamnbildning till de nominala afledningarna af samma rot, t. ex. no. *nuv* 'rund l. stympad förhöjning' o. s. v.

Att sv. dial. *rabba* 'verkställa slåtter på ojämn mark' är ett denominativum af *rabb(e)* 'tufvig och ljungbevuxen mark' (s. 75), faller det ingen in att förneka. Men däremot måste jag bestämdt protestera mot att med v. Friesen från detta substantiv äfven härleda sv. dial. *rabba* 'rispa, komma för nära något som sårar', hvarmed naturligtvis ej förnekas, att en aflägsen rotsläktskap kan äga rum mellan detta verb och de substantiv, som v. Friesen anför — alldeles som i fråga om *nubb* och *noppen* ofvan.

Rabba fattar jag som en »kortnamns»bildning till ett verb **hrabōn*, hvaraf en *l*-afledning synes föreligga i nisl. *hrafla* 'skrapa samman' och som haft ungefär samma betydelse som parallellbildningarna **hrapōn*, mht. *raffen* 'rupfen, raufen, raffen' eller kanske snarare ags. *hreppan* 'vidröra, snudda vid', anförda af v. Friesen s. 77. Jfr *skrabb-*, *skrab-* och *skrap-* nedan.

På samma sätt föreligga i ostfris. *schrabben* och *schrappen* 'skrapa, skafva', mholl. *schrabben* 'vidröra, skrapa, skrubba' o. s. v. (s. 78 f.) analoga bildningar af **skrabōn* (västflaml. *schraven* 'skrapa', isl. *skrafa* 'prata') och **skrapōn*, isl. *skrapa*.

Ä.-nsv. *skrubba* 'hyfla'[1] och mlt. (m. fl.) *schrobben* 'rifva, kratsa', som v. Friesen s. 81 äfven vill göra till denominativer, böra bedömas som *schrabben*.

S. 93 upplyser v. Friesen, att han ej kunnat belägga »det moderparadigm **klađ(a)n*, hvarur **kladdan*, **klatta(n)* framgått». Jag undrar verkligen mindre därpå. Anledningen är helt enkelt den, att — såsom Falk o. Torp EO 1: 376 närmare utvecklat — grundbetydelsen af denna grupp är rent verbal: 'slå, klatscha, smälla'. Den ytterst rika formväxlingen i denna ordgrupp beror enligt min mening ytterst på dess onomatopoetiska ursprung, hvilket för öfrigt ytterligare styrkes af biformer med *sl-* och de på långt håll besläktade varianterna *klappa, klappra, klakka* o. s. v. (se Falk o. Torp a. st.); jfr ofvan s. 18. Sv. *kladda* och mholl. *klatten* visa alltså ej tillbaka på något urgerm. sbst. **klađan*, lika litet som *kludda* på något **kluđan*, hvilket emellertid ej utesluter, att i vissa fall och betydelser dessa verb kunna vara afledda af ett sbst. *kladd-* eller *klatt-*, som dock själfva ytterst ha verbal upprinnelse.

Ostfris., lt. *todden* 'draga, släpa, bära', skulle enligt v. Friesen s. 96 ha till grundord ett sbst. **toddan* med bet. 'tott, tofs'. Den allmänna betydelsen 'draga' utginge från den mera speciella af 'syssla med en »todde»'! Härledningen torde ej tarfva någon mera ingående vederläggning, utan vi vilja blott anteckna, att v. Friesen till dessa ord äfven för nisl. *totta* 'suga, dia', hvarom jfr ofvan s. 8.

Beträffande no. och nisl. *bagga* 'plåga, besvära, trycka' anser v. Friesen s. 97, att detta ord »väl» skall afledas af *baggi* 'packe, bylte'. Ordet hör emellertid tillsammans med isl. *bágr* 'som är emot, till förtret eller olägenhet', hvaraf ju äfven afledts verbet *bægja* 'tränga, trycka' — alltså samma bety-

---

[1] I fråga om bet. »banna» kunde man erinra om det moderna likbetydande *hyfla på*.

delse som i *bagga* — och man kan undra öfver, huru någon egentligen kan komma på en annan tanke. Däremot vågar jag ej säga, om vi här ha före oss en yngre rent ljudlig utveckling — beroende på obetoning i vissa förbindelser — eller om äfven i detta ord en intensiv- eller iterativbildning föreligger.

Om *knacka*, som v. Friesen (s. 104) vill afleda af ett sbst. med betydelsen 'klump', har talats ofvan. Ordet är onomatopoetiskt.

Nsv. dial. *mugga* 'lägga i ihop, hopa', no. 'skrapa samman' har s. 106 riktigt afledts af ett nomen med bet. 'hög, hop'. Man kunde erinra om de fullt analoga isl. *hroka : hroki*, nsv. *råga : råge*, *stacka : stack*, *såta : såte*, *trafva : trafve*. Grundordet är en säkerligen redan urgermansk kortnamnsbildning till ett **mūȝan* 'hög, hop'.

Mlt. *taggen* 'irritare, pungere' har, såsom v. Friesen s. 108 antar, sannolikt afledts af sbst. *tagg-*. Detta ord självt fattar jag, som nämnts redan i NTfF, såsom en kortform.

Om *vagga* (s. 109), sbst. o. verb, har jag redan yttrat mig i NTfF s. 61. Jag skulle numera icke vilja lägga så stor vikt på, att ordet närmast bör betraktas som barnord. Det är i stället, såsom jag redan Ark. 7: 56 not. antagit, den iterativiska betydelsen af verbet som föranledt geminationen, och substantivet är bildadt af verbet alldeles som de substantiv, som jag anför Ark. 7: 55. Detta framgår särskildt däraf att ju stammen *wagg-* uppträder i västgermanska verb, där substantivet *vagga* ej förekommer. Äfvenledes erinras om det likbetydande no. **vigga* samt iterativbildningen sv. dial. *vigla* (Bugge hos Noreen Ordl. s. 211 <**wegilôn*). I sv. *vicka* ha vi, här såsom ofta äfven annars, en parallellbildning med geminerad tenuis (<**weȝniôn*?)[1].

Men för denna uppfattning talar äfven starkt den omständigheten, att vi i det säkerligen mycket gamla — i isl., no. och sv. dial. förekommande — verbet *rugga* 'vagga, gunga' (trans.) ha en parallell bildning.

[1] v. Friesens gissning (s. 110), att det gamla germanska *e*-verbet *wakan* 'vara vaken, vaka' ej skulle höra hop med lat. *vege-* utan vara afledt af ett subst. **wakan-*, växelform till *vagn* och *vagga*, torde icke kräfva något mera ingående bemötande.

Ordet — som ej omnämnts af v. Friesen, ehuruväl det ju också faller inom området för hans ämne och är så mycket mera beviskraftigt (ehuru mot v. Friesens teori), som det ej kan afledas af något substantiv — föres med all rätt af Falk o. Torp EO 2: 123 till mht. *rugeln* 'röra sig', till hvars stam det enl. nämnda förf. är en intensivbildning. Vid sidan häraf ha vi som bekant den geminerade tenuis i isl. *rykkja*. Man hade nästan väntat, att v. Friesen upptagit äfven detta exempel: en substantivisk stam kan ju nästan alltid uppletas, och en sådan erbjuder sig ju också — fastän ej vidare osökt, det må villigt medges — i sv. dial. *rugge* m. 'hög, mängd'.

För att nu återvända till verbet *vagga* anger jag det i Ark. 7: 56 not vara en intensiv- eller iterativbildning till isl. *vaga* 'svänga hit och dit, vagga', fht. *wagôn* 'sich bewegen, schwanken, wackeln'. Häremot invänder nu v. Friesen, att *vagga* (liksom *krabba*) har samma betydelse som grundverbet. På detta torde i sin tur med skäl kunna genmälas, att dylika skiftningar i betydelsen icke lätteligen låta sig uttrycka i ord. I Ark. 14 har jag anfört en massa bildningar på *-k*, *-l*, *-r* och *-t*, hvilka afledningar ju allmänt erkännas ha danat iterativer och intensiver, utan att i en mängd fall någon utpräglad betydelseskillnad kunnat framhållas mellan dessa verb och dem, hvaraf de afledts. Och hvad *krabba* beträffar, betyder det i sanning föga, att dess betydelse är identisk med den i *krafla*, då ju detta själft till formen är en iterativ- eller intensivbildning af ett **kraƀōn*. Om en dylik parallellism mellan geminerade och afledda verb har ofvan talats — den är analog med den i geminerade och med diminutivsuffix bildade nominala kortnamn. I fråga om *krafla* och *krabba* bör för öfrigt den anmärkningen redan här inskjutas, att — liksom vid de substantiviska kortnamnen — man mången gång äfven i de analogt bildade verben tycks böra konstatera en diminutivisk betydelseskiftning, hvilken i sin tur väl torde sammanfalla med den karaktär af »kosenamen», som många eller de flesta hithörande ordskapelser bära.

Vi afsluta härmed den direkta granskningen af de verb med geminata, som v. Friesen framställt som afledda af substantiviska *n*-stammar. Den torde ha lyckats visa, att de

allra flesta icke äro eller kunna vara denominativa — en uppfattning, som i öfrigt, såsom jag tar för gifvet, stämmer med den åsikt, som — trots alla afvikande meningar i andra hithörande punkter — alla fackmän hysa i frågan[1].

Att jag emellertid uppehållit mig så länge vid denna fråga beror därpå, att ett arbete sådant som v. Friesens naturligtvis också användes och citeras af språkmän, som icke äga fullt självständiga meningar på detta område.

Det är mot ett dylikt okritiskt bruk af detsamma, som jag velat varna. Det är enligt min öfvertygelse ej blott den ledande tanken i afhandlingen, som måste betraktas som förfelad — äfven de enskilda etymologiska detaljerna böra upptagas med stor försiktighet; deras halt är af alldeles samma slag som självfva teorien.

Att v. Friesens undersökning lemnar ett så klent positivt resultat, om man nu ens alls kan tala om något sådant, beror därpå, att den alltigenom är »auf das Resultat zugeschnitten». Allt material, som icke kunnat inpassas i teoriens Prokustessäng, får läsaren själf draga tillsamman. Vi erinra bl. a. än en gång om den stora gruppen af germanska kortnamn med geminerad media, om hvilka ej ett ord förnimmes. Stundom står man dock undrande och spörjande i fråga om anledningen till uteslutningen, ty med de i afhandlingen följda etymologiska principerna hade det varit ganska lätt att få äfven de utelemnade verben och substantiven in i systemet.

Vi öfvergå nu till några af v. Friesen icke behandlade verb med geminerad media, som kunna anses höra till här behandlade kategorier.

Redan i Ark. 14: 43 noten har jag framställt den meningen, att no. och sv. dial. *krabba* 'krafla, krypa; gripa, krafsa' = lt. *krabben*, jfr mht. *krappeln* 'kratsa', är ett intensivum eller iterativum till det verb **kraban*, hvaraf *krafla* är afledt.

[1] Däraf att t. ex. Kauffmann i sin recension af v. Friesens bok, ZfdPh. 32:255, icke yttrar sig om verben, utan blott nämner substantiven, får man säkerligen icke draga den slutsatsen, att äfven han i dem alla ser denominativer.

Af detta verb är ags. djurnamnet *crabba*, isl., no. *krabbe*, sv. *krabba* bildadt på samma sätt som de många djurnamn, som jag anfört i Ark. 13: 234 följ., och af detsamma komma äfven no. *krabbe* 'liten krypande tingest', no. *krabba* 'träd med krypande grenar' och sv. dial. *krabba* 'kratta'.

Mot denna min förklaring af *krabba* 'krypa' vänder sig v. Friesen s. 14. Men — ehuru han tagit till sin uppgift att behandla de germanska mediageminatorna — får man ej i ett ord någon upplysning om huru han själf tänker sig geminatans uppkomst i denna ordgrupp. Här som i så många andra fall — t. ex. senast *rugga* ofvan — har v. Friesen underlåtit att till behandling upptaga andra ord än sådana, som han — för öfrigt med orätt enligt min mening — ansåg stödja sin teori. Om de verb, som icke kunnat härledas ur nomina, får man i hans afhandling intet som hälst besked.

Ett annat hithörande verb, som icke bort saknas i de germanska mediageminatornas historia, är sv. *skubba*, da. *skubbe* 'gnida, puffa, skjuta; »gno», springa'[1], lt. *schubben* 'gnida, skura' jämte no. *skuppa* 'stöta', mlt. *schuppen* 'stöta, stöta bort', mht. *schupfen*, *schüpfen*, *schuffen* 'stöta, sätta i gungande rörelse'. Samtliga dessa ord uppfattas af Falk o Torp EO 2: 206[2] som intensivbildningar till fsv. *skiuva* 'skjuta', da. *skyve*.

Besläktade med denna grupp äro mholl. *schoppen* och *schobben* 'håna', det första direkt motsvarande fsv. *skuppa* *skoppa* 'hoppa, springa', alltså en grundbetydelse, som vi flera gånger påträffat i hithörande bildningar. Jfr närmare Falk o. Torp EO 2: 207, Björkman a. st.

Sv. o. no. *slubba* 'söla', da. *slubbe*, mlt. *slubberen* 'sörpla i sig', eng. *slubber* 'söla' står i afljudsförhållande till det ofvan nämnda *slabba*. Jfr de likbetydande *subba* och *sabba*.

Isl., fsv. *snubba*, fsv. äfven *-o-*, 'snubba, snäsa' är en intensivbildning till den verbalrot, som ingår i mht. *snûben* 'snarka' m. fl. Geminerad tenuis uppträder i isl. *snoppa* f. 'snut, tryne', mht. *snupfe* 'snufva', *-ff-* i holl. *snuffelen* o. s. v.[3]

---

[1] Om denna betydelseöfvergång se Björkman Scand. loanw. s. 128 not.

[2] Jfr Franck Et. Wb. ss. 852, 858.

[3] En mängd andra släktingar se Falk o. Torp EO 2: 250.

Om sv. o. no. *stabba* i östfris. *stafen* 'vara styf, stappla' se ofvan.

I betraktande af de många geminerade bildningarna med bet. 'smutsa, orena' vill man hit äfven föra sv. dial. *subba* och *sabba*, motsvarande de likaljudande no. orden med betydelsen 'söla' och 'plaska'. På grund af verbstammens stora spridning i nordiska språk vill jag knappast antaga lån från det ungefär likbetydande mlt. *sabben*. I hvilket fall som hälst ha vi här en bildning af den art, som i denna uppsats behandlas.

Af verb med *-bb-* som kunna höra hit, erinrar jag vidare om sv. *gnabbas* och dial. *nabbas*, hvilket af Wadstein IF 5: 23 förklaras såsom med prefixet *ge* bildadt af roten i *näbb* (<*nab-*). Hvad det första beträffar, har man emellertid svårt att diskutera dess härledning utan att taga hänsyn till sv. dial. *gnapas* 'gnabbas', mlt. *gnabben* 'knota' m. fl. Se Tamm EO s. 224 f.

Sv. dial. *kabba* har en betydelse 'vara trög, gå smått af lättja', som kunde göra det sannolikt, att ordet hör hit (jfr t. ex. *fudda*, *fnudda* nedan). Det förekommer enl. Rietz s. 301 i Skåne, bl. a. i N. Åsbo, men jag finner det ej upptaget i Billings afhandling, och härledningen är mig obekant: kanske det bör förbindas med sv. *kafva*, no. *kava*. En liknande och likbetydande verbalstam förutsättes af sv. dial. *fubb(a)* 'trög, ovig person' och verbet *fubbla* (Rz s. 169).

Sv. verbet *flabba* är närmast ett på inhemsk botten uppkommet, säkerligen mycket ungt deverbativum af *flabb* i betydelsen 'ytlig, näsvis människa', hvilket som bekant i sin tur lånats från mlt. *vlabbe* 'hängande mun' = nht. *Flappe*. Jfr ofvan s. 21.

Ytterligare bör hit föras det i svenskan allmänt spridda *nudda* 'sakta l. lindrigt vidröra' med biformen *snudda*. Sannolikt bör ordet betraktas som en iterativbildning med diminutivisk betydelseskiftning till isl. *hnjóða* 'banka, hamra'. Nära besläktadt är naturligtvis no. *nudd* 'nubb, järnplugg m. m.', utan att jag därför vågar betrakta det ena som bildadt af det andra. No. *nudd* har sannolikt uppkommit själfstän-

digt i förhållande till verbet, på samma sätt som andra likbetydande substantiv med geminerad media.

I no. *spradda* 'sprattla' (Ross) kan geminatan bero på ljudlagsenlig utveckling ur *sprada*. Men västfal. *spraddelen* gör det mera sannolikt, att den bör förklaras som i andra här anförda fall. Såsom vid många liknande tillfällen gå här iterativ- eller intensivbildningar på *-k*, *-l* o. d. sida vid sida med sådana, där geminata förekommer: isl. *spraðka*, no. *spradla* (=fht. *spratalôn* o. s. v.), hvarom se förf. Ark. 14: 163. För att roten är onomatopoetisk i den vidsträckta betydelse, hvari detta ord redan tages (se härom nedan), tala växelformerna med germ. *t* äfvensom varianterna utan *r* och med analog växling af *d* och *t* i östfris. *spat*, *spatt*, *spad*, *spadd*, ty. dial. *spatz* 'spatt' till lågty. *spatten* bl. a. 'sprattla', om hvilka ord se närmare hos Falk o. Torp EO 2: 260. Alltså kunna vi äfven här konstatera den intima förbindelse mellan onomatopoesi och intensivbildning, som å andra ställen mött och möter oss.

Mera dunkla till sitt ursprung äro sv. dial. *fudda* och *fnudda* 'göra något långsamt' Rz s. 169; jfr lt. *fuddeln* 'nachlässig arbeiten' och i fråga om betydelsen t. ex. sv. dial. *krabba* ofvan.

Af verb med *gg* erinras om no. *svagga* 'gå vaggande och osäkert' jämte *svaga*, jfr västfal. *swacken* 'vackla, vagga' Hur eng. *swag*, *swagger* bör bedömas, är osäkert; se Björkman Scand. loanw. 1: 158 noten.

En utpräglad iterativisk betydelse har sv. *tragga* 'oupphörligt göra förebråelser' Södra Sv., 'tråka, arbeta' Smål., med förbindelsen *tragga in* 'med besvär och omtuggning plugga in undervisning' Rz s. 748; men grundordet är mig obekant. Då detta verb hufvudsakligen är spridt i landets södra delar, kunde man ju möjligen våga tänka på lån från mlt. *tragen* hvilket är dels intrans. i betydelsen 'vara trög, långsam', dels trans. 'långsamt utföra'. Kanske verbets långa konsonant egentligen hört hemma i dess afledning *traggla (<*tragla)*? Å andra sidan vore det väl ej omöjligt att i *tragga* antaga en efter mönstret af de vanliga geminerade iterativerna (*sagga* o. d.) företagen ombildning af något inhemskt ord, t. ex. *tråka*

(med gammalt *o*). Härför kunde i någon mån tala, att Kalmar läns dialekt enligt Rietz s. 748 har ett ord *trókkla*, som liksom *traggla* och *tragga* betyder 'kälta, sagga'.

Detta *sagga* synes också på ett eller annat sätt böra föras hit. Ordet betyder enl. Rietz s. 555 i vissa dial. 'såga, skära långsamt', i andra 'göra något långsamt och makligt' och slutligen i riksspråket 'kälta' o. d., alltså ungefär detsamma som *tragga*. Af Rietz ställes det samman med fsv. *sāgha* 'såga' och bör sannolikt betraktas som ett iterativum till detta verb. Sv. *tjagga* är antagligen en kontaminationsbildning af å ena sidan *sagga* och å den andra *käxa*, *tjata* eller (resp. och) *kälta*.

Mera osäkra äro — af de nordiska verben med mediageminatan *gg* — isl. *hugga* 'lugna, mildra' och *þagga* 'tysta'. Det förra förklaras visserligen af Falk o. Torp EO 1: 315 som en intensivbildning till mlt. *hogen* 'glädja, trösta', och möjligheten af denna tolkning kan ju ej bestämdt afvisas. Men de starkt utpräglade transitiva betydelserna i de båda orden — hvilka icke som i andra intensiver med geminerad media osökt låta sig härledas ur äldre intransitiva eller »absoluta» sådana — synes lägga ett ganska starkt hinder i vägen för densamma. I likhet med v. Friesen s. 9[2] anser jag, att de båda orden snarast afledts af adj. **huʒeʒa-* och **þaʒeʒa-*, och jämför — utom det redan af v. Fr. anförda fsv. *sargha* — t. ex. isl. *blóðga*, *blómga*, *fjolga*, *gofga*, *helga*, *hofga*, *kunniga*, *kvánga*, *laufgask*, *lífga*, *nauðga*, *saurga*, *sljófga*, *snúðga*, *víðga*, *vitka*, *ofga*, *oflgask*, *orðga*, fsv. *dødhga*, *glødhga*, *staþga*, af hvilka flera såsom *blómga*, *lífga*, *sljófga*, *dødhga*, *glødhga* i likhet med *hugga* och *þagga* i c k e vid sidan ha något adj. på -g belagdt[3].

Ej heller hör naturligtvis isl. *snugga* 'fika efter' till den grupp af ord, hvarom här är fråga. Ordet, som är identiskt

[1] På samma sätt har väl *gg* uppstått i slangspråkets *snagga*, sbst., i uttr. *håll snaggen* af *håll muggan* och *snattran*.

[2] Nämnde förf. har dock för *hugga* ett alternativt förslag till härledning: no. *hugg* m., som jag tror måste ogillas, då detta sbst. snarast bör betraktas som bildadt af *hugga* eller beroende på en i anslutning till detta verb försiggången ombildning af *hugr* m.

[3] I vissa fall torde icke ens något sådant ha existerat, utan orden bildats i analogi efter andra af adj. på *-g* afledda verb på *-ga*.

med sv. *snugga* 'snylta' och no. *snugga* 'vädra efter', hör tillsammans med isl. *snúa* o. s. v., och dess -gg- har på kändt sätt uppstått af -*u̯u̯*-.

På samma sätt har som bekant t. ex. sv. *gnugga* erhållit sin geminata. Ovisst är däremot, hur man skall bedöma sv. *nagga*, som visserligen å ena sidan täckes af isl. *hnǫggva* 'slå, stöta' (Noreen Aschw. gr. § 71,2), men å andra sidan till sin betydelse ofta uppträder som ett iterativ-diminutiv till isl., no. *naga* 'gnaga'.

Osäkra till ursprung och bildningssätt äro sv. dial. *lugg* 'bedraga, narra' (jfr *lugga opp*) Rz s. 409, *slagga* 'samla, förtjäna genom sitt arbete eller drift' Smål. Rz s. 618, *slugga* 'vara lat'.

Detsamma gäller om sv. *kugga* 'narra; afvisa i examen'. Ordet, som äfven förekommer i vissa dial. (Rz s. 362), föres vanligen till isl. *kúga* (= fsv. **kūgha*) 'undertrycka, tvinga', sv. *kufva;* men om uppkomsten af geminatan har jag ingen mening.

Sv. *dragga* tycks vara ett från meng. *draggen* lånadt sjömansord; jfr Tamm EO. Om detta senare se Björkman Scand. loanw. s. 158 noten.

Beträffande en del yngre verb med mediageminata bör vidare anmärkas, att sådana som bekant i senare tid erhållit denna i relativt obetonad ställning, alldeles på samma sätt som *brassa på* uppkommit ur sv. dial. *brasa* 'elda starkt, göra brasa'.

Sådana äro t. ex. *badda* 'slå': *bada* (se Tamm EO, SAOB), *radda opp, på, ur seg : rada* (se Rz s. 520), sv. dial. *lagga om* 'piska upp': *laga om*, liksom väl äfven *lagga* i betydelsen 'springa' bör anses ha uppkommit ur sådana förbindelser som t. ex. Smål. »Ja sa väl lagga å» (Rz s. 388), jfr sv. *laga sig af, i väg* o. d.

Åtskilliga verb med geminata, för hvilka en dylik förklaring kan anses ligga närmast till hands, har jag icke ansett mödan värdt att här uppta till behandling.

Af västgermanska verb, som — slutligen — äfven höra hit (men ej behandlats i v. Friesens arbete), ha å andra ställen i denna uppsats dessutom omnämnts:

nht. *flappen*, se s. 21,

**flaggōn* 'fladdra' = eng. *flag*, hvaraf lt. sbst. *flagg(e)* 'flagga', se s. 41,
lt. *fladderen*, se s. 41,
mlt. *grabben*, se s. 34,
holl. *slabben*, se s. 34,
holl. *smodderen* 'smutsa', se s. 10, 11,
meng. *snobbin* och *sobbin*, se s. 34,
mlt. *snubbelen*, se s. 36,
ags. *þoddettan* 'pulsare', se s. 7,
holl. *wibbelen* 'motitare', se s. 34.

Hit få väl också räknas meng. *nodde*, eng. *nod* 'nicka', som bör sammanhållas med fht. *hnuttên* 'svinga' och isl. *hnjóđa* 'hamra' (jfr *nudda* ofvan), samt lågty. *sluddern* 'hänga och dingla', hvarom närmare Falk o. Torp EO 2: 228.

Frågan om de germanska mediageminatorna har tämligen nyss ånyo upptagits till behandling, nämligen af van Helten i en artikel Zur entwickelung germanischer langer consonanz aus kurzem consonanten +*n* (PBB 30: 213 f.)

Van Helten förkastar v. Friesens teori, hvilken enligt nämnde förf. »entbehrt jeglicher stütze und begründung». Enligt v. H. har till ett *gnaƀ* (hvarur t. ex. ags. *cnafa*, fht. *chnabo*) — jämte ett regelbundet genom assimilation uppkommet *gnabb* (>*knapp*, t. ex. fornvästfris. *knappa*) — äfven funnits ett *gnaƀƀ*, hvilket uppkommit genom anslutning till det i vissa kasus uppträdande *gnaƀ* och först senare, efter eller under förskjutningen af media till tenuis, gifvit *bb* (t. ex. i fht. *knappo*). Mediageminatorna i verben, t. ex. ags. *gabbian*, förklaras såsom beroende på växlande betoning inom de *nā*-verb, som här ligga till grund: innan *ƀƀ* öfvergått till *bb*, ha i vissa fall *ƀƀ* anslutit sig till det *ƀn*, som uppstått i former med obetonadt stamsuffix, alldeles som i nominalformerna utvecklingen af *ƀƀ* härmats genom parallellformer med *ƀ*.

Denna teori kan onekligen uppvisa åtskilliga bestämda företräden framför de förut framställda.

Kluges i PBB 9: 157 f., enligt hvilken *knabb-* skulle uppstått genom kontamination af *knapp-* och *knaƀ-*, har redan med fullgiltiga argument vederlagts af Kauffmann PBB 12: 508,

jfr v. Friesen s. 4 f. och v. Helten s. 216: den är af psykologiska grunder ohållbar.

Kauffmanns egen uppfattning i frågan går som bekant ut därpå att — då enl. K. de geminerade medierna endast uppträda i vgerm. språk — förlängningen af mediorna skulle vara specifikt västgermansk. Ehuruväl det nu gärna bör medges, att en del af de nordiska exempel, som anförts af v. Friesen, ingalunda kunna tillerkännas urgermanska anor, finnas dock åtskilliga redan i fornspråken uppvisade nordiska ord, som icke få betraktas som lånord och som i ålder säkerligen icke stå efter många af de västgermanska orden med geminerad media. Mot Kaufmanns teori tala vidare, såsom v. Helten framhållit (s. 216), sådana verbalformer som ags. *flocȝian* och mlt. *grabben*, hvilkas *n* icke, såsom man väntar sig, står kvar, samt dessutom, såsom v. Friesen ådagalagt (s. 12), den enkla konsonanten i t. ex. ags. *đeȝn*, *friȝnan*, fsax. *fregnan* o. s. v., där ingen förlängning ägt rum[1]. Det stöd för sin hypotes, som Kauffmann funnit i vissa enskilda ord, har v. Friesen s. 6 undergräft; jfr. äfven v. Helten s. 214.

Hvad beträffar v. Friesens egen teori om en redan urgermansk förlängning, så kan man på sin höjd medge dess teoretiska möjlighet, men då — enligt den uppfattning jag gjort gällande i NTfF — inga exempel finnas, som stödja den, utan tvärtom dessa i formellt afseende osökt sluta sig till ordgrupper, för hvilka ingen sådan förklaring är möjlig. finnes ingen anledning att söka upprätthålla densamma.

Van Heltens hypotes har nu den fördelen framför Kauffmanns och v. Friesens, att den underlåter att operera med en alldeles obevisad förlängning framför *n*.

Nu bör det emellertid märkas, att van Helten (s. 215) själf medger möjligheten och t. o. m. sannolikheten af att en del af de nordiska bildningarna med mediageminata intet annat äro än — med Kauffmann Zfdph. 32: 255[2] — »diminutiva, hvilkas långa konsonant vore att ställa i en linje med kort-

[1] v. Friesens egen förklaring s. 116: **stobbna-* > **stobna-* > *stofn* (med analogiskt infördt *ƀ*) kan jag ej underskrifva.

[2] Min egen artikel i frågan synes ha varit v. Helten obekant vid tiden för hans afhandlings författande.

namnen». Men denna förklaring skulle enligt van Helten ej kunna tillämpas på *baggi*, *kaggi*, *lubba*, sv. *dubb*, no. *gubba* 'ånga', sv. *gubbe*, no. *hubb* m. fl. Häremot tillåter jag mig emellertid att hänvisa till min uppsats i NTfF samt hvad ofvan och nedan yttrats i sammanhang med frågan om de hithörande verbens ursprung. Och särskildt vill jag med eftertryck framhålla, att de allra flesta exempel från nordiska språk, som framdragits af v. Friesen och van Helten, äro relativt sent belagda och icke äga några motsvarigheter i de äldre germanska språken allra minst i gotiskan. Man kommer ej ifrån detta ledsamma faktum med en hänvisning till det förhållandet, att de ifråga varande orden i allmänhet falla inom »hvardagsspråkets» område. Vid en metodisk undersökning af denna företeelse måste man i första rummet söka besvara den frågan: hvarför uppträder den just där och icke annorstädes? Och svaret synes mig icke kunna blifva annat än det jag i det föregående redan gifvit eller antydt.

Om vi sedan gå igenom den af van Helten s. 229 f. anförda exempelsamlingen af hithörande verb, finna vi — utom några redan i annat sammanhang behandlade — följande från icke-nordiska språk:

mlt. *grabben* 'gripa', jfr fslav. *grabiti* ds.,
holl. *schabben* 'scalpere' : fht. *scaban*, jfr *schrabben* ofvan,
holl. *slabben* 'sörpla',
meng. *sobbin* 'sucka',
meng. *snobbin* 'sucka' jämte fht. *snopfizan*,
mholl. *tobben* 'zupfen' jämte *toppen* 'tumultuari',
holl. *wibbelen* 'motitare' jämte *wippen* 'agitare, vibrare',
ags. *broddian* jämte *brottettan* 'luxuriare',
[ags. *flocʒian* 'emicare'
ags. *hocʒian* 'eminere' (till got. *hauhs* o. s. v.)].

Som synes nästan idel betydelser, som vi förut mött. *Flocʒian* och *hocʒian* har jag emellertid satt inom klammer, då formerna tyckas något osäkra. De båda verben torde nämligen vara belagda uteslutande från de anglosaxiska boulognerglossorna till Prudentius : *emices*] *floc gest* och *imminens*] *hogcende*, anförda af Holder Germ. 23: 399, 392. Något osäkra äro väl äfven *broddian* och *brottettan*, anförda i glossor ZfdA

9: 435: *infruticans* .. *brottetende* . *luxurians* . *broddiende*. Det förra anser Sweet Stud. dict. möjligen kunna vara identiskt med ett **brordian* (väl i så fall af *brord=brodd*), men *dd* blir i alla händelser oförklaradt.

Kasta vi nu en blick tillbaka på denna verbtyp, finna vi alltså följande hufvudbetydelser företrädda — vi medtaga här äfven representanter för verb med geminerad tenuis eller tonlös spirant, för intensiver (iterativer) med olika slags afledningar samt för reduplicerade bildningar i afsikt att visa, att också bland dessa grupper i hufvudsak samma betydelser äro till finnandes:

stöta, sticka, slå:

sv. dial. *bobba*, meng. *dabben*, östfris. *dubben*, nisl. *hnybbast* 'knuffas, stöta tillsammans' (äfven 'kifvas'), mht. *noppen* (äfven 'coire', jfr sv. dial. *nippa*), jfr äfven da. *skubbe* bl. a. 'stöta' (se nedan).

Då inom de till denna grupp hörande germanska verben med geminata icke sällan betydelsen 'coire' uppträder, kunde erinras om den parallella reduplicerade bildning, som föreligger i lat. *gigno* 'afla'. Gerland tror, att äfven gr. γίγας hör hit och betyder 'der zeugerische' — i hvilket fall som hälst är ordets reduplikativa karaktär omisskännlig.

slå; klappra, slamra:

ostfris. *kabbeln* (äfven 'kifvas'), nht. *klappern* (jfr sv. dial. *klappa* och sv. dial. *klacka* 'slå, banka' samt ags. *clæppettan*), sv. dial. *kladda* (jfr mholl. *klatten*) egentl. 'slå, smälla', ags. *þoddettan*. Jfr fht. *clocchôn* 'klopfen', ags. *þaccian* 'leniter palpare', mht. *smitzen* (se nedan under smutsa).

pladdra, sladdra o. d.; stamma:

nisl. *babba*, nisl. *drabba* (äfven 'smutsa, söla'), meng. *gabben*, nisl. *kvabba*, no. *gugga*, no. *jabba*, lt. *stottern*. Reduplikativa parelleller äro t. ex. gr. τονθορύζω 'mumla o. d.' (: θόρυβος 'larm'), βάρβαρος 'som talar otydligt, barbar', γογγύζω 'brumma, mumla o. d.'[1], βαβάζω 'prata', lat. *titubare* 'stamma' och 'snafva'.

---

[1] Dock något osäkert; jfr t. ex. sskr. *gunjati*, *gunjas*.

gå ovigt; snafva, snubbla, stappla o. d. sv. o. no. *stabba*; jfr mlt. *snubbelen* och den lat. reduplicerade bildningen *titubare* 'snafva' och 'stamma'.

springa, hoppa; guppa o. d.: nht. dial. *hoppen*, jfr sv. *guppa*, fsv. *skuppa*, *skoppa* 'hoppa, springa' (besl. med mholl. *schobben* och *schoppen* 'håna'), ags. *sceottettan* 'saltare', *hoppettan* samt — med hänsyn till intensivsuffixet — ags. *hléapettan*, fht. *sprungezzen*.

smutsa, söla, slabba, slafsa o. d.: mholl. *dabben* (jfr meng. *dabben* 'slå'), nisl. *drabba* (äfven 'pladdra'), sv. dial. *labba*, sv., no. *sabba*, *subba*, mht. *sabben*, holl. *slabben*, no. *slagga* 'sickla, dregla', holl. *smodderen* 'smutsa' ä.-nsv. *smudda* ds. (Stiernhielm Herc.); jfr mht. *smotzen* samt: ags. *smittian* 'besudla', mht. *smitzen* 'piska, slå, bestryka, smörja', mlt. *smitten* 'smutsa, stryka på' (= sv. *smitta*). Af reduplicerade bildningar kunde erinras om gr. βόρβορος 'smuts' och möjligen äfven det likbetydande τύντλος (jfr Gerland resp. s. 145 och s. 138).

vara långsam o. d.: sv. dial. *fnudda*, *fudda*, *kabba*, *tragga*; jfr sbst. *fubb(er)* och *fubba* samt verbet *fubbla*.

skrapa, skubba o. d.: sv. dial. *rabba*, holl. **schabben*, ostfris. *schrabben* (och *schrappen*), ä.-nsv. *skrubba*, sv. *skubba* (i dial. äfven 'puffa, skjuta'); jfr no. *skuppa* 'stöta' ofvan samt fht. *chrazzôn* 'kratzen'. — Med hänsyn till den betydelse af 'skroflig o. d.', som uppträder i till dessa verb hörande ordgrupper, kunde man erinra om de grekiska reduplikationerna κάρχαρος, καρχαρέος och καρχαλέος: sskr. *kháras* 'hård, skroflig, skarp'.

sucka, snyfta: meng. *sobbin*, meng. *snobbin*. Jfr no. *hikka* (se nedan), isl. *hixta*, ags. *hloccettan*, ags. *siccettan*, mht. *sluckzen*, fht. *snepfezzen*, fsv. *snoppa*, *snuppa*, isl. *snokta*, fsv. *snypta*, lat. *gemitare*, intensivum till *gemere* — alltså häribland representanter för olika slag af intensiviska eller iterativiska bildningstyper.

d r a g a, s l ä p a, r y c ka:

ostfris. *todden*, mholl. *tobben* (sv. *tubba*); jfr fht. *zocchôn* 'zerren', mht. *rüpfen* 'rupfen', fht. *rucchen* 'rycka', *zucchen* 'zücken'.

k r a f l a; g r i p a, k r a f s a:

sv. dial. *krabba*, nlt. *kribbeln*, mlt. *grabben*.

s l i c k a:

mlt. *labben*; jfr ags. *liccian*. En reduplicerad bildning för samma handling är hebr. *lakak*. Likheten i formen mellan de germanska orden och det hebreiska tycks tyda på att i hufvudsak samma 'lautgeberde' ligger till grund.

s p o t t a, s p y:

nisl. *gubba*, jfr sv. *spotta*, ags. *spittan*, nht. *spucken* samt ags. *roc(c)ettan* 'få uppstötningar' och *spíwettan* (se ofvan s. 14). Den i stammen *spott-* uppträdande betydelsen 'håna' leder tanken på gr. τωθάζω, som möjligen innehåller ett slags rotreduplikation. De indoeur. reduplicerade verben uppvisa, som nämnts, i betydelsehänseende intressanta öfverensstämmelser med genom afledning eller gemination bildade intensiver och iterativer.

k n ä p p a, s p r a k a:

nht. dial. *knappern*. Jfr lat. intensivet *crepitare*.

k l i b b a, h ä n g a v i d:

no. *klabba*, sv. *klibba*, sv. dial. *labba*. Till denna betydelsegrupp sluter sig alltså fht. *chlëtto* (<**kliþþo*) 'kardborre', hvars långa tonlösa spirant jag anser därpå, att ordet afledts af ett verbum **kliþþôn* 'klibba vid', bildadt som t. ex. *spoþþon* och naturligtvis rotbesläktadt med det likbetydande ags. *cliđa*.

k i f v a s, t r ä t a:

sv. *gnabbas*, ostfris. *kabbeln* (äfven 'klatschen'), nisl. *hnybbast* (<*kn-*) (äfven 'knuffas, stöta'); jfr sv. dial. *sagga*, *tragga*.

v a g g a, g u n g a; h ä f t i g t r ö r a:

isl. **rugga*, sv. *vagga*, no. *vigga* (jfr sv. dial. *vigla*), no. *svagga* (jämte *svaga*), holl. *wibbelen* 'motitare', mht. *schocken*, *schucken*; jfr de lat. iterativerna *agitare*, *motitare*.

Till denna grupp bör äfven föras ett sådant ord som fht.

ritto 'feber' jämte *rito*, hvilket som bekant hör tillsamman med verb för 'skaka', 'darra' o. d.[1]

Hvad nu särskildt vidgår verben för 'vagga' och 'gunga', bör anmärkas, att samma handling eller tillstånd stundom uttryckes medelst reduplicerade stammar, som säkerligen icke stå i etymologiskt samband med hvarandra, utan måste betraktas som nybildningar ur »lautgeberden», för att använda Wundts term. Jag erinrar om mht. *gagen* och *gugen* samt slovenska *gugati* v. 'gunga' och ryska *gugala* sbst. 'gunga'.

Af en annan reduplicerad rot *g—g* kommer no. *giga* 'vackla' med utbildningarna *gigla* och *gigra* samt no. *geig(j)a* 'svinga, svänga' jämte *geigla* och *geigra*[2]. Äfven sv. *gunga* och da. *gunge* misstänker jag starkt vara nordiska nybildningar. Alltså äfven här parallellism mellan gemination och reduplikation!

s p r a t t l a:

no. *spradda*, västfal. *spraddeln*, jfr ostfris. *spat(t), spadd* 'spatt', lt. *spatten* 'sprattla' och parallellerna på *-k*, *-l* o. s. v. hos förf. Ark. 14: 169.

b u b b l a:

sv. *bubbla;* jfr de reduplicerade bildningarna sskr. *bud-budas, pupphusas, pupphulas*, gr. βομβυλίς o. s. v.

Äfven begreppet 'v i m l a' uttryckes ofta med antingen geminata eller reduplikation. Jfr mht. *wimmen*, lat. *borrio*, *burrio* och fht. *wiuman*. Icke heller intensivbildningen på *-itjan*, *-atjan* saknas: fht. *wimizen, wamezzen*.

Se vi oss dessutom om bland de västgerm. geminerade intensiverna på *-atjan*, möta oss vidare betydelserna: hosta, fnittra, skratta, mucka, kraxa, klaga, smickra, blixtra, dyka, droppa, slumra och irra omkring — alltså alldeles öfvervägande ord, där onomatopoetiskt ursprung a priori är att förmoda (jfr stammarna *cohh-*, *ceahh-*, *chrock-*, *gick-*, *gack-*, *muck-*) eller sådana, i hvilka en intensivisk eller iterativisk betydelse lätteligen kan inläggas. I dessa bildningar förmodar

[1] Se K. F. Johansson PBB 15: 229, IF 2: 40, Lidén PBB 15: 511.
[2] Förf. Ark. 14: 27.

jag, som ofvan nämnts, att geminerade intensiver eller iterativer ytterligare utbildats med det med gemineringen till funktionen likartade suffixet *-atjan.*

På grundvalen af de exempel, som nu granskats, torde vi vara berättigade till den slutsatsen, att inom den germanska verbalbildningen en princip existerat, enligt hvilken i vissa fall gemination inträdt i verbstammens slutkonsonant — tills vidare yttra vi oss blott om de tonande spiranterna.

Denna bildningsprincip har tydligtvis framför allt gällt verb, som betecknat bullerljud eller i öfrigt på grund af sin betydelse fallit inom hvardagsspråkets områden. Med all sannolikhet har i vissa fall — ja kanske alla — denna gemination förlänat verbet en intensivisk eller iterativisk karaktär.

Att för det första intensivbildningar inom vissa språkområden talrikt uppträda just bland verb för bullerljud är ett faktum, som icke kan förnekas. Alldeles frånsedt geminationens genesis ha vi ju ofvan erinrat om att åtskilliga sådana verb på intensivsuffixet *-atjan* kunna beläggas från de västgermanska språken, t. ex. ags. *cohhettan* 'hosta', *ceahhettan* 'skratta', *clæppettan* 'bulta', *sic(c)ettan* 'snyfta', *roc(c)ettan* 'spy', fht. *chrochezzen* 'kraxa', *gackezzen*, *gickezzen*, *muckezzen* 'mucka' o. s. v.

Samma förhållande har Hey i Arch. f. lat. lex. 11: 269 f. påpekat från latinet, där som bekant ändelsen *-tare* har intensivisk karaktär. Som exempel må anföras: *cantare : canere*, *crocitare : crocire*, *hinnitare : hinnire*, *gemitare : gemere*, *irritare : (h)irrire* (Fleckeisen).

Svårigheten skulle här hufvudsakligen bestå däri, att gemination som medel att bilda intensiver och iterativer icke skulle vara tillräckligt styrkt från andra håll.

Det må då särskildt erinras därom, att en dylik princip är allmänt gängse inom de semitiska språken.

Vi ha i det föregående hufvudsakligen uppehållit oss vid de geminerade medierna, men dock h. o. d. i förbigående

påpekat parallella bildningar med *geminerad tenuis* af typen **hoppōn*.

En och annan läsare har emellertid säkerligen uppkastat den frågan, i hvad mån den här förfäktade bildningsprincipen kan tillämpas på dessa senare verb. Skulle dessa vara gamla *n*-presentier, såsom redan Osthoff MU 4: 39 antagit[1], och sålunda till sin uppkomst böra skiljas från parallellbildningarna med geminerad media?

v. Friesen har som bekant i hög grad förenklat problemet för sig genom att afleda dem samtliga ur urgermanska *n*-stammar. Om detta försök ha vi ofvan yttrat oss.

van Helten ser som nämndt (s. 32) äfven i de germanska mediaverben bildningar på ieur.-*nā*.

För mig ställer sig — i korthet sagdt — saken så, att jag anser äfven *de flesta af verben med geminerad tenuis böra förklaras på samma sätt som de vid sidan af dem förekommande mediaverben*.

Visserligen måste man enligt min mening å andra sidan strängt fasthålla vid att dessutom åtskilliga germanska verb med dubbelkonsonant uppstått på det sätt, som vanligen antagits, nämligen genom assimilation med ett följande presentiskt *n*. Att med Trautmann förneka *all* assimilation af *n* med föregående explosiva synes mig, såsom nedan framhålles, vara ett allt för djärft tal.

Sådana *n*-presentier äro väl sålunda — för att taga ett par exempel — snarast:

mht. *bucken* 'bocka'. Detta verb fattas af Falk o. Torp EO 1: 83 f. som ett »intensivum» till *biegen* liksom *schmücken: schmiegen*, *nicken : neigen*, *placken : plagen*. Jag vet ej, om nämnda förff. i fråga om dessa verbs bildning ansluta sig till den gamla uppfattningen, att de äro *n*-presentier eller ej.

Biformen mht. *bucken* anser van Helten s. 232 böra — liksom *hupjen*, *rupjen*, *slupjen*, *schüpjen*, fht. *drucchen*, mht. *lücken*, *rucken*, *smucken*, *zucken* — förklaras som bildningar pa -*nịo*- af samma art som lesb. κλίννω (< -*νιω)[2]. Knappast

[1] Se äfven samme förf. PBB 8: 297, Kluge PBB 9: 170 f., Brugmann Grundr. 1: 384.

[2] Jfr Brugmann Grundr. 2: 981.

bör man däremot tolka dessa omljudda former som afledningar af på dessa *n*-verb uppkomna nomina.

Till dessa bildningar på germ. *-kki-* vill jag inom parentes lägga isl. *hnykkja* 'rycka till sig', sv. *nycka* 'rycka litet' (t. ex. om fisken, som svagt biter på agnet, så att metet eller flötet något litet rör på sig). Ordet anser jag böra förbindas med mholl. *nucken* 'stooten, knikken'. En parallellrot på labial uppträder i det ofvan behandlade mht. *noppen* 'stöta, göra korta upprepade rörelser upp- och nedåt'. Härtill fsv. *nykker* m. 'oro', no. *nykk* 'ryckning', men äfven 'nyck'. Den af Falk o. Torp EO 2: 19 i anslutning till föregående forskare t. ex. Franck Et. Wb. s. 686 framställda härledningen af mlt. *nuck*, *nucke*, holl. *nuk*, ty. *nücke* 'nyck', såsom uppkommet af mlt. *mucke* har jag svårt att tro på. Äfven dessa ord böra föras till det germ. verbet **hnukkian*.

Vi återvända så efter denna lilla utflykt till exemplen på verb med geminerad tenuis, som sannolikt äro *n*-presentier:

fsv. *doppa* <**dhupnō* eller **dhubnō;* se Tamm EO. Ags. *dyppan* bör bedömas som mht. *bücken* ofvan. — Ags. *dyppettan* visar dock, att intensivbildningar icke äro främmande för denna betydelse.

isl. *flakka*, sv. *flacka*; se närmare Tamm EO, Falk o. Torp EO. Ordets betydelse är dock utpräglad iterativ. På tal om detta verb må nämnas, att lt. *flagg(e)* o. s. v., hvaraf sv. *flagg(a)*, utan tvifvel är ett deverbativum af en intensivbildning **flaggōn* 'fladdra', som uppträder i eng. *flag* 'hänga slappt ned'[1]. En likbetydande parallellrot på *-d*, också med intensivisk gemination, ha vi i lt. *fladdern*, holl. *fladderen*.

isl. *lokka*, ags. *loccian* o. s. v.: sv. *ljuga;* jfr lit. *palùgnas* 'smickrande' (till det besläktade lit. *lugóti* 'bedja inställsamt)[2], hvilket erinrar om den yttersta källa, som man väl för dessa bildningar måste antaga, nämligen *no*-particip.[3] I öfrigt har verbet en utpräglad iterativ betydelse.

---

[1] Jfr Falk o. Torp EO 1: 166.

[2] Bezzenberger GGA 1875, s. 229.

[3] Jfr t. ex. fht. *follôn* »fylla» = sskr. *pr̥ṇā́ti: fol*, sskr. *pûrṇá-*. Man kunde jämföra isl. *skolla*, *tolla*, därest de af mig i Ark. 22: 362 riktigt tolkats såsom motsvarande ieur. **skl̥nāmi*, **dl̥nāmi*.

mlt. *slukken* 'sluka', mht. 'sluka, hicka', jfr fir. *sluccim* 'slukar' (<**slugnō*).

På detta sätt har man möjligen också att sammanställa **guppōn* (se ofvan s. 16) med det äfven af v. Friesen s. 45 såsom besläktadt omnämnda fslav. *gŭnąti (<*gŭbnąti)* 'böja, vika o. d.', jfr lett. *gubt, gubstu* 'sjunka, sänka sig, bocka sig'. Om mht. *güpfen* se ofvan under *bocka*.

Emellertid uppvisar ett flertal af de germanska verben med geminerad tenuis — och dit höra för öfrigt i viss mån också några af de nyss anförda verben — just de betydelser, hvilka, som vi sett, äro karakteristiska för intensiv- och iterativformationer. Ofvan ha vi under de olika betydelsekategorier, till hvilka verben med geminerad media kunna sammanslutas, anfört en mängd dylika paralleller.

Under sådana omständigheter kan jag icke tro, att a l l a d e s s a skulle ha uppstått ur *n*-presentier. Presensklassen **stignámi* har, såvidt jag kan se, ingen utpräglad karaktär i betydelsehänseende. Men möjligt är ju, att en grupp af på detta sätt uppkomna germanska verb kunnat i sin mån bidraga till att ge spridning åt geminationsprincipen bland intensiver och iterativer, och sådana äro kanske just de nyss anförda, i hvilka vi snarast velat se *n*-presentier.

Ett som mig synes fullt säkert fall, där en germansk stam på *-k* bildar ett intensivum medelst gemination, är sv. *hicka*, da. *hikke*, i äldre tid äfven 'kifta efter anden, snyfta', no. *hikka* 'snyfta', holl. *hikken* 'hicka, snyfta': sv. dial. *hikja* 'andas hårdt, flåsa', da. *hige* 'trakta efter'. Ett stöd härför finna vi däri, att vid sidan löpa intensivbildningar på *-atjan*: sv. dial. *hikta* 'hicka' samt (af en stam *hiks-*) isl. *hixta*[1] och mht. *hëschezen*. Jfr isl. *snøkta*, fsv. *snypta*, mht. *sluckzen*[2] m. fl. anförda ofvan s. 36.

På samma sätt har väl *smitta* uppkommit af *smītan* 'slå'; se ofvan s. 36.

Emellertid skulle väl mången vara böjd att under alla omständigheter förmoda *n*-presentier åtminstone i sådana

[1] Se närmare Hellquist Ark. 14: 32.

[2] Anf. arb. s. [illegible].

fall som **hoppōn* o. d., hvilka utgå från verbalstammar på *-bh* och vid sidan ha bildningar med germ. *-bb-*. Men man kan här också tänka sig ett äldre lager af intensiver med *-ƀƀ-*, så gammalt, att det ur *-ƀƀ-* uppkomna *-bb-* hunnit ljudskrida till *-pp-*, medan naturligtvis verben af typen **hobbōn* uppstått efter denna förskjutning.

Utvecklingen skulle sålunda vara i viss mån analog med den af van Helten antagna — dock med bl. a. den viktiga skillnaden, att jag anser de flesta verben icke ha något att skaffa med indoeuropeiska *n*-presentier.

Efter mönstret af dessa gamla bildningar ha sedan i yngre, ja kanske yngsta tid likartade danats. Det torde nämligen vara ogörligt att här — lika litet som i fråga om substantiven för 'knubb' och 'knöl' — öfverallt se urgermanska ordskapelser.

Min ståndpunkt i fråga om verben med urgermansk geminerad tenuis är sålunda delvis densamma som intagits af Wilmanns Deutsche gramm. Äfven han anser, att deras yttersta källa är ieur. *n*-presentier, men att sedermera på västgermansk och särskildt tysk botten de ljudlagsenligt uppkomna förbindelserna *tz*, *pf* och *ck* blifvit ett omtyckt medel att bilda intensiver och iterativer. Jag ville endast gå ett steg längre och uppkasta den frågan, huruvida ej redan vissa af de urgermanska verben med *pp* o. s. v. uppstått enligt samma princip. Härför synas betydelserna och de i vissa fall tydligen gamla biformerna med *bb* o. s. v. tala. Till något slags visshet i denna punkt kan man emellertid ej komma.

Till sist ha vi sparat de i vissa germanska verb uppträdande mångomskrifna långa tonlösa spiranterna, t. ex. fht. *lachēn*, ags. *woffian* 'delirare', *lyffettan* 'smickra', *ȝaffetung* 'hån', ags. *wuhhunȝ* 'rabies' (jfr mht. *wuchzen* 'brüllen'), ags. *cohhettan* 'hosta', fht. *chahhazzen* 'skratta', mholl. *schachen* 'ridere', fht *spottōn* 'håna' (<**spoþþon*). Då här, såsom van Helten s. 231 påpekar, ingen fonetisk faktor kan ligga till grund för den långa spiranten, återstår tydligen intet annat än att äfven här söka förklaringen i ordbild-

ningsläran. Den onomatopoetiska upprinnelse, som van Helten med tvekan antager som möjlig i vissa fall, synes mig för de flesta af dessa alldeles oafvislig. Beträffande de många verben för 'skratta' o. s. v. erinras om sskr. *kakkhati* jämte *kakhati* och gr. καχχάζω jämte καχάζω (se Brugmann Grundr. 1: 818). Till geminatans uppkomst har väl stundom också medverkat verbens intensiva eller iterativa karaktär, hvilken för öfrigt i vissa ord äfven uttryckts genom afledningsändelsen *-atjan*.[1]

Därmed erhålla vi också en tillfredsställande förklaring af det från ordbildningslärans synpunkt annars högst besynnerliga fht. *chlëtto (<*klippo)* 'kardborre': det är, som ofvan s. 73 antagits, deverbativum af ett intensivum **klippōn* 'klibba vid', på samma sätt som substantivstammen **spopp-* måste afledas af verbet ock ej, som vanligen sker, omvändt.

Och vidare har väl alldeles analogt fht. *ritto* 'feber' för sin geminata att tacka ett verb **rittōn (<*hripp-)*, parallellt med ags. *hriđian* 'ha feber'.

Den här förfäktade tanken på en germansk intensiv- och iterativbildning medelst gemination är i själfva verket icke så ny, som jag trodde, då jag Ark 7: 56 noten vågade uttala den och såsom stöd från språkmännens sida till förmån för denna blott kunde åberopa ett i förbigående fälldt yttrande om mht. *wacken* af Kluge Et. wb. under *wiege*. Redan 1878 hade nämligen Bezzenberger i Gött. gel. anz. s. 218 och några år senare (enl. Schröder Anz. f. d. Alt. 24: 14) Bechtel och Fick (muntligen till Schr.) uttalat en liknande uppfattning.

En dylik teori har emellertid ännu tidigare framställts, nämligen i ett litet arbete från 1869, som under utarbetandet

[1] Såsom exempel på paralleller af germ. iterativer l. intensiver på *-akōn*, *aion*, *-anon*, *atjan* och reduplicerade bildningar (hvilka båda gruppers funktioner öfverensstämma med geminataverbens) må nämnas: fht. *betalōn*: Mpongwe (väst afrikanska) *kerekere* 'betteln' (: *kere* 'bedja', citeradt efter Wundt I. 1: 584). I semitiska språk uttryckes samma förstärknings- och iterationsbegrepp genom den ljudvariation som kallas *piel* (: *schaal* 'bitten', men *schaal* 'betteln', se utförligare Wundt I. 1: 339.

af denna uppsats kom i mina händer, nämligen Intensiva und Iterativa und ihr Verhältnis zu einander af G. Gerland, Leipzig 1869, och styrkes med analogier från öfriga indoeuropeiska och med dem obesläktade språk, hvarjämte äfven andra former för bildning af intensiver och iterativer indragas i undersökningen. Denna är visserligen på grund af sedermera gjorda upptäckter på ljudlärans område i många punkter oanvändbar, så att en stor del af materialet måste strykas, såsom t. ex. verb af typen *schaffen* eller *schöpfen*. Men å andra sidan göras här en hel mängd riktiga och intressanta iakttagelser i fråga om barnordens och bullerljudens genesis[1], om den indoeuropeiska reduplikationens betydelse m. m., hvilka ådagalägga ett sundt omdöme och en fin språklig takt, som vida höjer sig öfver den rent af in absurdum drifna mekaniska uppfattning af dylika företeelser, som kommer till synes i vissa andra arbeten öfver liknande ämnen.

Utgångspunkten för Gerlands undersökning, nämligen att nht. och holl. *placken* är en intensivbildning till *plagen*, synes vara fullt riktig, och denna förklaring af det förstnämnda ordet återfinnes ännu i senaste upplagan af Kluge Et. wb.

Placken har enligt Gerland uppstått ur *plagen* genom skärpning och fördubbling af stammens slutljud och genom förkortning af vokalen. Det är viktigt, menar G., att slutkonsonanten tillika skärpes: man ser däraf, att den förstärkta konsonanten icke blott är en följd af vokalförkortningar utan har sin särskilda »symboliska» betydelse. Medan *plagen* uttrycker verksamheten helt allmänt och utan hänsyn till dess större eller mindre styrka, så betecknar *placken* ett synnerligen intensivt *plagen*, hvilket icke är tidlöst, utan visar sig i en särskildt häftig eller i flerfaldiga upprepade men korta handlingar. Handlingens korthet och intensitet betecknas genom rotformens korthet och intensitet.

---

[1] Jag beklagar, att jag ej hade boken till hands vid utarbetandet af min uppsats om kortnamnsbildningarna i NTfF. I sak hade visserligen därigenom intet ändrats, men bevisningsmaterialet hade erhållit en rätt betydande förstärkning.

Härmed har Gerland utan tvifvel evident riktigt angifvit den psykologiska grunden till den företeelse vi här behandlat. Den torde väl för öfrigt öfverensstämma med den förklaring de tänkt sig, som i likhet med mig själf intagit samma ståndpunkt som Gerland.

På samma sätt synes Wundt Völkerpsych. I: 1: 589 f. vilja förklara slutljudet i *schmücken (:schmiegen), bücken (:biegen), stecken (:stechen)* o. d., hvarvid dock bör anmärkas, att exemplen äro olyckligt valda, då just i dem med större skäl *n*-presentier kunna förmodas; se ofvan. I alla händelser betonar äfven han uttryckligen det nära sambandet mellan ljudförstärkning och reduplikation.

Under utarbetandet af denna uppsats har vidare en afhandling publicerats, där samma fråga, om också i största korthet (ss. 63—66), vidröres, nämligen R. Trautmann Germanische Lautgesetze in ihrem sprachgeschichtlichen Verhältniss, en Königsbergsdissertation af år 1906.

Trautmann förnekar bestämdt möjligheten af en *n*-assimilation ö f v e r h u f v u d. I anslutning till Gerland anser han, att verben af typen *zocchôn, lecchôn* fått sin slutljudande rotkonsonant förlängd på grund af dessa verbs intensiva betydelse. De kunna till sin uppkomst alls icke jämställas med verben af sanskr. 9:de klassen. Ord sådana som *lokkr* äro likartade intensiviska eller diminutiviska nominalbildningar. Hur emellertid växlingen af *kk-*, *gg-*, *k-* och *g-* skall förklaras, vet han ej: det är för honom tillräckligt, att antagandet af en *n*-assimilation ej så kritiklöst upptages i våra handböcker, som hittills skett.

De ord, som enligt Trautmann vittna mot denna *n*-assimilation, äro: isl. *botn*, *legn*, *hrogn*, *ogn*, *ogn*, got. *rign*, isl. *sofna*, ags. *swefn*, isl. *þegn*, got. *ibns*, *swikns* och *uslukns*.

Emellertid visar en i vissa af dessa ord uppträdande Vernersk växling, att accenten åtminstone i vissa af dessa fakultativt äfven kunnat hvila på rotstafvelsen, i hvilket fall ju ingen assimilation skall inträda. Vi erinra först om got. *auhns* 'ugn' jämte isl. *ogn*. Vidare må påpekas, att den direkta motsvarigheten till ieur. *teknós* icke är *þegn*, såsom T. antager, utan

þjónn (jfr Noreen Urg. lautl. s. 178[1]). Äfven här föreligger sålunda accentväxling, och *þegn* torde följaktligen ha uppstått genom kontamination af *tékn-* och *tekn-*'. Hvarför isl. *svefn* måste förutsätta ett ieur. *swepnós*, är svårt att inse, då det motsvarande sanskritiska ordet lyder *svápna*. *Sofna* förklaras lätteligen som analogi efter de talrika inkoativerna på *-na* o. s. v. I hvilket fall som helst synes ej *lokkr* kunna bortförklaras: något slags kortnamnsbildning kan man efter min uppfattning icke antaga.

Jag har i det föregående för de geminerade verben i korthetens intresse ofta användt benämningarna intensiver (eller iterativer) eller stundom helt enkelt termen kortnamnsbildningar.

Det bör emellertid framhållas, att alldeles som vid de nominala kortnamnen man äfven får antaga, att geminationen stundom haft en så att säga diminutivisk och rent af »försämrande» karaktär.[2] Den sänker icke sällan de ord, som drabbas däraf, ned till ett lägre trappsteg på språkets rangskala genom att bilda ord, som uttrycka simplare handlingar än dem grundordet betecknar eller som åtminstone starkare framhäfva den låghet, hvarmed eventuellt redan grundordet var behäftadt.

Äfven i detta hänseende erbjuda reduplikationerna intressanta paralleller, hvarpå redan ofvan exempel anförts.

Denna parallellism framträder också i fråga om de af mig förut behandlade nomina. Som bekant betyda de flesta

---

[1] Att detta ord står i någon förbindelse med *þerna* (Aisl. gramm. s. 130) har jag svårt att tro.

[2] Jag begagnar mig här af tillfället att erinra därom, att man i vissa sjukdomsnamn synes böra antaga bildningar af detta slag. Ett sådant är väl ags. *sceabb* och fsv. *skabber*, hvilket senare dock möjligen är lånord; jfr för öfrigt mht. *schabbe* 'usling'. Jag föredrager, att här med Falk o. Torp EO under *skab* se ett inhemskt germanskt ord framför att betrakta det som lånadt från lat. *scabies*, med hvilket det i stället är urbesläktadt. Jfr Björkman Scand. loanw. s. 120 f. samt i fråga om betydelsen nht. *rappen* 'krätze, räude' och det reduplicerade(?) lat. *furfur* bl. a. 'skabb, fnas'.

af v. Friesens exempel något r u n d t eller afrundadt: knöl, klump, tuflik upphöjning m. m. Det är nog ingen tillfällighet, att vi i de grekiska reduplicerade orden γογγύλος 'rund' och κύκλος 'ring' möta en snarlik betydelse.

Härmed föras vi in på området för de egentliga s m e k n a m n e n. Möjligen ha i dessa den korta vokalen och långa konsonanten uppstått som ett omedvetet medel att uttrycka en särskild innerlighet i känslan gentemot den tilltalade personen[1]. Äfven dessa smeknamn skulle alltså kunna betraktas som ett slags intensiver, som ha direkta motsvarigheter också bland verben.

Öfverhufvud torde man kunna påstå, att denna här behandlade gemination, där den ej uppkommit på ljudlagsenlig väg, ytterst bör återföras till väsentligen e n e n d a psykisk grund, om också de olika bildningarna vid första ögonkastet tyckas fördelade på skilda kategorier — de må nu heta intensiver, iterativer, diminutiver med »förbättrande» (smeknamn) eller »försämrande» funktion» o. s. v.[2] Ytterst äro de nämligen uttryck för en s t e g r i n g a f d e n t a l a n d e s k ä n s l a e l l e r i n t r e s s e — i sympatisk eller antipatisk riktning — gentemot den person, det föremål, den handling eller det tillstånd, som skall betecknas.

Dessutom bör i vissa fall den förklaringsmöjligheten föredragas, att geminationen helt enkelt beror på ordens onomatopoetiska karaktär. Detta uttryck tages då i vidsträcktaste bemärkelse och omfattar ej blott sådana ord, som äro d i r e k t l j u d h ä r m a n d e såsom *bubbla* o. d., utan äfven sådana, som Wundt Völkerpsych. I. 1 : 313 benämner 'l a u t b i l d e r', där genom öfverförande af det intryck en viss procedur framkallar på ett annat sinne — vanligen synsinnet — ljudet liksom efterbildar denna procedur (t. ex. *krabbeln, kribbeln; spradda*, lt. *spatten*). Såsom anf. arb. s. 584 papekas, är emellertid steget från onomatopoesi till iterativer ytterst ringa, då ju äfven den reduplikation, med hvilken

[1] Jfr härtill Gerland s. 96.

[2] Det nära sammanhang, i hvilket dessa båda slag af ord stå till hvarandra, är allmänt erkändt. Se t. ex. Wundt Sprachpsych. 2_2, s. 562 f., Brugmann Grundr. II. 1 : 683.

iterationen af en handling uttryckes, ytterst måste återföras på s. k. 'lautgeberden'.

Ytterst kommer man under alla omständigheter tillbaka till en enda enhetlig förklaring af den geminationsföreteelse, som här behandlats — en förklaring som fullständigt synes sammanfalla med den Wundt I. 1: 582 f. ger af reduplikationen.

Det är just denna öfverensstämmelse i funktion och till följd däraf också ljudgestalt, som — tillfälligtvis — kommit en hel mängd nomina och verb att likna hvarandra, så att v. Friesen däraf förledts att i många fall etymologiskt sammanställa dem med hvarandra eller härleda det ena ur det andra, utan att i verkligheten något sådant samband existerar.

Utan tvifvel komma eventuella invändningar mot denna geminationsteori framför allt att rikta sig däremot, att den förutsätter en inom urgermanskan och sedermera de germanska särspråken lefvande ordbildningsprincip.

Öfverhufvud har man i allmänhet visat sig alltför obenägen för det medgifvandet, att äfven inom de germanska språken »primära» ordskapelser kunna uppstå. Det är en dylik ståndpunkt, som gjort att bildningar sådana som — för att taga exempel ur högen — germ. **spoþþōn* eller alla dessa ofvan uppräknade verb af typen *cohhettan* tett sig som hart när olösbara gåtor. Allting skulle vara urindoeuropeiskt! Och när man vid sidan af hvarandra hade likbetydande ord med begynnande t. ex. *sn-*, *fn-*, *hn-*, *kn-*, så gjordes — trots att den onomatopoetiska upprinnelsen låg i öppen dag — förtviflade ansträngningar att återföra dem till indoeur. urrötter med konsonantförbindelser så krångliga, att man verkligen skulle vara en naiv och beskedlig urindoeuropé för att ge sig tåls med så ohandterliga krabater.

Det är emellertid tydligt, att vi här röra oss på ett område, inom hvilket bevisligen nybildningar ägt rum inom språkets alla skeden alltifrån dess urtid. Den slående öfverensstämmelsen mellan gemination och reduplikation har redan framhållits. Samma psykiska eller psykofysiska faktorer, som skapat det indoeuropeiska, reduplicerade verbet *'bäfva'*,

det sannolikt yngre (urgermanska) ty. '*zittern*' och det moderna *finfin*, ha verkat ifråga om geminationen. Paralleller af former med geminerad tenuis och media bero oftast helt enkelt på att de uppstått före och efter ljudskridningen. Det är i själfva verket ej märkvärdigare än att vi i germanska språk ha en mängd 'ljudrötter', som tyckas ha — såsom man uttryckt det — »undandragit sig ljudskridningen». Vi erinra t. ex. om germ. *klak* i *klakka* 'slå' vid sidan af *hlahjan* (ieur. *klak*) 'skratta'. Intet som helst talar för att germ. *klak* förutsätter ett indoeur. *glag* l. dyl., utan roten är en germansk urskapelse eller nybildning, hvilken uppstått ur alldeles samma betingelser som ieur. *klak*.

Man skulle också kunna erinra om det tämligen allmänt erkända förhållandet, att i dylika bildningar en kanske ännu verksam afljudsprincip kommer till synes, enligt hvilken vissa vokaler synas spela ungefär samma roll som geminationen. Så torde ty. *kribbeln* vara en på detta sätt i relativt ung tid uppkommen variant af *krabbeln*. Om förhållandet mellan ty. *bimmeln* och *bammeln* se Wundt Völkerpsych. I. 1: 572. Vokalen *i* verkar diminuerande. Hos Gerland citeras s. 109 i annat sammanhang en sång om de sju schwabarna, där det bl. a. heter:

mit der k l e i n e n K i l l e k e i a,
mit der g r o s s e n K u m k u m,

'Kumkum' lär beteckna trumman och 'Killekeia' något annat instrument. Pott Etym. forsch.₂ II. 1: 261 erinrar om Bürgers *Es flimmert und flammert so traurig*. Och liksom gemineringen har sina tydliga motsvarigheter inom barnspråket — jfr *pappa, mamma, dadda, babba* o. s. v. — så har man också inom detta iakttagit, huru de små begagna sig af olika vokaler för att återge skilda intryck. Exempel härpå ha senast framdragits af Kock Språkets förändring s. 38.

Alltså — analoga bildningsprinciper på närbesläktade områden saknas ej inom de germanska språken.

Slutligen ville jag uttryckligen framhålla, att om den här förfäktade teorien om de germanska iterativerna och

intensiverna ej skulle visa sig riktig, uppsatsen det oaktadt torde kunna försvara sin plats såsom opposition mot den uppfattning, som gjorts gällande af v. Friesen, att hithörande verb i allmänhet skulle ha ett denominativt usrsprung. Med en dylik utgångspunkt har man afskurit alla möjligheter att förklara dem.

Faran torde dock å andra sidan ej vara så öfverhängande, då, såvidt jag vet, knappast någon forskare anslutit sig till den teori v. Friesen uppställt.

Hvad ytterligare de nomina beträffar, som anförts af v. Friesen som stöd för hans teori, finnes — såsom jag redan i NTfF framhållit — intet enda, som ej kan förklaras som en kortnamnsbildning. Strängt taget faller för öfrigt frågan om dessa ord utom ämnet för denna uppsats, men jag vill dock nämna, att — om man följer den af van Helten s. 217 f. anförda exempelsamlingen — man knappast finner ett enda äfven bland de västgermanska orden, som icke låter inordna sig i de grupper af dylika kortnamn, som jag i nämnda afhandling uppställt. I ett och annat fall torde hos de västgermanska substantiven med mediageminata denna bero på anslutning till vid sidan gående verb, hvilkas geminerade konsonant beror på deras intensiva eller iterativa karaktär.

För att äfven i vgerm. i regel kortformer föreligga talar mycket starkt — utom deras betydelse — äfven den omständigheten, att för de allra flesta icke ett spår af *n*-stammar med enkel konsonant förekommer. Väl finner man ofta parallellä ord, där blott en kort konsonant uppträder, men då äro de i regel bildade med helt andra afledningar, något som gör det troligt, att orden med geminerad media bildats som »kortnamnsformer» till de senare. Jfr t. ex. ags. *ebba : ibuks*, ffris. *snabba :* fht. *snabul*, mht. *sutte :* ags. *séađ*.

Skulle för ett och annat västgermanskt ord min förklaring icke vara tillämplig, och möjligheten häraf vill jag visst icke förneka, bör en sådan sökas på västgermansk botten. Inom de nordiska språken finnes ej ett ord, som tvingar till att antaga, att här en allmänt germansk utjämning inom *n*-stamsparadigm föreligger.

STUDIER

ÖFVER

VERBALABSTRAKTERNA
I NUTIDA SVENSKA

AF

GUSTAF CEDERSCHIÖLD

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A. B.
1908

INNEHÅLL.

FÖRKORTNINGAR.

(Blott de, som möjl. behöfva förklaras, upptagas här.)

BERG Slang = RUBEN G:SON BERG, Skolpojks- och studentslang, i Svenska landsmålen XVIII 8.

DN = Dagens Nyheter.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

LENNGREN = Skalde-försök af Anna Maria Lenngren, Sthm 1819.

OL = Ordlista öfver svenska språket, utgifven af Svenska Akademien. Sjunde upplagan. Sthm 1900

SAOB = Ordbok öfver svenska språket, utgifven af Svenska Akademien.

ssg = sammansättning.

StD = Stockholms Dagblad.

SvD = Svenska Dagbladet.

TAMM Avl. = Om avledningsändelser hos svenska substantiv, deras historia och nutida förekomst. Av Fredr. Tamm (= Skrifter, utgifna af K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala. V. 4). Ups. 1897.

FÖRORD.

Med uttrycket »Studier» i titeln på denna afhandling har jag velat säga, att jag ingalunda gör anspråk på att här gifva en fullt uttömmande redogörelse för vårt språks verbalabstrakter. Jag har behandlat mitt ämne endast ur vissa synpunkter och blott så pass djupgående, som arbetstid och arbetskrafter ha tillåtit.

Afhandlingen återgifver — i tyvärr alltför lindrig omarbetning — ett parti af de föreläsningar, jag under vintern 1907—8 hållit vid Göteborgs Högskola om »Språkriktighetsfrågor i svenskan». På grund af dessa föreläsningars syfte har jag betraktat verbalabstrakterna förnämligast ur praktiskt-stilistisk synpunkt. Och valet af detta betraktelsesätt skall, hoppas jag, förklara åtskilligt i min uppställning och mina resonemang, som kanske eljest skulle verka något påfallande i en språkvetenskaplig afhandling.

Det material af nu brukliga svenska verbalabstrakter, som här behandlas, har jag samlat dels genom att excerpera Svenska Akademiens Ordlista, sjunde upplagan, dels genom att tillvarataga de exempel på detta slags ord, som jag under de senaste månaderna tillfälligtvis påträffat i tal eller i tryck. Det är kanske nödvändigt att här starkt betona det rent tillfälliga i valet af tryckta källor, ty om ett jämförelsevis stort antal mindre lyckade uttryck skulle ha kommit att hämtas från någon särskild publikation, så beror detta ingalunda på relativt hög grad af språkets vanvård i denna publikation, utan endast därpå, att jag kommit att anlita just den så mycket mera än andra.

Af åtskilliga för ämnet intresserade personer har jag haft nöjet erhålla värdefulla bidrag, de flesta från Seminarieadjunkten Fröken V. Olander i Falun. Till henne och till alla andra, som sålunda befordrat mitt arbete, frambär jag härmed mitt uppriktiga och vördsamma tack.

Göteborg i april 1908.

Förf.

FÖRSTA KAPITLET.

Anledningar till denna undersökning; dess syfte och begränsning.

När jag sysslade med förarbetena till de offentliga föreläsningar, som jag vårterminen 1895 höll vid Göteborgs Högskola om »Svenskan som skriftspråk», och då jag därvid särskildt granskade förhållandet mellan vårt bildade, lediga umgängestal å ena sidan och den allmännast brukliga, opersonliga skriftspråksstilen (»normalprosan») å den andra sidan, fäste jag mig (bland annat) vid »normalprosans» förkärlek för satsförkortningar (i vidsträckt betydelse), där det lediga umgängestalet afgjordt föredrager fullständig sats, helst hufvudsats. Det var lätt att se, huru denna skiljaktighet borde förklaras. Skriftspråket, och framför allt dess mest typiska stilart, normalprosan, vill ju framställa tankegången i strängt ordnad och lätt öfverskådlig gestalt; det logiska åtskiljandet af öfverordnade och underordnade moment bör därför tydligt angifvas i språkformen. Den logiskt underordnade tanken blir b i s a t s, och bisatsen kan ytterligare — när den logiska koncentrationen och öfversiktligheten så kräfva — sammandragas till s a t s d e l. Genom denna utvecklingsgång måste ofta det, som det okonstlade talet skulle utsäga i f i n i t v e r b a l f o r m, i skrift framträda såsom s u b s t a n t i v.

Då vi veta, att vårt skriftspråk under sin utveckling ofta, alltför ofta och i alltför hög grad, låtit leda sig af de litteraturspråk, som hos främmande folk tidigare vunnit fasta former, så kunde man ju redan a priori vänta, att v e r b a l - s u b s t a n t i v e n, n o m i n a a c t i o n i s, i vårt skriftspråk skulle röja utländska inflytelser, som blott i mindre

skala eller kanske alls icke förmått göra sig gällande i det lediga och okonstlade talspråket.

Att den i vårt skriftspråk ymnigast förekommande arten af »verbalabstrakter», neutrerna på *-ande* (l. *-ende*), i ledigt tal ofta motsvaras af andra uttryckssätt, anmärkte jag helt kort i »Svenskan som skriftspråk» (se sidd. 272, 306 i upplagan af 1897, sidd. 248, 284 i uppl. af 1902).

Efter hand har jag funnit, att olikheten mellan skriftsvenska och talsvenska, hvad verbalabstrakterna angår, har betydligt större räckvidd, än jag från början tänkte mig. Och då jag tillika — på grunder, som jag kort antydde i »Svenskan som skriftspråk», men hvilka jag hoppas framdeles kunna fullständigare utreda — anser det vara af stor vikt för vårt språks sunda växt och för dess brukbarhet inom a l l a samhällsklasser, ej blott de »bildades» klass, att man inom skriftsvenskan kringskär och, så vidt möjligt, inskränker de utländska lån, som talsvenskan är ovillig att i sig upptaga, så har jag småningom drifvits in på den undersökning, hvars resultat här offentliggöres.

En omständighet, som sporrade mitt intresse, var den iakttagelsen, att just på allra senaste tiden åtskilliga symptom af villervalla, förbistring och smaklöst inlånande förekommo både i tidningspressen och i skönlitteraturen. Allt större värde och vikt antog för mig frågan: hvilka utvägar har skriftsvenskan att substantivera verbet, och hvilka af dessa utvägar böra företrädesvis väljas i sådana stilarter, som skola vara så enkla, lättfattliga, folkliga och r e n t s v e n s k a som möjligt?

Då jag velat göra ett försök att besvara denna fråga har jag naturligtvis haft att sammanställa de verbalabstrakter, som faktiskt förekomma i nutida svenska, och att granska dem efter deras nuvarande bruklighet och brukbarhet i olika stilarter.

Uppgiften har varit så omfattande, att jag ej kunnat åstadkomma stort mera än ett utkast i grofva drag. Så har jag måst inskränka mig till riksspråket och lämna d i a l e k t e r n a (bygdemålen) å sido. Af b y g d e m å l s f ä r g a d t riksspråk har jag dock kunnat medtaga en del. Och angif-

vandet af de särskilda substantivens bruklighet inom den ena eller andra stilarten beror nästan uteslutande på min subjektiva språkerfarenhet; för enstaka fall har jag visserligen kunnat inhämta upplysningar af Svenska Akademiens Ordbok, men äfven i dessa fall har jag för mitt ändamål stundom nödgats genomföra en uppdelning i brukbarhetsområden, som går längre än den i ordboken använda.

I många enskilda fall skola sannolikt mina omdömen om ordens bruklighetsområden icke öfverensstämma med läsarens. Hvilkendera som därvid har större berättigande för sin uppfattning — han eller jag — lär icke bli så lätt att definitivt afgöra. Ty ännu har ju svenskan blifvit blott i ringa grad undersökt med afseende på de särskilda stilarternas ordförråd (eller de särskilda ordens stilvärde). Det finns därför ingen annan råd än att i hufvudsak bygga på den individuella språkkänslan (språkerfarenheten), när man inlåter sig på sådana uppgifter som denna. Och i hvad mån den ena individens språkkänsla är en trovärdigare mätare af de faktiska förhållandena än den andres — det får framtiden utvisa. Ännu så länge är det angeläget att bringa hithörande frågor under debatt och insamla bidrag till deras lösning.

Begreppet verbalabstrakt eller nomen actionis kan bestämmas på olika sätt. I denna afhandling upptager jag i regeln blott sådana substantiv, som nu förtiden verkligen kunna brukas såsom nomina actionis till formellt motsvarande verb. Jag utesluter alltså (i regeln) sådana sbst., som numera fått annan betydelsefunktion (t. ex. endast förekomma i konkret betydelse)[1], och sådana, som nu icke hafva några både till betydelse och form motsvarande verb, med hvilka de kunna associeras.[2]

Denna begränsning har synts mig nödvändig på grund af min afhandlings syfte, som ju är att visa, hvilka utvägar

[1] T. ex. *band, skår(a), våg,* (gryt-)*lock.*

[2] T. ex. *dåd, dat(er)*; jfr äfven *farhåga* i förhållande till *frukta* l. *befara, kärlek* i förhållande till *älska.*

som stå en nutida svensk till buds, då han vill (abstrakt) substantivera något visst verb, eller med andra ord: benämna verbets »handling» eller »skeende». — I förbigående sagdt, hade det varit bekvämt att inskränka termen »nomen actionis» till ett sådant verbalabstr., som verkligen betecknar en »handling», och äga en speciell term för ett sådant abstr., som betecknar ett »skeende», en förändring af tillstånd o. d.; dessa bägge kategorier skilja sig nämligen, såsom i det följande flera gånger skall synas, stundom ganska skarpt inom substantivbildningen.

Af den nyss angifna begränsningen mellan upptagna och uteslutna verbalabstrakter kunde det synas följa, att jag till mitt stoff medräknat sådana ursprungligen sammansatta och ännu med sammansättningsbetoning (semifortis på slutleden) uttalade sbst., hvilkas förled är lika med (infinitiv-)stammen i ett till betydelsen motsvarande verb — naturligtvis för så vidt de ifrågavarande substantiven kunna tjänstgöra som nomina actionis till de motsvarande verben.

Så kan t. ex. *spådom* brukas ss. nom. act. till *spå*, *läkedom* till *läka*, *kännedom* till *känna*, *svordom* till *svär(j)a*[1], *lärdom* (t. ex. i förbindelsen »en nyttig lärdom») till *lära*, *smälek* till *smäda*, *kunskap* till *kunna*, *vetskap* till *veta*, *räkenskap* till *räkna*, *budskap* till *buda* (eller *båda*), *köpenskap* till *köpa* l. *köpslå*, *dröjsmål* till *dröja*, *spörsmål* till *spörja*, *tvifvesmål* till *tvifla*, *skonsmål* till *skona*, *vittnesmål* till *vittna*, *käromål* till *kära*, *älskog* till *älska* o. s. v.

Jag har varit tveksam, huruvida jag skulle medtaga dessa och dylika substantiv eller icke. Det kan ju ej bestridas, att åtskilliga af dem just utgöra de allmännast brukade substantiviska motsvarigheterna till sina respektiva verb; de äro alltså otvifvelaktigt af vikt för språkets ekonomi inom det område, som här skall undersökas. När jag likväl bestämt mig för att endast på detta sätt omnämna substantiv af sådant slag, har jag latit deras f o r m e l l a olikhet med de e g e n t l i g a, a f l e d d a verbalabstrakterna fälla utslaget.

[1] Obs. att sbst. har annan afljudsform än verbets infinitiv

Kanske är det obehöfligt att här säga något om infinitivens funktion i jämförelse med verbalabstraktets, men för fullständighetens skull och till undvikande af missförstånd vill jag erinra om följande sakförhållanden, som väl äro enkla nog, men måhända ej fullt medvetet iakttagna af eller presenta för hvarje läsare.

Infinitiven äro ju verbets substantivform. En infinitiv (med l. utan *att*) kan brukas såsom subjekt, objekt, predikatsfyllnad; föregången af preposition kan den tjäna till adverbial[1] eller attribut. I stort sedt har alltså infinitiven verkligen ett verbalsubstantivs funktion. Men den svenska infinitiven behåller (i regeln) till viss grad sin egenskap af verbform: den kan ej antaga (adjektiv- l. genitiv-)attribut, men däremot kan den (om verbet är transitivt) styra objekt; den kan ej (ss. ett verkligt sbst.) brukas i plural, antaga genitiv-s eller bestämd artikel. Vidare är att märka, huru olika infinitiv och verbalabstrakt förhålla sig till de »löst» l. »oäkta» sammansatta verben: inf. kan liksom de finita formerna skilja prefixet från verbet, substantivet däremot fasthåller alltid prefixet; t. ex. *sitta af, afsittande(t), afsittning, taga ned, nedtagande(t), nedtagning.*[2] — Sedan detta kapitel redan blifvit uppsatt, finner jag, att N. Beckman, Svensk språklära (1904), sid. 120 f., har en rätt utförlig granskning af verbalabstraktets och infinitivens egenskaper, en granskning, som i ett och annat kan komplettera det här sagda.

Nu saknas emellertid ej ansatser till att utvidga den svenska infinitivens brukbarhet. Våra filosofer, som tagit intryck af den tyska filosofiens språkbruk, tala ju om »*varat*» och »*varats*» motsatser »*icke-varat*» och »*blifvat*».[3] Detta kan betecknas såsom fackspråk. Allmänt i talspråket är däremot *göra(-t)* = göromål(et), men detta står, så vidt jag vet, iso-

[1] I friare språkbruk utan *att*, t. ex. »Med *sörja* ingen båtnad vins —. Fram då med glädjen, om den fins!» Snoilsky I 220 (1864).

[2] Det kan tilläggas, att inf., liksom verbets finita former, negeras med adverb *(ej, icke, inte)*, men verbalabstraktet (så vidt det kan direkt förbindas med negation) genom prefix; jfr *icke förstå* med *oförstående, oförstånd* (jfr det från danskan lånade *oförståelse*).

[3] På en annan, mindre uppenbar väg har inflytelse från den tyska infinitiven gjort sig märkbar i nyare verbalabstrakter på *-an;* se kap. VI.

leradt.[1] I andra fall har jag trott mig kunna iakttaga en viss tendens hos en infinitiv att få mera af substantivnatur, t. ex. då *giftas* brukas såsom (vulgär) synonym till *giftermål, äktenskap;* så bör man väl uppfatta ordet i titeln till Strindbergs bekanta samling af äktenskapshistorier: jfr äfven ssgrna *giftas-tankar, -sjuk, -galen.*[2] Men de undantag från regeln om skiljaktigheten mellan infinitiven och verbalabstraktet, som kommit inom min synkrets, äro alltför obetydliga för att kunna tydas som bevis på, att vårt språk verkligen skulle sträfva till att ytterligare substantivera infinitiven.

De svenska språkläror, som blifvit använda i våra skolor, ha föga sysselsatt sig med frågan om verbets s u b s t a n t i v e r i n g. I och för sig borde väl annars denna fråga vara fullt ut lika viktig som frågan om verbets a d j e k t i v e r i n g — participbildningen —, som ju af ålder plägat upptagas t. o. m. i den elementäraste svenska flexionslära.

Den försummelse, grammatici låtit komma sig till last, har nog i sin mån bidragit till den stora — enligt min mening alltför stora — förkärlek, hvarmed den skrifvande svenska allmänheten mer och mer begagnat sig af verbalabstrakters bildande med afledningen *-ande* (l. *-ende*), och — ehuru i betydligt ringare grad — af afledningar på *-(n)ing.*

Jag skall börja mönstringen af våra verbalabstrakter med dessa bägge kategorier, och jag skall därvid söka visa, att deras alltför ymniga användning innebär faror och olägenheter för vårt skriftspråk — i synnerhet gäller detta sbst. på *-ande.* Efter hand skall jag sedan framdraga de öfriga medel, vårt språk äger till att bilda verbalabstrakter, medel, af hvilka somliga alltför litet pläga användas af våra skriftställare, ehuru de skulle göra ej obetydligt för att skänka framställningen ett enklare, folkligare och mera svenskt skaplynne.

---

[1] *Dricka*(t) är konkret.

[2] Med den sistn. kan jämföras den i skånskt (bygdemålsfärgadt) talspråk brukliga sammansättningen *hagalen* (= girig).

Allra enklast är naturligtvis (såsom jag i uppsatsens början påpekade) att alls icke bruka verbalabstrakter, utan i stället använda verbet i finit form. Men ej ens i det hvardagligaste tal kan man h e l t o c h h å l l e t undvara verbalabstrakterna, och bland dem finnas också kategorier, som äro fullt folkliga.

ANDRA KAPITLET.

Verbalabstrakter på *-ande, -ende.*

De i vårt nutida skriftspråk talrikaste verbalabstrakterna äro, som bekant, de, som ha afledningsändelserna *-ande* och *-ende*. Mellan de bägge ändelserna iakttages den åtskillnad, att *-ende* brukas, när verbets infinitiv slutar på lång vokal (och alltså saknar ändelsen *-a*), t. ex. *utdöende(t)*[1], men *-ande* eljest, t. ex. *snöande(t), sökande(t)*.

Det är ganska märkligt, att denna numera så allmänt brukade afledning är l å n a d så pass sent som omkring år 1500. Fr. Tamm har i sin uppsats »Tränne tyska ändelser i svenskan» (Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhets-samhälles Handlingar 1878) påvisat dess ursprung från lågtyska, böjda infinitiver på *-ent* (dat. *-ende*, genit. *-endes*). Den utländska härkomsten röjes likväl ännu i dag därigenom, att dessa verbalabstrakter endast i mycket ringa grad kunnat intränga i ledigt och hvardagligt talspråk och i högstämdare poesi; i bygdemålen, så vidt dessa undgått påverkan af riksspråket, synas de knappast förekomma.

Men i normalprosa och kanslistil äro dessa abstrakter så mycket talrikare. I nämnda stilarter ha de blifvit en ingrediens af allra största betydenhet. Jämte nomina actionis på *-(n)ing* och *-else* uppträda de så väl i häfdvunna och fasta förbindelser som i mera tillfälliga, och så väl med egentlig betydelse af nomina actionis som i mera oegentliga användningar.

[1] Jag utsätter några gånger slutartikelns *-t* inom parentes, emedan jag har funnit, att många individer ha ganska svårt att klart och bestämdt skilja dessa neutrala substantiv från presens particip på *-ande* l. *-ende*, hvilka ju utom verbal användning också ha adjektivisk, substantivisk och propositionell.

Denna myckenhet af verbalabstrakter är utan tvifvel en af de skadligaste egenheterna hos normalprosa och kanslistil, främst därigenom, att den gör framställningen svårbegriplig för den, som är ovan vid dessa stilarter. För abstrakterna på *-ande* och *-else* tillkommer dessutom den olägenheten, att afledningen, som ju endast tjänar till att substantivera, är så lång och tung, att den skrymmer så mycket, fastän den säger så litet. Och allra värst blir det täta bruket af abstrakterna på *-ande (-ende)* därigenom, att just i dessa stilarter presens particip med likalydande afledning fått en riklig — i ledigt talspråk sällsynt — användning. Normalprosa och än mera kanslistil komma därigenom alltför ofta att vimla af klumpiga ord på *-ande (-ende)*. Man har vant sig därvid så mycket, att man numera knappast märker det.[1]

Verbalabstrakterna på *-ande (-ende)* äro i allmänhet förlånga och oviga för att lämpa sig till att bilda förled i sammansättningar. I äldre tider synes man oftast ha tagit sig i akt för att gifva dem en efterled att släpa på. När man t. ex. (omkring midten af 1800-talet) vid åtskilliga skolor (såsom vid Nya Elementarskolan i Stockholm) begagnade böcker, i hvilka infördes anteckningar om lärjungarnas »*förhållande*» (= uppförande), benämndes dessa böcker icke »förhållande-böcker» utan *förhållningsböcker*.[2] På allra sista

[1] N. LINDER har i Regler o. råd (1886), s. 227, 228, påpekat missljudet i sådana sammanställningar som t. ex. *betydande inflytande, stötande beteende, ryktets utbredande* var i *tilltagande, Studeranden* A. utöfvade ett *välgörande inflytande* på sina *medresande*. — Jfr vidare: »[En diplomatisk meddelare] tillägger detta *försenande* af ett dygn i det ryska svarets *afgifvande betydelsen* af den *afgörande händelse*, som framkallade *öppnandet* af fientligheterna» GHT 1908, nr 64, s. 5. — Ytterligare må erinras om det i somliga slags skrifter ytterst ymniga prepositionella bruket af ord på *-ande, -ende, -ning, -else*, t. ex. *rörande, beträffande, angående, vidkommande*, med *afseende* på, i *anseende* till, i *betraktande* af, i *förhållande* till, med *anledning* af, i *händelse* af o. s. v. — Och slutligen kunna äfven goda författare stundom ha blifvit så förslöade mot dessa tunga afledningsändelser, att de använda sådana ssgar som *uppseende-väckande, förtroende-väckande* eller t. o. m. bilda nya som *skymningshandlingar* P. MOLIN Ådal. 87, *stämningsströmningar* LEVERTIN X 15.

[2] Jfr *erkännande* med *erkännans-värd* o. d.; se vidare verbalabstr. på *-an* här nedan.

tiden har man blifvit mera hänsynslös, men ännu är antalet af komposita med ett neutralt ord på *-ande (-ende)* till förled mycket obetydligt i jämförelse med det ofantliga antalet verbalabstr. på *-ande (-ende)*. Jag har antecknat blott följande (jfr TAMM Sammansatta ord i nutida svenska, Upps. 1900, s. 118):

afgörande-, beslutande-, bestämmande-, förfogande-, nyttjande- (möjligen äfven *yttrande-*), *ägande-rätt*;[1] *yttrandefrihet; uppförandebetyg*. Mera tillfälligt förefaller det af TAMM (anf. st.) ur tidningar hämtade *frikännandedom*, som snarast tycks vara en juxtaposition, där det första ordet är presens particip. I *fallandesot*, som (deladt i två ord) förekommer redan i medeltidsskrifter (se SÖDERWALLS ordb. under *falla*), är *fallande* visserligen från början pres. part., men torde nu allmänt uppfattas ss. verbalabstr. Någon gång uppträder *förhallandevis* ss. synonym till *jämförelse-* l. *proportions-vis*.

förtroende-man, -post, -syssla, -votum m. fl., *misstroendevotum; påstaendesats; inneboende-system; uppseendeväckande*.

Alla dessa äro fullt skriftspråksmässiga, kanske med undantag af skoltermen *uppförandebetyg*. Till bildadt — något självsvaldigt — talsprak hör *paseendebok* (om bok, som bokhandlaren skickat »till benäget påseende»).

Det är alltsa rätt många och rätt svåra anmärkningar, man kan framställa mot abstrakterna på *-ande (-ende)*. Men om de, oaktadt alla dessa olägenheter, ända äro så omhuldade i vårt skriftsprak, kan man väl vänta, att de också skola äga vissa förtjänster, som rekommendera dem i den skrifvandes benägna atanke. Och det är ej svårt att påvisa sådana förtjänster.

I praktiken är det kanske viktigast, att de äro så lättåtkomliga: den skrifvande vet, att af de allra flesta verb kunna bildas verbalabstrakter på *-ande*, eller eventuellt *-ende*; han griper då gärna till detta afledningssätt såsom det närmast liggande och bekvämaste, utan att gifva sig tid att eftertänka, om språket äger något annat sätt att bilda ett nomen actionis till det ifrågavarande verbet. Tidningsskrifvare ha

[1] Eg. väl *ägande(s)-* d. v. s. *ägare(s)-*, se TAMM anf. st.

ju vanligtvis brådtom, och därför gynna de mer än andra abstrakterna på *-ande (-ende)*.

Men ofta har väl också den skrifvande en känsla af, att abstraktet på *-ande* närmare än andra verbalsubstantiv (där sådana finnas att tillgå) ansluter sig till verbets betydelse och användning i hela dess vidd; öfriga till verbet hörande nomina actionis ha ofta nog specialiserat sig i någon viss betydelse eller till bruk i någon viss stilart; neutret på *-ande (-ende)* är däremot nästan att betrakta som en böjningsform af verbet själft och kan i allmänhet ersätta dess finita form. Vid transitiva verb kan dessutom neutret på *-ande (-ende)* tydligare än andra verbalabstrakter uttrycka handlingens utförande (ss. fortsatt, pågående) med tanke på tillvaron af ett (personligt) subjekt.

Ex.: Man uppträder mot och söker förekomma l. stäfja »irrlärornas *spridande*»; — »irrlärornas *spridning*» är ett fullbordadt faktum, ett ledsamt förhållande, som man söker afhjälpa.

»*Utgjutandet* af blod, af tårar, af vatten ur ett kärl» säges helt allmänt, vanligen med tanke på den handlande personen. — »*Blodutgjutning*» (t. ex. i hjärnan) säges helst om ett fysiologiskt förlopp l. dess resultat. — *Blodsutgjutelse* är ett uttryck, som företrädesvis tillhör den högre stilen och i regeln uppfattas mera oegentligt l. bildligt (= det att döda många medmänniskor). För öfrigt har *utgjutelse* fått den speciella betydelsen »affektfullt uttalande».

Böjandet af en gren, af ett barns vilja, alltså lika väl om osinnliga som om sinnliga föremål; — *böjning* däremot kan visserligen brukas ss. nom. act. (t. ex. i *knäböjning*), men väl knappast om osinnliga föremål; däremot har *böjning* ofta fått en självständigare användning, t. ex. »den fina *böjningen* på hennes näsa»; — *böjelse* kan numera knappast räknas ss. nom. actionis till *böja* (sig) el. *böjas*, »ha *böjelse* för» motsvarar snarast »vara böjd för».

Det kunde vara af intresse att anställa flera jämförelser mellan olika slags verbalabstrakters inbördes förhållanden, och det är möjligt, att åtskilliga karaktäristiska särdrag kunde

uppspåras utöfver dem, som här antydts. Men jag måste nöja mig med att här ha påvisat det större betydelse-omfånget hos ett abstr. på *-ande (-ende)* i förhållande till de öfriga.

Är det neutrala sbst. på *-ande* bildadt af ett transitivt verb, så synes det vara regeln, att substantivet har passiv betydelse, — såvidt någon skillnad mellan aktiv och passiv betydelse kan förekomma. Bestämmes verbalabstraktet af en genitiv, motsvarar alltså denna vanligen (subjektet i en passiv sats eller) objektet i en aktiv sats. T. ex. »en [fäkt-]ställning, som möjliggör *fiendens angripande*» [= som tillåter, att fäktaren angriper fienden]. Nyblæus Fäktl. 16 (1876); om man i stället insätter »*fiendens angrepp*», får man en motsatt mening. Får någon höra talas om »*studenternas mottagande*», så skall han väl, om han för öfrigt är alldeles obekant med de sakförhållanden, som det är fråga om, snarast tänka sig, att studenterna blifvit mottagna, att någon annan l. några andra mottagit dessa studenter. Däremot låter förbindelsen »*studenternas mottagning*» oss snarast tänka på en festlig tillställning, där studenterna som värdar mottagit främmande.[1]

Regeln, att genitiven framför ett abstr. på *-ande*, som bildats af ett transitivt verb, motsvarar verbets objekt, — denna regel iakttages säkerligen icke alltid så noga.

T. ex.: »Därför [dvs. därför att författarinnan Siri Zöller bygger på själserfarenheter] blir det en sådan intensitet i *hennes genomskådande*» E. F. i GHT 1907, nr 259., s. 2. Här är det väl meningen: »när hon [S. Z.] genomskådar [ngt]», — men mig åtminstone synes uttrycket vara stötande.

På tal om, att också Sverige hade bort få tillträda traktaten om Norges integritet, heter det: »Att England icke motsatt sig *Sveriges tillträdande* som garanterande makt eller orsakat *dess utomhållande*» StD (L.) 1907, nr 305, s. 3. — Detta är ett ganska typiskt exempel på tidningsstilens bruk af abstrakterna på *-ande*: den förra genitiven *(Sveriges)* mot-

[1] Uttrycket beror sannolikt i någon mån på utländska förebilder; jfr fr. *réception*, eng. *at-home* o. d.

svarar ett subjekt, den senare *(dess)* ett objekt, alltså föreligger en brist på konsekvens (och parallellism), som gör ett störande intryck (så mycket mera som den förra konstruktionen strider mot det allmännaste språkbruket), dessutom är ju *utomhållande* i och för sig en otymplig skapelse.

Till jämförelse med det sist anförda språkprofvet lämpar sig det följande, som väl undviker det föregåendes fel, men i andra afseenden är klumpigt: »Det krig, som slutade med *Finlands ryckande* från Sverige och *läggande* under tsarens spira» GHT 1908, nr 43, s. 7. Här är det de bägge prepositionsbestämningarna (i synnerhet den senare), som förefalla krystade och krångliga, enär de alltför mycket skilja sig från hvad som kunde o t v u n g e t s ä g a s på svenska.

Bruket att till ett abstr. på *-ande* foga ett prepositionsuttryck leder ofta till tunga och oklara konstruktioner, som nog förtjänade en utförligare granskning, än jag här kan ägna dem.

Är det fråga om a n d r a prepositioner än *af*, synes väl ingen oklarhet uppstå, om än ofta en viss tyngd inträder. »Hudens *befriande från* orenlighet» är ju en jämförelsevis enkel skriftspråksvändning.[1] Ovigt blir däremot: »[Allmänhetens] öfverdrifna oro för *sina besparingars sättande i säkerhet*» GHT 1907, nr 250, s. 7; — »Man har nöjt sig med att uppnå [flyg-] apparatens hållande i sväfning» B. H. WALLIN i GHT 1908, nr 62, s. 17. — »Därmed öppnar sig för sultanen ett nytt tillfälle till intriger med makternas utspelande mot hvarandra» GHT 1908, nr 64, s. 5.

Ofta brukas prepositionen *af* i förbindelse med ett abstr. på *-ande*, då detta motsvarar ett transitivt verb, och härvid kunna rätt komplicerade konstruktioner uppstå — åtminstone i tidningsstilen.

Eftersom ett abstr. på *-ande*, bildadt af ett transitivt verb, till sin betydelse är p a s s i v t, kunde man vänta, att *af*, liksom förhållandet är vid det passiva verbet, skulle inleda agenten, det l o g i s k a s u b j e k t e t, medan däremot den passiva satsens subjekt, det l o g i s k a o b j e k t e t, skulle uttryckas genom en genitivbestämning — alldeles som i före-

---

[1] Märk, att *befrielse* här hade passat mindre väl.

gående exempel, där ingen med *af* inledd bestämning följer. Men så vidt jag kunnat iakttaga, gäller motsatt praxis: det logiska subjektet uttryckes genom g e n i t i v, det logiska objektet inledes med *af*, så ofta b ä g g e utsättas.

T. ex. »Fransmännens förvärfvande af den berömda Venus Milo» GHT 1907, nr 219, s. 2; »Svenska idrottsförbundets uppsägande af samarbetet med grannländerna» ib. nr 250, s. 9 (rubrik); — »tyskars och svenskars understödjande af detsamma [dvs. ett litterärt företag]» E. F. ib. nr 259, s. 2; — »hans [dvs. publicisten Hardens] infama påpassande af mänskligheten» ib. nr 254, s. 5; — »hans [dvs. en amerikans] nations begynnande af en utländsk och kolonial politik» GHT 1908, nr 2, s. 4. — »Freden.... betecknade.... Turkiets erkännande af det bulgariska folkets frihet». ib., nr 55, s. 5; — »de kinesiska myndigheternas beslagtagande af den japanska ångaren» D ä r s. — Dylika konstruktioner ha i tidningsspråket blifvit så vanliga, att de börjat inverka också på annan »normalprosa». I en seminarist-uppsats 1907 förekom: »För att erhålla påvens stadfästande av hennes klosterregler reste Birgitta....»

Från tidningsspråket anför jag ytterligare: »den bestämdhet, hvarmed han [dvs. G. O. Stenbock] uppträdde mot [den skånska] adelns utpinande af sina bönder» S. Hx i GHT 1908, nr 47, s. 5. — »ännu egendomligare var den gode pastorns tagande till intäkt för sig af herr Cavlings Politiken» GHT 1907, nr 293, s. 8. — Det förefaller mig, som om användningen af reflexivpronominet här skulle ytterligare förtynga konstruktionen.

Rent af o r i k t i g t synes mig följande: »Tid efter annan har formen på prästens iklädande af sin förpliktelse förändrats» GHT 1907, nr 211, s. 10; »prästens iklädande af ngt» skulle enl. all analogi beteckna, att »prästen iklädde ngt»; vid substantiveringen saknar man utväg att uttrycka s å v ä l person- som sak-objektet till det finita verbet.[1]

[1] Öfver hufvud taget motsvarar ett abstr. på *-ande* ej gärna ett reflexivt verb (jfr längre fram): »lämpligt bör därför [Straffet] bör rikta sig mot *försättandet* (dvs. »det att man försätter sig») i det alkoholförgiftade [sic!] tillstånd, hvarur dessa [råhets]förbrytelser .... skjuta upp». Ledare i GHT 1908, nr 66, sid. 6.

Men också då ingen direkt felaktighet kan påvisas, synes mig verbalabstraktets konstruktion med genitiv (för att angifva subjektet) och *af* med sbst. (för att angifva objektet) helst böra undvikas eller åtminstone brukas med större måtta och försiktighet, än det nu (ss. exemplen visa) sker i tidningarna. Huru långt en sådan konstruktion skiljer sig från enkelt och folkligt uttryckssätt, är väl ögonskenligt, och de längst gående af språkprofven berättiga väl åsikten, att tiden är inne att hålla upp med denna utveckling. Någon egentlig otydlighet i meningen uppstår väl blott undantagsvis; t. o. m. i sådana fall som »Tysklands fredliga genomträngande af Mindre Asien» (GHT 1907, nr 271) får man af sammanhanget tillräckligt besked; men hvarför skall man krångla till vår goda svenska på det sättet, när man lätt kan skrifva »som folket gör mest»?[1]

Också utom de nu omtalade konstruktionerna (med *två* bestämningar) förekomma åtskilliga besynnerliga skriftspråksanvändningar af abstr. på *-ande*. Här blott ett par exempel!

»Tankarna öfver det olika *ställningstagandet* komma först sedan hon [författarinnan Siri Zöller] lefvat igenom hvart och ett» E. F. i GHT 1907, nr 259, s. 2. — »De förseelser, som förekommit [bland de värnpliktige], ha oftast bestått i *öfverblifvande* af permission intill åtta dagar» GHT 1907, nr 255, s. 4 [kanske blott tryck- eller skriffel för »öfverskridande»?). —

Jag anbefaller det nuvarande bruket af abstrakterna på

[1] Det är f. ö. i stilistiskt afseende oberättigadt att bruka en konstruktion, som efter sin ordalydelse kan gifva helt annan mening än den åsyftade. Med skäl klandrar C. Landtmanson Sv. Prosast.[6] s. 37 uttrycket »Böttigers lefnadsteckning af Tegnér». Och hvad särsk. angår konstruktionen af abstr. på *-ande*, må vi alltid ihågkomma, att (såsom i någon mån förut påvisats) såväl genitiven som den med prep. *af* inledda bestämningen i och för sig äro tvetydiga. Jfr t. ex. »Östersjöprovinsernas underkufvande » l. »Underkufvandet af Östersjöprovinserna blef en svår uppgift» och »Jag hörde en liten klockas pinglande» l. »pinglandet af en liten klocka». Det torde vara medvetandet af de båda bestämningarnas eventuella dubbeltydighet (tvåfaldiga funktionsmöjlighet), som inger läsaren en känsla af otrygghet, så snart *bägge på samma gång* äro förbundna med verbalabstraktet.

-ande till alla språkintresserades uppmärksamhet; där finns sannolikt många konstigheter utom dem, som jag tillfälligtvis kunnat påträffa.

Frågan om gränserna för bildandet af verbalabstrakter på *-ande* (*-ende*) har, mig veterligen, icke blifvit utredd. Den allmänna föreställningen tyckes vara, att a l l a, eller n ä s t a n a l l a, verb kunna vid sin sida få dylika nomina actionis. I sin uppsats om »Avledningsändelser hos svenska substantiv» (1897), s. 31, talar Fr. Tamm om »det neutrala *-ande*, *-ende* i verbalabstrakta, som på grund af sin a l l m ä n g i l t i g h e t [spärradt af mig] bör anses som b ö j n i n g s ä n d e l s e». Och i förordet till sjunde uppl. af Sv. Akademiens Ordlista (1900) säges, att de neutrala verbalabstrakterna på *-ande* i förhållande till verben egentligen icke äro annat än »e t t s l a g s b ö j l i g a i n f i n i t i v e r».[1] Ordlistan betraktar därför neutrerna på *-ande* såsom lika osjälfständiga i förhållande till verbet som presens particip (på *-ande*) och upptager dem endast då, när de fått en självständigare ställning gent emot verbet, t. ex. *yttrande*, *uttalande*, *förhållande*, *förordnande*. Såsom grund för utelämnandet af öfriga verbalabstr. på *-ande*[2] anför Ordlistans förord vidare, att »sådana kunna i allmänhet bildas till alla svenska verb på *-a*».

Det kan vara fara värdt, att dessa bägge uttalanden — af Tamm och Ordlistan — kunde tagas alltför mycket efter orden. Denna typ af verbalabstrakter (dvs. på *-ande*, *-ende*) tillhör ju väsentligen s k r i f t s p r å k e t (i synnerhet dess stelare arter), men är så godt som främmande för ledigt och folkligt umgängesspråk. Därför kan ej heller s p r å k k ä n s l a n med samma säkerhet, som när det gäller talspråksuttryck, afgöra, om ett abstr. på *-ande* (resp. *-ende*) *kan* bildas af ett visst verb eller icke. Men med den förkärlek, som normalprosan (och andra med den besläktade stilarter) visar för

[1] Detta är riktigt, hvad u r s p r u n g e t beträffar; jfr här ofvan i kapitlets början; att likväl dessa abstrakter ha en vida mer afgjord karaktär af sbst än infinitiven, har här ofvan anmärkts.

[2] De jämförelsevis fåtaliga på *-ende* upptagas i OL.

abstrakterna på *ande*, tendera dessa till att utbreda sig till allt flera verb. Därför har det tyckts mig vara af vikt att söka konstatera, hvilka verb enligt nuvarande språkbruk alls icke eller icke gärna bilda nomina actionis på *-ande* (resp. *-ende*).

Verb, af hvilka nom. act. på *-ande (l. -ende)* icke pläga bildas.

Innan jag går till att uppräkna dessa verb, måste jag göra ett par allmänna förbehåll.

Det ena är, att någon absolut fast gräns icke kan uppdragas, och att alltså enstaka undantag kunna uppträda. Jag kan omöjligt komma längre än till uppvisande af den allmänna tendensen att i vissa fall undvika nom. act. på *-ande (-ende)*[1]; och vid bestämmandet af omfånget för denna tendens måste jag naturligtvis väsentligen låta leda mig af min egen »språkkänsla», dvs. af den erfarenhet om det nuvarande skriftspråket, som jag genom läsning har kunnat samla.

Vidare vill jag från början påpeka, att sammansatta verb ha större frihet att bilda verbalabstrakter än de motsvarande enkla. Så har man t. ex. *innehafvande(t), förolyckande(t), misslyckande(t)*, medan abstr. på *-ande* icke kunna bildas af de enkla *hafva, lyckas*. Samma skiljaktighet mellan sammansatta och enkla verb skola vi återfinna i fråga om andra afledningsändelser. Förhållandet kan uttryckas så, att verbet, när det bildar slutled i en sammansättning, förlorar något af sina ursprungliga egenheter och i viss mån blir ett formelement, som lydigare fogar sig efter analogiinflytelser. Man kan också säga, att associerandet af en nybildad afledning med verbet blir lättare och säkrare, när verbet (likasom äfven det däraf afledda substantivet) är längre och mera specialiseradt.

Beträffande det här nedan följda *indelningssättet* måste

---

[1] I st. f. »tendens» kunde man säga »en tyst öfverenskommelse».

jag gifvetvis i en och annan punkt bestämma placeringen mera på ett ungefär och på försök än efter fasta och oomstridda fakta — ty sådana stå ej att erhålla. Att jag till hufvudgrund för indelningen lagt stilolikheten, torde väl berättigas af de allmänna sakförhållanden, som i detta kapitel komma till synes.

I. Verb, som äro fullt hemmastadda i »städad» skrift (normalprosa, allvarlig stil i allm.).

1) verb i aktiv form (utan *-s* eller *sig*).

a) verb af tämligen förbleknad betydelse, som pläga inga i fast förbindelse med vissa andra ord, hvarvid de själfva ha en mera formell, innehållsfattig användning. De äro alltså i och för sig ofullständiga till sin betydelse.

Ex. *heta* (alltid med predikatsfyllnad), *låtsa* (endast med inf. eller objekt, i bägge fallen mycket svagt), *få* och dess motsats *slippa* (med inf. l. objekt). De bägge sistnämnda kunna räknas till »hjälpverb» i vidsträckt mening. Öfver hufvud taget kan man säga, att hjälpverb ss. sådana icke bilda abstr. på *-ande (-ende)*. **Hafvandet* finns väl knappast, *varandet* blott filosofiskt = »existensen». Af de verb, som syfta på något tillkommande, kunna *skola, komma* (i futur betydelse), *vilja, önska, ämna, ärna, frukta* knappast bilda abstr. på *-ande*, om ej i filosofiskt språkbruk. Lika mycket bjuder det emot för den allmänna språkkänslan att bilda neutr. på *-ande (-ende)* af *kunna, förmå, mäkta, orka, gitta*. Hit bör man kanske också räkna *tycka, tro, unna, förunna, behöfva*. — Några af de till ***a*** hörande verben äga andra vbalabstr.: t. ex. *vilja* (l *-e*), *önskan, fruktan, förmåga, makt, tycke, tro* (r.), *behof*.

b) vissa verb, som oftast brukas med saksubjekt; t. ex. *beträffa, anga, röra* och *vidkomma* i samma bet.; [jfr *hända*, som blott har *-else* i mera spec. anv., men å andra sidan *inträffa* med *-andet* och *ske* med *-endet* (?)]; vidare: *duga, försla, räcka till, tryta*. Alla dessa brukas ofta med det obestämda *det* till subjekt. Vidare åtskilliga intransitiva verb, som angifva företeelser, som äro förnimbara för sinnena: *lukta dofta, smaka*. Här har man de korta vbalabstr. *lukt, doft, smak*,

som äro fullt tillräckliga.[1] Likaså behöfver man ej och brukar man ej heller bilda ngt neutr. på *-ande* till verbet *aska*, då man ju har det korta sbst. *åska*. [Om andra verb, som angifva atmosfäriska och klimatiska förhållanden o. d. se II!]

Att verben i regeln brukas med saksubjekt (eller t. o. m. blott det opersonliga *det*), är väl sannolikt orsaken därtill, att man ej bildar neutr. på *-ande* af lånorden *frappera* och *imponera*.[2]

c) Abstr. på *-ande* bildas icke gärna, när de skulle vara utsatta för att icke bli förstådda eller för att bli missförstådda.

Svåra att förstå, d. v. s. svåra att ögonblickligt sammanställa med de resp. verben, bli naturligtvis abstrakterna på *-ande* l. *-ende*, när verben själfva äro sällsynta och alltså icke genast finnas till hands (äro aktuella) i läsarens l. åhörarens språkminne.[3] T. ex. de tämligen föråldrade verben *lykta*, *varsko* (felaktig association med *sko* ligger nära), *orsaka*, *nödsaka*, *vedersaka;* vidare *te* (= visa), hvars sammansättningar *förete*, *uppte* utan svårighet få *-ende* (jfr *beteende* under ***3***).

Missförstånd inträffar, om ett likalydande abstr. på *-ande* redan är allmänt brukligt, men har annan betydelse. Så t. ex. kan man af *lida* i bet. »förlida», »gå fram», o. d. ej gärna bilda *lidandet*, ty homonymet är välbekant ss. abstr. till *lida* i bet. »utstå», »undergå» o. d. *Befara* i bet. »frukta» (jfr ***a***) är formellt lika med ett verb, som betyder »fara öfver»

---

[1] Då »korta» abstr. (jfr kap. IX, X och delvis kap. VIII) varit allmänt brukliga, ha de säkerligen ofta hindrat uppkomsten af de längre på *-ande*, *-ning*, *-else*, *-an* m. fl. Så t. ex. vid *lefva: lif* är det allmännaste, o. dessutom hade man af ålder *lefnad* o. *lefverne; -ande*, *-ning*, *-else* o. *-an* ha alltså blifvit obehöfliga för det enkla verbet; för *upplefva* har man i senare tid bildat *upplefvande* o. genom inflytande från danskan *upplefvelse* (jfr kap. VII).

[2] Å andra sidan bildas visserligen abstr. på *-ande* af många verb, som alltid l. oftast hafva saksubj., t. ex. *brusa*, *susa*, *skramla*, *knarra*, *svalla*, *regna*, *snöa*. Vid ett flertal af dessa föredragas dock i regeln de »korta» abstr.; jfr kap. X, XI.

[3] Märk, att verbet självt, när det uppträder i finit form förbundet med subj. samt eventuellt äfven objekt eller adverbial af visst bestämdt slag (oftast i traditionella förbindelser), blir lättare att igenkänna än i den »satsförkortning» som representeras af det abstr. sbst.

o. d. och som lättare inställer sig för svenskens språksinne, emedan det ju hör tillsammans med det vanliga verbet *fara* (»resa» o. d.). *Förmena* i bet. »missunna» är mycket ovanligare än *förmena* = »tro», »inbilla sig» och kan därför ej gärna bilda *förmenandet*. Och slutligen kan anföras, att verben *vara* = »fortfara», »räcka» och *vara* = »afsöndra var» knappast kunna substantiveras till *varandet*, som alltför mycket skulle leda tanken på hjälpverbet, ehuru detta ju i regeln icke bildar ett »nom. actionis».

d) Vissa enskilda verb, som ej kunna hänföras till någon allmän regel. Om några, som alls icke l. ogärna bilda abstr. på *-ande*, gäller, att annan afledning är så vanlig och välbekant, att *-ande* blir obehöfligt, t. ex. *ana* (jfr *-ing*), *hota* (jfr *hot* och *-else*) *fram-* l. *sammankomma* (jfr *-st*).[1]

älska har öfver hufvud taget intet af verbet självt afledt abstr. subst. vid sin sida; *älskog* är eg. ssg. (=älsk-håg), *kärlek* är ju ett denominativ (af adj. *kär*). I äldre tid hade man *älskan*, som ännu lefver kvar i det besynnerliga, under reformationstiden bildade *nitälskan*. I våra dagar har man från danskan sökt införa *förälskelse*, som dock ej låter mycket svenskt (jfr kap. VII). Till *synda* lär väl knappast *syndandet* brukas; orsaken är kanske den, att det korta abstr. *synd* är så allmänt (jfr *försyndelse*). Jfr äfven *drömma*, *sofva*, *hata* m. fl. på tal om de korta verbalabstr. (kap. VIII—X).

Andra verb kunna visserligen ej ss. enkla bilda abstr. på *-ande*, ss. *lända* och *hinna*, men väl i ssgr, t. ex. *anländandet*, *hitländandet*, *upphinnandet*.

2) Vid deponentier.

Obs. 1. Finnes vid sidan af deponentiet ett nära besläk-

[1] N. Linder uppräknar i Regler och råd (1886) s. 160 en del fall, där abstr. på *-ande* ofta nyttjas »oriktigt eller onödigt» i st. f. ett på annat sätt afledt verbalabstr. I hans uppräkning ingå — utom de fyra senast här ofvan anförda — följande: [illegible], *besinna*, *bestraffa*, *förbättra*, *förädla*, *häda*, *inblanda*, *läsa*, *rena*, *samverka*, [illegible], *smida*, *sprida*, *uppbrusa*, *utbreda*, *öfverskatta* samt *vistas* (hvarom se **2** här nedan). — För min del vill jag ej utdöma dessa verbs abstr. på *-ande*; några af dem äro väl mindre brukliga, men enl. min uppfattning knappast stötande; andra äro rätt vanliga; om de flesta menar jag, att de icke gärna kunna umbäras i skrift (normalprosa), där de gifva annan betydelse (eventuellt med annan konstruktion) än de på olika sätt afledda abstrakterna.

tadt verb i aktiv form, kan naturl. dep. ej bilda abstr. på -*ande*, som då skulle bli alldeles lika det, som bildats af det aktiva verbet; t. ex. *förstummas (för)tröttas, tåras;* hit höra också *ondgöras* (jfr *göra ngn ond*) och *flockas, harmas, glädjas, skämmas, råkas, mötas, träffas;* jfr *synas, finnas.*

Obs. 2. Det bör märkas, att dep. i regeln icke bilda pres. part. Därför komma sbst. på -*ande* att låta mera främmande.

a) med trans. bet. (o. eventuellt ack.-obj.): *nalkas, minnas, hoppas, rädas, afundas* — jfr de kortare abstrakterna *minne, hopp, afund, rädsla;* — jfr äfven *annalkandet.*

b) med intrans. bet.:

Hit höra flera, som ha karaktär af hjälpverb: *töras, nännas, djärfvas, idas, täckas* [obs. skulle framkalla missförstånd!], *höfvas, vederfaras, felas, fattas* [obs. missförståndet!].

Vidare t. ex. *lyckas, trifvas, frodas, åtnöjas, yfvas, blygas, illfänas, skalkas* — jfr *lycka, trefnad, blygsel;* jfr äfven *misslyckandet, förolyckandet.* Vid *äflas* torde (utom *äflan*) äfven *äflandet* stundom förekomma. Vidare: *andas*, jfr *andning.*

Vidare t. ex. *dväljas* [däremot ngn gång *vistandet*[1] af *vistas;* jfr *vistelse*], knappast af *åldras* och *fornas* [dock uppdyker väl stundom *åldrandet*]; *brås* och *släktas (på)* och *vansläktas* [jfr *vansläktstecken* = degenerationssymptom i GHT 1897, nr 13, s. 2]; jfr *påbrå.*

Och slutligen det opersonliga *dagas*, hvartill dock hör *dagning.*

c) med reciprok bet.:

(å-)sämjas, kappas och *gnabbas* [de båda sista likväl kanske hellre att föra till II], som ha de »korta» abstrakterna *sämja, kapp, gnabb.* Vid *brottas* förekommer, utom det allmänna *brottning*, ngn gång *brottandet.* De flesta andra reciproka deponentier ha vid sin sida en transitiv, aktiv form, till hvilken neutret på -*ande* naturligen hänföres, t. ex. *trängandet* hör till *tränga*, men ej till *trängas*, som i stället har *trängsel, boxandet* till *boxa*, men *boxning* till *boxas.*[2]

---

[1] Ogillas af Linder Regl. s. 160.

[2] Jfr härom »Obs. 1» i början af denna afd. (»2»).

3) Vid reflexiva verb förekommer i regeln icke abstr. på *-ande (-ende).* — Obs. De, som ha aktiv form (med motsv. trans. bet.) vid sin sida, förbigås i allmänhet, eftersom abstr. på *-ande* då plägar hänföras till aktivet.

Men det finns några märkliga undantag. Så äro abstr. på *-ande* (l. *-ende*) fullt brukligt [1] vid *förbarma sig, förlita sig* (på), *bemöda sig, närma sig, uppföra sig, förhålla sig, bete sig, befinna sig* (= »må») — och i dessa fall har sbst. på *-ande (-ende)* fått en viss självständighet.

Mera tillfälligt (o. ej allmänt) torde *-ande(t)* förekomma vid *hänvända sig, fördjupa sig, förifra sig* (äfv. *-an, -ing*), *beflita sig.* Sannolikt äfven vid *kråma sig, brösta sig, förhäfva sig* (jfr *kråmning, förhäfvelse*).

Det är anmärkningsvärdt, att några refl., som sakna abstr. på *-ande*, hafva sådant med annan afledning: *inbilla sig — inbillning, förställa sig — förställning, föreställa sig — föreställning, förvåna sig* (l. *-as*) — *förvåning, förundra sig* (l. *-as*) — *förundran, gräma sig — grämelse,* för att icke tala om korta abstr. ss. *ånger* till *ångra sig, bekymmer* till *bekymra sig* (l. *-as*). Obs. att flera få en relativ självständighet gent emot verbet!

Ex. på refl., som enl. hufvudregeln icke bilda abstr. på *-ande,* äro

a) med saksubj.: *lefra sig*[2], *vassla sig, vätska sig, imma sig, jorta sig, grena sig* (jfr. *utgrening), inrota sig, tilldraga sig* (jfr *tilldragelse* — däremot *tilldragande* till det aktiva verbet i annan bet.).

b) verb med mera afblekt bet.: *understå sig, drista* l. *fördrista sig, (at)nöja sig* (med), *bespetsa sig* (på), *bekväma sig* (till).

c) verb af andra betydelser, t. ex. sådana som innebära rörelse (ngnstädes hän): *begifva sig, infinna sig, inställa sig* (som har *inställelse*, hvaremot *inställande* skulle höra till *inställa,* t. ex. »bokens inställande på rätt plats»; *inställning* brukas om maskiners inriktande på visst arbete, jfr *inställningsskruf*); *salla sig till, inlata sig på, aflägsna sig* [*aflägsnandet* till *aflägsna*].

[1] Dvs. i normalprosan och i allm. i s. k. »vardaglig» skrift.

[2] Däremot *aflagra sig.*

Vidare t. ex. vb, som innebära en s k a d l i g ö f v e r-d r i f t: *förtaga sig* [här står likväl *förtaga* med annan betydelse vid sidan!], *försofva sig, försvärja sig, försäga sig* (jfr *försägning*); — nära stå: *misstaga sig* (jfr *misstag*), *missräkna sig* (jfr *missräkning*), *miss-säga sig* (jfr *miss-sägning*).

Osäkert och i behof af närmare undersökning, än jag ännu kunnat ägna åt frågan, är förhållandet med sådana refl. verb, vid hvilka *sig* har d a t i v-betydelse. Vid *tillvälla sig* (ngt), *tilltvinga sig, tillnarra sig, tillbyta sig, tillhandla sig* torde i regeln saknas abstr. på *-ande*, likaså vid *afsäga sig* (ngt) [jfr *afsägelse*]; eljest äro verben på *af-* osäkra, kanske till en del därför, att *sig* kan undvaras l. har en mindre utpräglad dativbet., t. ex. *afkläda sig* (ngt) l. *kläda af sig*, där väl *sig* helst bör uppfattas ss. dativ; obs. att man äfven har akt. *afkläda*. — Af *tillägna sig* brukas sannolikt *tillägnandet*, medan *tillägnan* nog är förbehållet för det aktiva *tillägna* (ngn en bok).

II. Verb, som sällan förekomma i riksskriftspråket, ha en mera h v a r d a g l i g p r ä g e l och äro öfvervägande h e m m a i l e d i g t u m g ä n g e s s p r å k.

Om hithörande verb gäller som allmän regel, att de i c k e bilda verbalabstr. på *-ande (-ende)*. Såsom jag redan i »Svenskan som skriftspråk» anmärkte, har det lediga umgängesspråket en afgjord motvilja mot nom. actionis på *-ande*[1], dvs. dessa ha ännu icke lyckats bli riktigt populära och folkliga; de ha öfver sig en viss stelhet, något konstladt och främmande. Därför kunna också verb, som f ö r e t r ä d e s v i s tillhöra ledigt umgängesspråk, icke gärna bilda neutr. på *-ande*, äfven om de (mera tillfälligt) uppträda i normalprosa. Mycket betecknande för denna åtskillnad mellan normalprosans och umgängesspråkets förhållande till neutrerna på *-ande (-ende)* är det faktum, att de i talspråket rätt gamla, och äfven i normalprosa numera någorlunda tolererade, förkortade verben *be, ge, ta, dra, rå, klä* o. d. icke kunna bilda nom. actionis på *-ende* — ty de behålla ännu en viss hvardaglighet, till hvilken afledningen *-ende* ej passar.

[1] Obs. att det poetiska språkbruket i det stora hela ansluter sig till talspråket i undvikande af vbalabstr. på *-ande (-ende)*.

Å andra sidan får man icke förbise, att de högre bildade (studenter m. fl.), som äro mycket vana vid normalprosa, i sitt tal, mer l. mindre p å s k ä m t, stundom använda afledningen på *-ande*; det är ett slags komisk uppstyltning, liksom när man i tal använder vissa arkaismer, som redan äro bannlysta ur normalprosan.[1] T. ex. »Låt det nu vara slut med punschandet och groggandet!». Det vill likväl synas mig, som skulle bruket af abstr. på *-ande (-ende)* väsentligen inskränka sig till intransitiva verb med k l a n d r a n d e och i t e r a t i v betydelse (jfr kapp. X, XI); Doc. B. HESSELMAN har i bref till mig påpekat, att enstaka ord af samma typ som *kattrakande* [hvilket dock torde sakna motsvarande verb] kunna finna väg till det egentliga folkspråket.

Då eljest knappast några undantag af mig ha anträffats, skulle jag här kunnat nöja mig med den allmänna regeln, att abstr. på *-ande (-ende)* saknas vid de verb, som eg. och öfvervägande tillhöra samtalsspråket. Men jag tror, att en liten exempelsamling ändå kan vara af värde, dels därför, att en eller annan läsare sannolikt inte är van vid att uppdela orden efter de stilarter, hvartill de närmast höra, dels därför, att en längre fram följande undersökning (om de »korta» verbalabstr.) kommer att nära ansluta sig till denna afdelning.

1) Verb i a k t i v form.

T. ex. *strunta*[2], *tjusa, tutta på* [hvarken *påtuttande* l. *-ning*, om ej på skämt!], ***bulla upp, busa på, kvicka upp, krya upp, nyktra till, raska på, gröta ihop, usla (ut).***

Vidare t. ex. ***förtänka*** (ngn ngt).

Vidare mera bygdemålsfärgade verb,[3] t. ex. ***haja till, fnurra*** (= vara vresig, »fnurrig»), ***vånna, ty*** (till).

Verb som vanl. ha s a k s u b j e k t (jfr under I): ***kylsa*** (om kläder), *duna* och *ludda*, ***mola*** (= småvärka), ***det vårar, det vintrar, det tjälar.***

[1] Jfr Svenskan som skriftspr. 1:sta uppl. s. 169, 2:dra uppl. s. 153 f.

[2] Jag börjar med några, som i särdeles hög grad äro h v a r d a g l i g a, nästan v u l g ä r a, och som blott undantagsvis kunna förekomma i skriftspråket. De äro emellertid *alla* upptagna i OL.

[3] Att abstr. på *-ande* i regeln äro främmande för dialekterna, behöfver knappast anmärkas.

2) deponentier.

Några med transitiv anv. (ack.-obj.) har jag inte påträffat.

Intransitiva äro de gamla förkortningarna *läss* och *lyss* (eg. af *låtas* o. *lydas*); vidare *väsnas* (jfr *väsen*, *oväsen*) *latas*, *trilskas*, *sturskas*, *galnas*; *själas* (= »ligga i själtåget» är väl öfvervägande ett dialektord, finns dock i OL.); — med saksubjekt: *kvällas*, *vankas*.

Reciprok betydelse i: *kifvas*, *näbbas*, *munhuggas*.

3) reflexiva verb.

T. ex. *mor(g)na sig*, *lata sig* (jfr *latas*), *loppa sig*, *glufsa i sig*, *knaggla sig fram*, *raska sig*, *kvicka sig*.

Vidare: *åtra sig*, *(för-)grufva sig*, *oja sig*, *voja sig* o. d.; *dumma sig*, *folka sig*, *morska sig*, *gona sig* och *godta sig*, *moja sig*.

Vidare: *palta på sig*, *förgapa sig*, *förläsa sig*.

Vidare med saksubjekt, t. ex.: *gryna sig*, *gröta sig*, *klimpa sig*, *mosa sig*, *knottra sig*, och med abstr. subj. (helst opers.) *hampa sig*.

Ändå omöjligare blir det för ett hvardagligt reflexivverb att bilda ett nom. actionis på *-ande*, om detta formellt skulle sammanfalla med afledningen af ett aktivt verb (tillhörande skriftspråket); *rappandet* måste — för så vidt det alls begagnas — tillhöra *rappa* (t. ex. en tegelvägg), men ej *rappa sig*; *repandet* till *repa* (göra repor i ngt), men ej *repa sig*.

Vi böra ej lämna de neutrala abstr. på *-ande (-ende)* utan att göra en antydan därom, att de till en viss grad äro förbundna med pres. part. på *-ande (-ende)*, visserligen inte till betydelse och konstruktion, men så, att de genom ljudlikheten stödja hvarandra: finns det ena, kan också det andra lättare brukas; i umgängesspråket är ju f. ö. bruket af part. pres. mycket snäft begränsadt.

TREDJE KAPITLET.

Abstr. på *-ning* l. *-ing*.

Näst *-ande (-ende)* är denna den mest använda afledningsändelsen i nom. actionis. Om denna afledningsändelses historia se TAMM, Om avledningsändelser hos svenska substantiv (Upps. 1897) s. 58 ff.; jfr därs. s. 54 ff.

Till jämförelse med *-ande (-ende)* kan för öfrigt framhållas:

1:o. *(n)ing* är mycket äldre i språket (gemensamt för de germ. spr.) och ganska vanligt redan i fsv.

2:o. *(n)ing* är också spridt till alla stilarter och folkklasser, om än (som vbalabstr. i allm.) mindre användt i det enkla, folkliga språkbruket (som ju hellre brukar konkretare uttryck med inf. l. finit vb än verbalabstr.).

3:o. Afl. på *-(n)ing* äro självständigare i förh. till verbet än de på *-ande*; de ha oftare specialiserats och konkretiserats. — Finnas vid samma verb både *-(n)ing* och *-ande*, kunna de vara alldeles synonyma, så att man omväxlar af välljudsskäl o. d., men vanligen finns det en större l. mindre åtskillnad. Exempel ha förut meddelats.

Angående formen gäller numera i svenskan *-ning* som den normala afledningen, *-ing* som undantag. Eljest är ***-ing*** den äldre formen i de germanska språken (sidoform är *-ung*), och *n*:et har småningom utbredt sig från ord, där det fanns i stammen före tilläggandet af *-ing* (antingen ss. del af roten l. ss. tidigare afledningssuffix).

Det må här erinras, att *-ing* också tjänat till bildande af mask. och fem. denominativer, som beteckna person (l.

ngn gg s a k), t. ex. *drottning* af *drotten*, *käring* af *karl*, *svarting* af *svart*, *guling* af *gul*.[1]

Från hufvudregeln om *-ning* som afledningsform för verbalabstrakter gälla följande undantag: *-ing* brukas efter stamslut på

1. *n* l. *nn*, t. ex. vid *ana*, *mana*, *bemanna*, *beteckna*, *beväpna*, *uppfinna*, *vinna*, *bränna*.

2. *l* eller *r*, föregånget af konsonant, t. ex. vid *segla*, *rabbla*, *stapla*, *tackla*, *samla*, *bläddra*, *sofra*, *lagra*, *dallra*.

3. *r* stundom; alltid vid verb på *-era*, t. ex. *tornera*, *inspektera*, *dokumentera*, *dränera;* i n h e m s k a vb är bruket vacklande, någon fast regel har ej kunnat uppställas; af somliga verb brukas både *-ing* o. *-ning*, af andra numera blott ettdera i högspråket (det vårdade språket)[2]; mången är osäker och behöfver slå upp i OL. Efter *rr* brukas likväl *-ning*, t. ex. *morrning*, *surrning;* det enda undantaget tycks vara *förvirring* (lånadt från tyskan).

Det bör tilläggas, att i ä l d r e nysv. ofta träffas afl. på *-ing* vid sidan af eller i st. f. numera bruklig afl. på *-ning*, äfvensom att *-ing* åtm. inom somliga dialekter förekommer vidsträcktare användt än i riksspråket.

Verb, som icke eller åtm. icke gärna bilda nom. actionis på *-(n)ing*.

Sådana finnas i mycket stort antal; de äro vida talrikare än de, som sakna abstr. på *-ande, -ende*.

Det är angeläget att söka utröna orsakerna till språkkänslans motstånd mot bildandet af *(n)ing*-afledningar i hvarje särskildt fall. Ty hos mången är språkkänslan svag, och han frestas därför till skapelser, som verka stötande på andra.

---

[1] Utförligare härom hos TAMM anf. skr.

[2] Närmare härom hos TAMM anf. skr. s. 60 samt hos LINDER Regler och råd s. 162.

och som på dem göra intrycket att vara barbarismer. Faran för dylika missgrepp är synnerligen stor i vår tid, då dansk och norsk litteratur så ifrigt läses och så mycket språkgods okritiskt inflyttas i svenskan från danskan eller norskan. Just i fråga om verbalabstrakterna är dansk-norskan rätt skiljaktig från svenskan, i det att en afledningsändelse, som också finns i svenskan, kan af våra grannar användas i andra förbindelser. Jfr d. *betragtning*, sv. *betraktande* o. *betraktelse*; d. *betydning*, sv. *betydelse*; d. *beundring*, sv. *beundran*; d. *betænkning*, sv. *betänkande*; d. *forståelse*, sv. *förstående* (o. äldre *förstånd*); d. *sætning*, sv. *sats*. Så t. ex. bildar den i Skåne födde och med danskan väl förtrogne förf. och målaren E. NORLIND i sin bok I n t e r m e z z o n ordet *besegringar* (= nederlag) efter det d. *beseiringer*. Vi skola också längre fram se, att af abstr. pa -*an* har NORLIND åtskilliga nybildningar efter danska mönster.

Det bör anmärkas, att verbalabstr. på -*(n)ing* i många fall sakna tillräckligt stöd i det lefvande talspråket, då ju dylika afledningar öfver hufvud brukas vida mindre i ledigt tal än i skriftspråk; däraf vållas naturligtvis, att »gehöret» för hvad som verkligen brukas o. är möjligt, icke är så starkt o. afgörande. Man tvekar ofta, om man kan »säga» ett visst abstr. på -*(n)ing*.

Emellertid tycks det vara en särdeles kinkig uppgift att utfinna fullständiga regler för sv. verbs förmåga eller oförmåga att bilda abstrakter på -*ning*. Själf har jag ägnat ganska mycken tid och möda at försöket, men ännu ej hunnit längre än till uppställandet af några få regler af allmännare räckvidd. Det vill synas, som om i många enskilda fall ingen annan orsak till *ning*-afledningars uteblifvande skulle kunna uppvisas, än den, att ett (l. flera) abstr. af annan art är i fullt bruk och tillfredsställer behofvet så väl, att hvarje försök att till verbet bilda ett nom. actionis på -*(n)ing* genast stöter på invändningen: »Nej, det heter ju så l. så!» (T. ex. *köp*, *tal*, *svar*, *bön*, *upptäckt*).

En och annan mera allmängiltig och påtaglig orsak till saknaden af *ning*-afledningar kan emellertid, som sagdt, redan nu urskiljas; och jag skall här framställa, hvad jag anser vara

någorlunda säkert. Sådana frågor, som ännu äro oklara, lämnar jag f. n. därhän.

I den följande redogörelsen för vissa kategorier af verb, som icke bilda abstr. på *-ning*, har jag hufvudsakligen följt Svenska Akademiens Ordlista. I enstaka fall kan naturligtvis tillvaron af *ning*-afledning vara omtvistlig. Jag erinrar också om det redan i föreg. kapitel påpekade förhållandet, att sammansatta verb ofta kunna bilda verbalabstr., fastän motsvarande enkla verb icke mäkta göra det.

I. Formella hinder mot *ning*-aflednings uppkomst.

1) Svårighet att uttala konsonantförbindelse, som skulle uppstå. (Obs. att *-ning* är den normala afledningen, medan *-ing* numera är strängt begränsadt!)

Ex.[1] *fetma, försötma, nyttja, vittja, främja, tämja, läppja, stäfja, klöfja, bedja, (samman-)kedja, vädja, städja* [*svedning* finns, men inf. kan också heta *sveda*].

Man skulle kunna tycka, att det är tämligen onödigt att uppräkna dessa och dylika verb, där tillägget af *-ning* skulle framkalla en så besvärlig konsonantkomplex. Men erfarenheten har visat, att den skrifvande allmänheten icke ägnar mycken eftertanke åt sådana förhållanden, utan rätt schablonmässigt och mekaniskt tillämpar afledningsprincipen.[2] Och har en nybildning af detta slag hunnit någorlunda utbreda sig i skrift, kan den sedan också få insteg i sådant tal, som står i beroende af skriftspråket.

Rätt lärorik är utvecklingsgången vid verb på *-nj-* och *-lj-*. Vid de mera ovanliga *(ut)tänja*[3] och *skönja* ha abstr. på *-ning* ännu ej vunnit någon häfd, ej heller vid *vänja, invänja, tillvänja*, men *afvänjning* är — fastän obekvämt att uttala — redan stadgadt i bruket. I regeln förekommer icke *-ning* vid de jämförelsevis ovanliga *bölja, (för)dölja, (för)tälja*, ej heller vid det allmänt brukade *välja* (som har *valet* och *väl-*

---

[1] Jfr Tamm Avl. s. 61.

[2] Jfr passiv-*s*:ets tilläggande till supinformer, äfven då högst besvärliga konsonantförbindelser uppkomma, t. ex. *östs, tänkts* osv.

[3] Obs. I gymnastikterminologien lär *tänjning* förekomma.

jandet till konstanta abstr.); af de enkla *sälja* och *olja* (åtm. det förra) saknas afl. på *-ning*, men *försäljning, utsäljning, inoljning* finnas. Till *hölja* skall man, enl. OL, ha *höljning*, som förefaller mig motbjudande. Däremot äro t. ex. *kvälj-ning, sväljning, sköljning* fullt gängse äfven i talspråket. Af *tälja* (med knif) uppgifves också (i OL) *täljning* vara brukligt.

Af den äldre regeln (om ljudlättnad) har man ännu minnen i *bevillning* af *bevilja* och *urskillning* af *urskilja*, — men här ha sbst. redan blifvit så pass skilda från vbt, att de knappast längre för det allmänna medvetandet stå till verbet i förh. af nom. actionis. (Jfr *beviljandet* och *urskiljandet* ss. de eg. abstrakterna, nom. actionis.) — Obs. att sbst. utan *-j-* numera skulle ofelbart associeras med verb utan *j*, t. ex. *kväl(j)-ning* med *kvälla(s), sväl(j)ning* med *svälla*.

2) Önskan att undvika starkt påfallande missljud och klumpighet är väl skälet, hvarför afl. på *-ning* ej förekomma vid de efter tyska mönster bildade verben på *-iga*, t. ex. *förandliga, befullmäktiga, fullständiga, bemyndiga, inmundiga*, som mycket väl (i skriftspr.) kunna bilda neutr. på *-ande*. Intressant är förhållandet, att ss. nomen actionis till *besiktiga* tjänstgör *besiktning*; detta tillhör urspr. (ss. SAOB upplyser) ett redan omkring år 1700 föråldradt *besikta*.

3) Sträfvan (oftast väl blott halft medveten) att undvika otydlighet, missförstånd l. sammanblandning.

a) Någon gång tyckes likheten med denominativer på *-ling, -ning* l. *-ring* (?), som beteckna person eller sak, ha förbjudit anv. af vbalabstr. på *-(n)ing*. Så t. ex. lära väl de flesta akta sig för att af *yngla* bilda *yngling* ss. synonym till *ynglande(t)*; till *usla ut* kan man ej gärna bilda *utusling*, som skulle föra tanken till maskulinet *usling*. Till *kära* (»klaga inför rätta») kan omöjligen läggas *-ing*. Till *syssla* och *pyssla* saknas också abstr. på *-ing*, ty de skulle bli homonyma med de bekanta släktskapsorden. Jfr också saknaden af *(n)ing*-afledning vid *gala, ansvara, ära* (däremot: *föräring*). Också de täml. ovanliga sbst. *åldring* (»den vördnadsvärde åldringen» i tidningsstil) och *dödning* (»död person, gengångare») torde

nog göra sitt till att förhindra uppkomsten af likalydande nomina actionis, afledda ur *åldras* och *döda*.[1]

b) Men också andra ljudlikheter kunna verka hämmande; för att först taga några mera isolerade exempel, kunna vi anföra, att t. ex. *förringa* svårligen kan bilda *förringning*, som säkert skulle associeras med *ringa* (i klockor), då ju *ringning* är allmänt i sådan bet. Vidare kan man knappast till *spilla* eller *förspilla*[2] bilda ett abstr. sbst. på *-ning*, då man ju numera har ett konkret sbst. af välbekant bet. Till *vårdslösa* bildas knappast sbst. på *-ning*, eftersom det skulle alltför starkt erinra om *lösning*, som direkt ansluter sig till verbet *lösa*, medan däremot *vårdslösa* är afl. af adj. *vårdslös*.

c) Det i ***a*** och ***b*** anförda är blott spridda (sporadiska) företeelser, som visserligen sortera under en allmän regel (den i ***3*** uttalade), men ej stå i närmare sammanhang sinsemellan; de anförda verben äro ej heller representanter för (exempel på) hela grupper, utan hvart och ett intager en isolerad ställning i fråga om sin *ning*-afledning.

Annorlunda ställer sig den fråga, som här i ***c*** skall utredas. Det är nämligen just ***dualismen i afledningens framträdande*** (antingen som *-ning* eller som *-ing*), det är denna dualism (i variabilitet), som i ett stort antal fall vållar ***osäkerhet om rätta tydningen*** af verbalsubstantivet och därför framkallar stor försiktighet och återhållsamhet hos språkkänslan vid bildandet af nomina actionis på *-(n)ing*.

För att genast genom ett af de mest typiska fallen åskådliggöra, hvad jag menar, vill jag kasta fram ett exempel. Låt oss betrakta ordet ***skoning!*** Om vi ej få det i ett sammanhang, som någorlunda angifver betydelsen, så kunna vi ej veta, om det är afledt af verbet *sko* eller af verbet *skona;* vi skulle kanske helst gissa på det förra, ty *skoning* i bet. påsättande af skor (eller en skoliknande beklädnad) är allmännare brukligt i vanliga stilarter (det förekommer väl oftast om kantfoder på klänning, i sht konkret), medan *skoning* af *skona* tillhör den högre stilen. Mellan *förskoning* (af *förskoⁿ*)

---

[1] Men sammanhanget kan undanröja all tvetydighet; den, som låter »döda» en inteckning, får betala »*dödnings*kostnaden».

[2] Jfr *blods-, mans-, tids-spillan,* men omöjl. *-ning*.

och *förskóning* af *förskóna* skulle vi i tal eller uppläsning dessutom ha betoningen till ledtråd.

Men *sko* och *skona* intaga en ren undantagsställning däruti, att de bilda ett formellt alldeles likalydande abstraktum. I andra fall, där kongruens skulle inträda, är regeln den, att antingen ettdera verbet eller ock (och oftast) bägge afstå från bildandet af abstr. af kategorien *-(n)ing*. Och återhållsamheten sträcker sig än längre. Äfven då det ej finns två formellt olika verb, som kunde konkurrera om abstraktet på *-ning*, äfven då kan man se, att språket hyser en viss motvilja mot sådana på *-ning* utgående verbalabstr., där det ej är ögonblickligt klart, huruvida *-n-* tillhör verbets stam eller afledningen. Vi vilja granska de viktigare grupperna.

a) Då abstraktet skulle sluta på **lång vokal** + ***ning***, och då man alltså kunde tänka sig, att det tillhörde antingen ett verb på lång vokal (med l. utan följande *-a* i inf.) eller ock ett verb på lång vokal + *na* i inf. Vid flertalet hithörande enkla verb saknas afl. på *-(n)ing*, vid sammansatta är afledningen något vanligare, ty där hjälper prefixet till att angifva betydelsen.

Jag ordnar de hithörande verben efter rotstafvelsens vokal. Mina samlingar (ur OL) har jag kunnat något komplettera genom användning af LEKSELLS Svenskt Rim-Lexikon. — Obs. att förkortade verb sådana som *be*, *ge*, *bli*, *klä*, *dra* osv. aldrig bilda abstr. på *-ning* (liksom ej heller på *-ende*).

Abstr. på *-(n)ing* saknas vid *bana* och *kana* [*glana*? (ej i OL)], men finns vid *ana*, *dana*, *gana*, *(för)mana*, *afplana*, *spana*.

Obs. Svenska högspråket har numera inga verb på *-a* l. *-aa;* beträffande denna lilla grupp kan alltså ingen osäkerhet inträda; gruppen bildar, kan man säga, ett undantag, som bekräftar hufvudregeln.

Afl. *-(**n**)ing* saknas vid *(be)le*, *(af-*, *be-*, *för-*, *in-*, *ut-*, *öfver-) se*, *(be-)te*, *ske* samt de enkla *bena*, *ena*, *grena* (sig), *klena*, *lena*, *sena*, *skena* och *gena* (l. *gina*); *-ing* finns däremot vid *mena*, *rena*, *stena* samt de sammansatta *förbena* (sig),

förena, hvitmena, försena, förstena, (för)orena och möjligen vid *förklena* (LEKSELL), saknas vid *förmena* (i båda bet.)[1].

Vid *di* l. *dia, (be-, in-)fria, klia, nia, ria, skria, sia* samt vid *flina, grina, (be)skina, hvina, pina, sina, tina, tvina* saknas *-(n)ing*, men finns vid de sammansatta *förfina, begrina, af-, för-, ut-sina, upptina, af-* och *för-tvina;* vid ssgr af *pina* uppges i OL intet abstr. på *-ing*, men i GHT har HJ. L(ÖNNRO)TH 1907, nr 202, s. 2, skrifvit om trakten kring Röräs kopparverk i Norge, att han »har knappast sett någon plats, som så ger intryck af *utpining*».

Vidare saknas *-(n)ing* vid *glo, gno, ro, bero, sno, (be-, för-)tro, roa* och *oroa* samt vid *gona* (sig), *sona, trona* och väl äfven *tona* (enl. OL, LEKSELL har *toning*). Däremot finns *groning* af *gro;* af *bo* finns visserligen *boning*, men endast ss. konkret; *bebo, innebo* sakna *ning*-afledning; af *bona* saknas abstr. på *-ing* (jfr *bonad*), men *ombona* bildar abstr. på *-ing*. Abstr. på *-ing* finnas vid ssgrna *försona, af-, be-, för-tona*. Om *sko, skona, försko* och *förskona* ha vi talat i det föregående.

Vidare saknas *-(n)ing* vid *dua, intervjua* (jfr *-vju*) samt vid *basuna* och *duna*, men finns (enl. OL) vid *utbasuna* och möjligen vid *afduna* (ej i SAOB).

Afledning på *-(n)ing* saknas vid *bry, fly, gny, kny, sky, spy, sy,*[2] *ty* och *blya, förnya, (upp)krya;* men af *gry* finns *gryning*. Abstr. på *-ing* saknas vid *gryna* (sig) och *tyna*, men finns vid *(af-)syna* och *af-, för-tyna*.

Abstr. på *-(n)ing* saknas vid *få, gå, flå, klå, må, nå, slå, spå, stå, trå* och *två* samt dessas ssgr, vid *försmå*, vid *blåa, sjåa* samt vid *blåna,*[3] *dåna* (=dundra), *fåna, gråna, håna, låna, måna* (om), *råna, tråna;* men finns vid *så* och dess ssgr, vid *dåna* (=svimma), *förvåna(s)* samt ssgrna *förhåna, af-, in-,*

---

[1] På kontamination af *mening* och *förmenande* beror väl uttrycket »efter min *förmening*» (t. ex. C. RAMBERG i GHT 1908, n:r 34, s. 4).

[2] Jfr likväl: »En sömmerska önskar *syning* i hemmen» Annons i Falu-Kuriren 1907, n:o 138, s. 2.

[3] Hos LEKSELL finns *blåning* (till *blåa* l. *blåna?*). — Ingeniör A. BÆCKSTRÖM har benäget visat mig på, att LEVERTIN Svenska gestalter[2] 254 använder *blåning* (af *blåna*).

upp-, *ut-låna*, *af-*, *ut-plåna*. Vid *slå* och *två* ha vi de gamla afledningarna *-slagning* i några ssgr (t. ex. *kalk-*, *upp-*) och *tvagning*.

(n)ing saknas vid *förfäa*, *knäa*, *träa* (om fåglar) och vid *(för-)tjäna*, *skräna*, men finns vid *betjäna*, *be-* och *förläna* och det nya lånordet *träna*.

(n)ing saknas vid *dö* och *strö* med ssgr, vid *fröa*, *slöa*, *snöa*, *spöa* och *töa* med ssgr, vid *dröna*, *döna*, *röna*, *söna* (bergsverksterm), men finns vid *kröna* (med ssg *be-*) och *försköna*; af *löna* förekommer *löning* bl. ss. förled i ssgr (*löningsstat -sätt* o. d.), men af de sammansatta *af-*, *be-löna* är *-ing* allmänt brukligt.

Som allmänt resultat synes framgå, att verb med vokalslut i stammen samt äfven (om ock i något mindre mån) verb på lång vokal + *n* i stamslutet ogärna (dvs. bl. mera undantagsvis) bilda abstr. på *-ning*, *-ing*, under det att sammansättningar här, som eljest, äro medgörligare.

Bland undantagen förtjäna *groning* af *gro*, *gryning* af *gry* och *såning* af *så* särskildt att uppmärksammas. De åsyfta företeelser i sinnevärlden och tyckas vara rätt väl stadgade i bruket; i sht gäller detta senare om *gryning*, som är det enda i fullt bruk varande abstr. till *gry* (*gryendet* är ovanligt); verbet *gryna* (sig) är så pass begränsadt i sin användning, att det knappast kan konkurrera om *gryning* med *gry*. *Gro* och *så* ha inga konkurrenter på *-na*, men *groning* och *såning* synas vara jämförelsevis unga och skriftspråksmässiga (den vetenskapliga och tekniska litteraturen tillhörande) bildningar. I allmänt, hvardagligt talspråk har man ju de äldre och kortare abstr. *grodd* till *gro* och *sådd* till *så*; till det senare dessutom de mer eller mindre konkretiserade *säd* och (*ut-*)*säde*. — *Bryning* till *bryna* är också något påfallande; dess uppkomst har ej hindrats af det gamla *bry* (vb och subst.).

I äldre tider synes försiktigheten vid bildandet af *(n)ing*-afledningar ej ha varit lika stor som nu.[1] Närmare historisk utredning af frågan saknas ännu; för medeltiden bli källorna i alla händelser otillräckliga.

---

[1] Exempelvis förekom år [illegible] (enl. SAOB) *lemning* (af *lemna*).

β) Huru stark känslan af *ning* som den rätta afledningsändelsen har blifvit, röjer sig ganska tydligt i abstraktbildningen vid »inkoativa» (intrans.) verb på *-na*.

α[1]) Ett sådant inkoativ kan ha vid sin sida ett transit. verb (vare sig besläktadt till form och bet. eller ej), som saknar *n*:et i sitt stamslut, och hvars normala nom. actionis skulle ändas på *-ning* och alltså bli alldeles likalydande med ett af inkoativet bildadt abstr. på *-ing*.

α[11]) Det händer då, att det (trans.) verbet, som icke har *-n-* i sin stam, verkligen bildar abstr. på *-ning*, men att ett likalydande abstr. alls icke kan förekomma vid inkoativet.

Så t. ex. hör *blekning* till *bleka*, men ej till *blekna*, *blötning* till *blöta*, men ej till *blötna*, *bokning* till *boka* (teknisk term), men ej till *bokna* (= bli boken, om päron o. d.), *klarning* till *klara*, icke till *klarna*, *kolning* till *kola*, ej till *kolna*, *lossning* till *lossa*, ej till *lossna*, *rakning* till *raka* (hår l. skägg), ej till *rakna* (t. ex. om lockar), *stickning* till *sticka* (strumpor o. d.), men ej till *stickna* (bli sticken l. stucken), *tätning* till *täta*, ej till *tätna*.

Enstaka förseelser mot denna regel tyckas i våra dagar förekomma, ty få äro nog de, som gifvit akt på språkets tendens i detta afseende.

Undantag: 1:o. Egendomligt är, att *löpning* användes både till *löpa* (intr., jfr *lopp*) och *löpna* (så OL, som säkerligen har rätt) — sammanhanget blir i hvarje fall (tyckes det) så olika, att man ej alls tänker på den andra möjligheten: det ena är sportterm, det andra mejeriterm (bl. i skrift?).

2:o. Man har *baxa* (= med järnspett o. d. framflytta) och *baxna(s)* (= häpna); till det trans. verbet finns *baxning;* OL uppgifver *baxning* äfven för det inkoativa, hvilket likväl förefaller osäkert.

3:o. Vid *härskna* (= bli härsken) uppgifver OL, att ett sbst. *härskning* skulle finnas. Det är möjligt, men troligen skulle dock mången studsa vid denna afledning. Visserligen brukas ju inte ngt abstr. på *-ning* af *härska*, men man har ju *behärskning* (GHT 1907, nr 214, s. 9), i sht i ssgn *själf-*.

4:o. Det enkla *friska* finns bl. tekn. (*fr. bly*) och har då *-ning*, medan *friskna* (= bli frisk) saknar *-ing*; men i ssgar in-

träder så till vida sammanblandning, som man ej blott har *uppfriskning* af *friska upp* och *förfriskning* af *förfriska (sig)*, utan äfven, om ock mindre gärna, *tillfriskning* af *tillfriskna*, hellre: *-nande*.

5:o. Af *vissna* har man intet nom. actionis på *-ing* och det har ej heller något **vissa* vid sidan af sig; men vid *förvissna* uppger OL *-ing*, ehuru man har *förviss-ning* af det visserligen obesläktade *förvissa (sig)*.

β^{11}) Men då inkoativet på *-na* har vid sin sida ett (besläktadt l. obesläktadt) för öfrigt likalydande verb utan *n*, händer det, att intetdera bildar abstr. på *-(n)ing*.

Så t. ex. vid *lätta* och *lättna*, *moja* (sig) och *mojna*, *slappa* och *slappna*, *sura* och *surna*, *vaka* och *vakna*, *söta* och *sötna*, *trötta* och *tröttna*, *tysta* och *tystna*, *veka* och *vekna*. Att *kalla* icke bildar abstr. pa *-ning*, beror väl åtminstone delvis därpå, att ett sådant nom. actionis skulle leda tanken på det (f. ö. obesläktade) inkoativa *kallna*. Jfr äfven *fasta* och *fastna*.

Anmärkning till α^1 (α^{11} och β^{11}).

Osäkerhet yppar sig nog i fråga om flera hithörande verb; så t. ex. uppgifver OL, att hvarken *svala* l. *svalna* ha abstr. på *-ning*; men en författarinna i GHT 1907, nr 214, s. 9 säger, att de färgdränkta garnhärfvorna »skola hängas upp på (!) *svalning* för att sedan tvättas», — hvarvid sbst. väl snarare är att föra till inkoativet än till transitivet. När de båda verben stå hvarandra så nära till betydelsen, att det transitivas passiv nära nog sammanfaller med inkoativet (*svalas* = »göras sval l. svalare», *svalna* = »bli sval l. svalare»)[1], har man heller icke något behof af aterhållsamhet. *Styfning* (OL), för så vidt det brukas, för man väl hellre till *styfva* än till *styfna*. Eljest visar sig närmandet i sht i sammansatta vb, som äro friare och mera obehindrade i bildandet af abstr. på *-ning*.[2] T. ex. *Afsvalning*, *uppmjukning*, *afslappning*, *förkolning*, *uppklarning*, *förtjockning*, *afsmalning*, som

[1] Skillnaden är alltså, att vid det trans. verbets passiv o. nom. actionis kvarstår ett bibegrepp af personlig verksamhet ss. orsak, men att detta bibegrepp saknas vid det inkoativa verbet och dess nom. actionis.

[2] Obs här upptagas ssgr af enkla vb af bägge grupperna (α^1 och β^1); *mjukna* hör till β^1, ty *mjuka* enbart finns ej, men väl *mjuka upp*.

efter sammanhanget kunna föras ungefär lika bra till (pass. af) det trans. som till det inkoativa verbet.

β[1]) Om öfriga inkoativer, dvs. sådana, som ej ha vid sidan något vb utan *n* i stammen, gäller, att de såsom enkla icke bilda abstr. på *-ing*, och ss. sammansatta blott i enstaka fall.

Undantag: Enkla verb: *domna* (jämte *af-*, *bort-*), *ljusna*, *mörkna* (»*i mörkningen*») [jfr *dagning*, *kvällning* af *dagas*, *kvällas*]; OL upptager också *storkning*, *stelning*[1] och *mogning*, hvilka förefalla mig vara mindre brukliga.

Det bör kanske anmärkas, att (få l. ge *en*) *dufning* alls ingenting har att göra med *dufna* (= bli dufven).

För att bevisa, hur motvilliga inkoativerna på *-na* äro att bilda nom. act. på *-ing*, uppräknar jag här de öfriga — dvs. dem, som, fastän deras afl. på *-ing* ej kunde vålla ngt missförstånd, ändå (så vidt jag kunnat finna) icke bilda sådant nom. act. Om en sammansättning kan bilda sbst. på *-ing*, anmärker jag det.

Om *gråna* och *blåna* är förut taladt. Vidare ha vi *gulna*, *svartna*, *hvitna*, *rodna*, *blackna*, *falna*. Intet af dessa torde ens i ssg. bilda abstr. på *-ing*.

Stanna (fordom *stadna*)[2], *gistna* och *hårdna* (men *förhårdning*).

Glesna, *slakna*, *krumpna*, *skrumpna*; *mulna*; *skralna* (om vind); *slockna*; *ruttna* (men *af-*, *förruttning*; jfr *förruttnelse*), *multna* (men *förmultning*), *murkna*, *skörna*, *mörna*, *unkna*, *beskna*; *somna*, *sjukna*, *hesna*, *svullna* *bulna*, *hisna*, *häpna*, *flatna*, *trumpna*, *ilskna*.

γ) Öfriga fall, där medvetandet l. känslan, att språket äger verbstammar både med och utan ett slutande *n*, synes ha varit anledningen till uteblifvandet af abstraktbildning på *-ning*,

α[1]) Svenskan har ett rätt stort antal verb med stamslutet *-ng* och ett mindre antal med stamslutet *-ngn* (skrifvet *-gn*).

---

[1] Däremot är *förstelning* rätt vanligt.

[2] Jfr om detta verb under δ.

De s e n a r e synas i c k e bilda nom. actionis på *-ing;* beträffande de förra kan man åtm. delvis iakttaga en viss återhållsamhet vid bildandet af nom. act. på *-ning*, en återhållsamhet, som väl, atm. i viss mån, beror på känslan, att ett verbalabstr. på *-ngning* kunde tänkas höra till ngt verb på *-ngna*.

Verb på *-ngna* äro:

agna, gagna, begagna. — *segna* (*ned;* äfven uttaladt *signa*), — *digna, signa, välsigna* — *hugna, lugna* — *fägna, hägna, regna, ägna* — *ögna*.

Intet af dessa synes kunna bilda abstr. på *-ing*. Kongruens med abstr. af verb på *-nga* skulle, så vidt jag kunnat finna, inträffa endast i fråga om verbet *hägna*, ty af *hänga* har man ju (i fullt bruk) *hängning*.

Af verben på *-nga* saknas *-ning* vid *(bi-, före-) bringa, (för-) klinga, förringa* (omtaladt från annan synpunkt under ***b***), *stinga, svinga, tinga, tvinga, betvinga* — men finnes vid några af dessa i ssgr:

uppbringning (?), *anbringning* (?), *upptingning* (?), *påtingning* (?); jfr också *inringning* (af villebråd). Af *springa* har man abstr. på *-ning*, men ej af *bi-, utspringa*.[1]

Ning saknas vid *ljunga, klunga* (sig), *punga* (ut), *runga, betunga*[2] samt vid *sjunga*, utom i vissa ssgr, t. ex. *sam*[*man*]-, *öfver-sjungning*.

Tyngning tyckes inte vara brukligt, men *nedtyngning* upptages i OL.

Ning saknas vid *fånga, gånga, ånga*.

De rätt talrika verben på *-änga* tyckas alla ha abstr. på *-ning*, utom *dänga* och *mänga;* jfr dock *inmängning*.

(3) Möjligen har också tillvaron af verb med *mn* i stamslutet vid sidan af de på *mm* (l. *m*) vållat en viss återhållsamhet vid *(n)ing*-afledning för den förstnämnda gruppen och kanske äfven för den senare. Undantagen skulle likväl bli så många, att man ej bör hålla mycket på regeln, i synnerhet som uteblifvandet af *ning*-afledningen ofta kan förklaras

[1] SAOB anför *betvingning*, brukadt 1703 af Karl XII.

[2] [illegible] uppvisas från [illegible] till 177[illegible] i SAOB.

därigenom, att gamla abstr. i synnerhet af kortare typer varit och äro i fullt bruk, t. ex. *hämnd* till *hämna(s)* [till *hämma* uppgifves *hämning*, men är väl sällsynt], *beröm* till *berömma*, *dröm* till *drömma*, *dom* till *döma*, *glömska* till *glömma*, *skrämsel* till *skrämma*, *skam* till *skämmas*, *(an-, in-)komst* till *komma*, *glam* till *glamma*, *stim* till *stimma* osv.

Emellertid kan man ju lägga märke till, att *(n)ing*-afledning saknas vid *rämna*, *nämna* [jfr *be-*, *ut-nämning*] och *ämna* (som dock möjligen hör till II); vid *lämna* har *lämning* ej längre karaktär af nom. actionis (däremot t. ex. *in-*, *ut-lämning*); *ning* saknas äfven vid *klema*, *förnimma*, *fjärma*, *närma*, *försumma*, *förstumma*, *gömma* och kanhända ett par till.

γ[1]) I öfriga verb, där *n* följer efter konsonant i stamslutet, uteblir ofta *ing*-afledning, äfven då det ej finnes ett motsvarande verb u t a n *n*, som kunde vålla missförstånd. Att *likna* och *förlikna* ej bilda abstr. på *-ing*, är ju rimligt, då man har *förlikning* (af *förlika*); till *likna* har man ju f. ö. *liknelse*; till *sammanlikna* uppger OL *-ning*, som snarast tyckes vara d a n i s m. — *Ing* saknas vid *lyssna*, *varsna* (inkoativ?), *(be-)vittna*, *väpna* (likväl: *af-*, *be-väpning*), *(till-)ärna* (att föra till II?), *sakna* (jfr *-ad*). Men i andra fall bildas abstr. på *-ing* af dylika verb: *teckning*, *omtöckning*, *räkning*, *drunkning*, *varning*.

δ) En särskild ställning intaga de verb, hvilkas stam slutar på kort v o k a l + *nn*. Att dessa i så stort antal undvika afledning på *-ing*, tyckes bero därpå, att ett tydligt framträdande a f l e d n i n g s-*n* här icke kan användas. Företeelsen blir alltså af liknande slag som undvikandet af genitivisk användning af sbst. med *-s* (l. *-sch*) i stamslutet.

Nom. act. på *-ing* saknas vid:

(för)banna och *(be)sanna*. [Obs. att *sanning*, äldre *sannind*[1], är denominativ]. Om *stanna* (äldre *stadna*) är taladt i sammanhang med inkoativerna[2]; med konkret bet. förekommer emellertid *äggstanning* (=äggröra). Vid verbet *vanna* (rensa säd med s. k. vanna) skall enl OL *-ing* förekomma;

---

[1] Jfr *fägring* af ä. *fægrind(i)*.

[2] Också ssgn *afstanna* saknar abstr. på *-ing*.

hos SUNDÉN upptages det ej. Vid *öfvermanna* upptager OL intet abstr. på *-ing*, däremot *bemanning* och *råmanning* (till *manna rå*); *-ing* saknas vid *brinna* (med ssgr); *finna* (*be-*, *igen-*, *före-* osv.): till *uppfinna* finnes *uppfinning*, som likväl blifvit tämligen självständigt i förh. till verbet (hellre: »han arbetar på *uppfinnandet* af ett styrbart luftskepp», jfr: »*uppfinningar* komma sällan uppfinnarna själfva till godo», = nyuppfunna konster o. d.); *(upp-)hinna; påminna*, *pinna; rinna* med ssgr; *eftersinna*, men *besinning*, som likväl är tämligen självständigt i förh. till verbet (t. ex. »Efter något *besinnande*», men: »handla utan *besinning*»); *skinna*, *skrinna*; *(för)svinna*. — *Spinning* och *tvinning* upptagas af LEKSELL, men ej af OL, som likväl har *in-*, *om-*, *upp-spinning*; i GHT (1907, nr 215, s. 2) talas om »*hemspinningens* betydelse»; obs. att *spånad* ännu kan användas ss. nom. act. — Vid *vinna* har man visserligen *vinning*, som dock knapppast är lika rent nom. actionis (jfr *snöd vinning*, *landvinning*) som *-andet;* OL upptager *-ing* vid *återvinna*, men ej vid *af-* eller *tillvinna* (sig).

Abstr. på *-ing* saknas vid *förkunna* o. *tunna; kunna* o. *varkunna* (sig) böra helst föras till II — vid *begynna*, *gynna*, *in-* och *utmynna* [*mynning* finns ej ss. nom. act.], *nynna* (= gnola); —*bekanna* (jfr *-else*), och i allm. *känna* (dock: »ha *känning* af», *landkänning*, *igenkänningstecken*); *bränning* och *ränning* vanl. bl. konkreta; men *förbränning*, *uppbräning* (OL) äro liksom *spänning* rena nom. act

Härmed afslutar jag försöket att uppräkna hela grupper af verb, som a f f o r m e l l a s k ä l ej (gärna) bilda abstr. på -(*n*)*ing*. Det vill nog synas, som om åtskilligt mera härutinnan bör kunna fastställas. Men f. n. vågar jag ej söka häfda flera hithörande kategorier. Endast antydningsvis vill jag omnämna, att verb på *l* eller *r* med föregående konsonant(er) — som enl. förut anförd regel skulle bilda nom. actionis på *-ing* (ej *-ning*) — i självfva verket till rätt stort antal undandraga sig denna afledning. Jfr *adla*, *buckla*, *paddla*, *stappla*, *betitla*, *ringla*, *(be)tvifla*, *fjattra*, *huttra*, *klamra*, *klandra* (jfr *klander*)[1], *sippra*, *tillra*, *tindra*, *(ut)hungra*, *magra*, *vägra*, *besegra* m. fl.

---

[1] *Klandring* förekommer (i rim) hos LENNGREN 115.

Det kunde väl förtjäna undersökas, om ej ett stort antal af de verb på *l* eller *r* med föregående kons., som faktiskt bilda *ing*-afledning, står i beroende af tyska förebilder (ss. t. ex. *samling*, jfr t. *Sammlung*). Också i andra tillfällen torde tillvaron af tyska mönster ha ingripit i bildandet af *(n)ing*-afledningar.

II. Verb, som på grund af sin betydelse eller viss begränsning i brukbarhet icke bilda abstr. på -*(n)ing*.

1) Med afs. på betydelse gäller ungefär detsamma som i fråga om abstr. på *-ande(t)*, nämligen att afledningen i regeln icke brukas vid verb, som kunna räknas till hjälpverben, och icke heller gärna vid verb, som vanligen hafva saksubjekt. Det finns många undantag från den senare regeln, men i det hela kunna samma exempelverb anföras här som i fråga om *-ande(t)*.

2) Med afs. på brukbarhetssfären.

a) om verbet är mindre vanligt i infinitiv och i finit form, så förefaller dess abstraktum på *-(n)ing* än mera främmande och undvikes därför gärna. Hit kunna räknas åtskilliga från tyskan lånade verb, som i sht tillhöra kanslistilen o. d. stilarter (t. ex. äldre kyrklig stil, »kyrkosvenska») och äro tämligen sällsynta i ledigare framställning — t. ex. *befrynda, behjärta, bekräfta* (jfr *-else*), *besjäla, bemärka, bespotta, bemästra* (sig), *bettla*[1], *bifoga, förfoga*, [men *(hop)fogning* i materiell mening], *förborga, förbarma* (sig), *föröfva* [men *öfning*], *förfära, förfäkta, utfärda, utfästa*. Hit kan man också föra åtskilliga andra lånord, som utan att begränsas till särskilda stilar ändå äro jämförelsevis ovanliga och nya i svenskan: t. ex. *klirra, länka* (dock *sammanlänkning* OL), *fram-, uppkvälla* [jfr *kvällning* af *kvällas*], *(för-)smäkta, öfvernatta*; — *kunskapa* och *sällskapa* höra väl snarast till I, enär afledningen skulle leda tanken på verbet *skapa* och alltså verka vilseledande (verben äro ju afledda af *kunskap, sällskap*).

Obs. att de allra flesta här (under ***a***) anförda verben bilda abstr. på *-ande*.

---

[1] *Bettling* angifves i SAOB ss. mindre brukligt.

Dessutom åtskilliga andra täml. ålderdomliga verb, tyska l. nordiska: *(öfver)antvarda*, *bekaja*, *belacka*[1], ***berama***, *borga* [jfr *borgen*], *banka* (sig), *(efter-)fika*, ***fylka*** [jfr *-ing*, konkret, kan ss. saknande *-n-* numera ej uppfattas ss. abstr. till *fylka*], *förgäta*, *gilja* [jfr ***I 1***], *gälda*, *hela*, *idka*, *(be-)jaka*, ***(ut-) kora*** [jfr *-else*], *lasta* (= klandra; jfr I ang. missförstånd!), *ledsaga*, *ljuta*, *morla* o. *porla* [kunna föras till ***I***, eftersom de ha s a k s u b j e k t], *mäla* [däremot *anmälning* o. *-an*], *(å)samka*, *tima*, *ursaka*, *urskulda*, *äkta*, *äska*. — Obs. att så godt som alla dessa verb kunna ha abstr. på *-ande*.

b) Verb tillhörande det h v a r d a g l i g a, v u l g ä r a l. s l a n g a r t a d e s p r å k e t. Visserligen är ej afl. *-ning* på långt när så mycket som afl. *-ande* bunden vid det »s t ä d a d e» skriftspråket (normal- o. högprosan), men riktigt folklig är den ej ss. produktiv, dvs. i det lediga hvardagsspråket nybildar man ej gärna abstr. på *-ning*. Därför saknas sådana i regeln af verb, som uteslutande tillkomma det hvardagliga, ngt vulgära språkbrudet.[2]

I det jag f. ö. hänvisar till de i fråga om abstr. på *-ande* (kap. II, afd. II) anförda, vill jag här uppräkna ytterligare några exempel:

kinesa [*-ning* anföres dock af R. G:son Berg Skolpojks- o. studentslang], *bjorna* kunde föras till I [för *n*-ets skull], *todda*, [däremot *punschning*], *posta*.

(*N*)*ing* saknas också vid en mängd verb, som beteckna »gå åstad l. omkring», »röra sig bort på något visst sätt» med försmädlig, gäckande, klandrande l. skämtsam bibetydelse: t. ex. *klampa*, *kila*, *krajla*, *kanka*, l. *kanka*, *kuska*, *larfva*, *lomma*

[1] Obs. att **belackning* snarast skulle leda tanken på *lacka* (t. ex. ett bref).

[2] Finnes ett »s t ä d a d t» och ett »v u l g ä r t» verb af alldeles samma form (»homonyma»), så hör abstr. på *-ning*, då ett sådant är i bruk, gifvet till det förra verbet; t. ex. *sotning* till *sota* (spisar o. d.), men ej till »få sota för» (ngt). Läser man ordet *afkolning*, så tänker man på *kola* l. *kolna*, men ej på *kola af*, o. s. v. — Emellertid måste uttryckligen anmärkas, att enstaka fall af *ning*-afledningar förekomma (l. hvardagsord mera tillfälligt flyttas upp i städadt skriftspråk; t. ex. »Gammalt folks *dusningar* under dagens lopp äro ej verklig sömn, utan endast lindrigare anfall af utmattning» GHT 1907, nr 232, s. 19 (efter en amer. tidskr., som förmodligen haft *dozes*).

af, lufsa, slinka (in), *smita, streta, strutta, stulta, stöfla, svassa, tassa, traska, vanka* och *flacka* m. fl. [jfr kap. X].

Vidare saknas *-(n)ing* vid en hop verb, som med klandrande l. förlöjligande bibetydelse angifva rörelser med fingrar, händer l. armar, t. ex. *fingra, pilla, kreta* (= tälja), *grabba, rafsa* med ssgr, *hysta* och *kafva* samt med allmännare betydelse *tota till* (= försöka på ett ofullkomligt och barnsligt sätt).

Af de många verb, som klandrande l. skämtsamt användas ss. synonym till d r i c k a l. s u p a (med åtsk. skiftningar): *bälja, kolka, pimpla, lapa;* jfr också *jula* (= fira jul).

Ning saknas också vid *nosa* (på), *kladda*[1], *skralta, krassla, lulla*, vid åtskilliga verb, som beteckna diverse aggressiva åtgärder, t. ex. *höta, hun(d)sa, (ut)schasa, nacka,* äfvensom *pracka* (på), *tratta* (i), vidare åtsk. verb, som klandrande eller förlöjligande uttrycka röstens användning[2], t. ex. *gasta, ulfva* (= tjuta), *käfta, lalla, muttra, puttra* m. fl.

Dessutom t. ex. *fiffa upp, pigga upp, ynka, snylta, snugga* (= snylta), *snika* (efter), och de än mera »folkliga» (allmogen tillhörande) *grunda* (= fundera), *stura, tjura, svinka* (= vara opålitlig), *gälla* (snöpa), *missa* (= slå miste o. d.), *grisa* (om so), *kidla* l. *killa* (om get), *kissla* (om katta).

Och slutligen många refl. vb, t. ex. *axla sig, asa sig (fram), hangla sig (fram), lusa sig, masa sig, omaka sig, slefva i sig, åbäka sig.*

Det är, som synes af det föreg., rätt betydliga inskränkningar, användningen af afl. *-(n)ing* måste underkasta sig. Och ändå har jag blott medtagit sådana fall, där motviljan mot bruket af *ning* med någorlunda säkerhet kan hänföras till en regel, dvs. där man kan skönja en plausibel anledning.[3]

---

[1] Jfr kap. X.

[2] Jfr kapp. X, XI.

[3] Såsom exempel på fall, där bruket af *-ning* förefaller mig stötande, utan att jag dock kan anföra annan grund än den, att det är o v a n l i g t, vill jag citera: »*sammanväxningen* [af de eröfrade provinserna och det gamla svenska området] skedde . . . på fredliga vägar» GHT 1908, nr 47, s. 8, i ledare; — »*återställningen* (= tillfrisknandet) gick fort» Därs. 1907, nr 229, s. 13.

Förekomsten af abstr. på *-ing* vid verb på *-era*.

Vid de synnerligen talrika verb på *-era*, som inlånats till svenskan eller (undantagsvis) bildats efter mönstret af sådana lånade, förekomma många olika slag af verbalabstrakter. Så vidt dessa äro främmande för svensk ordbildning, befattar jag mig f. n. ej med dem.[1] Verbalabstrakter af svensk typ bilda verb på *-era* genom afledningsändelserna *-ande* och *-ing*. Den förra ändelsen kan tillkomma de allra flesta af verben på *-era* (ett par undantag ha anförts i kap. II). Däremot lider bruket af afledningen *-ing* rätt stor begränsning. Jag har ej haft tillfälle att närmare undersöka förhållandet mellan verben på *-era* och deras abstrakter på *-ing*, men några antydningar skall jag här lämna.

Vid verb på *-era* kan förekomma 1. såväl svenskt abstr. på *-ing*[2], som abstr. af utländsk typ, eller 2. blott svenskt abstr. på *-ing*[2] eller 3. blott abstr. af utländsk typ.[2]

1. Både abstr. på *-ing* och utländskt abstr.

a) utan väsentlig skillnad i betydelsen[3] mellan det svenska och det utländska abstraktet;

α) det svenska och det utländska äro ungefär lika vanliga i bruket:

t. ex. vid verben: *vaccinera*, *inflammera*, *konfirmera*, *(de)gradera*, *installera*, *koncentrera*, *expropriera*, *likvidera*, *illuminera*, *deklamera*, *imitera*, *improvisera*, *kanalisera*, alla med resp. *-ering* och *-ation;* vidare t. ex. *komplicera*, *klassificera* med resp. *-icering* och *-ikation;* vidare t. ex. *interpunktera*, *inspektera* med resp. *-tering* och *-tion; invertera* med *-tering* och *-sion; permittera* med *-ittering* och *-ission; komponera* med *-onering* och *-osition;* vidare t. ex. *brodera*, *trakassera* med *-ering* och *-eri*, vidare t. ex. *abonnera*, *ackompanjera* med *-ering* och *-emang;* vidare t. ex. *kontrollera* med *-ering* och *kontroll* osv., vidare t. ex. *dementera* med *-ering* och *-i* (möjl. att föra till γ).

[1] Angående några afl. på *-eri* jfr kap. V.

[2] Jag bortser härvid från abstr. på *-ande*.

[3] Ofta kan likväl den svenska afledningsformen ha något starkare utpräglad karaktär af nomen actionis, liksom den ju också för svensk språkkänsla lättare och säkrare associerar sig med verbet.

β) abstr. på *-ing* brukas mera (hellre) än det utländska abstr., t. ex. *immatrikulera, individualisera, materialisera*: vid dessa verb föredrager åtm. jag *-ering* framför *-ation*, men jag medgifver, att bruket kan vackla starkt; vidare t. ex. *dressera, glasera* med *-ering* och *-yr*, hvilket senare (snarare än det förra) kan ha en konkretare betydelse, i hvilket fall verben böra ställas under ***b***; vidare t. ex. *kolportera*, där *-ering* väl (om man bortser från fackspråket) föredrages framför *-age*.[1] Vid *skandera* torde *-ering* numera afgjordt föredragas framför *skansion* (jfr 2).

γ) abstr. på *-ing* brukas mindre än det utländska: t. ex. *(de-)centralisera, examinera, fabricera, kapitulera, konsultera*, vid hvilka *-ation* föredrages; *konstruera* (med *-uktion*) *promovera* (med *-otion*), *diskutera* (med *-ussion*), *explodera* (med *-osion*), *exponera* (med *exposition*), *mankera* (med *-emang*), *leverera* (med *leverans*), *massera* (med *massage*), *marschera* (jämte ssgr), *exercera, galoppera, ex-, im-, trans-portera*, vid hvilka de kortare abstr. *marsch* (*af-* etc.) , *exercis, galopp, ex-, im-, trans-port* vanligen föredragas.

b) med (mer l. mindre utpräglad) skillnad i betydelsen, hvarvid abstr. på *-ering* alltid närmast och fullständigast ansluter sig till verbet ss. dess nom. actionis, medan det utländska abstraktet fått en mera begränsad (specialiserad) och vanligen konkretare betydelse.[2]

Jfr. t. ex. *deklin-* och *konjugering* med *-ation*, *dekorering* med *dekoration*, *illustrering* med *illustration*, *kommunicering* med *kommunikation*, *negering* med *negation*, *demonstrering* med *demonstration*, *demoralisering* med *demoralisation*, *formering* med *formation*, *distrahering* och *konfundering* med *distraktion* och *konfusion*, *expediering* med *expedition*, *dirigering* med *direktion*, *redigering* med *redaktion*, *konstituering* med *konstitution*, *drapering* med *draperi*, *frisering* med *frisyr*, *karrikering* med *karrikatyr*, *etablering* med *etablissemang*, *möblering* med *möblemang*, *komplimentering* med *komplimang*, *es-*

---

[1] Såsom ett kuriosum vill jag anteckna, att *komplettering(s*-pröfning) i Lund på 1870-talet brukade af stundenterna kallas *komplettamen*; jfr *examen, tentamen*.

[2] Ett undantag bilda kanhända *kommendering* och *kommando*.

kortering med *eskort*, *paradering* med *parad*, *parafrasering* med *parafras*.

2. Blott abstr. på *-ing* förekommer vid t. ex. följande verb:

de flesta på *-isera*[1], ss. *brutal-*, *human-*, *demokrat-*, *fanat-*, *fratern-*, *elektr-*, *galvan-*, *dialog-*, *katalog-*, *dramat-*, *diftong-*, *grammat-*, *german-* o. d., *hypot-*, *hypnot-*, *ideal-*, *iron-*, *immunisera*; vidare: *desavouera*, *derangera*, *desertera*, *detaljera*, *dränera*, *eklatera*, *eklärera*, *excerpera*, *exploatera*, *fasonera*, *formulera*, *forcera*, *frottera*, *furnera*, *fysiljera*, *garnera*, *garnisonera*, *grassera*, *griljera*, *gruppera*, *harangera*, *harpunera*, *honorera*, *hospitera*, *ignorera*, *impregnera*, *interpoliera*, *internera*, *isolera*, *inhibera*, *influera*, *justera*, *kalkera*, *kommatera*, *kopiera* (*kopia*), *kreera*, *kroasera*, *linjera*, *orientera*, *paginera* o. s. v., samt naturligtvis sådana, som få starkare försvenskad karaktär genom sammansättning med svensk förled, t. ex. *framkonstruera*, *inkassera*, *inkvartera*, *inackordera*, *instudera*, *inklarera*, eller äro afledda af ss. svenska uppfattade ord, t. ex. *hundsfottera*, *husera*.[2]

3. Blott abstr. af utländsk typ förekommer vid åtskilliga verb, som — efter hvad det vill synas — jämförelsevis tidigt vunnit en viss stadga och hemortsrätt i de bildade klassernas språkbruk; också deras abstrakter ha därmed fått så stark häfd, att de ej tillåtit svenska nybildningar på *-ing* att taga plats vid deras sida.[3]

Så t. ex. har man till *studera* (ss. simplex) knappast annat abstr. än *studium*,[4] till *dividera* nästan blott *division*, till *intressera* blott *intresse*, till *tendera* bl. *tendens*, till *inspirera* bl. *inspiration*, till *tolerera* bl. *tolerans*, till *disputera* bl. *disputation* el. *disput*, till *protestera* bl. *protest*, till *instruera* bl. *instruktion*, till *orera* bl. *oration*, till *disponera* bl. *disposition*, till

[1] Obs. att enstaka verb med denna ändelse finnas upptagna under ***1***.

[2] Dessa båda verb äro väl så pass vulgära, att abstr. på *-ing* är jämförelsevis ovanligt; det upptages dock för bägge i OL.

[3] Naturligtvis förekomma undantagsvis afledningar på *-ing*, och gränsen mellan ***3*** och ***1 a***) kan ej med full bestämdhet uppdragas.

[4] Jag bortser här, liksom förut i fråga om verben på *-era*, från afledningarna på *-ande*.

kontrastera bl. *kontrast*, till *existera* bl. *existens*, till *fingera* bl. *fiktion*, till *variera* bl. *variation*, till *diktera* bl. *diktamen* (förr äfven *dicté*), till *kritisera* bl. *kritik*, till *musicera* bl. *musik*.

Bland verb, som tillhöra affärsspråket, t. ex. *spekulera* med *spekulation*, *destinera* med *destination*, *konkurrera* med *konkurrens*, *bankruttera* med *bankrutt*, *konsumera* med *konsumtion*, *kooperera* med *kooperation* — och från det politiska språkbruket: *proponera* med *proposition*, *opponera* med *opposition*, *intervenera* med *intervention*, *korrumpera* med *korruption*, *konspirera* med *konspiration*, *frondera* med *frond* eller *fronderi*.

Anmärkningsvärda äro också åtskilliga verb, som hufvudsakligen brukats inom den »fina världens» umgängesspråk, »salongsspråket», t. ex. *konversera* med *konversation*, *raljera* med *raljeri*, *kokettera* med *koketteri*, *kurtisera* med *kurtis*, *gratulera* med *gratulation*, *applådera* med *applåd*, *intrigera* med *intrig*, *parera* (i fäktning) med *parad*, *insinuera* med *insinuation*, *blamera* med *blamage*, *promenera* med *promenad*.

I den här ofvan skisserade öfversikten tror jag afdelningen 2 förtjäna den största uppmärksamheten, när abstraktbildningen vid verb på *-era* en gång göres till föremål för grundligare undersökningar, än jag har kunnat åstadkomma. Det förefaller mig, som om en stark förkärlek för afledn. *-ing* numera gjorde sig märkbar vid verben på *-era*. Och det röjer utan tvifvel en riktig språkinstinkt, när man i fråga om nya eller ej synnerligen stadgade lånord föredrager *-ering*, som är mera svenskt och tydligare ansluter sig till verbet, framför *-ation*, *-tion*, *-sion*, *-yr* m. fl.

En undantagsställning intaga väl de kortaste utländska abstrakterna, sådana som *protest* (till *protestera*), *kritik* (till *kritisera*) o. d.; dessa äro nämligen så ändamålsenliga genom sin korthet, att de redan därigenom ha anspråk på allmänhetens sympatier. Och därtill kommer, att de vinna stöd genom analogien med de korta verbalabstrakter af mera svensk typ, som behandlas här nedan i kapp. X, XI.

Såsom ett litet supplement till den nyss lämnade öfversikten vill jag anföra, att jag påträffat några verb på *-era*, vid hvilka hvarken förekommer något abstr. på

-ering ej heller (åtm. ej i allmännare språkbruk) något abstr. af utländsk typ. T. ex. *genera* (abstr. *gène* kan knappast sägas ha fått burskap i svenskan), *stoltsera*[1], *spankulera*[1], *flanera*, *filosofera*, *decera*, *bornera* (t. ex. om öl). Alla dessa, utom *genera*, bilda abstr. på *-ande*.

I nuvarande riksspråk (spec. normalprosa) äro *-ande* (*-ende*) och *-ning* (*-ing*) de enda »lefvande», »produktiva» afledningsändelserna af större räckvidd. Nybildningar med annan afledningsändelse och bildandet af verbalabstr. utan afledningsändelse (= verbets stam)[2] förekomma blott mera sällan; sådana uppträda mestadels utanför det »städade» skriftspråket, i tal och i friare stil (lågprosa), hvarjämte poesien och den vittra prosan kunna arbeta i samma riktning. Men dessa nybildningar bana sig efter hand väg in i skriftspråkets mera »städade» arter; och många af dem förtjäna också att omhuldas. Skriftspråket behöfver väl någon omväxling i de ideligen återkommande afledningsändelserna *ning* och *ande*. Enklast är naturligtvis, att bruka infinitiv eller finita verbalformer i st. f. verbalabstr.; i sht de finita formerna äro ju konkreta o. folkliga; men den koncentration o. logiskhet, skriftspråket i allmänhet kräfver, tillåter ej alltid en så pass stor omständlighet, som de finita formernas bruk för med sig.

Vi skola nu taga en öfversikt, först af ännu brukliga, med afledningsändelser bildade verbalabstr., sedan af de intressanta, folkliga och största uppmuntran värda »korta» abstrakterna.

Bland de genom tillägg af afledningsstafvelse bildade vill jag först (i kapp. IV. V) framhålla ett par, som tyckas vara ganska lifskraftiga och lofvande, om också deras område ännu är ganska begränsadt.

---

[1] Dessa äro naturligtvis icke romanska lånord.

[2] [illegible]

FJÄRDE KAPITLET.

Nom. actionis på -*are*.

Denna lilla grupp består af nybildningar och är ännu föga uppmärksammad. De flesta svenskar veta nog, att man af månget verb genom att till verbets infinitiv-stam lägga ändelsen -*are* kan bilda ett maskulint substantiv för att beteckna den person, som utför verbets handling, eller som är i det tillstånd, verbet betecknar, t. ex. *löpare, lärare, sofvare, kvarsittare* — dessa sbst. kallas, som bekant, nomina agentis.

Det har emellertid redan i mycket aflägsna tider kunnat tillgå så, att ett nom. agentis fått betydelse af ett nom. actionis. I sin berömda afhandling om verbalabstrakterna i de germanska språken har von Bahder påpekat flera fall af sådan betydelseutveckling, och han har därvid erinrat om, att ss. mellanled fungerar betydelsen af nom. instrumenti. Alltså: sbst. betecknar 1) först den person, som utför handlingen, 2) sedan det verktyg l. medel, hvarmed handlingen utföres, och 3) slutligen (sedan medlet blifvit bisak) själfva handlingen.

På det andra stadiet, alltså det af nom. instrumenti, stå i vårt nuvarande språk en mängd sbst. på -*are*, som beteckna verktyg, t. ex. *gardinhållare, sängvärmare, visare* (på ur), *afvisare, åskledare, penntorkare*. Af gamla ord, i hvilka betydelseutvecklingen fullbordats, ha vi upptagit ur fornsv. (o. fornisl.) *bane* i alla betydelserna: 1) »dråpare», »dödare», 2) »anledning l. medel, hvarigenom döden framkallas», t. ex. »Detta hugg blef hans bane», 3) dråp, död(-ande). *Skada*

har urspr. betydt »skadegörare», jfr det mytologiska namnet *(Skađi)*.

När nu i våra dagar ursprungliga nom. agentis på *-are* öfverga till nom. actionis, försiggår denna utveckling på två linjer, dels 1) genom lån från tyskan (o. möjligen engelskan), alltså på litterär väg, dels 2) genom spontan och inhemsk utveckling inom det skämtsamma talspråket.

1. Efter främmande, i sht tyska, förebilder (delvis med dansk förmedling):

afledare står ännu på gränsen mellan nom. instr. o. nom. act.; jfr SAOB, som ej angifver den senare bet., men citerar språkprof, i hvilka den kan inläggas.

afläggare kan visserligen brukas = *afläggning* (om växter o. d.), men endast i konkret bet.

afstickare är det bästa exemplet; efter det t. *einen abstecher machen* säger man nu »göra en afstickare», när man menar »sticka af» l. »vika af» från den raka vägen, i eg. eller bildl. betydelse.

öfverhalare i bet. »öfverhalning» hör kanske till 2.

2. i det folkliga l. snarare slangartade (»koling»-)språket är det, så vidt jag kunnat se, blott vissa betydelseområden, inom hvilka dessa bildningar uppträda;

a) för att beteckna supande, drickande, där likväl »supen» ännu kan fattas mera materiellt, ss. medlet l. verktyget; t. ex. (en) *sängfösare*, *tröstare*, *tankställare* (t. ex. P. MOLIN Adal. 97), *hjärtevärmare* el. *-styrkare*, *själastammare* (t. ex. hos P. MOLIN Adal. 98), *magborstare* (DN 1907, nr 232 [28/8])[1];

b) ett slag: (en) *torfvare* (jfr *torfva till* ngn), *uppsittare* (= örfil, jfr det äldre (?) *sitt-opp*), *truthuggare*, *tankställare*, alla i OL. — I sin samling »Skolpojks- och studentslang» (= Sv. Landsmalen XVIII, 8) anför R. G:SON BERG följande: *öronvärmare* (= örfil); *rammare*, *skallare*, *trädare* och *tärsare*, alla fyra = »slag på munnen»; *murare* = »slag på ögat» (jfr »*mura* igen ögat med ett knytnäfslag»); vidare *kimboblängare*

[1] P. MOLIN har dessutom i Adal. sidd. 97—99 de likartade, men ännu själfsvåldigare och utan motsvarande verb bildade: *kolmorare*, *kolikvintare*, *piliknarkare*, af hvilka det sistnämnda tycks vara rätt allmänt.

= »slag, box»; och slutligen ur bollspelsterminologien: *jordbeckare, jordkrypare* = »lyra som går längs efter marken». — Själf tror jag mig ha hört *körare* = stöt l. knuff. TAMM Avl. 35 anför *afbasare* (= afbasning);

c) s ö m n: (ta sig en) *snarkare, slumrare, hvilare*;

d) e f t e r s i n n a n d e (ta sig en) *funderare*;

e) v i n d s t ö t: *körare* (enl. TAMM Avl. s. 35).

FEMTE KAPITLET.

Verbalabstr. på *-eri*.

Substantiv på *-eri* började i slutet af medeltiden inkomma i svenskan; långifvare var tyskan, dels direkt, dels genom danskan som mellanhand. Men tyskan själf hade lånat orden från romanska språk, i sht franskan, eller också bildat dem efter mönstret af franska inlånade ord. Vid sidan af ord på *-eri* stå ofta ord på *-i*.[1]

Svenskan har alltjämt fortsatt att låna sbst. på *-eri*, dels från tyskan, dels direkt från franskan, men har också bildat egna afledningar på *-eri* med starkare l. svagare anknytning till lånade förebilder.

F. n. pågår nybildandet af sbst. på *-eri* rätt lifligt, men blott inom vissa stilarter. Folkliga äro dessa sbst. blott delvis[2]. De tillhöra vanl. de bildades språkbruk; detta gäller i sht dem, som ha klandrande l. förlöjligande användning.

Långt ifrån alla sbst. på *-eri* kunna räknas till verbalabstr. (nom. actionis). Somliga äro uppenbarligen denominativer, konkreta och kunna alls icke användas ss. verbalabstrakter.

Sådana äro t. ex. de, som beteckna ett ställe, där afvel och uppfödande af vissa djur i stor skala bedrifves: *fasaneri*, *hönseri* (nytt ord), *stuteri*, *schäferi*, *holländeri* — jfr de franska lånorden *menageri* och *orangeri*.

Förvaringsrum eller tillredningsrum ut-

---

[1] Utförligare historik finnes hos Tamm Avledningsändelser hos sv. sbst. s. 17.

[2] Väl mest i ord, som beteckna yrke eller yrkeslokal; jfr dock äfven gruppen **5** här nedan.

märka: *skafferi*, det efter eng. *pantry* nyligen bildade *penteri* och det ännu nyare *ränseri* (ss. bihang till köket).

Jordagods af visst slag benämnes *säteri*, *länderi*; jfr *landeri*.

Område för funktionärs ämbetsplikter är *fögderi*, *prosteri*; jfr med bl. *-i*: *satrapi*, *sacellani*, *dekani* samt *baroni*.

Ämbetslokal, väl äfven själfva ämbetsverket (alltså ngt mera abstrakt) är *ränteri*.

Vidare mena vi med *schweizeri* ungefär detsamma som kafé (med el. utan konditori), lokal och affärsrörelse, som i äldre tider brukade förestås af schweizare.

De anförda sbst. (och med dem likställda) ha alls intet att göra med verbalabstrakter. De ansluta sig nära till de sbst., hvaraf de äro afledda. Så göra också de, som ha kollektiv betydelse: *rytteri*, *skytteri* (ålderdomligt = *artilleri*); jfr f. ö. de fr. lånorden *kavalleri*, *infanteri*, *batteri*.

Några af de redan anförda sbst. på *-eri* ansluta sig nära till personbeteckningar på *-are*, t. ex. *schweizeri* är ju eg. en *schweizares* lokal och affär, *rytteri* är sammanfattningen af *ryttare*.

Nu finns det ett stort antal andra sbst. på *-eri*, som kunna anses vara afledningar af personbeteckningar på *-are* (dvs. afledningen har dels skett på tyskt språkområde: *-er* + *-i*, dels har man i svenskan gjort nybildningar efter lånordens mönster). För så vidt nu maskulinet på *-are* kan fungera som nom. agentis, kan också sbst. på *-eri* göra tjänst som nom. actionis, ja äfven om det förra knappast är fallet, kan dock stundom neutret på *-eri* utvidga sin bet. till att åtm. tillfälligtvis bli ett nom. actionis. Vi vilja nu undersöka de grupper af sbst. på *-eri*, som mera tillfälligt, ofta l. i regeln brukas ss. nom. actionis.

1) Vi ha först att betrakta en stor mängd sbst. på *-eri*, som ha afs. på vissa yrken, i sht handtverk.

Att *bageri* sammanhänger med *bagare*, är klart för enhvar. Numera brukas ordet knappast (jfr SAOB) annat än i bet. »inrättning för affärsmässigt bedrifvande af

brödtillverkning» l. »lokal för bakande i större skala»; fordom har ordet äfven kunnat vara kollektivt (= *bagarskrå)* och ännu kan det ngn gg beteckna »bagaryrket» l. t. o. m. »bakandet», »bakningen» i allm., dvs. bli ett nom. actionis till *baka*. Dock ansluter sig *bageri* på grund af sitt *g* (dansk form) ej så lätt till *baka*. Lättare kan t. ex. *garfveri*, *spinneri*, *slakteri* få bet. af nom. act., då likväl helst med den nedsättande (pejorativa) bibet., hvarom mera nedan.

Ungefär detsamma är förhållandet med andra sbst. på *-eri*, som afse y r k e s m ä s s i g d r i f t: i allm. angifva de visserligen i n s t i t u t i o n e n (i n r ä t t n i n g e n) eller *stället (lokalen)* för densamma, men de kunna äfven närma sig bet. af nom. act. Olika sbst. ställa sig härvid täml. olika. Att syssla med *bokbinderi*, *bildhuggeri*, *träsnideri* blir ju ungef. = *binda böcker*, *hugga bilder*, *snida i trä*[1], — men å andra sidan finns det sbst. på *-eri*, som icke ha motsvarande verb, med hvilka de kunna träda i förbindelse ss. nom. act.: t. ex. *hökeri*, *krögeri*[2], *gästgifveri*. Men kan sbst. på *-eri* ställas ss. objekt till *idka* (*hålla på med*, *syssla med* o. d.) och alltså beteckna en »näring», så kommer det i alla händelser att bli likartadt med verbalabstr. (t. ex. på *-ande* o. *-ning*).

I förbigående må anmärkas, att några af yrkes- l. näringsnamnen på *-eri* också kunna beteckna den f ä r d i g a a r b e t s- (l. k o n s t-) p r o d u k t e n: *bildhuggeri*, *snideri*, *måleri*, *snörmakeri*.

För de flesta till denna stora grupp hörande sbst. tyckes bet. särsk. inrättning (för driften i fråga) vara den mest centrala, den nutida hufvudbetydelsen; när man t. ex. hör ordet *mejeri*, tänker man i första hand på ett sådant s t ä l l e, där smör och ost yrkesmässigt och i stor skala beredas. Men åtsk. sbst., som väsentligen måste räknas till denna grupp, divergera med afseende på sin hufvudbetydelse. I *kröneri* fäster man sig visserl. vid en bestämd lokal, men den verksamhet, som där bedrifves, är ej yrkesmässigt förvärf, utan å statens vägnar utförd justering af mått, mål och vikt. *Fiskeri*

[1] Jfr »De bedrefvo *garfveri* för att få pergament» (seminaristuppsats), där meningen väl närmast är »garfning».

[2] Jfr dock: »De sköta sitt lönkrögeri» FRÖDING, G u i t a r r 53.

tyckes ha rätt skiftande betydelse; för min del har jag oftast påträffat best. pl. *fiskerierna* = fiske, som på olika ställen och på olika sätt under årets lopp bedrifves inom landet. *Handtverkeri* tyckes också företrädesvis brukas i plur. med allmän bet. (mera abstrakt). *Landtmäteriet* är väl i främsta rummet en s t a t s i n s t i t u t i o n, utan att det tänkes bundet vid någon viss lokal. — *Rederi* säges både om en näring i allm. och en särsk. firma (en kollektiv och i viss mån abstrakt sammanfattning af redarne och deras underordnade), medan tanke på lokalen här spelar mindre roll.

2) Besläktad med den nämnda gruppen af yrkes- och näringsnamn på *-eri* är en rätt stor grupp, där det betecknade är k o n s t e n l. dess u t ö f v a n d e, antingen regelbundet ss. vitæ genus l. tillfälligt i ngn individuell handling l. åtgärd. De till denna grupp hörande substantiven kunna efter omständigheterna (tankesammanhanget) mer l. mindre fungera ss. nom. actionis; genomgående äro de dock vida mer abstrakta än orden af gruppen *1*; betydelse af lokal, atelier, verkstad, arbetsrum o. d. förekommer bl. undantagsvis. Också orden af denna grupp (liksom de af den föreg.) ansluta sig nära till nom. agentis (i sht. yrkesidkarenamn) på *-are*.

Bokhålleri är väl närmast »en bokhållares konst», men blir också allmännare: »det affärsmässiga (efter vissa regler utförda) hållandet af böcker», »bokföring».

Skriftställeri är en skriftställares yrke l. konst l. verksamhet. (t. ex. »han ägnar sig åt skr.»), eller ngt allmännare: »författande(t)».

Sbst. *bokhålleri* har ej i minsta mån dålig bibetydelse; *skriftställeri* har ngn gg sådan (jfr det från sådan bibet. a l l t i d fria *skriftställarskap*). Men de flesta af de hithörande namnen på konst, konstmässig verksamhet o. d. äro p e j o r a t i v a (nedsättande o. ringaktande); »konsten» i fråga betecknas ss. ett slags h u m b u g, beroende på bedrägeri l. självbedrägeri, ss. o n y t t i g, ss. l ö j l i g osv. Ofta är det fråga om h e m l i g a konster l. vetenskaper, därvid de stundom bedömts af den oinvigde ss. dårskap l. humbug.

Ex.: *Stjärntyderi, drömtyderi, stjärnkikeri* (ss. folkligt namn på astronomi, men äfven på observatorium; jfr *1*), *ande-*

skåderi, taskspeleri, buktaleri, kvacksalfveri, frimureri, kannstöperi (om fåkunnigt politiserande).

Det finns för öfrigt åtskilliga speciella utvecklingar: missriktningar i religiöst afs. beteckna *läseri, fritänkeri, kätteri, papisteri.*

Ss. föga värd, onyttig och dum betecknas »konsten» i *versmakeri, rimmeri* l. *rimsmideri, skrifveri* (fordom äfven och än föraktligare *skribleri*, af *skriblér*) och *pennjäkteri* (ungef. = »polemik»). — Obs. att dessa sbst. mycket väl kunna tjänstgöra ss. nom. act. (dock med bevarande af den pejorativa bet.)[1].

Icke så mycket en konst, som snarare spetsfundighet (eller enstaka yttring af spetsfundighet), hvilken vill gälla som konst, utsäges i *hårklyfveri, ordklyfveri.* Förmenta konster, »konstbesynnerliga» missriktningar äro också *projektmakeri, hemlighetsmakeri.* Men begreppet »konst» kan vara mycket förbleknadt, medan missriktningen och det besynnerliga l. dåraktiga får öfverhanden: *spegeljäkteri, grillfängeri*[2], *själfplågeri.* Hit kan också föras *mångläseri, mångsyssleri* (ÖSTERGREN i Nord. Tidskr. 1905, s. 587).

3) Besläktad med gruppen ***2*** är den grupp (***3***), som omfattar sbst., som beteckna ömkliga försök i konst l. annan verksamhet, t. ex. *bönhaseri* (fordom om handtverks idkande utanför skraet), *fuskeri, kludderi, klåperi stymperi* (obekant för mig). De hithörande sbst. kunna mycket väl brukas ss. verbalabstr. (nom. act.); somliga kunna f. ö. beteckna verksamhetens resultat t. ex. *kludderi* = dålig tafla.

4) En rik ordbildning på *-eri* äger också rum, då af sbst., som betecknar person med i viss löjlig eller klandervärd riktning starkt utvecklade egenheter, bildas ett sbst. på *-eri* för att beteckna hans sätt att handla l. (isolerad) handling af det slag, som förråder l. liknar en så l. så beskaffad person. Obs. att ett motsvarande verb (af samma rot) här ofta saknas (liksom stundom

[1] T. ex. i FREDRIKA BREMER Grannarna 2: 142: »Åt fanders med versmakeriet!» = »Låt oss nu sluta upp med att skrifva vers.»

[2] Jfr »*[illegible]* och oförnuft» FRÖDING, Stänk 63.

i *3*), men att sbst. icke dess mindre har karaktären (betydelsen) af ett nom. actionis.

T. ex. *donquichotteri*, *febuseri* (tomt ordprål, svassande grannlåt, olämplig bildprakt o. d. i poesi), *effektsökeri*, *frasmakeri* (bägge kunde föras till *2*), *fantasteri*, *skolfuxeri*, *pedanteri*, *pryderi* (snarare af sbst. (en) *pryd*, än af adj.), *sofisteri*, *juristeri*, *lurifaxeri*[1], *jobberi*, *snobberi*, *tyskeri* (ungef. = *pedanteri*, men äfven om »germanism»), *preusseri*, *engländeri* (ÖSTERGREN i Nord. Tidskr. 1905, s. 587), *kineseri* (LEVERTIN X, 280), *rabulisteri*, *rebelleri*, *öfverlöperi* (GHT 1908, nr 45, s. 4), *uppviglеri* (ÖSTERGREN anf. st.), *öfversitteri*, *storskryteri*, *pultroneri*, *kujoneri*; — *sjåperi*, *tokeri*, *stolleri* (jfr *narri* af äldre *narreri*); *fjolleri*, *fåneri*, *aperi* höra väl också hit; likaså t. ex. *fjanteri*[2], om ett sådant ord bildas.

5) Delvis mycket nära gruppen *4* stå de sbst. på *-eri*, hvilka beteckna en l a s t, ett m o r a l i s k t f e l eller en enstaka y t t r i n g a f s å d a n t: b r o t t, o m o r a l i s k l. sedligt förkastlig h a n d l i n g. Medan orden i gruppen *4* öfvervägande äro förlöjligande, äro orden i denna grupp, f ö r d ö m a n d e, s t r ä n g t k l a n d r a n d e, ehuru visserligen några (som här upptagas sist) närma sig den f ö r s m ä d l i g a bet. (som utmärker grupp *4*).

T. ex. *afguderi*[3], *boleri*, *koppleri*, *trolleri*, *häxeri*, *signeri*, *fråsseri*, *fylleri*, *superi*, *slöseri*, *skrymteri*, *hyckleri*, *fromleri*, *lismeri*, *kryperi*, *angifveri*, *bakdanteri*, *ränksmideri*, *spioneri*, *förräderi*; *fribyteri*, *kaperi* [Obs. att den klandrande l. fördömande bet. här kan vara ganska svag, eftersom *kaperi* varit en tillåten handtering], *röfveri*, *rofferi*, *tjufveri*, *snatteri*, *bagg-*

---

[1] I svensk skrift uppträder ngn gg, t. ex. FR. HEDBERG V i d s k r i f b. 94 (1907) *skälmeri* (= skälmaktighet el. skälmstycke), som väl har lånats från danskan och har en m i l d a r e betydelse än de andra här anförda.

[2] Jfr: »Då blir tid att tala, cara mia, kvinnans rätt och annat *tanteri*», FRÖDING G u i t a r r 21.

[3] Detta ord har (jämte en motsvarande utveckling i tyskan) gifvit upphof till de nyare skapelserna *mångguderi*, *särguderi* och *enguderi* (se O. ÖSTERGREN i Nord. Tidskr. 1905, s. 587). Anmärkningsvärdt är, att den d å l i g a betydelsen i dessa nybildningar är mycket svag, enär de tjäna som vetenskapliga termer; de höra därför snarast till *6*. Med *mångguderi* kan man f. ö. jämföra det danska *flerkoneri* (= polygami).

böleri, skinneri, prejeri, blodsugeri, procenteri, bedrägeri[1], *falskmynteri* (GHT 1908, nr 75, s. 3), *lurendrejeri, smuggleri, vingleri, svindleri, (klock-, häst-) skojeri, aflatskrämeri,* — *tiggeri, bettleri, lösdrifveri, dagdrifveri, djurplågeri,* — *begabberi, gäckeri, gyckleri* [obekant för mig, kanske nytt och bildadt under inflytande dels af *hyckleri*, dels af det d. *gogleri*], *huttleri* (OL) — *svineri* (till *4*?) [*Obs.* i de mot slutet anförda är den klandrande bet. svagare].

Många af de anförda brukas hufvudsakligen ss. nomina actionis; *lurendrejeri* l. *smuggleri* kan brukas ss. alldeles synonymt med *smuggling*, *kaperiet* = *kapandet*, som väl är mindre brukligt; *kryperi* är det eg. nom. act. för den spec. bet. af *krypa*, *hyckleriet* är brukligare än *hycklandet; svineri* torde vara det enda abstr., som brukas till *svina*, osv. I andra fall öfverväger betydelse d å l i g e g e n s k a p, o n d v a n a, t. ex. *superi, fromleri, dagdrifveri.*

6) Det finns också en liten grupp af sbst. på *-eri*, som så godt som u t e s l u t a n d e b r u k a s t i l l n o m. a c t i o n i s, och hvilka tillika s a k n a d e n k l a n d r a n d e b i b e t y d e l s e n l. åtm. ha den ytterst svagt.

Slafveri (= »det att vara slaf», »att s l a f v a») betecknar en olycka, men intet för den olycklige klandervärdt. *Bryderi* = »att bry sig, att vara brydd, i förlägenhet». *Raseri* = »att rasa,[2] vara rasande», om människor, djur l. lössläppta naturkrafter. *Frieri* (= »det att fria till någon») är kanske det enklaste och mest påtagliga exemplet, att äfven ord på *-eri* kunna spela en viktig roll ss. verbalabstr. (nom. actionis); verbet *fria* (till ngn) har i själfva verket intet annat nom. actionis (af samma rot), ty *friandet* är = »frikännandet» [jfr det norska *friing* = frieri].

Jag antydde vid början af denna afdelning (*6*), att någon skiftning af klander kunde kvarstå, ehuru mycket svag. Därvid hade jag i sikte sbst., som till betydelsen närma sig de

[1] Fordom äfven närmare anslutande sig till *bedraga* genom formen *bedrageri*, t. ex. G u s t a f I:s r e g i s t r. 2: 65 (1525).

[2] Något ovanlig förefaller dock abstraktets konstruktion med prepositionsbestämning t. ex.: »Änglar värna honom [dvs. Vladimir den store] för *raseri mot Kristi rike*» A. EKERMANN L ä s e b. t. s v. l i t t.-h i s t.[3], s. 44.

är förut omtalade *dagdrifveri* eller ock *fantasteri*, *grilljängeri*, men i hvilka det i praktiskt afs. onyttiga får ett visst poetiskt berättigande, benämnes med k e l a n d e sympati. Dessa sbst. torde ha omhuldats i sht af våra nyromantiker. Jag menar sådana ord på *-eri* som *ströfveri*, *svärmeri*, *drömmeri*, *grubbleri* — ngt mindre välvilligt är *vurmeri*.

7) Till sist uppräknar jag några ord på *-eri*, som jag af någon anledning ej kunnat placera inom någon viss af de föreg. grupperna.

Ang. *mångleri* o. *köpslageri* vet jag ej, i huru hög grad de innebära ett klander; det förra har väl föga (kanske alls intet?) däraf, det senare i alla händelser mera.

Rättshafveri, *käbbleri* och *klammeri* innebära ogillande och förakt, men ha en tämligen isolerad ställning i förh. till de under ***3***—***5*** anförda.

En föraktlig bibetydelse har också *spökeri*, men det kan ej lätt inrangeras i ngn af de förut anförda grupperna.

Dessutom finns det några ord utan dålig bet., som stå mera för sig själfva (ej ingå i någon af de nämnda flockarna): *fyrverkeri*, *haveri*, *hofveri* (= ett slags lindrigare lifegenskap).

En mängd franska lånord har jag alldeles förbigått; jag vill här blott påpeka, att vi ha många sådana på *-eri*, som regelbundet användas ss. nom. actionis till verb på *-era*[1], t. ex. *raljeri*, *kåseri*, *trakasseri*, *koketteri*, medan andra sakna motsv. verb och nära ansluta sig till ett subst., som betecknar så l. så beskaffad person (jfr ***4***), t. ex. *kanaljeri*.

Taga vi en återblick på orden med denna afledning, se vi alltså, att sbst. på *-eri*, oaktadt sitt utländska ursprung, visa stor lifskraft och raskt tillväxa. Mestadels äro de klandrande l. gäckande. Om man undantager gruppen ***1*** (*bageri* o. d.), några af ***5*** (*fylleri* osv.) samt några andra, som tillhöra det allmänna språkbruket, äro orden på *-eri* de b i l d a d e klassernas egendom; nybildningar ske dels i tal, dels i vittert (litterärt) språk. På sina begränsade områden äro sbst. på *-eri* mycket förträffliga att ha, men då de ej kunna bli i högre grad f o l k l i g a, torde man ej böra försöka utsträcka denna aflednings brukbarhet ytterligare. Vi ha andra och bättre sätt att reda oss.

[1] Jfr slutet af kap. III.

SJÄTTE KAPITLET.

Verbalabstrakter på -*an*.

Medan afledningarna på *-are* och *-eri* för bildandet af verbalabstrakter alldeles otvifvelaktigt i vår tid äro produktiva, om också inom begränsade områden (för *-are* mycket begränsade), och bägge tillhöra det bildade, skämtsamma talspråket, äro däremot de bägge afledningarna *-an* och *-else* mera omtvistade med afs. på sin produktivitet i det nutida språket.

Så mycket kan dock fastslås, att den produktion, dessa afledningar i nutiden ha att uppvisa, väsentligen tillhör det litterära (vittra) språkbruket och knappast sträcker sig till ledigt talspråk, om ej undantagsvis, där analogier med inhemska ord eller starkare inflytelser från danskan och tyskan göra sig gällande.

I svenskan äro afledningarna på *-an*[1] äldre än de på *-else*. De förekomma rätt talrikt redan i fsv., men tyckas i början ha varit inskränkta till svaga *o*-stammar (dvs. verb af typen *kalla, älska*). Äfven i ä. nysv. finnas många abstr. på *-an*, som nu äro föråldrade.

Afl. på *-an* behålla sig fortfarande ss. rena verbalabstrakter (nom. actionis). Öfvergång till konkret bet. föreligger knappast i ngt annat ord än *predikan*; mera tillfällig konkretisering kan naturligtvis också förekomma i andra ord, t. ex. *anmälan, hemställan*; *början* (i fråga om skrift l. tryck).

I fornspråket voro substantiven på *-an* böjliga feminina *i*-stammar. I nysv. har förmågan att antaga slutartikel

[1] Om deras historia jfr TAMM Avl. hos subst. s. 29.

och att bilda plur. gått förlorad. Plur. kunde naturl. förekomma, endast då sbst. till en viss grad konkretiserats (t. ex. betecknade skilda yttringar l. handlingar), och var alltså af ålder mindre bruklig. Slutartikeln torde ha försvunnit på grund af det *n*-ljud som bildar stamslutet (vokalsynkope och sammansmältning af *n* + *n*). Vid somliga (ej på långt när alla) af sbst. på *-an* kunna de felande formerna (best. o. pl.) suppleras af liktydiga verbalabstr. på *-ning* l. *-else* l. *-ande*, i sht af det förstnämnda slaget. Men ett abstr. på *-an* kan äfven utan slutart. användas i sådan ställning, där eljest best. form fordras, t. ex. »*i (första) början*» = »*i (första) begynnelsen*».

Vid granskning af den nutida svenskans förråd af abstr. på *-an* är det viktigt att fasthålla stilsynpunkten. Ty endast därigenom kan man bilda sig en klar uppfattning af denna afladnings nuvarande frekvens och lifskraft.

1) Såsom fullt kuranta i ledigt (bildadt) umgängesspråk skulle jag knappast vilja erkänna flera än de följande:[1]

predikan (det enda på *-an* af romanskt ursprung) — *början* — *uppfostran* (hvaremot *fostran* tillhör den högre stilen) — *efterfrågan*, *tillfrågan* — *förmodan* — *beundran*, *förundran* (men ej lika mycket *undran*) — *önskan* (jämte *väl-*, *välgångs-*) — *tvekan* (i sht i förb. *utan tvekan*) — *uppmuntran* (men ej *muntran*).

En smula mera högstämda förefalla mig:

längtan — *förtviflan* — *täflan* (det lediga talet föredrager väl *täfling*) — *sträfvan* — *väntan*.

På gränsen till *2* tyckas mig *anmälan* och *ansökan* stå; *talan* (föra ngns t., mista sin t.) hör ännu mera afgjordt dit, ehuru det (halft skämtsamt) kan brukas i ledigt tal.

Till bildadt, ledigt umgängestal höra väl äfven *verkan* och *fordran*, men af de ssgr, i hvilka ettdera ordet ingår ss. slutled, knappast ngt annat än *befordran*.

---

[1] När jag här och ofta i fortsättningen uppradar ett antal ord af någon viss kategori, söker jag att i någon mån ordna orden efter betydelsen. Förhandenvaron af (till betydelsen) närstående är nämligen af vikt både för bevarandet af äldre och för uppkomsten af nya ord.

2) Till k a n s l i s t i l, j u r i d i s k t, k a m e r a l t, a d m i n i s t r a t i v t l. p a r l a m e n t a r i s k t (osv.) språkbruk l. o f f i c i e l l s t i l i allm., samt sådan framställning, som tagit intryck däraf, räknar jag följande:

käran, åkäran — *talan* [jfr *1*], *återgångstalan* — *hemställan* — *erinran* — (med l. under) *tillstyrkan, afstyrkan* [»mindre br.» SAOB] — (under)*förmälan* (att) — *försäkran* [m ö j l. äfven till *3* eller *1*] — (under l. på) *anhållan, anmodan* [kunna äfven föras till *3*] — *bemedlan* — *beifran* — (i)*förlitan* (på) [möjligen till *3* ?] — (vid l. efter) *affordran, anfordran, genfordran, påfordran, uppfordran, återfordran* — *vålds-, a-verkan* — *husransakan* [det enkla *ransakan* ej i OL].

3) Till n å g o t l e d i g a r e (allmängiltigare) n o r m a l p r o s a räknar jag följande sbst., som synas mig afgjordt s k r i f t s p r å k s m ä s s i g a [e j gärna användbara i l e d i g t s a m t a l s s p r å k], u t a n att dock ha med sig ngn smak af k a n s l i s t i l el. af å l d e r d o m l i g h e t.

(på ngns) *in-, tillrådan;* mindre br. är *afrådan* — (på ngns) *intalan* — *begäran* — *förfrågan* — *klagan* [till *4* ?] — *erbjudan*, OL upptar ej *inbjudan*, som förefaller mig ungef. lika brukligt. TAMM Avl. 30 kallar det ett »nytt ord» — *an-, häntydan* — *anstiftan* — (utan) *mans-, tids-spillan* [*blods-* snarare till *4*] — *in-, med-, mot-, på-, sam-, växel-, åter-verkan* — *fullbordan* — *förkofran* — *diktan och traktan* [jfr *4*] — (i) *afvaktan* (på) — *förväntan* — *förtröstan* — *fruktan* — *förfäran* — *tillägnan* — *tillönskan* — *gisslan* [till *4*?].[1]

Till denna stil höra dessutom åtsk. ssgr, hvari ett abstr. på *-an* ingår ss. f ö r l e d; detta abstr. kan stundom saknas ss. simplex. S l u t l e d är alltid adj. *-värd*, utom i ssgn. *fasansfull.*

Ex. *beaktansvärd* (OL har också det för mig knappast kända *paaktansvärd*), *behjärtansvärd, beklagansvärd* [väl äfven till *1*], *efterföljansvärd, eftersträfvans-, eftertraktansvärd, erkännansvärd, beundransvärd* [möjl. till *1*], *(för)undransvärd, förvånansvärd, fruktansvärd* [ej gärna till *1*], *fasansvärd.*

A n m. *1.* Med komiskt patos bildas i talspr. efter dessa *rysansvärd*, som alltså hör till *1.*

[1] Osäkert förefaller mig [illegible] i OL.

Anm. *2*. De ssgr på *-värd* (resp. *-full*), hvilkas förled utgöres af ett abstr. på *-an*, hvilket ej förekommer ss. simplex, hafva tyska förebilder, t. ex. *beachtenswert;* att märka är, att det motsv. ordet på *-ande* skulle falla sig alltför långsläpigt i ssg;[1] *beaktandesvärd* skulle tendera att förkortas.

4) Till högre stilarter (högprosa, vitter stil, religiös stil) höra rätt många; jag upptager först dem, som väsentligen höra till det religiösa språkbruket (kyrkosvenska, uppbyggelseskrifter o. d.),

begrundan — *tillbedjan* — *åkallan* — *dyrkan* [möjl. äfven till *3*] — *nitälskan* — *hugsvalan* (t. ex. Fröding Stänk 165) — *misströstan* — *skrymtan* — *tuktan* — *tandagnisslan*.

Hit höra också sådana ssgr som *anammansvärd*, *begråtansvärd*.

Hvaremot *tillbedjansvärd* blifvit allmännare o. kan föras till *3*.

Till högre stil i allm., helst sådan med ngt ålderdomlig prägel, skulle jag vilja föra:

vädjan — *vägran* [obs. att *förvägran* ej upptages i OL] — *afbidan*, *förbidan*, än mindre allmänt är det enkla *bidan* — *dagtingan* — *fostran* — *blodsspillan* — *gamman* [i fspr. neutr. och ännu knappast att sammanställa med verbalabstr. på *-an*, då det ju saknar motsv. verb] — *äflan* — *åstundan* — *traktan* [jfr *3*] — *trängtan* — *ängslan* [till *3*?] — *kvidan* — *suckan* — *bäfvan* — *medömkan* o. *ömkan* [åtm. det förra till *3*?] — *förskyllan* — *undskyllan* — *tillskyndan*. Såsom förled: *bemärkans-*, *berättans-värd* (SAOB).

Slutligen räknar jag hit några, som i likhet med de föreg. upptagas af OL, men hvilka äro mig så pass obekanta, att jag ej vågar närmare yttra mig om deras brukbarhetsområde (deras stilvärde):

köpslagan — *beskådan* — *muntran* (i betydelsen »uppmuntran» t. ex. Lenngren 70, 72) — *idisslan* — *vacklan* (t. ex. Tamm Avl. i adj. s. 60, Noreen Vårt Språk II1, GHT 1907, nr 280, s. 3) — *ifran*.[2]

[1] Obs. att abstr. på *-ande (-ende)* också eljest ha mycket ringa användning ss. första ssgsled; jfr här ofvan s. 9 f.

[2] Hos V. Rydberg.

Den här gifna uppskattningen af ordens brukbarhetsområde kan sammanfattas sålunda: Om man hopsummerar simplicia och de komposita, där sbst. på *-an* är slutled (men bortser från dem, där ordet på *-an* är förled), så visar det sig, att hela antalet abstr. på *-an* knappt uppgår till mer än omkr. 120; af dessa kan (så vidt min uppfattning är riktig) blott omkring en femtedel brukas i ledigt umgängestal; alla de öfriga tillhöra skriftspråket och mestadels dettas stelare eller mera högstämda arter.

Under sådana förhållanden kan man ej vänta, att *-an* skall visa sig vara någon produktiv afledningsändelse i eg. mening. Jfr det friska lif, som *-eri* utvecklar inom skämtsamt, bildadt hvardagstal! Också säger TAMM (Avl. s. 30): »Till nybildning användes *-an* numera väl knappast annat än i enskilda fall efter speciella mönsterord på *-an* med något likartad betydelse», hvarefter han ss. exempel anför (på) *inbjudan*, som han anser vara bildadt efter (på) *begäran, anhållan, hemställan.*

Men inom det litterära språkbruket, företrädesvis den vittra stilen, visa sig alltemellanåt tendenser att nybilda verbalabstr. på *-an.* Detta påpekas af Doc. O. ÖSTERGREN i Nord. Tidskr. 1905, s. 587; »det ser nästan ut», säger han, »som skulle dessa substantiv vara på väg att upplefva en indiansommar». Och Doc. RUBEN G:SON BERG har (i Språk o. Stil V 222) på sätt och vis tagit dessa nybildningar i försvar; han säger, att han ej kan dela TAMMS (nyss citerade) åsikt. »Jag tror», fortsätter han, »att ändelsen är mycket produktiv ännu för sådana fall, då man vill undvika *-ande* [spärrning af mig]. Men naturligtvis är flertalet dylika bildningar tillfälligt.»

BERGS och ÖSTERGRENS åsikter sakna ej grund. Just i de senaste artiondena ha enstaka förff. mera tillfälligtvis nybildat eller återupptagit verbalabstr. på *-an*, medan andra förff. visat en afgjord förkärlek för denna afledning och tyckas försöka sätta den i kurs.

Språkförbättrandets föregångsman VIKTOR RYDBERG har åtminstone ej hyst någon motvilja mot denna afledning, som han kände från fornspråket. I sin strid mot de tyska prefixen

(i synnerhet *be-* och *för-*) utbyter han *förtröstan* mot det eljest obrukliga *tröstan* (»Tysk eller nordisk svenska?» V a r i a 330)[1]; en annan gång (år 1887, se SAOB) råkar han (väl af distraktion) att begagna en så pass tyskartad bildning som *anspelan;* detta ord har annars uppvisats blott hos TRANÉR (1833).

Hos AUGUST STRINDBERG synas nya l. eljest i språket mindre brukliga abstr. på *-an* förekomma blott undantagsvis; det enda för mig bekanta exemplet, *skämtan* (S. R. I 115 enl. Ö.)[2], tyckes snarast vara användt som en humoristisk arkaism i dialogen.

Eljest framträda nya *an*-afledningar på flera håll, t. o. m. hos språkforskare. K. F. JOHANSSON brukar 1897 *anropan* (se SAOB), möjligen beroende på *åkallan*, HERMAN SÖDERBERGH (Från Filol. Fören. i Lund 1897, s. 162, enl. Ö.) har: »med *hänvisan* till», kanske framkalladt af *häntydan*, och HYLÉN (Spr. o. Stil VI 154, Ö.) bildar *efterliknansvärd* efter mönstret af det tämligen vanliga *efterföljansvärd.*

Att tidningsmän i hastigheten komma att bruka afledningar på *-an* i st. f. afl. på *-ande*, är ju mindre att undra på; jag disponerar emellertid blott följande exempel: »Under *påpekan* af» Upsala 1905 (Ö.); »Brandes *hitbjudan*» Uppsala Nya Tidning 16. 2. 1906 (jfr *in-*, *erbjudan*); *omhuldan* GHT 1907, nr 217, s. 8 (i ledare).[3]

Det är i alla händelser ett anmärkningsvärdt symptom, att nya verbalabstr. på *-an* börja visa sig i dagsprässen. Ty därifrån är öfvergången till annan skrift lätt och nästan omärklig.[4] Mindre inflytande på det allmänna skriftspråket (»nor-

---

[1] Språkprofvet har benäget meddelats mig af doc. O. ÖSTERGREN; också i det följande kommer jag att anföra flera språkprof, för hvilka jag har honom att tacka; jag betecknar dem med ett Ö. inom parentes.

[2] Detta gamla ord användes af FRÖDING N y a d i k t e r 112.

[3] Ordet upptages utan källuppgift af ÖSTERGREN Nord. tidskr. 1905. Själf använder han ordet i S t i l i s t i s k s p r å k v e t e n s k a p (1908) s. 90. Han anför dessutom (i Nord. tidskr.) ss. nybildningar: i *förhastan, framställan, urskuldan fikan*, vidare ett par af de här i min text med hänvisning försedda (näml. *blundan, yfvan, skrian*), därjämte äfven *kvidan*, som likväl tyckes vara något äldre och mera stadgadt (jfr **4** här ofvan).

[4] Ur en seminaristuppsats har 1908 antecknats: »På grund af denna oerhörda *eftersökan*» [ang. guld].

malprosan») öfva nu för tiden skalderna. Likväl är det för bedömandet af *an*-afledningarnas framtida utsikter ej alldeles betydelselöst, att de yngsta generationerna af våra skönlitterära författare med större förkärlek än den äldre nyttja afledningsändelsen *-an*.

Hos Harald Molander, En lyckoriddare, s. 59 (Ö.) finns »utan *töfvan*» (jfr *tvekan*, *väntan*, *afbidan* m. fl.); Karlfeldt, Fridolins lustgård 79 (Ö.) har *skrian* (rimmande med »stian»), och s. 121 *yfvan;* hos Vilhelm Ekelund, Elegier 16 (Ö.) anträffas »bönens heta *flämtan*»; Lennart Hennings (= Ruben G:son Berg) skrifver i Uppsala Nya Tidning 16. 12. 1901 (Ö.): *blundan* (rimmande med »undan»); J. Conradson har i SvD 18.7.1907 (Ö.): »undan dina dunkla, oroliga skyars *sväfvan*» (jfr *bäfvan*); Anders Österling Årets visor s. 97: »som den profanes öra, trots ifrig *lyssnan* aldrig skall få höra». Vidare har Mathilda Roos Hvit Ljung s. 295 *betänkansvärd*.

Priset tages hittills, så vidt jag vet, af Norlind, som i sina Intermezzon (1907) har *skälfvan* s. 15, s. 96 (Ö.), *snyftan* s. 15, *glidan* s. 46, *skridan* s. 47. Alla dessa från Norlind hämtade exempel förekomma i prosa; här har alltså intet tvång af rim eller meter, utan helt andra skäl varit afgörande för valet af abstrakter på *-an* i st. f. de vanliga på *-ande* eller *-ning*. Det kan väl hända, att Norlind hyst ett (fullt berättigadt) misshag mot det ideliga återkommandet af abstr. på *-ande* (*-ende*) och *-ning* (*-ing*) och därför afsiktligt sökt omväxling. Men att han just fastnat för *an*-afledningarna, beror utan tvifvel på danskt inflytande; han är född skåning och har tydligen haft liflig beröring med danskar och dansk litteratur; därom vittna rätt många danismer af annat slag i hans skrifter.[1]

I det hela är nog den danska litteraturens stora popularitet inom våra bildade klasser den hufvudsakligaste anledningen till de på senaste tiden ganska talrika *an*-afledningar, på hvilka vi nyss gifvit exempel; en parallell skola vi för öfrigt finna i den danska invandringen af verbalabstr. på *-else*.

[1] T. ex. ordet *[illegible]*

I danskan ha verbalabstr. på *-en* blifvit så talrika, att de i detta språk tyckas intaga ungefär samma ställning som abstrakterna på *-ande (-ende)* i svenskan. Och det kan väl knappast betviflas, att detta förhållande långt mera beror på efterbildande af tyska substantiviska infinitiver på *-en* än på fortsatt lifskraft hos det gamla suffixet *-an (>-æn >-en)*.

Också på sådana svenskar, som ständigt syssla med tyska böcker, tidskrifter och tidningar, och som dessutom (ofta nog) kunna tala tyska flytande, måste de substantiverade infinitiverna på *-en* öfva starka inflytelser. I självfva verket äro de allra flesta abstr. på *-an*, som f. n. blifvit mer eller mindre stadgade i vårt språkbruk, efterbildningar efter motsvarande tyska inf. på *-en*, medan endast ett ringa fåtal går tillbaka till fsv. abstr. på *-an* (se Tamm Avl. s. 30). — Lättast synes inlånandet l. efterbildandet ha kunnat ske, då det varit fråga om prepositionsuttryck (t. ex. *i* l. *under förmodan* att . . ., *under anhållan om* . . . osv.) eller i sgg med adj. *värd* till efterled.

Om nu det senaste årtiondet har att uppvisa en jämförelsevis stark tendens till abstraktbildning på *-an*, kan man likväl lätt konstatera samma företeelse under nysvenskans äldre skeden; på 15- och 16-hundratalen synes det tyska inflyttandet i detta afseende ha gjort sig mäktigt gällande på vårt högtidligare skriftspråk (t. ex. kanslistil och andlig stil), där många af de då införda *an*-orden hållit sig kvar till våra dagar (jfr i sht afd. **2** och **4** här ofvan). Andra lånade l. efterbildade ord på *-an* ha däremot åter förlorats; somliga ha kanske aldrig varit annat än tillfälligt uppdykande tyskerier. Säkerligen skulle man — t. ex. genom att undersöka Svenska Akademiens excerptsamlingar eller, ändå enklare, medelst genombläddrande af F. A. Dahlgrens handskrifna förteckning öfver obsoleta ord — kunna lämna en lång lista på dylika, under nyare tidens båda första århundraden synliga, men sedan åter försvunna *an*-ord. I denna uppsats, där hufvudvikten lägges på nutida företeelser och äldre förhållanden bli af underordnad betydelse, kan jag nöja mig med att anföra ett mindre antal exempel; de flesta orden äro hämtade från de hittills

tryckta delarna af SAOB; Doc. ÖSTENGREN har också här välvilligt skaffat mig åtskilliga språkprof.

berg(-)brukan (år 1524), *anfäktan* (1526), *bakdantan* (1526, äfven 1674, 1721 samt 1828 TEGNÉR), *antvardan* (1527—1544), *betungan* (1530), *belefvan* (1534—1656), *beskyddan* (1544, 1640), *beskärman* (1548), *anvärfvan* (1562), *fördristan* (1566, se SAOB under *betynga*), *anklagan*, uppvisadt 1568, 1669, 1773 (SAHLSTEDT) och 1850 (A. F. DALIN), är kanske ännu brukbart; *beryktan* (1582), *behagan* (1605), *stämplan* (= stämplingar, 1622), (hast och) *skyndan* (SCHRODERUS Liv. 548 från år 1626), *begynnan* (1636), *beskyllan* (1644—1778), *berättan* (1651—1709), (utan) *afväntan* (1655)[1], *befallan* (1676), *befrämjan* (1677)[2], *betygan* (1690—1863 enl. SAOB).

Från 17- och 18-hundratalen kan jag anföra följande abstr. på *-an*, som numera torde vara obrukliga:

baktalan (1710—1726), *minskan* o. *forskan* (1713), *bedyran* (1713, 1849 ATTERBOM), *smickran* (1726), *bestyrkan* (1733), *försnillan* (1749 LIND), *aftalan* (1774), *bemödan* (1778—1848), *afvikan* (1790 MÖLLER), *yrkan* (LENNGREN 43, 72), *älskansvärd* (LENNGREN 177), *bönfallan* (1797 THORILD); *anföran* (1802, WESTE 1807), (med) *yttran* (att.... ALMQVIST Törnrosens bok[2] I:IV), *befrian* (JOHANSSON Hom. 1844), *begagnansvärd* (ATTERBOM 1847), *aflan* (C. A. HAGBERG 1849), *anställan* (SVEDELIUS 1856). — Från TRANÉRS metriska öfversättningar har Doc. BERG (Språk o. Stil V 222) samlat: *beklagan* (som han äfven uppvisar hos STRINDBERG), *fäktan*, *förbittran*, (efter) *förhållan* (= förståndigt?), *förvitan*, *jäktan*, *kifvan*, *knakan*, *rosslan*, *sian* och *skrian* (jfr KARLFELDT här ofvan).

Det stilistiska värdet af abstraktbildning på *-an* kan ej sättas särdeles högt. Det är sant, att abstr. på *-an* bereda någon omväxling i öfvermåttet af abstr. på *-ande (-ende)* och *-ning (-ing)*, och detta är ju i och för sig en förtjänst. De äro också jämförelsevis korta, hvarför de komma väl till pass i vers, där de för öfrigt också ibland gifva nya rim. Men mot

[1] Uppträder också hos BIBERG 1822.

[2] Äfven 1803 (ÖDMANN), 1874 (RYDQVIST) samt 1880 (se SAOB).

dessa nybildningar tala två viktiga skäl: de äro ej och kunna ej bli f o l k l i g a, utan tjäna blott till att vidga klyftan mellan det litterära och det folkliga språkbruket; och för det andra äro de o p r a k t i s k a genom sin oförmåga att antaga slutartikel och pluraländelse.

Till verbalabstr. på *-an* kan man naturligtvis numera icke räkna *borgen* och *lofven*, som genom tyskt inflytande (hvilket framkallat accentueringens och afledningsvokalens förändring) blifvit starkt afvikande. Likartade med dessa äro *hållen* i ordspr. »Lofven är god, men hållen är bättre» och *gifven* i spelregeln »Gifven går (eller: gäller?)»; bägge uppgifvas emellertid i OL vara b e s t ä m d a former.

SJUNDE KAPITLET.

Verbalabstr. på *-else*.

I likhet med abstr. på *-an* hafva de på *-else* fordom varit betydligt talrikare än nu; också afledningen *-else* kan numera anses vara i m p r o d u k t i v, ehuru (som vi längre ned skola omtala) enstaka inflyttningar af danska ord på *-else* ännu förekomma. Angående afledningens historia se TAMM Avl. s. 44 ff.

Afledningens egenskap af att (åtm. hvad de allra flesta orden beträffar) vara införd från utlandet samt begagnad mest i skriftspråk och företrädesvis i andliga skrifter — denna karaktäristiska egenskap är ännu lätt skönjbar. Blott en mindre del af orden på *-else* tillhör de b i l d a d e s h v a r d a g l i g a t a l s p r å k — rent af f o l k l i g a äro väl blott några stycken — medan däremot de flesta tillhöra normalprosa, kanslistil, andlig stil[1] eller annan högre stilart; för egentlig poesi torde de dock oftast falla sig obekväma. Något tungt och klumpigt[2] vidlåder dem i allmänhet.

Flertalet har allt jämt betydelse af nomina actionis, om ock substantiveringen ansluter sig till endast en liten del af det motsvarande verbets betydelseområde. Numera blott k o n k r e t a (betecknande handlingens p r o d u k t eller m e d e l) äro: *bakelse*, *hackelse*, *kungörelse*, *rökelse*, *skrifvelse*, *stärkelse* (lokalt äfven *bladelse*), *täckelse*, *stafvelse*, *ändelse;* öfver-

---

[1] Lexikografen O. LIND (1749), som i allmänhet är starkt påverkad af religiöst språkbruk, upptager en mängd abstr. på *-else*, delvis sådana, som annars icke alls eller blott sällan kunnat uppvisas.

[2] T. ex. »spår af belägringens [illegible]» GHT 1908, nr 79, s. 6.

vägande konkret är *fängelse*, och med *spökelse* menar man väl hellre »spöket» självt än »spökeri» (som är mera abstrakt). *Vidskepelse, af-* l. *tillstymmelse* (som sakna motsv. verb) kunna till sin bet. knappast gälla för nom. actionis.

En öfversikt af de f. n. användbara abstr. på *-else* (byggd på OL) synes mig lämpligast böra uppställas efter ordens brukbarhet för olika stilar.

1) Till ledigt, bildadt (men ej fullt »folkligt») umgängesspråk skulle jag vilja räkna följande:

födelse till *födas* — *rörelse* till *röra sig* och *röras, bli rörd* — *händelse*, t. ex. *i händelse af* ... = »om (det o. det) händer» — *förmörkelse* till *förmörkas* l. *-ka sig* — *öfverenskommelse* till *komma öfver ens* — *förberedelse* väl närmast till *förbereda sig* (till l. på ngt) — *förlustelse* och *förströelse* höra väl närmast till verbens reflexivformer; jfr *till* (ngns) *förlustande*; jfr också *förströende* till andra betydelser af *förströ* — *förargelse* till *förarga sig* — *förskräckelse* till *förskräckas* l. *bli förskräckt* — *förbannelse* — *hotelse* — *förebråelse* — *påminnelse* — *tillåtelse* — *förlåtelse* — *rättelse*, nästan liktydigt med *rättande(t)*, men äfven spec. om den fullbordade handlingen, resultatet; *rättning* är fackterm (gymn., milit.) — *berättelse*, vanligen konkretare än *berättande(t)* — *underrättelse*, konkretare än *-ande(t)* — *tillsägelse* — *motsägelse* — *befrielse*, äfven detta och de två näst föregående äro något konkretare än motsv. sbst. på *-ande(t)* — *jämförelse* — *betydelse*.

Något mindre lediga äro: *bemärkelse* (ss. synonym till *betydelse*), motsvarande en föråldrad användning af *bemärka* — *bekännelse* (af ett brott o. d.) — *styrelse*, t. ex. »under denna konungs styrelse» — *angifvelse* — *anklagelse* — *bestämmelse* — *bekräftelse* — *förbindelse*, väl närmast till *förbinda sig* = utlofva, el. till *vara förbunden med* ngn l. ngt — *öfvertygelse* till *vara öfvertygad (om)* — *frestelse* — *vistelse* till *vistas*.

Då denna grupp *(1)* har jämförelsevis stor användning också i tal och alltså konstruktion, betydelse m. m. för gruppens ord måste anses äga relativ fasthet i traditionen, kan det vara skäl att, innan vi öfvergå till ord med mera inskränkt brukbarhet, anställa några betraktelser öfver de redan anförda.

Först bör påpekas, att de flesta tillhöra sammansatta verb eller verb med adverbial; utan förled äro blott några få.

De bland gruppens abstrakter, hvilkas motsvarande verb styra direkt (sak- el. person-) objekt, kunna i regeln icke tillfoga objektsordet med samma konstruktion (dvs. i genit. eller inledt af prep. *af*), som brukas vid abstr. på *-ande* (och ofta äfven vid de på *-ning*). Man säger t. ex. *bestämmandet* l. (fastän mindre gärna) *bestämningen af målet*, men icke *bestämmelsen af målet*. Ej heller kan man säga *befrielsen af fången*, men väl *fångens befrielse*, som emellertid ej blir alldeles detsamma som *fångens befriande* (= »det att ngn befriar fången»), utan är = »det att fången befrias (skall befrias l. har befriats)».

Verklig aktiv (transitiv) betydelse och konstruktion i likhet med abstr. på *-ande(t)* skulle väl snarast tillkomma *jämförelse*, t. ex. *vid jämförelse* (hellre dock: *jämförande*) *af dessa intyg finner jag* . . ., och *bekräftelse*, t. ex. »*till bekräftelse af* löftet, aflade han en dyr ed», där likväl *på* vanligen torde föredragas (jfr SAOB).

I åtskilliga fall kan verbets sakobjekt vid abstraktet på *-else* motsvaras af konstruktion med annan preposition än *af*; t. ex. *förebråelse* l. *förlåtelse för ngt*, *tillåtelse till ngt* (l. *att* med inf.), *motsägelse mot ngt*, *tillsägelse* el. *påminnelse* el. *underrättelse* el. *berättelse* el. *bekännelse om ngt*.

Såsom redan vid uppräknandet blifvit antydt, tjänstgöra flera af de hithörande sbst. på *-else* ss. abstrakter icke till verbets aktiva (och transitiva) användning, utan till en passiv, reflexiv eller intransitiv (neutral), stundom blott till en ganska begränsad betydelse af verbet. Fel mot (afvikelser från) det allmänna bruket förekomma naturligtvis emellanåt; så t. ex. har det händt, att en studerande talat om »*verbets bestämmelser*» i st. f. *verbets bestämningar* (= adverbial, resp. objekt).

Ehuru karaktären af nomen actionis i allmänhet ganska väl uppehålles, kan sbst. oftast så pass konkretiseras (gälla ett visst tillfälle, en viss yttring osv.), att pluralbildning är möjlig. Dock synes mig plural ej gärna kunna bildas af orden

tillåtelse, förlåtelse, befrielse, bekräftelse, öfvertygelse; plur. af *födelse* torde vara begränsad till fackspråk (läkares, statistikers o. d.)[1].

2) Talrikare än de under *1* anförda äro de abstr. på *-else*, som — åtm. efter min språkkänsla — föga eller mindre gärna brukas i ledigt, bildadt talspråk, medan de däremot ganska allmänt användas i skriftspråk, framför allt i något stelare stil, ungefär inom gränserna för »normalprosan».

För att vinna bättre öfverblick af de hithörande orden synes det tjänligt att ordna dem så, att efter en uppräkning (under *a*) af sådana, som icke hafva någon speciell egenhet, ställas gruppvis de, som förete vissa särdrag, hvilka kunna förtjäna framhållas.

a) tilldragelse till *tilldraga sig* i betydelsen »hända»[2] — *företeelse* till *(före-)te sig* — *iakttagelse* — *förnimmelse* — *afvikelse* — *öfverensstämmelse* — *utlåtelse* till *utlåta sig* — *uppgörelse* — *upplåtelse* — *öfverlåtelse* — (land-)*afträdelse* — *afsägelse* — *uppsägelse* (jfr *uppsägning*, som är vanligare) — *återkallelse* (kanske snarare att föra till *d*) — *underkastelse*, väl oftast motsvarande *underkasta sig* — *förödmjukelse* — *försummelse* — *förnärmelse* — *förbrytelse*, till *förbryta sig* — *förseelse* till *förse sig* i den numera ovanliga bet. »förgå sig», »synda» — *förföljelse* — *förstörelse*, numera mindre brukadt än *förstöring*, utom i ssgr., där förhållandet är omvändt — *förödelse* — *blodsutgjutelse* (jfr *utgjutning* i allmännare, mindre högtidlig och egentligare bet.) — *förruttnelse* (jfr *förruttnade(t)*, som har mindre högtidlig klang) — *besvärjelse* — *förutsägelse* — *hänförelse* — *förpliktelse* — *tillfredsställelse* (torde numera bl. tämligen sällan brukas ss. eg. verbalabstr., utan oftare vara = »belåtenhet» o. d.) — *upphöjelse* (bl. i bildl. bet.; i eg. bet. brukas *upphöjande*, medan *upphöjning* väl uteslutande är konkret) — *upprättelse* — *utmärkelse* (bl. till bet. »hedra, befordra» o. d.; kanske att föra till *1*).

---

[1] Af *vistelse* bildar skolungdom någon gång plural.

[2] *Inflytelse* ansluter sig icke till någon nu för tiden förekommande användning af *inflyta* l. *flyta in*, utan är f. n. att betrakta ss. försvenskning af det t. *Einfluss* l. det d. *Indflydelse*.

Det bör påpekas, att alla de under *a* uppräknade sbst. äro s a m m a n s a t t a; jfr anmärkningen under *1*.

b) E n k l a äro följande:

lydelse (jfr *lydnad* i annan bet.) — *kallelse* — *grämelse*, i sht till *gräma sig* — *vämjelse*, till *vämjas* — *styggelse*, till det nästan obrukliga *styggas* (vid ngt) — *lidelse* i spec. bet. = »passion»; kan numera knappast gälla ss. abstr. till *lida* — *ruelse*, utan något brukligt motsvarande verb — *hädelse* och *smädelse;* bägge dessa ord äro mera k o n k r e t a än de motsv. på *-ande(t);* jfr *hotelse*, *förebråelse* m. fl. under *1* — *eggelse*, *retelse* och *lockelse;* jfr de mindre högtidliga (mera hvardagliga) och (åtm. delvis) mera sinnliga *eggande(t)*, *retande(t)*, *retning*, *lock*, *lockande(t)*, *lockning*.

c) något f a c k m ä s s i g a förefalla följande:

(post-, värde-) *försändelse*[1], knappast annat än k o n k r e t; jfr *-ning* — *inkallelse* och *inställelse*, hvilka öfvervägande kunna föras till det administrativa språkbruket (kanslistilen); så äfven det klumpiga *betalningsinställelse* — *meddelelse*, mest i filosofiskt språkbruk, där ordets missljud mindre ådrager sig uppmärksamheten.[2]

d) Något mera h ö g t i d l i g a, s t e l a och o b e k v ä m a än de under *a* upptagna verka (åtm. efter *min* språkkänsla) följande:

begynnelse — *tillvarelse* (jfr *-form*, som blir mera fackmässigt, filosofiskt m. m.) — *ödeläggelse* — *förtrytelse*, till det opers. l. blott med saksubj. förekommande *förtryta* — *berömmelse* — *tillvitelse* — *förevitelse* — (nåde-, vördnads-, ömhets-) *betygelse*, knappast brukligt utan ngn dylik förled[3] — *efterrättelse*, till *rätta sig efter* eller det bl. i kanslistil br. (hafva sig att) *efterrätta* — *tillägnelse* (jfr *tillägnan*, väl i allm. med ngt olika bet.) — *fastställelse* — *uppfyllelse* (t. ex. *gå i uppf.*,

[1] Enligt LINDER R e g l. o. r å d 101 »en danism, som lär hafva inkommit i vårt skrifspråk 1847».

[2] Sammansättningen *meddelelsemedel*, som ofta brukas vid definierandet af »språket», borde ej talas. Ej fullt så illa låter visserligen *meddelningsmedel* (F. A. WULFF i Sydsv. Dagbl. Sn. 1908, nr 86, s. 3), men ej heller denna ordbildning synes mig vara lyckad.

[3] Jfr: »numera föga br. utom i ssgr» SAOB.

plikt-) — *gensägelse* — *fri-sägelse, -kännelse, -kallelse, -görelse* — *lösgörelse* (t. ex. GHT 1907, nr 225, s. 3).

Uteslutande, eller nästan uteslutande i s s g r brukas: *bevekelse* (-grund) — (själf-) *uppehållelse* (-drift) — (till-) *närmelse* (-vis).

e) I öfrigt likartade med de under ***d*** anförda, men något mera närmande sig det religiösa språkbruket (och med en viss biton af detta) verka på mig följande: *anstiftelse* — *uppenbarelse* — *ingifvelse* — *väckelse* — *välsignelse* — *fördömelse* — *betraktelse* — *uppbyggelse* — *beredelse* — *försakelse* — *botgörelse* (jfr det mera modärnt klingande *botgöring*) — *tillfyllestgörelse* — *omskapelse* — *omvändelse* — *förutbestämmelse* — *förkastelse* (däremot är *förkastelsedom* snarare att föra till ***a***) — *förgängelse*, efter t. *Vergängniss*, men användt ss. abstr. till *förgås* — *förintelse* — *förnyelse* — *vederkvickelse* — *förökelse;* jfr det modärnare *(för-)ökning* — *förhäfvelse*, till *förhäfva sig* i andlig betydelse; i sinnlig bet. kan endast *förhäfning* brukas — *förgripelse* — *förvillelse* — *förblindelse* — *förförelse* — *försyndelse*, det enda abstr. till *försynda sig.*

f) Ursprungligen och i viss mån ännu tillhörande kategorierna ***d*** och ***e***, men så ofta använda i skämtsam (resp. parodisk, gäckande) framställning, att de närma sig eller redan öfvergått till ***1***[1], äro följande:

bedröfvelse (t. ex. i »sju sorger och åtta bedröfvelser») — *smörjelse* — *salfvelse* (numera knappast användt som nom. actionis) — *upptuktelse* — *utgjutelse* (i bet. »affektfullt uttalande») — *förnöjelse.*

3) Såsom i allmänhet mera ålderdomliga än de under ***2*** upptagna sammanför jag här ett rätt stort antal sbst på *-else.* Man ser, att de flesta af dem tillhöra uteslutande (eller så godt som uteslutande) det religiösa språkbruket (bibelsvenskan, kyrkosvenskan); hvad flera ord angår, är det naturligtvis svårt att uppdraga en skarp gräns mellan ***3*** och ***2 d*** eller ***2 e***.

---

[1] Jfr t. ex. det urspr. bibliska uttrycket *»vara i samma fördömelse»*, som hvardagligt användes i bet. »vara lika illa ställd», »vara i samma obehagliga läge».

a) E n k l a (icke sammansatta) ord:

skepelse kan numera knappast gälla som nom. actionis till *skepa sig* — *skickelse* kan vara = »det, Gud s k i c k a r», »hemsökelse» o. d., men förbindelsen med *skicka* är numera ganska lös — *aflelse* — *döpelse* (jfr *dop* i tal, *döpande(t)* i normalprosa) — *helgelse* — *varelse*, t. ex. i förb. »*hafva sin varelse*»; jfr också *allestädesnärvarelse* — *skapelse* (ss. nom. act.).

b) S a m m a n s a t t a ord:

bebådelse — *förkunnelse* — *utkorelse* — *omskärelse* — *instiftelse* — *omskiftelse* — *tillstädjelse* — *tillskyndelse* — *tillredelse* (jfr *tillredning* o. *-ande* i normalprosan) — *tillkommelse* — *(åter-)uppväckelse* — *återställelse* — *åminnelse* — *anammelse* — *bepröfvelse* — *självfransakelse* (ej i OL, klandradt af LINDER R e g l. o. r å d s. 210) — *hemsökelse* — *betvingelse* (1526—1889 enl. SAOB) — *förkrosselse* — *bönhörelse* — *hugsvalelse* — *efterföljelse* — *efterliknelse* — *antastelse* — *begärelse* — *befläckelse* (men *själf-* hör till *2 c* ss. fysiologisk term) — *besmittelse* — *beblandelse* — *förtörnelse* — *missfirmelse* (väl hufvudsakl. i juridisk stil) — *öfverträdelse* — *förirrelse* (i normalprosa: *förirring*) — *villfarelse*, motsvarande *fara vill*, hör kanske snarare till *2* — *förnekelse* — *begabbelse* — *bespottelse* — *försmädelse* — *förstockelse* — *förtappelse* — *förgörelse* (i normalprosa: *-ande* l. *-(n)ing*) — *förhärjelse* (i normalprosa: *-ande* l. *-ning*) — *korsfästelse* (i normalprosa hellre: *korsfästande(t)*, möjligen äfven *korsfästning*) — *begängelse* (ej i OL).

c) Några af de eg. till *b* hörande orden kunna äfven användas i s k ä m t s a m stil (vanl. med något ändrad betydelse) och öfvergå då till *1*; jfr *2 f*.

Sådana äro:

anjäktelse — *beskärmelse*, till *beskärma sig* (= »beklaga sig» o. d.) — *uppstandelse*, i sht med bet. »plötsligt uppkommen förskräckelse» o. d.

4) N y b i l d n i n g a r.

I likhet med afledningsändelsen *-an* har också *-else* i vår tid stundom tagits i bruk för att bilda verbalabstrakter, och det är nog i de flesta fall d a n s k a förebilder, som gifvit upphof till de svenska nyheterna. Danskan är ju relativt mycket rik på *else*-afledningar, och detta språks infly-

tande på de svenska orden kan ofta direkt påvisas. — Jag vill nu granska de ord på *-else*, som äro l. kunna vara nybildningar.

Huruvida *förgrymmelse*, som så vidt jag känner, brukas endast i skämtsam stil och med komisk öfverdrift, är gammalt i vårt språk, kan jag ej afgöra. Själf har jag stött på det först under de allra senaste åren (t. ex i GHT 1907, nr 197, s. 5). Detta ord torde emellertid icke ha dansk förebild.[1] Ungefär detsamma gäller *förbluffelse*. Bägge upptagas (utan inskränkning för brukbarhet) i OL.

Bestyrelse (i konkret användning) synes ha de skandinaviska mötena under senare delen af 1800-talet att tacka för sitt upptagande i svenskan, där det likväl knappast ännu har full hemortsrätt.

Betingelse[2] och *upprinnelse* äro sannolikt tidigare inkomna och allmännare brukade, men någon bismak af osvenskhet (danism) vidlåder dem ännu, åtm. i mina öron.[3]

Hänvändelse (t. ex. GHT 1907, nr 215, s. 3) och *besvikelse* (t. ex. ib. nr 202, s. 6, nr 286, s. 3) äro uppenbarligen rätt unga danismer; jfr om det senare SAOB, hvars äldsta språkprof är från 1903.

Förälskelse (»mest skämts.» OL), *förståelse* (t. ex. ERLAND WALLER, Kyrkoh. i Östervik (1907) s. 165, GHT 1908, nr 62, s. 17) och *tillståelse* (hvilka två sistnämnda ej upptagas i OL), (själf-)*häfdelse* (infördt af ELLEN KEY?, ej i OL) samt *upplefvelse* (jfr *reseupplefvelser* O. NORDENSKJÖLD Polarvärlden, s. V) äro nu tämligen vanliga i skönlitte-

---

[1] Det kan vara tillskapadt efter orden *förargelse* och *förtörnelse*. — Endast en gång (FR. HEDBERG Vid Skrifb. 62) har jag påträffat *ondgörelse* (till *ondgöras*), till hvars uppkomst ej blott *förgrymmelse*, *förargelse*, *förtörnelse* utan äfven *fri-*, *lös-*, *upp-görelse* kunna ha medverkat.

[2] Af LINDER Regl. o. råd (1886) s. 209, anmärkt ss. danism.

[3] De af LINDER anf. st. påpekade danismerna *frambringelse* och *uppdragelse* (= uppfostran) förekomma väl knappast numera. — Bland de af LINDER anf. skr. 161 ss. »tämligen föråldrade eller af andra skäl mindre lämpliga» citerade: *afsättelse*, *aktgifvelse*, *anmälelse*, *danelse*, *domfällelse*, *efterdömelse*, *förgudelse*, *förgätelse*, *förhånelse*, *förmanelse*, *försökelse*, *omgifvelse*, *prydelse*, *renselse*, *tillbedjelse*, *undertryckelse*, *uttydelse*, *åbäkelse* — af dessa, numera knappast förekommande ord torde väl åtskilliga bero på efterliknande af danska abstr. på *-else*.

ratur och tidningar, men verka ännu rätt osvenska i många svenskars öron. LEVERTIN, som dock ej alltid är så känslig för språkrenheten, undviker det sist anförda ordet; i sin bok om Linné skrifver han ett par gånger *upplefvande(n)*. Men å andra sidan fortsättes det nya afledningssättet med *genomlefvelse* hos en eljest så god stilist som JOSUA MJÖBERG (i Sprak och Stil VII 91). Också *själföfvervinnelse* (GHT 1908, nr 74, s. 8) är väl snarast en ny danism.

Huruvida O. LEVERTINS *undfangelse* (X 206) är direkt lån fran det danska *undfangelse* eller bildadt efter det tyska *Empfängniss*, är väl ovisst. I sådana fall, där danskt föredöme icke kan ha inverkat, uppträda nya afledningar på *-else* mera enstaka och liksom i misshugg. Så skrifver StD (L) 1907, nr 305, s. 3: *edsafläggelse* (= edgång). Samma år råkade en seminarist att säga: »Supin uttrycker en *fullbordelse*»; i denna bildning har man sannolikt att spåra inflytelse från »kyrkosvenskan». En skånskfödd kyrkoherde (som väl alltså påverkats bade af danskan och af kyrkosvenskan) skrifver i StD (L) 1908, nr 72. s. 6: *själfkränkelse*. Och den unge författaren E. NORLIND, som ju också annars brukar handskas rätt självständigt med verbalabstrakterna, skapar (i Intermezzon) till *grufva sig* ett nom. act. *grufvelse* (jfr d. *gru*, jfr äfven det sv. *ruelse*). — Slutligen kan anföras, att man pa de senaste åren (t. ex. i GHT) försökt sätta i kurs ordet *eldbegängelse* (=högtidlig likbränning).

På tal om de *else*-afledningar, som kunna brukas i ledigt umgängesspråk (äro mest »kuranta»), anförde jag, att endast få kunde konstrueras i likhet med *ande*-afledningar af trans. verb. Denna regel om *else*-afledningarna upphäfves naturligtvis ej af enstaka ansatser. Jfr t. ex.: »En fråga tränger sig ovillkorligt fram vid *betraktelsen af Norges* senaste *uppenbarelse pa* den världspolitiska skådebanan». H. HJÄRNE i StD (L) 1907, nr 305, s. 5 — »Dess område kan . . . utarrenderas . . . med *upplatelse* till arrendatorn *af* alla suveränitetsrättigheter». DENS. Därs. s. 4.

Någon större andel i den svenska språkutvecklingen har man ej att vänta af de med *-else* afledda abstrakterna. De oftast brukade komma nog att finnas kvar, i synnerhet när de antingen alls icke ha vid sin sida afledningar på *-ande* eller *-(n)ing*, eller när de gifva uttryck åt en annan betydelsenyans än dessa (jfr t. ex. *väckelse* — *väckning*, *blodsutgjutelse* — *blodutgjutning* m. fl.). Men försöken att (mest efter danska mönster) införa nya *else*-ord, tyckas i allmänhet mötas med ringa sympati och knappast sträcka sig utom vissa litterära kretsar.

Hufvudskälet till obenägenheten mot ett utvidgadt bruk af denna afledning är utan tvifvel att söka däri, att afledningen icke har blifvit i djupare mening n a t i o n e l l: den saknas väsentligen inom det folkliga språkbruket, och ej ens inom de bildades l e d i g a umgängesspråk har den fått någon betydande användning. Vi ha ju sett, att de flesta af *else*-orden tillhöra »högre» stilarter, framför alla den religiösa stilen.

ÅTTONDE KAPITLET.

Smärre grupper af verbalabstrakter med numera improduktiva afledningsändelser.

Sådana mindre grupper äro de på *-sel*, *-nad*, *-a*, *-e*, *-m* och *-(e)n*, *-d*, *-t*, *-(e)st*.

I *Verbalabstrakter på* **-sel**.

Dessa äro i regeln gamla inhemska ord, som tidigare (dvs före år 1400) ändats på *-sl;* om deras historia se f. ö. TAMM Avl. s. 79, 80. Några hafva numera b l o t t k o n k r e t betydelse: *betsel*, *stängsel;* också *gärdsel* samt det ålderdomliga *jängsel* torde åtm. i regeln ha konkret användning; alla dessa äro neutr. Konkret är dessutom *gödsel*, r.

Af sådana sbst. på *-sel*, som tyckas kunna användas abstrakt, ss. nom. actionis, har jag antecknat följande:[1]

styrsel, *utstyrsel* (numera väl oftare konkret) — *vigsel* (däremot: *invigning*, *sammanvigning*) — *hörsel*, knappast nom. act., utan = förmåga att höra — *känsel;* t. ex. »jag har ingen känsel (= känning) af tryck i bröstet längre» — *yrsel* — *skrämsel*, väl i synnerhet till *skrämmas*, *bli skrämd* — *trängsel*, till det recipr. *trängas*; jfr *trängning* till *tränga* — *samfärdsel* är säkerligen (jfr TAMM s. 80) en efter danskt mönster i ny tid gjord försvenskning af *kommunikation* l. *trafik;* ordet är nu i allmännare bruk än det enklare *samfärd*, som likväl har företrädet vid ssgr (*-led*, *-medel*, *-väsen;* se OL). Något motsvarande verb *samfärdas* har, mig veterligen, ej uppträdt. — Det enkla *färdsel* finns hos LEVERTIN L i n n é — *körsel* — *hö-*

[1] Tidigare ha nog funnits flera; jfr *rörsel* här nedan samt dessutom *längsel* och *begynsel* hos LUCIDOR (Se Valda stycken af sv. förff. 1526—1732).

bärgsel anföres af TAMM s. 80, men torde numera vara ovanligt; OL har endast *(hö-)bärgning* — *in-*, *ut-*, *till-försel* i det nationalekonomiska språkbruket; jfr de motsv. på *-ing* — *skötsel*, äfven ss. slutled, t. ex. *van-*, *trädgårds-skötsel* — *klädsel*, äfven i ssgr *af-*, *öfver-klädsel;* enstaka står väl *förklädsel* LEVERTIN X 6 (jfr *förklädnad*, *-ning*).

De anförda har jag ej funnit skäl indela efter brukbarheten; att *höbärgsel* är ovanligt, har anmärkts, likaså, att ssgr på *-försel* närmast tillhöra fackspråket; *samfärdsel* har kanske icke allmän spridning, det är väl hufvudsakligen ett skriftspråksord.

Såsom mer eller mindre inskränkta till sin användning tror jag mig ytterligare böra beteckna följande:

drygsel; huruvida detta ord kan brukas ss. nom. act. till det (mest i dialekter brukade) *dryga (ut)*, är väl ovisst (jfr TAMM s. 80) — *städsel* till *städja;* jfr *städja* r. — *blygsel* till *blygas;* jfr *blygd* — *födsel* (t. ex. »Af födsel och ohindrad vana» LENNGREN 95). Dessutom vill jag minnas, att jag i svensk skrift påträffat *trifsel* (till *trifvas*).

Abstr. på *-sel* ha beröring dels med de på *-sla* (jfr *känsel* med *känsla* och *yrsel* med det äldre *yrsla*, se vidare afd. III), dels med de på *-else* (jfr *styrsel* med *styrelse*, *födsel* med *födelse*); i vers brukar A. M. LENNGREN 41 *rörsel* i st. f. *rörelse*.

Hvad angår k o n s t r u k t i o n e n, synas orden på *-sel* blott undantagsvis kunna jämnställas med de på *-ande*, t. ex. *skötseln af barnen*, *barnens skötsel*[1], likaså *-försel*, *klädsel* o. delvis *vigsel*.

II. *Verbalabstr. på* **-nad**.

Om dessas uppkomst af fsv. ord på *-(n)aþer*, *-(n)a* och *-(n)e*, afledningar af verb eller (någon gång) nomina, se TAMM Avl. 71 f. Åtskilliga äro nu alldeles föråldrade t. ex. *betungnad*, som SAOB anför från 1657.

I vår tid brukas de flesta sbst. på *-nad* såsom nom. act.

[1] Något osvenskt förefaller: »denne svenske krigares briljanta skötsel af det farliga Khyberpasset» GHT 1908, nr 42 s. 5 — »Man erinrar sig.. hans briljanta skötsel af den stora järnvägskonfliktens biläggande» D ä r s. nr 78, s. 5.

(om än blott undantagsvis med samma konstruktion som de af trans. vb afledda sbst. på *-ande*). I somliga fall har abstraktet dock ej vid sin sida ett formellt motsvarande verb. *Spånad* kan brukas ss. nom. act. till *spinna*, *trefnad* till *trifvas*, *tjufnad* till *stjäla*. Att *härnad* motsvarar *härja*, är väl numera mindre klart.

Knappast annat än som konkreta förekomma: *bonad*, *byggnad* (abstraktum dock i *väg-* och *vattenbyggnad* m. fl.), *jänad*, *rodnad;* öfvervägande konkr. äro väl också *bulnad*, *hårdnad*, *blånad*. Såsom nom. act. förekomma väl heller icke numera *skepnad* och *skapnad*

De öfriga sbst. på *-nad* kunna efter min språkkänsla indelas på följande sätt med afs. på sin brukbarhet:

1. Mest kuranta, äfven i otvunget, bildadt umgängesspråk förekommande, äro dessa:

saknad — *lefnad* — *skillnad*, *bo-*, *äktenskaps-skillnad* (sambandet med *skilja* framträder tydligare i ssgrna än i det enkla sbst.) — *lättnad* till *lätta* l. *lättna* — *(be-)kostnad* — *ledsnad* till *leds* l. *ledsna* (möjligen till *2.*) — *tystnad*, som till betydelsen knappast kan associeras med *tysta* l. *tystna*, utan snarare med *vara tyst*, *tiga* — *fyllnad* — *prydnad;* jfr det arkaistiska *i sin prydno* — *lydnad;* jfr det ålderdomliga *under trons lydno* — *(van-)vördnad* — *omvårdnad* (möjligen till *2*).

2. Mera inskränkta till högre stilarter, mera uteslutande skriftspråksmässiga synas mig dessa:

(be-, för-, om-)klädnad — *sömnad*, som tjänstgör ss. nom. act. snarare till *sy* än till *sömma* — *mognad* — *(öfver-)mättnad* — *förplägnad* — *(väl-)fägnad* — *häpnad* — *lystnad*, numera snarare motsvarande *vara lysten (efter)* än det ålderdomliga *lysta* — *trånad*.

3. Än mera högtidliga, delvis rent af arkaiserande, äro numera de följande:

vårdnad; t. ex. »En far . . . Din ungdom *vårdnad* skänkte» LENNGREN 173, där nutida språkbruk skulle fordra *vård;* jfr *omvårdnad* under *1* — *brånad*, utan motsvarande verb — *hugnad* — *hägnad;* t. ex. »Mot stormarne Hon skygd och

hägnad rönte» LENNGREN 172; jfr *hägn*, som kan förekomma i något enklare (modärnare) stil; — *båtnad*. Hit hör också det förut omnämnda, ur fornlitteraturen lånade *härnad* (ungefär = »härfärd»).

Vi se, att sbst. på *-nad* numera äro ganska fåtaliga. Känslan af deras funktion ss. nom. actionis kan därför ej vara särdeles stark, så mycket mindre som de flesta af dessa ord äro främmande för det allmänna språkbruket. Några nybildningar kunna därför knappast väntas inom denna grupp; TAMM (Avl. s. 73) har framställt ss. en möjlighet, att vissa inkoativer på *-na*, t. ex. de som beteckna färgskifte, skulle kunna bilda abstr. på *-(n)ad*, dvs. att man komme att tala (l. skrifva) exempelvis om »trädens *gulnad* om hösten», »hårets *grånad* på ålderdomen»; men chanserna synas mig icke vara stora. Det skulle vara *rodnad* (o. möjl. *mognad*), som gåfve närmaste föredömet, men *rodnad* torde sällan brukas abstrakt.

III. *Abstr. på -a (-o, -u).*

Vid anförandet af dessa ord tar jag (liksom eljest i denna uppsats) hänsyn blott till deras nuvarande användning, men hvarken till deras ursprungliga form, nationalitet (många äro tyska lånord) eller betydelse (några af dem äro eg. adjektiv-abstrakta); för alla sådana spörsmål hänvisar jag till TAMM Avl. s. 22 ff.

Med afseende på nuvarande bruklighet i olika stilarter synes mig någon praktisk indelning knappast kunna uppställas. Däremot förhålla sig de hithörande sbst. rätt olika till motsv. verb, och dessa förhållanden gifva följande enkla indelning.

1. Abstr., som äro formellt lika inf. af motsv. vb:

vilja — *råga* — *reda* (t. ex. i förbindelserna *göra* l. *bringa* r., där *r.* användes ungef. = »ordning», »ordnande»; obs. att *-ning* ej kan brukas vid det enkla *reda*, ehuruväl i *utredning* o. d. — *ära* — *lära* — (till) *känna* — *villa*, ungef. i samma anv. som *förvillelse* l. *förvillande(t)* [1] — *fråga* — *lisa* — (med) *lämpa* — *aga* — *läxa* till *läxa upp* — *skrapa* (till vbet i bet. »banna»,

[1] Såsom en förstärkt form kan stundom *villervalla* brukas; jfr *rifsrafs* och dylika bildningar i kap. X.

»tillrättavisa»); jfr de bl. i pl. brukliga *bannor* till verbet *banna*, och *snubbor* till verbet *snubba* — *möda* — *vaka* — *skälfva* (= »skälfning», t. ex. P. MOLIN Å d a l. 68) — *hvila* — *skada* — *smitta* — *pina* (däremot tyckes ej sbst. *knipa* och *klämma* äga motsv. betydelse hos de likalydande verben) — *plåga* — *smärta* — *bränna* (mest i ssgr: *sol-*, *hals-*) — *hetta* — *flamma* och *låga*, så vidt dessa kunna tjänstgöra ss. nom. act. — *kyla* — *svalka* och *skugga*, i den man de kunna ha karaktären af nom. act. — *blöta* (för så vidt detta sbst. användes = *blöt*, *blötning*) — *ända* (jfr *-e*) — *syssla* — *resa* — *träta* — *yra* (jfr *yrsel*) — *hosta* — *hicka* — *grönska* — *bradska* — öfvergång till *2* representerar sbst. *tredska*, som motsvarar verbet *tredska(s)*.

2. Sbst. är formellt lika den (obefintliga) aktiva inf. till det d e p o n e n s, hvartill sbst. tjänstgör ss. nom. actionis:

lycka — *sämja* — *leda* till *ledas* (»bli led» vid ngt) — *vånda*.

3. Den motsv. i n f . är f ö r k o r t a d, sbst. icke:

förmåga till *förmå* — *välmåga* till *må väl*.

4. Sbst. kombinerar annan afledningsändelse, i sht *s(e)l*, med afl. *-a:*

känsla till *känna* (jfr *känsel*), *erkänsla* till *erkänna* — *körsla* (oftast i pl.) till *köra* (jfr *körsel*) — *yrsla*, som brukas t. ex. af KELLGREN (Mina löjen), kan ännu någon gång förekomma, t. ex.: »den patriotiska *yrslan* efter frihetskriget» ELLEN KEY R a h e l V a r n h. 26 (1908) — *rädsla* till *rädas* (jfr d. *rædsel*). Lokalt förekommer *argsla* (= »förargelse»).

Härmed kan jämföras det af adj. *glömsk* afledda *glömska*, som kan brukas ss. abstr. till *glömma*. I detta sammanhang bör äfven nämnas *klåda* till *klå* (i bet. »klia»).[1]

5. Liksom *1*, utom att numera o b l i k f o rm (på *-o*) är den enda brukliga:

(i min) *ego* l. *ägo* — (i) *delo* (= strid); verbet *dela* har dock numera förlorat bet. »tvista» — (till) *spillo* (obs. att verbet *spilla* fått mera begränsad betydelse) — *borto-*[2], *där-*, *från-*, *här-*, *när-*, *sam(man)-*, *till-varo*, motsv. *vara borta*, *vara där*

[1] *Gröda* (jfr TAMM Avl. s. 37) kan väl knappast fungera som nom. act. till *gro*.

[2] I det högtidligare *bortovaro* har andra stafvelsens vokal icke undergått samma förändring som i det hvardagliga *borta*.

o. s. v. — (utan) *återvändo* till *vända åter*, arkaistiskt i bet. »upphöra». — Om *prydno, lydno* se afd. II.

6. Det motsvarande verbet har l. har haft *-j-*, som framkallat omljud i rotstafvelsens vokal, omljudet (och *-j-*) saknas hos sbst.:

vana till *vänja* (sig) — *gen-, ut-saga* till *gen-, ut-säga* — *pålaga* till *pålägga*.

Hit hör också (till) *salu*, motsv. *sälja*, men nu blott i oblik form (jfr *5*); jfr *salubod* med *försäljningslokal*.

7. Subst. har annan afljudsform än det motsv. verbets inf.:

sveda till *svida* — *gåfva* till *gifva*.

Om de allra flesta verb, till hvilka finnas abstr. på *-a*, gäller, att de (åtm. som enkla) ej kunna bilda abstr. på *-ning*.

Nybildning af abstr. på *-a* kan ej väntas, men möjligen nya lån af tyska (l. danska) sbst. på *-e*[1], som motsvara redan befintliga (eller samtidigt inlånade) verb. Genom lån från dialekt l. betydelseförskjutning inom (det vulgära) språket förklaras *vårplöja(n)* hos STRINDBERG (enl. ÖSTERGREN Nord. tidskr. 1905, s. 589), *smocka* (= »slag med knytnäfve»), *känga* (= »slag», i sht på munnen), de båda sistanförda hos R. BERG (Skolpojks- o. studentslang), samt *bräcka* (= »nedtystning, stukning»), äfven detta hos R. BERG. Genom skämtsam förkortning har studentspråket bildat *tenta* (= »tentamen») till verbet *tenta* (af *tentera*).

IV. *Abstr. på -e.*

Om dessas mångskiftande ursprung se TAMM Avl. s. 38 ff. I den nuvarande svenskan utgöra de två till *genus* skilda grupper.

1. Sbst. af realgenus.

Ände (el. *-a*, se III), *ande* (el. *-a*), och *värme* torde blott mera sällan brukas ss. nom. actionis till resp. *ända(s), andas* och *värma*. Men *vilje* (ålderdomligt samt i förbindelsen *till viljes*) får väl anses vara nom. act. lika väl som *vilja* (se afd. III).

---

[1] Jfr det af E. WADSTEIN (och FR. LÄFFLER) försökta *utgå(f)va* ss. motsvarighet till d. *udgave*, t. *ausgabe*.

Vidare är *glädje* numera det egentliga (företrädesvis brukade) nom. act. till *glädjas* och *vrede* till *vredgas*.[1] Emellertid tillhör *vrede* (liksom *vredgas*) nästan uteslutande högre stilarter, och ej ens *glädje* kan (synes det åtm. mig) kallas fullt kurant i enklare, mera folkligt talspråk.

Annat vokalljud än motsv. verb har *tanke*, som väl får anses vara det mest brukade nom. act. till *tänka* (till mera vetenskaplig framställning hör *tänkande*). På samma sätt förhåller sig *misstanke* till *misstänka*.

2. Sbst. af neutralt genus.

a) Med samma vokal som motsv. verb (i. inf.):

byte, utbyte — *skifte* — *gifte* — *minne* — *(sam-)tycke* — *möte* — *flöde* — *genmäle* — *arbete* — *af-, an-, bi-, före-, in-, sammanträde* — (till) *nöje(s)* i bet. »förnöjande», »tillfredsställande» — *sikte* — *syfte* — *bete* — *bleke*[2] — *bygge* — *smide* — *lyse* (så vidt detta kan brukas abstr. = »belysning») — *fylle;* jfr: »när alla äro i sitt *fylle* och i sin fulländning» FRÖDING Nya dikter 141 — *fiske* — *följe* — *styre* brukas ngn gg (väl efter norsk förebild) i bet. »styrelse», »regering»; likaså i sgrna: *flertalsstyre, vanstyre;* i förbindelsen »det kommunala *vanstyret*» har det senare ordet fått liflig användning i Stockholm vintern 1907—8.

Till bygdemålen snarare än till riksspråket höra väl *yste* (= »ystning», RIETZ, TAMM) och *värpe* (= »värpning»), som jag träffat endast hos ALMQVIST, Grimsta h., vidare *vittje* (= »vittjandet af fångstredskap») P. MOLIN Ådal. 38, »*gilge*» (dvs. *gilje* = »frieri») därs. 47, *landligge* därs. 190.

Af de ofvan anförda abstr. på *-e* sakna de flesta vid sin sida ett abstr. på *-ning*.

b) Med annat volkalljud än det motsv. verbet har (i inf.):

läte (så vidt detta kan brukas ss. nom. act. till ***låta*** i sådana förbindelser som »låta illa» o. d.) — ***uppehälle*** till *uppehålla sig* (med l. af ngt l. ngnstädes) — (fiska-)*fänge* till

[1] Obs. att det närmast motsvarande verbet *vredas* är utdödt.

[2] Kan enl. SUNDÉNS Ordb. betyda dels *»blekning»* dels »blekningsplats» och i den senare bet. ha plur.; jfr »hans ungeform är fäll lagder på *bleken*» FRÖDING Nya dikter 44.

fånga — *umgänge* till *umgås* — *säte*, om detta kan brukas ss. nom. act. till *sitta* — *läge* till *ligga* — (fågel-, tjuf-)*skytte* till *skjuta*[1] — (skogs-)*hygge* till *hugga*.

Från sina (till betydelsen) mot sv. verb afvika (i formen) starkare följande nom. actionis:

löje, motsvarande *le* — *utsäde*, motsv. *utså* — *löfte*, motsv. *lofva*[2] — *lefverne* motsv. *lefva*[3].

Också de flesta af de under denna afd. (***b***) nämnda verben sakna afl. på *-ning*.

Det finnes dessutom andra sbst. på *-e* (t. ex. *tillfälle*, *välde*, *dagsverke*), som kunna brukas i bet. af nom. actionis, men då de ej pläga associeras med några verb af motsv. betydelse, behöfva de ej här anföras; det må vara nog att påpeka, att t. ex. *vid tillfälle* brukas ss. förkortadt uttryck i st. f. »när det *så faller sig*», alltså tjänstgör ss. verbalabstr.

V. *Abstr. på -**m** och -(**e**)**n**.*

Dessa äro helt få, urgamla, men ännu fullt brukliga.

kvalm till *kvälja*[4] — *söm* till *sy*, men väl bl. sällan användt ss. nom. act. (jfr verbet *sömma* och sbst. *sömnad*) — *lösen* har väl numera bl. mycket inskränkt anv. ss. nom. act. till *lösa*; likaså *sägen* och *sagen* (t. ex. i »syn för sagen», jfr äfven LENNGREN 86) till *säga* — *väsen* till *vara*, associationen är dock numera knappast märkbar — *värn* är eg. abstr. af verbet *värja*, men föres nu hellre samman med (det af *värn* afledda) *värna* (jfr kap. X) — *sömn* till *sofva* — *lögn* till *ljuga* (äldre *lygn* o. *lygd*) — *stygn* (dvs. *styngn*), till *stinga*, kan också föras hit — *syn* till *se*, numera dock äfven sammanställdt med *syna*; jfr *tillsyn* till *tillse*, *uppsyn* till *se upp* (med), *återsyn* till *återse*, t. ex. »Allt är sig likt så långt jag får begära, att någon *syn* är lik sin *återsyn*» ANDERS ÖSTERLING, Årets visor 49.

---

[1] Enl. TAMM Avl. s. 41 eg. en nyare förkortning af *skytteri*.

[2] Detta sbst. kunde naturligtvis (ss. hos TAMM) upptagas särsk. ss. det enda exemplet på afledningen *-te*. — *huggste* P. MOLIN Ådal. 67, 102, är väl en förkortad ssg.

[3] Äfven detta är en enstaka lämning af en annan afledningskategori.

[4] Hos STIERNHIELM Herc. 71 finnes *dvalm*, som väl är afledt af (roten i) *dvälja*.

Obs. *bön* användes ss. nom. act. till *be(dja)* och är nästan det e n d a vbalabstr. till detta vb (*»bedjandet»* brukas knappast), men kan svarligen vara besläktadt med verbet; jfr *afbön* till *afbedja*. — Beträffande *borgen*, *lofven* (om dessa två se Tamms Avl. s. 47), *hållen* och *gifven*, se under ***-an*** (kap. VI).

VI. *Abstr. på **-est** el. **-st**.*

Om dessas etymologi se Tamm Avl. 51 f. och 84. Jag känner blott följande:

(till) *fyllest* (mest i högre stil) kan möjl. uppfattas ss. nom. act. till *fylla* — *hyllest* till *hylla*, numera knappast br. — *ynnest* och *gunst* brukas ss. nom. act. till *gynna* (knappast numera till *unna*) — *tjänst* till *tjäna*, *förtjänst* till *förtjäna*, jfr äfven *återtjänst* — *af-*, *an-*, *före-*, *in-*, *mellan-*, *samman-*, *till-*, *upp-*, *ut-*, *åter-komst* till *afkomma*, *ankomma* o. s. v. — *fångst* till *fånga* — *vinst* till *vinna*.

Mindre kännes sambandet mellan *konst* och *kunna*, *brunst* och *brinna*[1]; lättare förbindes med *svälla* el. *svullna* sbst. *svulst*, som likväl oftare brukas ss. konkret än ss. abstr.

VII. *Abstr. på **-d** el. **-dd**.*

Om etymologien se Tamm Avl. 35 ff.

1. sbst. på ***-d***.

brygd — *bygd* kan möjl. ännu (i poesi) brukas i bet. »byggande(t)» — *följd* (t. ex. »de komma i oafbruten följd efter hvarandra»), i *efterföljd*, *tronföljd* o. s. v. — *hämnd* till *hämna(s)* — *helgd* och, ännu mera, *vanhelgd* kunna brukas ss. nom. act. till resp. *helga* o. *vanhelga* — *blygd* till *blygas*, numera blott i högre stil — *död* till *dö*.

Dessutom kan möjl. ännu *rymd* brukas ss. nom. act. till *rymma* (i bet. innehålla, ge plats åt).[2]

A n n a n v o k a l i rotstafvelsen än motsv. verb hafva:

---

[1] Oaktadt stor formell åtskillnad är betydelseförbindelsen stark mellan *ångest* och *ängslas*.

[2] Då man numera ofta förvränger det gamla »(icke hafva någon) *huld* eller *skyld*» (= tillgifven el. besläktad, vän l. frände) till »*huld* eller *skydd*», uppfattar man naturligtvis bägge orden ss. abstr. sbst. och associerar väl då *huld* med *omhulda* (jfr kap. X), men svårligen med *hölja*.

åtgärd till *åtgöra;* det enkla *gärd* och öfriga ssgr, där det ingår ss. slutled, kunna mindre lätt associeras med *göra* (och dess ssgr) — *uppbörd* till *uppbära* (skatt, afgifter o. d.), *vittnesbörd* till *bära vittne*[1]; möjl. kan också *åtbörd* gälla som nom. act. till *bära sig åt* (i en eller annan användning) och *innebörd* ss. nom. act. till *innebära*, ehuru det väl snarare uppfattas ss. = »det inneburna». Men det enkla *börd* kan numera i det allmänna föreställningssättet icke associeras med *bära;* och *nederbörd* saknar formellt motsvarande verb — *stöld* till *stjäla*, som knappast har annat nom. act. — *mäld* till *mala* — *köld* till verbet *kyla* (jfr TAMM Avl. s. 36 f.) — *fynd* till *finna* — *påfund* till *finna på* — *brand* till *brinna*.

Däremot uppfattas *skörd* och *häfd* numera ej ss. nom. act. till *skära* och *hafva*, utan till de afledda *skörda* och *häfda;* bandet mellan *dygd* och *duga* har slitits genom substantivets betydelseändring. Likaså har specialisering i bet. af sbst. *skuld* skilt detta från verbet *skola*. *Färd* kan visserligen gälla som nom. act. till *fara*, men associeras väl hellre med *färdas*.

2. Sbst. med *-dd*:

sådd till *så* — *grodd* till *gro* — *rodd* till *ro*.

En intressant nybildning i analogi med de tre föregående är *sydd* till *sy*, t. ex. »Hvad kostar *sydden* af 1 par lakan?» L. C. LINDBLOM, Räknebok för seminarier och elementarläroverk, s. 209, nr 668 (1898).

Eljest är *-d* (och *-dd*) likaväl som *-t* naturligtvis länge sedan improduktivt för bildande af verbalabstr.

VIII. *Abstr. på -t (och -s).*

Om etymologien af sbst. på *-t* se TAMM Avl. s. 86 ff.

Af de hithörande sbst. ha somliga samma vokal i rotstafvelsen som de motsv. verben, somliga förete annan vokal; dessutom förekomma i bägge dessa grupper enstaka formella skiljaktigheter mellan sbst. och verbet.

1) Subst. med samma vokal som motsv. verb (i inf.):

fart till *fara;* ss. verkligt nom. act. uppträder *fart* oftast och tydligast i ssgr, t. ex. *öfverfart*, (i) *förbifart*(en), *framfart*,

[1] Jfr också det i historisk framställning om »ordalier» förekommande *järnbörd* = »bärandet af (glödgade) järn».

uppfart, *genomfart* m. fl. — *jakt* till *jaga* — *ridt* till *rida* — *snitt* till *snida;* associationen dock svag — *drift* till *drifva;* jfr äfven *afdrift*, *öfverdrift* m. fl. — *-gift* har kvar egenskap af nom. act. till *gifva* åtm. i *tillgift* — *skrift* till *skrifva;* jfr *föreskrift*, där den abstr. bet. är vanligare — *flykt* till *flyga* och till *fly* — *blast* till *blåsa* — *näpst* till *näpsa* — *upptäckt* till *upptäcka* — *växt* till *växa;* jfr *till-*, *upp-växt*.

2) Sbst. med a n n a n v o k a l än motsv. verb (i inf.): *bodräkt* = (olofligt af ena maken utfördt) dragande från boet (af gemensam egendom); jfr *tvedräkt* utan motsv. verb (jfr likväl: »inte dra jämnt») — *täkt* (till *taga*) i ssgr, som företrädesvis tillhöra den juridiska stilen, ss. *arf-*, *in-*, *löf-*, *våldtäkt; grustäkt* tyckes i allmännare språkbruk (utanför det juridiska) oftast ha konkret bet. (= stället, där grus tages) — *anstalt* till *anställa;* jfr dock numera *(för-)anstalta* — *vikt* till *väga* — *frost* till *frysa* — (nöd-)*torft* till *tarfva*.

Hit hör också *ursäkt*, för så vidt det ännu kan förbindas med det nästan obrukliga verbet *ursaka;* i regeln associeras det med det nyare verbet *ursäkta* (jfr kap. X).

Större afvikelser från det motsvarande verbet förete:

förlust till *förlora* — *afsikt* till *afse*, *insikt* till *inse*, *öfversikt* till *öfverse;* jfr *flykt* till *fly* — *bukt* kan ännu brukas ss. nom. act. till *böja*, men associeras lättare med *bukta*.

Såsom vbalabstr. brukas (så vidt jag vet) i nysv. endast e t t sbst. på **-s** (uppkommet af ***-t***, se Tamm, Avl. s. 77) näml. (det från tyskan lånade) *sats*[1]; ss. s i m p l e x är detta sbst. vanligen konkret, t. ex. i grammatisk bet. (jfr d. *sætning*): abstraktare nyttjas ordet t. ex. i förbindelsen »ta sats (till ett sprang)». Ssgrna *ansats*, *föresats*, *insats*, *tillsats* m. fl. kunna oftare brukas ss. nom. act. till de motsv. ssgrna af *sätta*.

IX. *Diverse efter utländska förebilder och med utländska afledningsändelser bildade abstr.*

Sådana äro åtskilliga till a f f ä r s s p r å k e t hörande sbst. på *-age*, t. ex. *lastage*, *läckage*, *slitage* (jfr Tamm, Avl. s. 16); *tacklage* begagnas väl blott i konkret bet.

[1] Enl. Sundéns Ordb. kan dessutom (i kortspelsterminologien) *sits* brukas i bet. »sittande(t)».

Vidare ha vi *seglats* till *segla* (jfr TAMM, Avl. s. 16) samt det af samma verb afledda *seglation* och det mera skämtsamma *muntration* (se TAMM D ä r s.).

Det ligger naturligtvis ganska nära för en svensk, som är förtrogen med främmande språk, att med utländska afledningsändelser bilda nya verbalabstrakter, vare sig han gör det på allvar, för att få korta, med det internationella fackspråket harmonierande termer (ss. t. ex. *slitage*), eller han gör det blott på skämt (t. ex. i fråga om *muntration*).

Men för det allmänna svenska språkbruket spela dylika mera isolerade skapelser icke någon väsentlig roll, och jag har därför ansett det vara nog att helt kort erinra om deras tillvaro.[1]

De öfriga, här uppräknade små grupperna *(I—VIII)* af med ändelser afledda sbst. (vare sig de ursprungligen bildats ss. nom. act. eller först sekundärt kommit att brukas ss. sådana) representera en, oaktadt sin ringa numerär, högst värdefull del af vårt n. v. ordförråd. Många af de hithörande sbst. gifva den e n d a eller åtm. den e n k l a s t e och b ä s t a substantiveringen af motsv. verb. Och det vore att beklaga, om det mekaniska användandet af afl. på *-ande (-ende)* l. *-(n)ing* skulle undanthänga dessa gamla ord och till slut göra dem föråldrade och bortglömda. I dem ha vi ett godt nationalarf att tillvaratağa, om ock det ej kan vidare f ö r k o f r a s, såsom fallet är med den stora grupp hvilken jag gömmer till kap. X (och kap. XI) i denna framställning.

---

[1] En helt annan vikt och betydelse för språkets ekonomi äga naturligtvis abstr. på *-eri* (kap. V).

NIONDE KAPITLET.

Vbalabstr., som (numera) sakna afledningsändelse, men hafva *annan vokal* än motsv. verb (i infinitiv).

De hithörande sbst. äro gamla bildningar, mestadels af nordiskt ursprung, men till någon del också senare lån från tyska språk; om deras etymologi se f. ö. TAMM, Avl. s. 91 f.

Bland hithörande, ännu brukliga nomina actionis kan man urskilja vissa grupper, allteftersom substantivets vokal förhåller sig till vokalen i det motsvarande verbets infinitiv.

1) Verbalabstr. har *e*, motsvarande verb har (i inf.) *i*.

dref (jaktterm) till *drifva* — *knep* till *knipa* (associationen dock numera försvagad) — *ref* till *rifva;* bet. är »rifvande(t)», dels t. ex. i *bukref*, dels (mest lokalt och dialektiskt) i bet. stark efterfragan på en vara (jfr RIETZ) — *sken* till *skina* — *skred* till *skrida* — *steg* till *stiga;* jfr *af-*, *fram-*, *in-steg* — *svek* till *svika* — (tarm)*vred* till *vrida*.

Dessutom följande med *e* + långt konsonantljud:

bett till *bita* — *grepp* till *gripa;* därjämte *an-*, *be-*, *in-* och *till-grepp;* det nya (troligen från norskan lånade) *öfvergrepp* saknar motsv. verb och är knappast fullt stadgadt i sv. språkbruk.

2) Verbalabstr. har *a*, motsv. vb har *ä*.

val till *välja;* jfr *in-*, *om-val* — *sammanhang* till *sammanhänga* — *arf* till *ärfva* — *skam* till *skämmas* — *skall* till *skälla* — *glans* till *glänsa* — *kamp* till *kämpa* — *kraf* till *kräfva* — *kval* till *kvälja* — (jord-)*skalf* till *skälfva*.

Hit höra också:

vad till *vädja* — *för-*, *upp-lag* till *för-*, *upp-lägga*. Med

verbet *värpa* kan man, då detta numera förlorat sin betydelse »kasta», ej längre förbinda (not-)*varp*.[1]

3) Verbalsbst. har (spetsigt) *ō*, motsvarande verb har *ö*.

mord till *mörda* — *bot* till *böta* — *hot* till *höta*, men oftare fördt till *hota* (se kap. X) — *rof* till *röfva* — *dop* till *döpa* — *behof* till *behöfva;* det enkla *hof* är nästan föråldradt, något mera brukbart är det motsvarande *höfvas*. Vanligen förkortade vokaler förkomma i *dom* och det motsv. *döma*. Dessutom märkes *sorg*, motsv. *sörja*.

4) Verbalsbst. har *o* (= *å*) + långt kons.-ljud, motsv. verb har *ö*, *ӯ* eller *jū* + kort kons.-ljud:

lopp till *löpa;* jfr *af-*, *an-*, *be-*, *för-*, *in-*, *ut-lopp* — *brott* till *bryta;* jfr *af-*, *an-*, *ben-*, *genom-*, *in-*, *ut-brott* — *skott* till *skjuta;* jfr *samman-*, *till-skott*.

5) Verbalsbst. har *a*, motsv. verb har *i:*

klang till *klinga;* jfr *an-*, *sam-klang;* en förstärkt form, med gäckande betydelse, är *kling-klang* (neutr.?); flera dylika afljudsbildningar skola i det följande (kap. X) upptagas — *stank* till *stinka*.

Hit kan man också föra *samlag* (till *ligga samman*).

Däremot kan »vara i *svang*» ej associera sig med *svinga*.

6) Verbalsbst. har *å*, motsv. verb har *i* eller *-jŭ:*

språng till *springa;* jfr *af-*, *upp-språng* i jägarspråket — *tvång* till *tvinga* — *sång* till *sjunga*.

7) Öfriga, i formellt afs. mera isolerade abstr.:

intrång till *intränga* — *dråp* till *dräpa* — *(an-*, *för-*, *på-*, *till-) bud* till (resp.) *bjuda* — *ljus* (så vidt det kan brukas ss. nom. act.) till *lysa* — (i) *sank* till *sjunka* — *lif* till *lefva* — *lust* till *lysta* (»det *lyster* mig») — *samkväm* till *komma samman* — *dryck* (t. ex. »en dryck vatten») till *dricka*.

Hit hör också det ålderdomliga (hane-)*gäll*(et), till *gala*, *skäl* (jfr *vägskäl*) till *skilja*, men associationen med verbet är här svag. Och knappast förbinder man numera *upphof* med *upphäfva sig*[2]; än mindre *kramp* med *krympa*.

---

[1] (Gå i) *kvaf* kan väl numera knappast associeras med *kväfva*.

[2] Isoleradt står numera *uppskof;* det enkla *skof* och verbet *skjufva* finnas nu blott i dialekterna; men däremot kan *uppskof* i någon mån gälla ss. nom. act. till *uppskjuta*.

Det återstår att omnämna ett verbalabstr., hvars motsv. verb i inf. förlorat konsonant och ändrat vokal: *slag* i förh. till *slå*; af de många ssgr, där *slag* ingår som slutled, brukas åtskilliga ss. nom. actionis till motsv. verb, t. ex. *afslag*, *anslag* (t. ex. om en ton, jfr *slå an*), *beslag* (t. ex. »taga i beslag», hvarvid dock *beslå* i motsv. bet. nästan helt och hållet undanträngts af *beslagtaga*), *förslag* (numera förbundet med *föreslå*), *inslag* (jfr *slå in* i vissa användningar), *rådslag* (till *rådslå*), *utslag* (t. ex. om hudsjukdom, jfr *slå ut*).

De ännu kvarlefvande korta verbalabstrakterna med a n n a n v o k a l än det motsv. verbets infintiv äro, som man ser, till stor del allmänt brukade; de måste anses ss. mycket värdefulla för vårt språk och förtjänta af flitigt begagnande. Några nybildningar af samma slag kunna ej gärna uppkomma.

TIONDE KAPITLET.

Verbalabstr., som (numera) sakna afledningsändelser och hafva *samma vokal* som det motsvarande verbet (i infinitiv).

Inom denna stora afdelning finna vi högst märkliga grupper af nom. actionis, grupper, som tyckas utlofva rika utvecklingsmöjligheter för framtiden, om de få växa fritt, och än mer, om de med insikt och takt gynnas i litteraturen. De hafva naturligtvis sin bekväma korthet gemensam med de i föregående kapitel upptagna, men skilja sig förmånligt från dessa genom sin större öfverensstämmelse med det motsvarande verbet (resp. dess infinitiv och presensformer), en omständighet, som lättar associationen i väsentlig grad.

Af de hithörande nom. actionis behandlar jag särskildt i kap. XI — såsom ett slags bihang — substantiven på *-el* och *-er* (motsv. verb på *-la* och *-ra*), enär dessa intaga en i viss mån annan ställning än de öfriga. Dessa öfriga kunna delas i två hufvudgrupper (I och II) efter sitt genus, så att till I föras sbst. med realgenus, till II sbst. med neutralt genus. Anledningen till valet af genus ss. delningsgrund är den, att nybildningar synas företrädesvis blifva neutrer, medan däremot orden af realgenus rekryteras nästan blott genom lån från främmande språk. Dessutom står genusskillnaden stundom i förbindelse med en viss (i någon mån lagbunden) betydelseskillnad.

I. Sbst. med realgenus.

Dessa uppdelar jag efter brukligheten (stilvärdet), så att jag först (under *1*) upptager dem, som äro i

allmänt bruk och kunna användas i alla stilarter; dock kommer jag om några att anmärka, att de föga och ogärna nyttjas i ledigt och folkligt umgängesspråk. Därnäst uppställer jag (under *2*) sådana ord, som hufvudsakligen eller uteslutande brukas i högre stil (i sht med ålderdomlig färgning), och sist (under *3*) sådana, som hafva en mera hvardaglig karaktär och ej gärna komma fram i en mera vårdad och allvarlig framställning, alltså hufvudsakligen tillhöra talspråk, lågprosa osv.

1) Gemensamma för de flesta stilarter äro:

a) af hvarjehanda betydelser:

skörd till *skörda* (urspr. till *skära*) — *tvätt* till *tvätta* (urspr. till *tva*) — *slakt* till *slakta* (urspr. till *slå*) — *lek* — *gask* — *drill* — *suck* — *slöjd* till *slöjda* (nybildningar efter fornspråket) — *krök* — *bets* (»rn.l.n.» OL) — *ståt* — *strejk* till *strejka* (nya lånord) — *strid* — *tvist* till *tvista* (kanske ej gärna brukliga i ledigt umgängestal) — *skymf* till *skymfa* (mindre brukl. i ledigt umgängesspråk) — *förtret* till *förtreta* — *sans* — *akt* (i vissa förb.) — *harm* till *harma(s)* (knappast förekommande i ledigt umgängesspråk) — *afund* till *afundas* — *synd* — *afsky* till det likalydande verbet (intetdera torde förekomma i otvunget samtalsspråk) — *tro* med ssgarna *misstro* och *tilltro* till likalydande verb (ssgarna kanske mindre br. i samtalsspråk, i sht gäller detta *misstro*) — *dröm* — *gråt* — *tack* — *tröst* — *hjälp* — *anstalt* till *anstalta* (om; eg. till *anställa*, se kap. VIII) — *ursäkt* till *ursäkta* (jfr kap. VIII, afd. *VIII*) — *tukt* till *tukta* (jfr *tuktan*, alla orden mindre br. i umgängesspråk) — *plikt* till *plikta* (för ngt) — *bikt* — *vakt* till *vakta* — *vård* till *vårda*; ssgen *vanvård*, till *vanvårda*, brukas kanske ngt mindre i ledigt tal —*ans* — *puts* (så vidt detta kan brukas ss. non. act. till *putsa*).

b) Särskild uppmärksamhet påkallar jag för följande rad af nom. act. till intransitiva verb, hvilka hufvudsakligen brukas med saksubjekt (eller rent af opersonligt):

glöd — *värk* — *pust* — *fläkt* — *storm* — *fukt* — *blom*.

c) Nära de under *b* anförda stå åtskilliga abstr. till intrans. verb, som beteckna rörelse:

gång till *gå* (jfr den ålderdomliga formen *gånga*); i många ssgar, ss. *af-*, *bort-*, *ed-*[1], *hem-*[2], *in-*, *kyrko-*, *ned-*, *om-*, *under-*, *upp-*, *öfver-gång*, där det motsvarande verbet i enklare stil helst skiljes från förleden (t. ex. *gå bort*, *gå in*, *gå under* osv.) — *traf* — *lof* (sjöterm) till *lofva* (»lovera») — *dans* — *vals*.

Äfvensom dessa:

hast — *rast*.

Och de följande, som beteckna en isolerad[3], vanligen momentan rörelse:

nick — *vink* — *knäck* — *spark* — *stöt* — *kyss* — *knäpp* kan afse så väl en rörelse som ett däraf uppkommet ljud.[4]

d) Plötsliga, starka ljud betecknas af orden: *knall* — *skräll* — *smäll*.

e) Andra sinnesförnimmelser uttrycka:

törst — *svält* — *lukt* — *doft* till *dofta* (dessa ord äro kanske mindre br. i enkel framställning) — *smak* — *blick* till *blicka* (orden angifva snarare en af viljan framkallad handling än en förnimmelse; åtm. verbet tillhör väl mera den högre stilen än det allmänna språkbruket); jfr *öfverblick* (om verbet *öfverblicka* gäller i det närmaste samma anmärkning, som jag gjorde om *blicka*) — *syn* till *syna* (eg. hör *syn* till *se*, jfr kap. VIII, men kan numera också användas till det afledda *syna*, som ju för öfrigt icke så mycket uttrycker en förnimmelse som en afsiktlig handling) — *skymt* till *skymta* — *glimt* till *glimta*.

Sbst. *blixt* kan betraktas ss. nom. act. till *blixtra*, som formellt afviker med sitt *r*.[5]

---

[1] Väl snarare till afd. *2*?

[2] I lagstil (= öfverfall i hemmet), annars mindre br., t. ex.: »Under hemgangen undrade han....» (i en uppsats af ett barn). Här hade man ju i allmänhet hellre skrifvit »hemgaendet». Annars pläga *gång* och dess ssgar ofta utan tillräckliga skäl utbytas mot *(-)gaende(t)*. Fullt riktigt är: »För att klorna icke skola bullra och icke nötas, har han dem under *gången* indragna i ett veck af huden». Hj. Berg o. I. Linde, Lärob. i naturk. n:o 1, s. 2 (1899).

[3] Jfr under II sbst, som uttrycka itererad rörelse.

[4] I Snoilskys dikt »Stenbocks kurir» heter det: »hela hofvet tiger, man hör blott urets *knäpp*»: här måste *knäpp* uppfattas kollektivt l. iterativt = »knäppningar» l. »knäppande»; i sådan anv. är *knäpp* för min språkkänsla neutr.; jfr under II.

[5] Åtskilliga af de under *c—e* upptagna abstr. motsvaras af verb, som brukas med saksubjekt; de borde därför också ställas under *b*.

2) Till högre stilarter, i sht sådana med något ålderdomlig prägel, hör ett litet antal ord, som upptagas här nedan. Ibland är det både sbst. och det motsv. verbet, som ha karaktären af högtidlighet eller ålderdomlighet, ibland endast ettdera.

(sätta sin) *lit* (till)[1], motsvarande *lita* (på l. till) — *åtrå*, till det likalydande verbet eller till det enkla *trå* (till) — *brist*, till *brista* (= fattas); sbst. kunde föras till *1*, men ej gärna verbet — *last*, till *lasta* (= »klandra») — *ros*, till *rosa* — *söm* (ss. abstr.), till *sömma* (eg. till *sy*, se kap. VIII) — *gengäld* — *misskund* till *misskunda sig* — *hejd* till *hejda*, i sht i förb. *utan hejd* — *frejd*, till *frejda;* jfr *vanfrejd*, till *vanfrejda* — *fejd*, till *fejda* — *häfd*, till *häfda* (eg. till *hafva*, jfr kap. VIII); jfr *vanhäfd*, till *vanhäfda* — *fröjd*, till *fröjda(s)* — *flykt*, till *flykta* (eg. till *fly*); verbet, men ej sbst. verkar ålderdomligt — *rykt*, till *rykta;* sbst., ej verbet, är ålderdomligt — *färd*, till *färdas* (kunde väl också föras till *1*), jfr *vallfärd*, till *vallfärdas;* däremot kan *affärd* knappast förbindas med *affärda* — *sejd*, till *sejda*, och *blot*, till *blota*, i senare tid upptagna ur fornlitteraturen.

Till *2* kunde man också föra *skräck*, som likväl ej har motsv. osammansatt verb (jfr *förskräcka*).

3) Hvardagligt färgade, mest använda i talspråk, i synnerhet af skämtsam art, men icke gärna i högtidligare framställning, äro följande:

a) Främst märkes ett antal ord, som beteckna häftiga l. rent af våldsamma rörelser (mest aggressiva):[2]

back; t. ex. »När den ene går fram, gör den andre en *back*» FRÖDING Guitarr 50 — *sätt;* t. ex. »[vagnen stannade] med en '*sätt*'» (= plötsligt ryck?) ERLAND WALLER Kyrkoh. i Österv. 22 (1907) — *dunk*[3] — *trumf* — *klapp* — *puff*[4] —

[1] Däremot kan *(själf)tillit* (motsv. *sätta sin lit till* l. *på*) föras till *1*.

[2] Jfr under *1 c*.

[3] Är det fråga om ett upprepadt, fortsatt »dunkande», så brukas *dunk* ss. neutr.; jfr II.

[4] Äfven (jämte *puffa*) i bet. (göra) »reklam». I eg. bet. t. ex.: »jag kände varmt en förlupen *puff*». FRÖDING Guitarr 62. I ungefär samma bet. anför ÖSTERGREN Nord. tidskr. 1905, s. 587 (en) *kör*.

knuff — *skuff* — *box* — *örfil* (till ***1*** ?) — samt *stut*, som likväl afser en fortsatt (ej blott momentan) behandling; om de ord som betyda »stryk» se f. ö. HELLQUIST i Arkiv f. nord. fil. XV 236 ff.

Vidare:

lugg; »en lugg» är ett hårdt ryck i (en annans) hår; däremot är det möjligt, att i t e r a t i o n åsyftas i LENNGRENS »Kärleken och dårskapen» med orden: »*Lugg* och knuff i hår och hufven», där kanske ej blott *lugg* utan äfven *knuff* då kunna vara menade som neutrer (jfr II) — *snärt*, t. ex. »ge ngn en snärt» (med piska l. med ord) — *släng* — *smäck*, t. ex. »en smäck på truten» LENNGREN 92; numera kan nog neutr. genus användas — *knyck* — *sväng* — *bock* i bet. (hastig) bugning, till *bocka sig* — *knix* (ej i OL) — *krumbukt*, till *krumbukta*. — Hit bör man väl också föra det af ÖSTERGREN, Nord. tidskr. 1905, s. 587 citerade *svälj*.

b) I några ord syftas mindre på själfva r ö r e l s e n än på det därigenom åstadkomna l j u d e t[1]:

duns till *dunsa* (ned) — *klunk*, t. ex. »Jag hörde en duktig klunk (= klunkning)»; i bet. »fortsatt klunkande» torde sbst. vara neutr.; jfr II — *klatsch*.

Någorlunda likartadt är *puss* (= kyss), till *pussa*.

c) R ö r e l s e m. m. med ö g o n e n[2] beteckna:

blink, till *blinka* — *blund*, till *blunda* — *titt* — *utkik* (t. ex. i förb. »hålla u.»), till *kika ut*. Det enkla *kik* i bet. »kikande» tror jag mig ha hört brukas ss. neutr.

d) Dessutom äro följande, som afse h v a r j e h a n d a olika förhållanden, att här anföra:

låt (t. ex. »Nu blef det en annan *låt*»), till *låta* (t. ex. »Nu låter det på annat sätt»)[3] — *trall* — *pik*, till *pika* (= ge ngn en »gliring», en hånfull anspelning o. d.) — *stass*, till *stassa* — *högfärd* hör visserl. till allmänt språkbruk (jfr de under ***1*** upptagna), men det motsv. *högfärdas* är hvardagligt, nästan vulgärt — *svyck*, till *svycka;* bägge orden, en tid rätt vanliga

---

[1] Jfr ***1 d***.

[2] Jfr ***1 e***.

[3] Såsom en i sitt slag betecknande nybildning kan jag anföra, att en liten gosse kallade uppstötning efter ätande för *matgäspen*.

i studentspråk o. d. slang, tyckas numera hålla på att bli omodärna — *jläkt* = »förströelse», »kurtis», enl. R. BERG, Skolpojks- o. studentslang, till *fläkta* i motsv. bet. — *drick;* jfr LUCIDOR hos NOREEN o. MEYER, Valda stycken 183, 184 — *vits* — *vurm* — *bom* — *träff* — *knorr*, t. ex. »slå k. på svansen», till *knorra* (= »hoprulla») — *städ* (= »städning»), enl. R. BERG, Slang — *törn*, till *törna* — *start*, till *starta* — *sport* till *sporta* — *byk* (»rm. sällan n.» OL), till *byka* — *blöt* (t. ex. i förb. »lägga i blöt») — *kläm* (t. ex. i förb. »i kläm»), till *klämma* — *gif* ss. kortspelsterm, t. ex.: »hvem har nästa *gif?*» (Härmed rättas alltså uppgiften om detta ord å sid. 69.)

Nästan blott i förb. med vissa prepositioner förekomma:

(ge sej på) *luff*(en), till *luffa*[1] — (ta till) *schapp*(en), till *schappa* — (ta till) *lip*(en), till *lipa;* i bet. »(fortsatt) lipande» är *lip* neutr. — (komma på) *knek*(en), till *kneka* — (på l. af en) *slump*, till *slumpa* (sig l. till) — (ligga på) *lur*, till *lura* (på ngn) — (gå ut på) *vift*, till *vifta* (= rumla) — (vara i) *hets*(en) — på *glänt* (genus osäkert), till *glänta*.

Ovissare förefaller det, om man i »(på) *vipp*(en)» kan förstå *vipp* ss. abstraktum till *vippa* (i ungefär samma bet. som »vicka», »vackla»). I förbindelsen »få *knut*» kan sbst. *knut* numera mycket väl gälla som nom. actionis till *knuta* (= straffa med knutpiska), liksom andra ord, som uttrycka »stryk» fått en ursprungligen konkret bet. förvandlad till abstrakt (ungefär = »aga», misshandling o. d.); jfr härom HELLQUIST i Arkiv f. nord. fil. XV.

Knopp brukas = »knoppning» i förb. »i knopp»; t. ex. »Jag ser väl inga trän i *knopp*» LENNGREN 94; »en vår, då allt . . . slog ut i *knopp*» FRÖDING Nya dikter 176. Huruvida ordet härvid behåller realgenus eller öfvergår till neutr., kan jag ej afgöra.

I förbindelsen »till *skänks*» kan väl *skänk* numera anses vara ett nom. actionis (= »begåfning», »med full öfverlåtelse») i förhållande till *skänka*.

Det är vidare sannolikt, att sbst. *vall* i förbindelserna *gå i vall, köra* (drifva) *i vall* af många uppfattas ss. abstrak-

[1] Jfr »ta te *lubben*» (= »springa»), till *lubba* (i samma bet.), enl. R. BERG Slang.

tum till *valla*. — Andra ord (delvis tillhörande afd. *1*), hvilka i vissa förbindelser tyckas kunna användas ss. nom. actionis, äro *bild*, *dikt*, *fors*, *präss* (t. ex. »hjärtat låg i *press*» FRÖDING, Guitarr 76), *sup*.

II. Sbst. med neutralt genus.

Denna afdelning synes mig vara den märkligaste af alla, enär den, så vidt jag kan se, innebär de rikaste utvecklingsmöjligheterna för framtiden. Enklare och behändigare nom. actionis kunna ej tänkas än de, som formellt äro lika med verbets stam (i inf.); och nybildningar af detta slag tyckas öfvervägande (dvs. utom ett fåtal fall, där analogien med ord af realgenus är alltför stark) vara neutrer.

Till utvecklingsmöjligheterna skall jag återkomma, sedan jag tagit en öfverblick af det material, som står mig till buds.

De hithörande neutrerna äro till sitt ursprung af olika slag; somliga äro gamla inhemska ord, andra äro lånord, hufvudsakligen från tyskan, åter andra äro inhemska efterbildningar efter tyska mönster, och slutligen äro somliga inhemska nybildningar eller ock upptagna ur bygdemålen. Men dessa skiljaktigheter i ursprung lämnas här å sido, utom för så vidt främlingsskapet är af stilistisk betydelse (dvs. ännu märkbart inverkar på brukbarheten).

Från språkriktighetssynpunkten, särskildt för bedömandet af den ena eller andra gruppens rätt att omhuldas och gynnas i framställningar af olika slag, är det ändamålsenligast att ordna dessa neutrala sbst. efter de olika stilarter, till hvilka de (uteslutande eller företrädesvis) höra.

Jag uppställer först (under *1*) dem, som höra till det fullt städade skriftspråket; somliga förekomma dessutom också i hvardagligt (t. o. m. i vulgärt) språkbruk. Därefter (under *2*) sammanställer jag dem, som företrädesvis tillhöra det ledigare, mera hvardagliga språket; och sist (under *3*) komma sådana ord, som ännu icke kunna anses vara upptagna i det allmänna språkbruket, utan ännu befinna sig på ett slags försöksstadium.

1) I fullt städadt (t. o. m. högtidligt) skriftspråk.

a) till intransitiva verb, som oftast ha saksubjekt (l. brukas opersonligt, »subjektlöst»):

α) betecknande ett ljud, vanligen ett länge fortsatt l. itereradt:

brak — *dån* — *gny* — *skall*, till *skalla*[1]; *återskall* — *ljud*, till *ljuda*; *genljud* — *sorl* — *hvin*, t. ex. »fast allt är *hvin* och vind» ANDERS ÖSTERLING Årets visor 79 — *sus;* något ovanligt (med inläggande af en viss verksamhet från lefvande subjekt) i följ. ex.: »Nattskärran flög med skrämdt och plötsligt *sus* längs bleka mossar» ANDERS ÖSTERLING Årets visor 75 — *brus* — *skvalp* — *plask*.

β) andra företeelser, där visserligen ljudet också kan spela en roll, men hufvudvikten ligger på rörelsen samt känsel- l. luktförnimmelse:

ras, till *rasa* i bet. »störta ned» — *svall; återsvall* — *regn* — (tak-)*dropp* — *tö* — *stänk* (kollektivt och mer l. mindre abstrakt) — (snö-)*glopp* — *drag* — *os*.

γ) *agg* till *agga*.

b) till intransitiva verb, som i regeln ha person (l. annat lefvande väsen) till subjekt; ett uthållande eller upprepande ingår i de flesta:

α) frambringande af ljud, i synnerhet ett ihållande, starkt, obehagligt:

larm — *tjut* — *skri* — *skrik* — *skrän* — *skratt*.

β) känsloyttringar, delvis i ljud, mestadels med dålig betydelse:

hån (verbet *håna* kan naturl. också vara trans.) — *grin* — *skämt* — *skrymt* — *skryt* — *knot* — *knorr* (dels arkaistiskt, dels skämtsamt) —*hot* (jfr *hotelse*); vbt *hota* kan också vara trans. — *lock* och *pock* (genus i dessa ord kommer sällan, om ens någonsin, till synes).

γ) till de intrans. verben *stå* (äldre *stånda*), *falla* och *taga*, i synnerhet i ssgar, mest efter tyska förebilder och med öfverflyttad (oegentlig l. bildlig) betydelse:

stånd i vissa uttryck, t. ex. *hålla stånd*, *sätta i stånd*, *komma till stånd; anstånd*, *bestånd*, *bistånd*, *förstånd* (t. ex.

[1] T. ex. »*skallet* af musikinstrumenter». Jfr *skall*, till *skälla*, med annan betydelse (kap. IX).

i bästa förstånd med ngn, nästan föråldradt är: *ordets rätta* l. *egentliga förstånd;* t ex. LENNGREN 238), (i) *samförstånd* (som dock saknar motsv. verb), *tillstånd*, till *tillstå* och *stå* (så l. så) *till* — *fall* (i många användningar); *affall* (från tro, parti osv.), *anfall, bifall, förfall, infall, utfall, återfall, öfverfall* — *tåg* (abstr.); *aftåg, antåg, intåg, uttåg, återtåg.*

ð) ö f r i g a, delvis med d å l i g (k l a n d r a n d e) betydelse:

tramp — (falla i) *sken*, till *skena* — *hopp*, till *hoppa;* jfr *skutt* under ***2 j*** — (i) *kapp*, till *kappas* — (i) *smyg* — *fjäsk*, jfr ***2*** — *slarf*, jfr ***2*** — *fel* — *kif* — *krig.*

c) till t r a n s i t i v a verb, hufvudsakligen e n k l a, af i n h e m s k p r ä g e l, dels med sinnlig bet., dels med abstr.; bet. är dock alltid e g e n t l., e j ö f v e r f ö r d.

hugg — *klipp* — *napp* — *rapp* (kanske snarare att föra till ***2***) — *kast;* jfr *inkast, utkast*, hvilka blott mera sällan torde vid sin sida ha motsvarande bet. af verben — *ryck* (kanske snarare till ***2***; jfr »*Ryck* på axeln, svaren korta» LENNGREN 24) — *bad* — *rån* — *hor* — *rön* — *jäf* — *fång*, t. ex. i förb. »laga f.» — *skön* (till *skönja*), täml. föråldradt — *vett*, till *veta;* den eg. bet. ännu t. ex. »utan *vett* (= vetande) och vilja» — *bud*, till *buda* (eg. till *bjuda*) — *straff* — *lån* — *hopp*, till *hoppas;* mindre lämpligt att använda i plur. (= »förhoppningar»), jfr: »O mina hopp, snart fån I alla stupa | mot värre fasor i det nattligt djupa» ANDERS ÖSTERLING Å r e t s v i s o r s. 29 — (hufvud-)*bry* — *hat* — *värn*, till *värna* (eg. till *värja*, se kap. VIII) — *hägn*, till *hägna* — *stöd*, till *stödja* — *gagn*, till *gagna* — *tarf*, till *tarfva* (ålderdomligt) — *verk*, till *verka*, t. ex. »ett godt verk» = »en god gärning l. handling» — *nid*, till *nida*, bägge arkaiserande.

Hit kunna också föras följande, hvilkas genus numera ej tydligt framgår: (i) *mät* jfr (ut)*mäta*, — (lägga sig) *vinn* (om) — (gifva sig till) *tåls.* Jfr äfven (till, vid) *pass.*

d) mycket l i k a r t a d e med de närmast föregående, under ***c*** upptagna, men öfvervägande s a m m a n s a t t a, röjande t y s k a i n f l y t e l s e r och i regeln med ö f v e r f ö r d (oeg., bildl.) b e t y d e l s e, äro följande:

håll, åtm. i ssgr: *behåll*, *förbehåll*, *medhåll*[1], *rusthåll*, *underhåll*, *uppehåll* (till *hålla upp*), *återhåll* — *inlägg* (t. ex. i en diskussion), *tillägg*; jfr ssgr. med -***lägg*** af i viss mån annat slag under ***2 i*** — *tag*; *företag*, *misstag*, *tilltag*; jfr *uttag* under ***2 i*** — *afdrag*, *bidrag*, *fördrag* (i förb. *hafva f. med ngn*), *föredrag*, *sammandrag*, *uppdrag*, *utdrag* — *tal*, till *tala*; *aftal*, *förtal*, *samtal*, *tilltal*, *åtal* — *svar*; *ansvar*, *försvar* — *råd*; *samråd* — *lof* (dvs. *lär*) — *rop*; *anrop* (väl mest i fackspråk), *inrop*, *tillrop*, *upprop*, *utrop* — *köp*; *inköp*, *uppköp*.

e) h v a r j e h a n d a ord med mera a f g j o r d t y s k p r ä g e l, af hvilka de flesta motsvara t r a n s i t i v a verb:

spel; *samspel* till *spela (till)samman*; *utspel* är kanske snarare att föra till ***2*** — *språk*; t. ex. *ge sig i språk med ngn* (väl snarare till ***2)***; *samspråk* — *slut*; *beslut*; jfr *bokslut*, som torde sakna fullt motsv. verb — *bruk*, t. ex. *taga i bruk*; jfr *bruksanvisning*; *bergs-*, *miss-*,[2] *åkerbruk* — *skick*, väl mest till *skicka sig* (= uppföra sig); jfr *bordskick*. Föråldrad är väl bet. »skickelse» (bestämmelse o. d.), »efter Ödets skick» LENNGREN 209, »Märk Ödets underbara skick» ib. 231, »sitt ödes skick förbanna» ib. 211 — *pränt*, så vidt detta brukas abstrakt — *tryck*, t. ex. »böjda af sorgernas tryck» FRÖDING S t ä n k 115; annars också = »tryckning» (af böcker o. d.); *betryck*, *eftertryck* (t. ex. »Eftertryck förbjudes»), *förtryck*, *intryck*, *uttryck* — *skydd*; *beskydd* — *beskärm*, numera nästan bl. i kyrkosv. — *trots*; tycks i äldre tid ha kunnat brukas med realgenus, jfr: »i all trots af afundsgrinet» LENNGREN 92 — *pris* (= beröm) — *prål* (ngt föråldradt) — *prunk* (d:o d:o) — *afsked* — *beting* — *betyg*; *intyg* — *bevis* — *förhör* — *förvar* — *besök*; *försök* — *bestyr* — *besvär* — *beröm* — *förakt* — *behag*, *misshag* — *begär* — *bevag* — *fördärf* — *tidsfördrif*, till *fördrifva tiden* — *förvärf* — *uppsving* (nytt ord), jfr *svinga sig upp*.

2) Öfvervägande l. uteslutande i h v a r d a g l i g t språkbruk; åtskilliga af de här upptagna hafva mera lokal utbredning, men a l l a f i n n a s dock u p p t a g n a i OL.

---

[1] I skolpojksspråk (åtm. i Göteborg) förekommer också *mothåll*.

[2] Med afs. på konstruktionen af *bruk* och *missbruk* (ungefär som abstr. på *ande*) jfr: »ett stäfjande af den väldiga tobakstrustens missbruk af sin makt» GHT 1908, nr 82, s. 6.

a) om frambringande af ljud med rösten, vanligen med mer l. mindre dålig bibetydelse; i de flesta orden innebäres också uthållande l. upprepande. Jfr *1 b* α.

α) Klagolåt betecknas med: *gnäll;* t. ex.: »De goda seder äro borta, | Så är min mosters jemna *gnäll*» LENNGREN III — *kink* — *pip*, eg. om småfåglars läte (jfr I här nedan), men ofta liktydigt med: *gnäll*, stundom äfven koordineradt med detta.

β) Missbelåtenhet l. förargelse ger sig luft i de följande:

knarr, som väl eg. afser ljud af osmorda dörrar o. d.[1] — *gorm*, om högröstade uttryck af missnöje; ordet förefaller mig bra nog både lokalt och vulgärt, men finnes ej blott i OL, utan också hos LEVERTIN X 100 — *skrubb* (= bannor).

γ) Ideligt omsägande af något obehagligt uttryckes genom:

kält — *käx;*

likaså, med än starkare bibetydelse af småaktighet och tröttsamhet:

gnat — *gnag* — *nagg* — *sagg* — *tragg*.

Obs. att i denna grupp ljudlikheten mellan synonymerna är synnerligen påfallande; i någon mån uppträder den också i andra grupper; jfr sammanställningen här längre fram.

δ) Motsägelse uttryckes genom: *muck* — *knyst* och väl äfven *kny*.

Dessa ord, i synnerhet de bägge sista, användas nog helst med negation *(inte ett* . . .). Någorlunda likartad användning tror jag mig ha påträffat hos *smack;* jfr dock om detta ord: »vågade efter lång tvekan ett stilla tung*smack*» ÖSTERGREN i Nord. tidskr. 1905, s. 587.

I viss mån hithörande är *prut*, framför allt i förbindelse med negation (t. ex. *utan prut*).

Motsägelse, men med starkt föraktlig betydelse och innebärande ngt fortsatt eller upprepadt, uttrycker: *bjäbb*.

---

[1] Möjligen annan betydelse (»knarrighet»?) hos M. ROOS Hvitljung 329.

ε) T v i s t (alltså med reciprok bet., i föraktlig l. åtm. klandrande mening), vanligen ihållande l. upprepad:

gräl — *gruff*, som äfven kan betyda »slagsmål» i allmänhet — *käfs*, där iterationen starkt framträder (jfr *kält* och *käx* under γ här ofvan) — *gnabb*, som är jämförelsevis mildt.

ζ) F o r t s a t t t a l a n d e, med mer l. mindre föraktlig bibetydelse:

prat — *snack*, som har stegringsformen *snick-snack*.

η) Med särskildt framhållande af m u n t e r h e t o. h ö g l j u d d h e t:

glam — *stoj*, som innefattar också annat buller än det med rösten frambragta — *stim* om buller af många människors röster och rörelser (annars också i annan anv.) — *hojt;* jfr Sv. som skriftspr. 272 och »uppge ett hojt» ÖSTERGREN i Nord. tidskr. 1905, s. 587 — *skrål*, som är mera klandrande än de föregående.

ϑ) Med framhållande af det o a r t i k u l e r a d e (mer l. mindre) d j u r i s k a i det starka, uthållande ljudet:

vrål.

ι) D j u r s l ä t e n:

gläfs l. *glafs* — *gnägg* — *pip*, t. ex. »Hvad är det för *pip* jag hör öfver mig, hvad *flax* med vingar? Det visst trasten är . .» C. F. DAHLGREN Vårbäcken; jfr α — *krax* — *surr*, som också kan brukas om många människors samtidiga talande, många maskiners buller m. m.

b) Ihallande, mer l. mindre obehagliga l j u d f r å n l i f l ö s a f ö r e m å l:

klink (på piano) — *gnäll*, t. ex. »Hvad du lär tycka om fiolens *gnäll* och *gnid!*» BELLMAN (Carléns uppl.) 4: 201 (1787) — *knarr* (t. ex. af dörrar) och *fras*, jfr: »Man hörde endast stöfvel*knarr* och stärkkjols*fras*» STRINDBERG H e m s ö b., citerad af ÖSTERGREN — *skrap* (t. ex. af klor l. af en penna) — *kras* (så vidt det har afseende på ljudet).

c) R ö r e l s e a f v a t t e n (delvis förenad med ljud) l. i n v e r k a n af (sol-)hetta l. a f annan n a t u r k r a f t:

skval — *stöp* — *slask* — *blask* — *rusk*, t. ex. i förbindelsen »regn och rusk» — *dugg* — *badd* — *gass* — *knip* (i magen); jfr ***1 a*** γ.

d) K l a n d e r v ä r d t, löjligt, ömkligt (osv.) u p p f ö r a n d e; därvid kan ordet särskildt framhålla

α) det d å r a k t i g a i uppförandet:

fjant, att skilja från det likalydande maskulinet — (på) *tok*, att skilja från mask. *tok(er)*.

β) v e k l i g h e t, k l e m i g h e t o. d.:

pjåk (i abstrakt anv.) — *pjosk* — *pjunk* — *pjask* (utan motsv. verb? möjl. till ε).

Hit bör väl också föras *smek* (i klandrande bet.).

γ) v å r d s l ö s h e t, s l a r f a k t i g h e t, oordentlighet m. m. (jfr ζ):

slams — *hams* — *flams* (alla tre orden kunna också beteckna d å r a k t i g t, lättfärdigt uppförande, jfr α) — *hafs* — *rafs*, stegradt genom förbindelse med afljudsform: *rifs-rafs* — *kludd* — *sudd* — *fusk* — *skolk*.

δ) alltför stor l å n g s a m h e t:

söl — *sink*.

ε) o s n y g g h e t:

snask — *snusk* (abstr.); det motsv. *snuska* (*ned*, *till* osv.) finnes ej i OL; jfr: »den, som lider af paltorna och *snusken*» Fröding S t ä n k 20, där rimbehofvet torde ha bestämt genus (möjl. åsyftar dock ordet landstrykaren själf) — *söl*, till *söla* i bet. »smutsa (ned)».

ζ) o s t y r i g h e t, o k y n n e m. m. (jfr γ):

skoj; brukas redan af Atterbom M i n n e n I 88 (1817) — *nojs*.

Hit kunna möjligen också föras:

flin och *smil*, hvilket senare håller på att intränga i »städad» stil.

η) k r u s e r l i g h e t, servilitet m. m.:

krus; t. ex. »Herr Pastorn, med bugning och *krus* Beskref . . .» Lenngren 65 — *fjäs*, kanske numera ngt föråldradt; jfr: »*fjäset* med skålar | Som tidsspillan borde tas bort» Lenngren 106 — *trug* (t. ex. från värdinnans sida).

e) Fortsatt l. itererad, b r å d s k a n d e v e r k s a m h e t; stundom med föraktlig l. medlidsam bibetydelse:

spring (jfr *språng* om enstaka, momentan handling) — *ränn*, mera ringaktande än *spring*, kan ibland vara nästan

likvärdigt med de under **d** α och **d** γ upptagna — *fläng*, t. ex. »Bevars, hvilket *fläng* både ute och innan» LENNGREN 64, [han] »var hatare af hast och *fläng*» ib. 91 — *jäkt* — *stök;* t. ex. »Hos Prestens hvad stoj och hvad *stök*» LENNGREN 64 — *jej*, numera kanske mindre br.; jfr: »Hvarför . . . detta *jäj* och fjäsk i Kyrkherrgåln?» LENNGREN 7; ordet närmar sig med afs. pa betydelsen de under **f** anförda — *sjå*, t. ex. »ha ett fasligt *sjå* med ngt» l. »för att bli färdig»; sbst., som sannolikt är nyligen upptaget i vårt språk, synes sakna motsv. vb, ty *sjåa* kan väl knappt användas på liknande sätt.

f) Hushållsgöromål, som taga lång tid och bestå af åtskilliga åtgärder (jfr *brygd*, *tvätt*, *slakt* i afd. I):

bak; t. ex. »gjorde brygd och *bak*» FRÖDING Guitarr 38; »En i matlagning och *bak* fullt kunnig kokerska erhåller god plats» Annons i Tidn. f. Falu län o. stad 14. 3. 1908 — *vask* (att föra hit till **f** under förutsättning, att det kan brukas liktydigt med det danska *vadsk*) — *byk* (så vidt ordet brukas ss. neutr.; jfr afd. I).

Hit kunna också föras:

kok; t. ex. »jag har lärt mig . . . lifstumlets bubblande kittel*kok*» FRÖDING Stänk 49 — (*natt-*)*vak*.

g) Sträfsamt o. besvärligt, langvarigt arbete (i allm.), med en viss medlidsam l. ringaktande bibetydelse:

slit och släp (vanligen i denna förbindelse) till de absolut (= utan objekt) använda verben *slita* och *släpa*[1] — *plit* — *knog* — *plugg* (= ihärdig läx- eller examensläsning, ofta med bibetydelse af tanklöshet) — *knap*, som utom det sträfsamma också framhåller det småpetiga eller obehändiga i arbetet, och som alltså är mera ringaktande än de öfriga hithörande orden — *pet*.

Snarast efter mönstret af *slit och släp* har väl bildats uttrycket »(dagens) *styr och ställ*» (JOHAN NORDLING Siljan I 10; 1907) till den gamla vanliga förbindelsen *styra och ställa*. Så väl *styr* som *ställ* upptagas i OL, men knappast med tanke

[1] Obs. att *slitning* och *släpning* höra till verbens transitiva användning (äro passiva); snarare kunna *slitande* och *släpande* användas i samma mening som *slit* och *släp*.

på den betydelse, orden fått i förbindelsen *styr och ställ*, som därför egentligen borde föras till ***3***.

Nära intill de här ofvan (under ***g***) uppräknade substantiven stå:

tråk (= tråkiga, tröttande och nedstämmande upplefvanden) — *bråk* (i bet. »besvärliga göromål» o. d.).

Något annorlunda förhåller sig:

stamp[1], som visserligen kan innebära ngt tungt och mödosamt, men snarare ansluter sig till ***e***, fastän det saknar de dithörande ordens betydelse af brådska.

Anmärkning till afd. a—g. Samtliga de inom dessa afdelningar sammanförda verbalabstrakterna kunna anses motsvara i n t r a n s i t i v a (absolut, utan objekt använda) verb; jfr t. ex. »ställa till *bak*» (ungef. = »börja baka») med *bakandet* l. *bakningen af en kringla*. — I närmast följande afdelning (***h***) samt i den därnäst (***i***) upptagas verbalabstr., som motsvara t r a n s i t i v t använda verb.

h) S t r y k, a g a, m i s s h a n d l i n g, i synnerhet fortsatt, ihållande[2]:

bas — *dask* — *pisk* — *plagg* — *ris* (torde i förb. *få ris* o. d. numera vanligen uppfattas ss. vbalabstr. till *risa*, ehuru visserligen detta verb på det hela tillhör en annan, högre stilart) — *smisk* — *smörj* — *stryk*.

Från de föregåendes betydelse af f o r t s a t t misshandling afviker *nyp*, som betecknar en isolerad »nypning» eller, i mera vulgärt språkbruk, ett »slag».

i) D i v e r s e betydelser, motsvarande t r a n s i t i v a verb:

stick (i bet. »stygn» m. m.) — *nafs* (kan äfven motsvara intrans. anv. af *nafsa*) — (på) *känn* — (hålla) *styr* (på ngn) —*påbrå* — *påhäng* (i vissa användningar, t. ex. *slippa påhäng af släktingar*) — *påhitt* — *pålägg*, t. ex. på hyran — *utlägg* — *uttag*, jfr: guld*uttag* [ur Bank of England] GHT 1907, nr 232, s. 6.

---

[1] T. ex. »stoj och stamp» [i en gästabudsgård] P. MOLIN Adal. 119.

[2] Om dylika ord jfr HELLQUIST i Arkiv f. nord. fil. XV 236 ff. Flera hithörande ord upptagas här nedan ***3***. I några af de hithörande sbst. är genus vacklande, dock tyckes det neutrala vara öfvervägande och i tillväxt.

Några af dessa, t. ex. *påhitt*, torde blott sällan förekomma såsom nom. act. Andra sbst., som tidigare synas ha brukats ss. nomina actionis, kunna numera knappast ha annat än konkret betydelse, t. ex. *dopp* (till kaffe osv.), *tilltugg;* jfr också *di*.

j) D i v e r s e betydelser, motsvarande i n t r a n s i t i v a verb:

(stå l. vara i) *sin* (om kor) — (i ett) *sträck* — (ta) *spjärn* — (i) *bånd* — (sitta på) *huk* — *skutt*, som nästan bl. brukas om ett enstaka språng (jfr *hopp* i ***1 c*** 𝔟) — *gupp*, som väl brukas mera om iteration än om en enstaka rörelse — *jobb*.

Då de under ***2*** upptagna neutrala verbalabstrakterna äro relativt talrika och i hvarje fall både flera och allmännare brukliga i ledigt språk än de under ***1*** anförda, kan det vara skäl att öfver dessa (under ***2*** upptagna) ord göra några reflexioner, innan vi öfvergå till ***3***. Ty afdelningen ***2*** är den mest typiska och karaktäristiska för samtliga de »korta» (skenbart afledningslösa) abstrakterna, och de egenheter, som kunna urskiljas hos de här under ***2*** upptagna, blifva icke utan vikt för de i bruket mindre stadgade ordskapelser, som sammanföras under ***3***.

Vi ha redan anmärkt, att de flesta af hithörande abstrakter motsvara verb med intransitiv betydelse. Vi böra tillägga, att af dem, som fungera ss. nomina actionis till transitiva verb, endast få kunna konstrueras med objektet uttryckt genom genitiv eller prepositionskonstruktion (i sht med *af*); sådana äro väl i främsta rummet de med *på-* och *ut-* sammansatta (***2 i***).[1]

Ett stort antal af de hithörande (under ***2*** upptagna) abstrakterna ha mer l. mindre n e d s ä t t a n d e betydelse. Den dåliga innebörden angifves stundom genom v i s s a l j u d f ö r b i n d e l s e r. Alltför långt bör man visserligen ej våga sig in i spekulationer öfver ljudens afsiktliga användning vid ordbildningen; ty det blir lätt nog tomma fantasterier. Men det kan ej nekas, att vissa ljudförbindelser kommit att med

[1] Jfr. här ofvan s. 104, not 2.

förkärlek användas för att beteckna någon viss art af ringaktning. Om också ljudförbindelsen från början blott genom en tillfällighet fått en sådan funktion, har denna ljudförbindelse kunnat tilltala fantasien och känslan till den grad, att man låtit den komma igen i nybildade synonymer eller ord med något så när likartad betydelse.[1] Utan att här försöka åtskilja, hvilka ord som böra anses ursprungliga, och hvilka som snarast äro bildade till likhet med dessa, vill jag blott påvisa några bland de till *2* hörande pejorativa ordens vanliga ljudförbindelser.

pj- och **fj-** i *pjosk, pjunk, pjåk* (jfr äfven *pjoller* kap. XI), *pjask* — *fjant, fjäsk, fjäs* (jfr äfven *fjollig, fjoskig* o. d.).

gna- i *gnabb, gnat, gnag.*

-ams i *slams, hams, flams* (jfr *trams* under *3*).

-fs i *käfs, gläfs, glafs, hafs, (rifs-)rafs, nafs* (jfr *tjafs* under *3*).

-nk i *kink, klink, sink, pjunk.*

-sk i *slask, blask, plask, snask*[2], *snusk*[2], *dask, pisk, smisk.*[3]

oj i *stoj, skoj, nojs, hojt.*

Lång media (»media geminata») till slutljud[4]:

gnabb, bjäbb, skrubb, jobb (jfr *lubben* under I) — *sudd, kludd, badd* — *tragg, nagg, sagg, plagg, plugg, dugg, gnägg.*

Att t. ex. ordet *gruff* på senare tider kunnat få insteg i bruket och bli så pass allmänt, som det nu är, beror sannolikt på ljudlikheten med *skuff, knuff* och *puff*, som ju också ha ett snarlikt betydelseinnehåll.

3) I språkbruket mindre stadgade ord. Hit för jag sådana, som väl anföras i OL, men äro egendomliga för något visst fack (t. ex. jakt l. fiske) och föga l. alls icke kända utanför detta; vidare upptager jag här sådana ord, som ej återfinnas i OL, men som jag påträffat dels i talspråk dels i litteraturen; af dessa måste somliga ännu betraktas såsom blotta försök; de äro emellertid i

[1] Dessutom kan tillfällig ljudlikhet stundom ha framkallat förskjutning af betydelsen.

[2] Obs. kunna vara afljudsformer.

[3] Afljudsformen *smask* kan brukas i skämtsamt tal.

[4] Jfr motsvarande förhållande i abstr. på *-el* och *-er* (kap. XI).

hög grad lärorika såsom intyg om de utvecklingssträfvanden, som råda i vårt språk.

För öfrigt gör jag här, som annars i denna uppsats, det uttryckliga förbehållet, att den historiska synpunkten alldeles underordnas: jag betraktar det nuvarande bruket och lämnar å sido frågan, i hvad mån detta bruk beror på gammal häfd, nyare lån från grannspråk, fornspråk eller dialekt eller ock på fri nyskapelse.

Vid utarbetandet af denna afdelning (*3*) känner jag starkare än vid öfriga delar af uppsatsen, hur otillräckligt det material är, som jag har måst nöja mig med. Jag har ej varit i tillfälle att i förteckningar öfver dialektord framleta abstr. af detta slag, hvilka mer l. mindre ofta uppträda i riksspråket. Tämligen rikhaltiga bidrag har jag fått från R. G:son Bergs Skolpojks- och studentslang (Sv. Landsm. XVIII 8). Mitt material sträcker sig för öfrigt föga utöfver hvad jag under de senaste månaderna kunnat anteckna ur talspråket och litteraturen. Af den sistnämnda har jag genomgått A. M. Lenngren Skaldeförsök (uppl. 1819) samt Fröding Guitarr och dragharmonika, Nya dikter, Stänk och flikar, P. Molin Ådalens poesi.

Många af de abstr., jag här har att anföra, ansluta sig med afs. på betydelse, stundom äfven i fråga om formen, till dem, som här ofvan upptagits under ***1*** eller ***2***.

När Snoilsky II 15 begagnar ordet *porl*, ledes han naturligtvis af tankegången: *porla: porl* = *sorla: sorl* (jfr ofvan ***1 a*** α).

Till *gny*, *dån* (m. fl. se ***1 a*** α) och *klink* (***2 b***) sluter sig *klämt*, t. ex. »med humor af begrafnings*klämt*» Fröding Stänk 16; jfr äfven *klämt*-slag.

Samma och likartade beteckningar på (ihållande) ljud (***1 a*** α och ***2 b***)[1] gifva också stöd at *skorr* (Fröding Stänk 123, 155) och *plums*, t. ex. »hörde han steg af klackjärn . . . *plums i* vattenpussar», citeradt från Strindberg Hemsöb. af Östergren i Nord. tidskr. 1905.

När man i hvardagligt tal klagar öfver »det odrägliga *dunket* i tinningarna» eller »af angmaskinen», sa är detta sbst.

[1] Jfr äfven det i ***2 b*** från Bellman anförda *gnid*.

att skilja från »*en dunk*» och ansluter sig till de här ofvan ***1 a*** och ***b*** samt ***2 b*** upptagna orden som beteckna ett ihållande eller upprepadt (vanligen obehagligt) ljud. Det är också (ss. i det föreg. blifvit anmärkt) sannolikt, att SNOILSKY, när han i »Stenbocks kurir» säger: »hela hofvet tiger, man hör blott urets *knäpp*», tänker sig ordet ss. neutr. och liktydigt med *knäppande(t)*.[1]

FRÖDINGS uttryck »*flämtet* af en flamma» (Stänk 17) och P. MOLINS »forsens *sug*» (Ådal. 52) ha stöd af t. ex. *ras, svall, drag, os* (***1 a*** β) och, ehuru i mindre grad, af *skval, stöp, badd* m. fl. (***2 c***). Liknande anknytningspunkter har FRÖDINGS »Det var ett vårens *vaj* i kjolen» (Stänk 71).[2]

Hit hör vidare: *sprak* (af gnistor) FRÖDING Nya dikter 39; *väll* hos ANDERS ÖSTERLING Årets visor 27 (»vatten genom snår och glänta, ett tusenstämmigt, underjordiskt *väll*»).[3] Särskildt till *regn*, (snö-)*glopp* (***1 a*** β) och *rusk, dugg* (***2 b***) sluter sig *yr* FRÖDING Guitarr 151, 153, Nya dikter 34; något annorlunda användes ordet i »Nu kommer vagnen med *yr* och dam[m]» LENNGREN 237.

Då man å ena sidan kan säga *skri, skrän* (***1 b*** α), *kink, gnäll* o. d. (***2 a*** α) samt å andra sidan *dön* (***1 a*** α), så ligger det nära till hands att bilda *stön;* detta ord upptages (ss. brukligt i tal) af ÖSTERGREN i Nord. tidskr. 1905, s. 587, samt förekommer hos JOHAN NORDLING Siljan I 36 (1907).

I betydelsen *larm* (***1 b*** α), *stoj* (***2 a*** η) o. d. har jag i Skåne hört »(hålla ett fasligt) *regér*», naturligtvis bildadt af *regera* i motsvarande betydelse. Det vore af intresse att få flera bevis på detta språkbruk eller liknande abstr. till verb på *-era;*[4] det skulle vara ett godt intyg om styrkan i språkets sträfvan att bilda »korta» nom. act., om det kunde ådagaläggas, att nybildningen sträcker sig ända till sådana utländskt

---

[1] En synonym till *sus* (el. *brus*) åsyftas möjligen i följ. språkprof: »ty jag berusas af det strida *ruset* i dessa stupande och stolta stran» ANDERS ÖSTERLING Årets visor 53.

[2] Jämförligt är också *svaj*, hvarom mera längre ned.

[3] Det danska *(kilde-)væld* har kanske influerat; annars är ju »vattnet väller fram» ett rätt vanligt uttryck.

[4] Kanske kan t. ex *domdér* (till *domdera*) anträffas i tal.

ljudande ord; sammansättningar sådana som *balanserstång, presenterbricka, frisersalong* o. d. (jfr längre fram) utgöra i alla händelser ett befordrande element.

Vidare har jag att anföra följande:

ljug, t. ex.: »den som kommer och säger annat, den säger *ljug*» STRINDBERG Hemsöb. enl. ÖSTERGREN i Nord. tidskr., som betecknar ordet ss. dialektiskt; jfr *skryt, skämt* (*1 b* β) och *fjant, tok* (*2 d* α);

fall i utvidgad anv. (jfr *1 b* γ), t. ex. »Då skall du stegra i mitt blomster*falls* triumf och purpur din förnäma hals» ANDERS ÖSTERLING Årets visor 89 (jfr: »i *bladfalls*-skimrens röda majestät» ib. 63); *bortfall* (t. ex. af slutljud) brukas stundom i språkvetenskapliga afhandlingar; »*sammanfall* af ordfot och takt» N. BECKMAN Verslära 65 (1898); »den svensk-norska unionens *sönderfall*» GHT 1908, nr 45, s. 5;

sim (åtm. i ssgr: *grod-, hund-, lång-, rygg-, sträck-sim* har jag ofta hört i Stockholm och dess omgifning; jfr *tramp* (*1 b* δ), *spring* (*2 e*), *knog* (*2 g*); likartadt är

trask, t. ex. »trask i slask» (talspråk); lånadt från danskan är väl

svir (genus osäkert), t. ex. FRÖDING Stänk 120; jfr *slarf* (*1 b* δ), *sudd* (*2 d* γ), *söl* (*2 d* ε), det sistnämnda i förb. *nattsöl* (som väl eg. hör till *2 d* δ); jfr äfven *svyck* i afd. I;

skump har jag hört både i bet. »(fortsatt) skumpande» och »(enstaka) skumpning»; i den förra bet. är ordet afgjordt neutr., i den senare väl öfvervägande realgenus; jfr *tramp, hopp* (*1 b* δ), *gupp, skutt* (*2 j*);

snörp, t. ex. »snörp på läppen» LENNGREN 82; jfr *ryck, kast* (*1 c*); men *snörp* torde också kunna, i ngt föraktlig mening, brukas om brådskande (och slarfvigt) syende; jfr *hafs* (*2 d* γ), *jäkt, stök* (*2 e*);

pass, t. ex. »han behöfver mycke pass» (= uppassning, omvårdnad), talspråk i Göteborg; jfr *stöd, värn* (*1 c*) samt *vård, ans* (afd. I); likartadt är

hyfs, t. ex. »sätta *hyfs* på ngn l. ngt» inom bildadt talspråk i Skåne;

flytt (= drag i schack)[1] enl. Berg Slang; jfr *drag*, *tag* (**1 d**), *kast*, *ryck* (**1 c**); likartadt är

hars l. *hass* = »rökdrag» (t. ex. på en cigarr), till *hassa* (= »röka») Berg Slang;

uppehör, till *upphöra*, i sht i förb. *»utan uppehör»;* jfr *uppehåll* (**1 d**) och för ljudlikheten *förhör* (**1 e**); *uppehör* finns upptaget i OL, men förefaller mig främmande och osvenskt; samma uppfattning har jag af (det äfvenledes i OL förekommande)

innehaf, t. ex. »under herr Hammarskjölds *innehaf* af makten ....» SvD (St.) 1907, nr 238, s. 4; — »tyskarnas *innehaf* af Atlantrekordet i fråga om snabbhet» GHT 1907, nr 220, s. 4[2]; jfr *behåll*, *innehåll* (**1 d**);

sving, t. ex. »hör du ej de susande och nya tankars *sving*» Ossian-Nilsson (enl. Östergren Nord. tidskr. 1905, s. 587—8), och

omsving, t. ex. »ett oerhört religiöst *omsving* är under förberedelse» GHT 1908, nr 45, s. 4; beträffande bägge orden jfr *uppsving* (**1 e**);

grums, till *grumsa*, i bet. »knota», »smågräla», har jag stundom hört i hvardagligt tal; jfr *knot* (**1 b** β), *knarr*, *gorm* (**2 a** β); liktydigt och äfven iakttaget i talspråk är

brumm, som väl äfven kan användas om t. ex. björnars läte (jfr **2 a** ι);

skäll = »ovett», förekommer i vulgärt talspråk i Göteborg,

gnält till *gnälta*, som uppgifves betyda »käxa», Berg, Slang, är intressant därigenom, att det tycks ha förbindelse ej blott med *kält*, *käx* (**2 a** γ), utan äfven med *gnäll* (**2 a** α);

tjat, till *tjata* (bägge vanliga i samtalsspråk), står till bet. nära *gnat* o. *kält* (**2 a** γ);

tjafs till *tjafsa* (vanligt i tal) har beröring med *kält* (**2 a** γ),

[1] I annan, för mig eljest okänd anv. förekommer *flytt* (l. *flytte?*), då det är fråga om timmerflottning i älfvar: »slut*flyttet* går med brak och dunder af lossnande bröten vid fallhufven, där timmerkaret står» P. Molin Ådal. 35.

[2] Det bör iakttagas, att ordet (i bägge exemplen) förbindes med det motsvarande finita verbets så väl subjekt som objekt.

[3] Med afseende på öfverensstämmelse till vokal med inf. *skälla* (i motsats till det äldre abstraktet *skall*) jfr *ljug* här ofvan i förhållande till *lögn*, *påbjud* (här nedan) i förh. till *påbud*.

käjs (**2 a** ε), *snack* (**2 a** ζ) och väl äfven med *slams* o. d. (**2 d** γ);

ryt (af björn, P. MOLIN Ådal. 68) ansluter sig till *gläfs*, *gnägg* o. d. (**2 a** ι);

rasp (t. ex. af penna) är mig välbekant från talspråket; jfr *skrap*, *fras* (**2 b**)[1];

fräs o. *hväs* (af forsar, P. MOLIN Ådal. 35, 37) äro jämförliga med *fras*, *skrap* (**2 b**) samt *pip*, *surr*, *flax* (**2 a** ι);

stoll till *stolla* l. *stollas* (se RIETZ), t. ex. »rakt bort i *stoll*» FRÖDING Nya dikter 35; jfr *tok* (**2 d** α);

pjolt till *pjolta*, »prata dumt och innehållslöst» BERG Slang; jfr *pjoller* (kap. XI), *kält* (**2 a** γ), *pjosk* (**2 d** β);

kel, t. ex. »de' va' ett fasligt kel me' den ungen», ej ovanligt i talspråk (åtm. i södra Sverige); jfr *pjunk* och *smek* (**2 d** β);

klabb, rätt vanligt i talspråket (åtm. i södra Sv.), tycks ha något skiftande betydelse, dels närmar det sig *kludd*, *sudd*, *jusk*, (**2 d** γ), dels *sink*, *söl* (**2 d** δ), dels *knog*, *knåp* (**2 g**)[2];

hvisk, t. ex. »de' får inte förekomma någe' *hvisk* i klassen» (har uppgifvits ss. stående förmaning af en lärare i Göteborg); jfr *fusk* (**2 d** γ) äfvensom *skoj*, *flin* (**2 d** ζ);

ras till *rasa* = »leka l. fara fram på ett bråkigt och bullersamt sätt», allmänt i tal och väl ej heller sällsynt i skrift; jfr *slams* o. d. (**2 d** γ), *skoj*, *nojs* (**2 d** ζ);

trams, allmänt i södra Sv. ss. synonym till *hams* (**2 d** γ); jfr också *fjant* (**2 d** α); förstärkande brukas ssgen *hams-trams;*

dås, t. ex. »den förnöjda hvilas [för »hvilans»?] lata *dås*», ÖSTERGREN i Nord. tidskr.; jfr *sink*, *söl* (**2 d** δ);

jänk (kanske också *jämk*), t. ex. »med ideligt *jänk* på kaftanen och kragen» LENNGREN 81; jfr *jäkt*, *stök* (**2 e**) och *knog*, *knåp* (**2 g**);

---

[1] Jfr *tick-tack*, som kan brukas ss. abstr. till *ticka*, för så vidt detta verb brukas synonymt med *picka*. — Dessutom tror jag mig ha hört *tut* (till *tuta*); jfr *klink* o. d (**2 b**).

[2] I denna sist anförda betydelse upptages det af BERG, Slang.

fäkt förefaller mig vara rätt vanligt i tal ss. synonym till *jäkt, stök* (**2 e**);

lak säges i Göteborg i samma betydelse som *byk* (**2 f**);

tork hade jag förut iakttagit i husmödrars talspråk (se Svenskan som skriftspråk 1897, s. 272); nu har jag också träffat det i tryck: »Så vackra färger, som det garn har, hvilket hänger på *tork* på långa stänger ...» GHT 1907, nr 214, s. 9; jfr **2 f**;

kok (**2 f**) har sannolikt i hvardagligt tal utvidgad betydelse i mer än en riktning; jag har emellertid blott mera konkreta användningar till hands: *koket* kallas vid (somliga) exercisplatser hela köksafdelningen; huruvida man häri har att se konkretisering af ett nom. actionis, eller en »subtraktionsbildning» (stympning) af »kokstället» l. ngt dylikt, kan väl vara tvistigt; osäkert är väl också, om en abstraktare betydelse har legat till grund för ett uttryck som detta: »ett stillöst samman*kok* af operett, varieté och lokalfars» J. A[TTERBOM] i GHT 1907, nr 267, s. 2;

ät i bet. »ätande» finns sannolikt i bygdemål, fastän jag ej kan upptäcka det hos RIETZ; i Skåne har jag hört bildade personer skämtsamt uttala sig om någon, som varit svag för glaset: »han ä inte så mycke på *ät* som på drick», däri »på ät» skulle vara en ordlek med »poet»; det föreföll mig, som om uttrycket var en traditionell kvickhet;

sträf, t. ex. »för allt mitt *sträf*» FRÖDING Nya dikter 39, och

träl (= »trälande», möda), t. ex.: »Som deciderad Läskarl supponerar jag dig ha mer *träl* än nöge, mer arbete än inkomst» J. WALLENBERG (1771) hos RODHE Lindblom 14; dessa bägge sbst. ansluta sig nära till *slit, släp, plit, knog* (**2 g**);

vigg (= »vigilans»)[1], till *vigga*, ursprungl. i studentjargonen stympadt af *vigilera*, är numera rätt vanligt äfven utanför akademiska kretsar (men upptages ej i OL); *vigg*

---

[1] Beträffande stympningen jfr *tenta* (kap. VIII) samt *ant* om *påst* här nedan, möjl. också *kok(et)* här strax förut.

kan utan tvifvel räknas till »sträfsamt och besvärligt arbete» (*2 g*); genus tycks vara vacklande;

dalj, *däng* och *kla* (alla med motsv. verb) upptagas af HELLQUIST anf. st. (jfr här ofvan *2 h*); i betydelsen »stryk» böra dessutom märkas följande:

bank till *banka* (= »slå»); i någon skämttidning på 1860-talet påstods, att dåvarande bankdirektör A. O. Wallenberg var en sträng fader, som brukade ge sina barn »enskild(t) *bank*»;

drag (= »smörj») till *dra* (= »klå»), enligt BERG Slang;

kitt (= »stryk»), utan anförande af genus, i samma skrift, som likväl ej upptager verbet *kitta* i motsv. betydelse;

mull (= »tvättning med snö», väl ss. misshandling), genus ovisst, till *mulla* (= »snötvätta»); jfr äfven *möla* i samma bet., allt enl. BEGR a. skr.;

påbjud (= påbud), t. ex. »konungens alla *påbjud*», i en seminaristuppsats år 1906, är väl mera enstaka, men af intresse ss. symptom för en viss tendens[1]; jfr för öfrigt *påhitt*, *pålägg* (*2 i*);

intag, t. ex. »kontanta penninge*intag*» NISBETH Handelslex. 135 (1867); jfr *uttag* (*2 i*);

spärr, i samma bet. som *spjärn* (*2 j*), t. ex. »Bocken ... kunde ta *spärr* med sina fyra fötter» P. MOLIN Ådal. 109;

stopp, vanl. i förbindelsen »det var stopp», t. ex. FRÖDING Nya dikter 116; genus kunde vara tvifvelaktigt (jfr *back*[2] under I), men är neutr. i följande språkprof: »det förfelade spranget slutade med *ett tvärstopp* i mossan» P. MOLIN Ådal. 68; jfr *kast*, *ryck* (*1 c*), *hopp* (*1 b* δ), *skutt* (*2 j*);

---

[1] Jfr anmärkningen om *lug* och *skall* här ofvan (sid. 115, not. 3).

[2] Att de interjektionsliknande kommandoorden *stopp* och *back* kunnat öfverga till nomina actionis, synes mig innebära vidsträckta utvecklingsmöjligheter för interjektioner och dem närstående ord. Åtskilliga härmningar af djurs läten t. ex. *pip*, *krax*, eller af andra ljud, t. ex. *kras*, ha ju redan genomgått denna utveckling eller äro i färd med den. Belysande för utvecklingen är den variation af »(ett) *huj*», som förekommer hos P. MOLIN Ådal. 51: »(han) satte den (dvs. båten) i ett *hujande* öfver till nästa is[-flak]».

kut till *kuta*, t. ex. »med ryggen i *kut*» FRÖDING Guitarr 30; jfr på *huk* (*2 j*). Snarlikt är *krum*, t. ex. »hans rygg är böjd i *krum*» (FRÖDING Nya dikter 122), men något motsvarande verb *krumma* (sig) kan jag ej med visshet säga mig ha påträffat.

Mera fristående, om än i någon relation till *smek* (*2 d* β), är (jänt-)*blig* hos FRÖDING; *stirr* med liknande betydelse tror jag mig ha hört.

Till sist upptager jag några facktermer, som torde vara föga kända bland personer utanför facket ifråga:

bränn = så mycket som på en gång brännes af brännvin, tegel m. m. (OL); jfr (i ett) *kör* l. *sträck* (*2 j*);

stäng (OL) tyckes i regeln betyda så mycket af ett (sill-)stim, som på en gång afstänges, men har väl eg. en abstrakt betydelse; jfr »Några fiskare stängde den [torsken l. fjorden?] med not... Genom telegrafen blef »*stänget*» snart kändt» P. MOLIN Ådal. 155; jfr *hugg*, *kast* (*1 c*), *stick* (*2 i*);

vrak = drifgarnsfiske (OL);

afhåll, sjöterm[1] (OL);

svaj, sjöt., t. ex. »slupen lägg på svaj» SNOILSKY Kung Erik;

släpp, jägarterm (OL);

sök, jägarterm (OL); dessutom »på *sök* efter sillen» GHT;

skift (OL; arbetslag? närmare om användningen är mig ej bekant);

afslut, handelsterm (OL);

belägg, språkvetenskaplig term, brukas väl oftast konkret = bevisställe (o. d.), men torde också kunna förekomma ss. nom. actionis;

ant (= antagande) och *påst* (= påstående, enl. BERG Slang, äro självsvåldiga och (ännu åtminstone) föga spridda »subtraktions-bildningar»; *ant* kan naturligtvis motsvara *anta*, hastigt och vårdslöst uttaladt ss. osammansatt (med accentueringen 32 i st. f. 3-2).

---

[1] Stundom också i annan anv., se SAOB.

I den föregående öfversikten har, såsom jag redan anmärkt, afdelningen *3* måst byggas på alltför knapphändiga samlingar. Det är väl troligt, att också några ord, som hade bort upptagas inom afdelningarna *1* och *2*, undgått min uppmärksamhet. Men hur ofullständig min samling än må vara, synes den mig likväl ganska tydligt visa, att dessa neutrer (med samma vokal som motsvarande verbs infinitiv) utgöra en ingalunda oväsentlig grupp af de nomina actionis, den nutida svenskan har att förfoga öfver. Väl är ett stort procenttal af de hithörande orden ännu utestängdt från den vårdade prosan, och väl möter man i samlingen relativt många ord med n e d s ä t t a n d e (klandrande l. förlöjligande) betydelse. Men det bör anses som ett löfte om dessa ordbildningars framtida växt och förkofran, att de synbarligen gynnas och omhuldas af skalder (i synnerhet Fröding) och af tidningspressen. Det är väl uppenbart, att de böra bedömas som en yttring af svenskhetens — låt vara omedvetna — motstånd och uppror mot den i »pappersstilen» (normalprosan o. d.) öfvermäktiga inkräktarhären af afledningar på *-ande (-ende)*, *-an* och *-else* samt de ofta blott halft om halft svenska afledningarna på *-(n)ing*. För skalderna blifva naturligtvis dessa ord välkomna, ej blott på grund af sin enkla, folkliga ton, utan ock genom sin korthet.

I formellt afseende äro ju dessa verbalabstrakter de behändigaste och bekvämaste, man kan tänka sig. Hvilken fördel det är för skalder att nyttja (icke blott denna grupp, utan äfven andra grupper af) »korta» verbalabstrakter, visa t. ex. följande språkprof:

»För honom är sorg och bekymmer
blott skrymt och skrock och fjäsk»
Fröding G u i t a r r 6.

Nyp och Klös
är ditt namn och Udd och Sticka,
Rif och Ryck och — släpp mig flicka!
Fröding S t ä n k 108.

Att somliga af dessa sbst. (särdeles bland de under *1* upptagna) bero på lån eller efterbildning af tyska ord, förtager ej bildningssättet dess nationella karaktär, så mycket mindre

som åtminstone de osammansatta lånorden i regeln för den allmänna språkkänslan äro fullt ensartade med rent svenska ord, liksom de också mestadels af språkforskaren föras till kategorier (företrädesvis neutrala *a*-stammar), som af ålder varit välbekanta och rikt representerade i de nordiska språken.

Under sådana omständigheter bör man ej lägga alltför stor vikt därvid, att den »städade» prosan ännu bannlyser ett flertal af dessa korta verbalabstrakter. För dem, liksom för andra inhemska talspråksord, kan efter hand beredas inträde också i högtidligare stilarter, i den mån deras betydelse det tillåter. Men angeläget är, att enhvar, som nitälskar för enkelt, folkligt och inhemskt språkbruk, tillvaratager, nyttjar och förökar ord af detta slag, så att han också i sin skrift låter dem, så ofta som möjligt, träda i stället för de oviga afledningarna på *-ande (-ende)*, *-(n)ing*, *-an*, *-else*. Och naturligtvis bör detta sträfvande ledas af takt och smak, så att icke ett ovist nit kommer att vålla mera skada än gagn.

De nu ifrågavarande neutrala verbalabstrakterna torde väl något befordras i sin uppkomst genom vissa förleder i sammansatta substantiv och adjektiv. I orden *ringklocka*, *ringledning* är förleden *ring-* tydligen tagen från verbet *ringa* (*ringklocka* = klocka att ringa med); i *önskvärd* är förleden lånad från verbet *önska; spar-bank*, *-kassa* hafva sin förled från verbet *spara*. Men i dessa och dylika ssgr är förleden, som formellt öfverensstämmer med verbets infinitivstam (utan ändelsen *-a*), använd ss. ett verbalabstraktum; med *önskvärd* kan man jämföra *önskansvärd* (om ock detta är sällsynt), *ömkansvärd* o. d., med *sparkassa* kan jämföras *besparings-medel*, *-fond* o. d. Om ssgr med »verb som förleder» talar Tamm, Sammansatta ord i nutida svenskan (Skr. utg. af K. Hum. Vetensk. Samh. i Upps. VII. 1; Upps. 1900), s. 149 f. Här anföras ytterligare några exempel på ssgr af detta slag (utom de hos Tamm upptagna):

flyt-docka, *rif-järn*, *sitt-bad*, *-plats*, *skär-bräde*, *sof-vagn*, *-rum*, *mält-kar*, *rit-bok*, *virk-mönster*, *-nål*, *parer-plåt*, *laxer-pulver*, *spatser-tur*, *böj-muskel*, *lyft-kran*, *sänk-verk*, *vänd-skifva*. Exemplen kunna lätt ökas.

Det förefaller mig, som om det f o l k l i g a språkbruket gynnade denna typ af sammansättning, medan det stelare, mera abstrakta och skolmästrade språket däremot hade en viss tendens att föredraga med afledningsändelse bildade verbalabstrakter ss. förleder. Månne man ej i folkligt tal hellre säger *robåt* än *roddbåt*? Och ej ens mångtydigheten i sbst. *mål* förslår alltid till att afskräcka en oeftertänksam målare från att klaga öfver den dåliga »*måldagern*», när han måst försumma »den bästa *måltiden*». Är förleden själf sammansatt med ett prefix och därigenom mera skriftspråksmässig, tyckes det vanliga vara, att man använder ett med afledningsändelse försedt abstraktum, t. ex. de nyss anförda *besparings-medel, -fond*. *Försättsblad* är undantag, ss. f a c k t e r m, lånad från tyskan.[1]

Att vår nuv. normalprosa på det hela gynnar ssgr med tydliga (med afledningsändelse försedda) verbalabstr. ss. förleder, skulle nog bekräftas af en mera omfattande undersökning. Här blott ytterligare ett par exempel! Om en person, som är mycket van vid stelare normalprosa, händelsevis ej blifvit förtrogen med t. ex. orden *riktlinje* och *sättpotatis*, skulle han kanske känna sig benägen att hellre uttrycka samma begrepp med *riktningslinje* och *sättningspotatis*.

Det är väl ej omöjligt, att en närmare efterforskning kan påvisa fall, då förleden i ssgr af typen *ringledning* lösgjort sig och bildat ett fristående verbalabstraktum. I ssgr med *-göra*, t. ex. *smetgöra*, *petgöra* o. d., ligger proceduren synnerligen nära till hands.

Det bör vidare erinras, att tillgången på verbalabstrakter, som äro = infinitivstammen i motsv. verb, efter hand ökas därigenom, att n y a v e r b a f l e d a s af sbst., som urspr. äro vbalabstr. eller kunna användas ss. sådana. Vi ha i det föreg. sett, huru *färd* (eg. af *fara*) numera förbindes med det jämförelsevis nya *färdas*, *högfärd* (bildadt efter t. mönster) med det nya *högfärdas*, *skörd* (eg. af *skära*) med det nya *skörda* o.s.v. Här må tilläggas några exempel på nya svenska verb, afledda af l å n a d e sbst., som numera kunna

---

[1] Föråldradt är adj. *betydlik*, i SAOB citeradt från Sam. Columbus.

fungera ss. nom. act. till dessa verb: *schacka* (af *schack*), *galoppa* (af *galopp*), *processa* (af *process*), *festa* (af *fest*), *kalasa* (af *kalas*), *intervjua* (af *intervju*).

En historisk undersökning af de »korta» (afledningslösa) abstrakternas förekomst i olika tider skall måhända visa, att denna typ fordom varit rikare representerad än nu. I denna uppsats kan jag ej inlåta mig på ämnets historiska sida. Men några få nu föråldrade verbalabstr. af den ifrågavarande typen, som jag tillfälligtvis stött på, kunna här anföras:

afkort (1659), *betung* (= besvär, 1782), *betänk* (1556—1750), dessa enl. SAOB; vidare: *tripp-trapp* (= »trippande») STIERNHIELM Herc. 32[1]; — »Ther var et sådant *gans* och skratt och *gas* och *flas* | At thet ei kärlek var, men mer et tjurleks-ras» KOLMODIN Qvinnosp. I 150 (1732).

---

[1] Möjligen åsyftas verkliga nom. actionis i Herc. 208: »*Hugg, stick, slå*, vari långt här-ifrå».

ELFTE KAPITLET.

Verbalabstr. på *-el* (motsv. verb på *-la*) och *-er* (motsv. verb på *-ra*).

Dessa stå mycket nära de i näst föregående kapitel sammanförda; också dessa böra (så vidt de ha acc. 40) betraktas ss. enstafviga, då *e* framför *l* eller *r* blott är en hjälpvokal till att lätta uttalet; närmast förut går näml. alltid ett konsonantljud. Detta konsonantljud är nästan alltid långt i de ord, som ha klandrande betydelse och hvardaglig prägel. Flertalet af de hithörande sbst. torde vara tyska lånord eller efter mönster af sådana nybildade svenska.

I. Sbst. på *-el*, motsv. vb på *-la*.

1) En särställning intaga ss. rent nordiska ord:

hagel och *varsel*, hvilket senare eg. hör till orden på *-sel*, men nu lättast associerar sig med det nybildade *varsla* (ej i OL).

2) Hvarjehanda, från tyskan lånade ord, i allm. utan pejorativ bibetydelse:

handel, misshandel; jfr: »denna *misshandel af* ett folks själ» GHT 1907, nr 228, s. 5, där konstruktionen förefaller något ovanlig — *vandel,* något ålderdomligt, ofta koordineradt med *handel*[1] — *växel,* så vidt detta brukas abstrakt — *tvifvel* — *grubbel,* som stundom brukas i klandrande betydelse — *tadel* — *äckel* — *svindel* (stundom med acc. 32).

3) Våldsam, i synnerhet upprepad, rörelse beteckna:

hvirfvel (med acc. 32) — *tummel* — *vimmel.*

[1] Föråldradt är *bettel,* till *bettla,* se SAOB.

4) Utsväfningar beteckna följande, med afgjordt klandrande innebörd:

rummel — *ruckel* — *dobbel*, något ålderdomligt, — *raffel*.

5) Lumpet l. tölpigt uppförande l. obehagliga förhållanden:

trassel — *smussel* — *knussel* — *fubbel* — *svindel* (= skoj).

6) Stryk, mest i skämtsamt språkbruk:

prygel — *rammel* (jfr *ramla* på ngn, *rammelbuljong*) — *puckel* (»smörj»), till *puckla* (»slå»), enl. Berg Slang.

7) Slagsmål, bråk l. närgånget uppförande (jfr *10*):

krångel — *gurgel* till *gurgla*, i bet. »gräla, bråka, slåss» — *bruckel* till *bruckla* (»bråka»), se Berg Slang — *hångel* (»närgången kurtis»), till *hångla;* se Berg Slang.

8) Känsloutbrott, vanligen genom frambringande af ljud:

a) utan nedsättande bibetydelse:

jubel — *gyckel*.

b) med nedsättande bet.:

skräfvel — *tissel* och *tassel*, så vidt dessa ord beteckna (afundsamt) förtal; i bet. »hviskningar» höra de till *11*.

9) Tröttsamt, meningslöst prat:

svammel — *rabbel* — *babbel* med afljudsformen *bubbel*, till *bubbla* (= »prata»), enl. Berg Slang — *kackel*, så vidt detta syftar på människotal.

10) Gräl, gnabb, käx o. d. (jfr *7*):

käbbel — *traggel* — *gaffel* till *gaffla*, enligt Berg Slang.

Något ovisst synes mig, om de två följande sbst. skola föras hit eller till *7* eller till *9*:

rackel, t. ex. »och där [som tattarna bo] är det *rackel* och snatter och snack» Fröding Guitarr 56; OL upptager *rackla*, men utan angifvande af bet. — *tschuckel* (= »bråk») till *tschuckla* (= »utstöta ljud af ett kräkningsliknande slag») enl. Berg Slang.

11) Andra (ej till begripliga ord formade) af människor frambragta ljud:

mummel — *hvissel* (= ihållande o. upprepade hvisslingar), t. ex. Almqvist Grimstahamn, kap. 8; ej i

OL; jfr *hvissel-pipa, -konsert* — *rossel* — *gnissel* (t. ex. om en rasandes oartikulerade mellan tänderna utstötta ljud, jfr *tandagnisslan;* eljest till *12*.

12) B u l l e r a f l i f l ö s a f ö r e m å l:

rammel (om fallande, tunga saker) — *skrammel* — *prassel* — *rassel* — *gnissel* — *pingel* (af klockor o. d.).

13) D j u r l ä t e: *kackel.*

Vi se, att de flesta af dessa sbst. tillhöra ganska noga begränsade betydelseområden (ungefär från och med *tummel* i *3*). Alla dessa äro neutra. Inom hela afdelningen är det, så vidt jag kan finna, endast orden *handel* (med *misshandel*), *vandel, växel, svindel* och *hvirfvel,* som hafva realgenus. De för denna afdelning typiska begreppsområdena återkomma väsentligen i *II*. Ljudlikheterna mellan ord, som till betydelsen stå hvarandra nära, äro påtagliga.

II. Sbst. på -*er*, motsv. verb på -*ra*.

Också här, liksom under *I*, uppställer jag främst de för afdelningen mindre typiska, af hvarjehanda betydelse.

1) Ord med r e a l g e n u s:

heder — *seger* — *ånger* — *ifver* — *hunger* — *slummer* — *koller*, som åtm. i vissa användningar synes kunna tjäna som nom. act. till *kollra* (bort) — *jämmer*, som till betydelsen öfverensstämmer med gruppen *3*.

2) N e u t r e r med h v a r j e h a n d a b e t y d e l s e:

offer — *ocker*, med klandrande innebörd — *schacker*, likaledes — *hinder* och *förhinder*, som i flera användningar tjänstgöra ss. nom. act. — *bekymmer* — *foster*, som i arkaiserande stil kan brukas synonymt med *(upp-)fostran.*

3) Neutrer, som angifva m ä n n i s k a n s b r u k a f r ö s t e n:

a) med afseende på det talades i n n e h å l l, s y f t e:

smicker — *klander* — *skvaller* — *paller* torde lokalt förekomma i samma bet. som *skvaller;* jfr *pallerbytta* och *pallra* (= »skvallra») BERG S l a n g;

b) med angifvande af det talade ss. o v e d e r h ä f t i g t, m e n i n g s l ö s t:

sladder, som också kan vara synonymt med *skvaller;*

förstärkt genom tillägg af afljudsformen *slidder (-sladder)* — *pladder* — *pjoller* — *joller;*

c) med angifvande af det o a r t i k u l e r a d e, af viljan ej (tillräckligt) behärskade i ljudbildandet:

sludder till *sluddra;* också *sludder* kan (genom inflytande från danskan?) stundom åsyfta det ovederhäftiga i talets innehåll (jfr *b*) — *fnitter.*[1]

4) Neutrer, som eg. beteckna (uthållande l. itererade) d j u r l ä t e n, men också kunna brukas om (dåraktigt) p r a t, g n o l a n d e o. d.:

snatter — *kutter* — *kvitter.*

5) Neutrer, som beteckna (ihållande l. itereradt) l j u d a f l i f l ö s a f ö r e m å l:

buller — *dunder*[2] — *slammer,* som också kan brukas någorlunda synonymt med *pladder, sladder, skvaller* — *smatter* — *klapper* upptages ej i OL, men »*klappret* af träskor» o. d. synes mig vara ganska vanligt.

6) Neutrer, som beteckna l j u s f ö r e t e e l s e r, i synnerhet ihållande l. ostadigt och liksom nyckfullt växlande:

skimmer — *glimmer,* så vidt detta brukas abstrakt — *glitter* — *flitter* (?), som numera tycks sakna motsvarande verb.

7) Neutrer, som beteckna o r e d i g, (åtm. skenbart) ändamålslös r ö r e l s e h i t o c h d i t (jfr *tummel, vimmel* I *3*):

fladder — *myller* (som väl är helt nyligen infördt från danskan); t. ex. »[I Frankrike] framdrifver fåfängan ett *myller* af amatörskribenter» J. A[TTERBOM] i GHT 1908, nr 69, s. 2 — *klotter.*[3]

Som man ser, visa abstr. på *-er* stor likhet med dem på *-el,* i synnerhet i de mest typiska och ordrikaste grupperna.

---

[1] Osannolikt är ej, att man i st. f. *muttrandet* kan säga t. ex. »först småningom tystnade *muttret* af den vresige gubben». Jfr *mummel.*

[2] Möjligen kan man också tala om »det aflägsna *mullret* af åskan»; jfr *mummel.*

[3] Huruvida *plotter* brukas ungefär synonymt med *bortplottring,* kan jag ej afgöra.

Flertalet af de i detta kapitel upptagna orden är sannolikt främmande för det folkliga språkbruket, hur vanliga de än äro i bildade personers umgängestal.

Anmärkning till kap. XI. Jag har icke ansett behöfligt att göra en särskild afdelning (med rubrik) af vbalabstr. på *-en* (motsv. vb på *-na*), ty af sådana har jag anträffat endast *tecken* (till *teckna*) och *väsen* (till *väsnas*).

TOLFTE KAPITLET.

Sammanfattning och reflexioner.

Den undersökning af nu brukliga svenska verbalabstrakter, jag här offentliggjort, har i hufvudsak gifvit följande resultat.

Bruket af verbalabstrakter är mycket skiljaktigt inom olika stilarter. Ymnigast förekomma verbalabstrakterna inom den stelare, mera opersonliga prosan (normalprosa, kanslistil o. d.); och här är det företrädesvis afledningar på *-ande (-ende)*, som dominera, ehuru också ett rätt stort antal afledningar på *-(n)ing*, *-else* och *-an*, som alls icke förekomma i ledigt talspråk, spela en betydande roll i sådan prosa. Ålderdomliga stilarter, särskildt kyrkosvenskan och kanslistilen, disponera dessutom öfver ett antal abstr. på *-an*, *-else*, några på *-sel* och *-nad* m. fl., som ej äro användbara i annan stil.

Den lediga talsvenskan är jämförelsevis ganska sparsam i bruket af verbalabstrakter, i synnerhet af sådana, som ha afledningsändelse. Abstr. på *-ande (-ende)* äro sällsynta i det bildade talet och saknas nästan fullständigt i det folkliga. De på *-(n)ing* äro allmännare, men likväl mycket mera begränsade till antalet än inom skriftsvenskan; af verb, som äro egendomliga för talsvenskan (icke brukas i »städad» skrift), afledas i regeln inga abstr. på *-(n)ing*. Däremot visar talsvenskan en afgjord förkärlek för k o r t a abstrakter, i synnerhet sådana, som äro lika med verbets infinitivstam: abstr. af detta slag synas tillväxa i antal; de flesta nybildningar af denna typ ha neutralt genus.

Olikheten mellan skriftsvenska och talsvenska i fråga

om bruket af verbalabstrakter innebär en stor olägenhet, eftersom denna olikhet ganska mycket bidrager till att göra skriftspråket svårt att uppfatta och att begagna för den olärde. Och i den mån som skriftspråkets abstraktbildningar sakna rotfäste i det bildade, lediga umgängesspråket, blir bruket i skrift mekaniskt och schablonmässigt (man reflekterar alls icke öfver om man också kan i *tal* bruka ett så el. så beskaffadt abstraktum). Dessutom följer man (i synnerhet i tidningsspråk) alltför mycket utländska mönster vid konstruktionen af verbalabstrakter; detta gäller företrädesvis sådana abstr. på *-ande (-ende)*, som bildas af transitiva verb.

Att skriftspråket alltför rikligt använder abstr. på *-ande (-ende)*, tyckes icke ha tilldragit sig någon allmännare uppmärksamhet och har alltför länge fått passera utan protester, ehuru det i hög grad vanpryder stilen genom att låta en så betydelsefattig (blott ordklassbetecknande), men ändock så lång och tung ljudkomplex (resp. teckenkomplex) återkomma så ofta; och ändelsen *-ande* (resp. *-ende*) gör så mycket större besvär, som den också tillhör pres. particip, hvilket i skrift vida mer än i tal brukas ss. satsförkortning, adjektiv, substantiv eller preposition (t. ex. *angående*, *beträffande* osv.). Vore man ej så förslöad af gammal vana, skulle man ofta vämjas vid den mängd långa ord på *-ande (-ende)*, som påträffas i en och samma mening; och den omväxling, som åstadkommes af ett eller annat långt ord på *-else*, ökar ej stilens kraft eller skönhet.

Visserligen kan man inom skriftsvenskan, i synnerhet skönlitteraturen, spåra försök att ersätta neutrer på *-ande (-ende)* med abstrakter af annan typ. Men härvid göras ofta missgrepp, i det man, påverkad af dansk-norska eller tyska förebilder, skapar afledningar på *-ning*, *-an* eller *-else*, som förefalla alltför osvenska; i sht dansk-norskan blir lätt missledande, eftersom den har vissa afledningsändelser gemensamma med svenskan, men brukar dem i andra förbindelser. Bäst lyckas den litterära reaktionen mot *ande*-afledningarnas herravälde, när den ur talspråket upptager »korta» (ändelselösa) abstrakter. För öfrigt är det naturligtvis af vikt att hålla vid lif gamla abstrakter med afledningarna *-sel*, *-nad*,

-a, -e, -d, -t, -st m. fl.[1] och icke låta dem undanträngas af de starkare typerna (på *-ande* och *-ning*).

I talsvenskan har man visserligen ett par »lifskraftiga» (produktiva) afledningsändelser för verbalabstrakter, *-are* och *-eri;* den förra har dock ett mycket begränsadt betydelseområde; och den senare (som också inom skriftsvenskan har rätt stor användning) alstrar väl flera nya ord, men dessa tillhöra nästan blott de bildades (skämtsamma) språkbruk och ha i regeln pejorativ betydelse. Tämligen lika förhåller det sig med nybildade abstr. på *-el* och *-er* (till verb på *-la* och *-ra*).

Att i skrift ersätta abstr. på *-ande (-ende)* med sådana, som blifvit afledda med annan ändelse, kan ske blott inom tämligen trånga gränser, så mycket mera som *(n)ing*-afledning saknas vid en stor mängd verb och, när den finns, ofta specialiserats till sin betydelse och brukbarhet. De »korta», med verbets infinitivstam likalydande abstrakterna, med sin rent af idealiska enkelhet, äro naturligtvis de bästa, så framt de redan finnas eller kunna — utan att verka stötande — nybildas. Men äro alla dessa utvägar stängda, återstår gifvetvis alltid ett medel att slippa verbalabstrakter på *-ande (-ende):* man tänker efter, hur innehållet skulle kunna uttryckas i t a l språk, och hittar då lätt nog någon konstruktion med infinitiv eller finit verb, som kan göras tillräckligt »städad» för att gå an i skrift.

Jag har trott, att denna min afhandling erbjöde så pass mycket af nya resultat och af uppslag till nya undersökningar, att den förtjänade offentliggöras, fastän omständigheterna hindrat mig att nu (och sannolikt äfven framdeles) behandla ämnet så omfattande och grundligt, som jag skulle ha önskat.

Man får väl hoppas, att vårt språks olika uttrycksmedel för vissa begreppskategorier efter hand göras till föremål för jämförande granskningar med hänsyn till de skilda stilarterna — något så när i samma riktning, som jag försökt i denna af-

[1] Det samma gäller om de abstr., som (numera) ej förete afledningsändelse, men ha annan vokal än verbets infinitiv.

handling, naturligtvis helst efter strängare, mera fulländad metod. Och då böra också verbalabstrakterna, eller åtminstone somliga af deras användningssätt, upptagas till förnyad och mera uttömmande granskning. Därför kan det möjligen vara till gagn för kommande forskare på detta fält, om jag här framhåller några punkter, på hvilka arbetet synes mig kunna inriktas med hopp om godt resultat.

Stundom och mera i förbigående har jag kunnat påvisa, att vissa bildningssätt predestinera en viss funktion (i betydelse och stundom äfven i konstruktionsmöjligheter) hos abstrakterna. Jag har ej kommit längre än till strödda anmärkningar, giltiga blott för ett mindre antal ord. Men det är sannolikt, att fasta linjer af ganska betydlig räckvidd här skulle kunna uppdragas af den, som har tid och tålamod att gå på djupet med dessa frågor.

Vidare erinrar jag därom, att orsakerna, hvarför så många verb ej fördraga afledningar på *-(n)ing*, blott till en ringa del af mig blifvit utredda, men helt säkert skola i långt flera fall kunna uppvisas.

Och sist, men ej minst, vill jag betona, att mina samlingar i fråga om de mest löftesrika abstrakterna (de, som upptagas i kap. X) varit så knapphändiga, att här lämnats mycket kvar att utföra för kommande forskare. —

Man klagar icke sällan, att vårt språk behandlas vårdslöst och med otillräcklig insikt i dess egendomliga natur. Men vi språkmän äro ju icke utan skuld till, att så många af våra landsmän måste famla och trefva sig fram i bruket af modersmålet. Vi hafva ännu ej gjort mycket för att klarlägga den nutida svenskans egenart i motsats till de främmande språk, från hvilka vi mottaga inflytelser. Vi hafva ännu blott i mycket ringa grad försökt uppvisa de rent svenska och folkliga utvecklingstendenserna i vårt språks nutida lifsskede.

GÖTEBORGS HÖGSKOLAS ÅRSSKRIFT 1908

GÖTEBORGS HÖGSKOLA

ÅRSREDOGÖRELSE

1907—1908

AF

JOHAN VISING
HÖGSKOLANS REKTOR

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1908

INNEHÅLL

Med KONUNG OSCAR II:s namn äro grundläggandet och den första uppblomstringen af Göteborgs Högskola förknippade, i det att han stadfäste hennes första statuter och lät utfärda flere förordningar, som befordrat hennes utveckling. Detta nådiga hägn skall städse af Högskolan bevaras i tacksamt minne såsom en för henne särskildt betydelsefull länk i den kedja af visa regeringshandlingar, hvarmed KONUNG OSCAR främjade den svenska odlingen.

Själf en af de mest upplysta och begåfvade monarker, historien känner, ägnade KONUNG OSCAR åt vetenskap och vittra idrotter med förkärlek sitt intresse och sitt personliga arbete, och minnet däraf skall kärleksfullt bevaras ej blott af bildningens målsmän utan af hela det svenska folket.

Med samma kärlek skall det också minnas, huru KONUNG OSCARS hjärta klappade för detta folk, hvilken faderlig omtanka han hade för allas väl, huru blid han kom hvar och en till mötes.

Därför blef landets sorg vid hans bortgång djup och uppriktig; och med djup och uppriktig saknad ägnar Högskolan denna hyllning åt minnet af sin högsinnade främjare, vetenskapens hägnare och utöfvare, den kärleksfulle landsfadern.

Ett ytterligare bud af sorg för Högskolan var underrättelsen om att förutv. Statsrådet, f. d. Kansleren för Rikets Universitet, m. m. Dr *Gustaf Fredrik Gilljam* med döden afgick den 17 januari. Det var han, som redan i Högskolans begynnelse, år 1893, visade henne det förtroende att i Konungens råd tillstyrka beviljandet af hennes anhållan om examensrätt och som sedan såsom Universitetskansler förordade beviljandet af rätt för Högskolan att anställa akademiska disputationer. Men ej blott genom dessa officiella ämbetsåtgärder har han vunnit rätt till Högskolans varma tacksamhet, utan äfven genom sitt lifliga intresse för Högskolans verksamhet i allmänhet. Han ådagalade detta på mångfaldigt sätt under de sex år, han såsom Kansler var Högskolans främste styresman, och ej minst genom upprepade besök, vid hvilka han noga gjorde sig underrättad om arbetet vid Högskolan, och genom den vänlighet och välvilja, med hvilken han alltid trädde i förbindelse med såväl Högskolans Styrelse som hennes lärare och studerande ungdom. Alla skola de bevara honom i vördadt och älskadt minne.

En äfvenledes om Högskolan högt förtjänt man, Med. Dr *Oscar Robert Fries*, har aflidit under den tid, som denna Årsredogörelse omfattar, den 18 juni 1908. Invald i Högskolans Styrelse första gången 1889 af Göteborgs Stadsfullmäktige, bekläddes Dr *Fries* sedan upprepade gånger med samma förtroende, till dess han 1899 på egen begäran med anledning af flyttning från Göteborg till Upsala befriades därifrån. Såsom styrelseledamot befrämjade han genom sitt varma intresse och sin rådsnarhet i icke ringa mån Högskolans bästa, som han äfven såsom flerårig ordförande i Styrelsen för Stadsbiblioteket, som i sig förenar Högskolans bibliotek, var i tillfälle att ytterligare tillgodose. Tacksamheten härför och för den hjärtevinnande vänlighet, Dr *Fries* ådagalade mot dem, med hvilka han kom i beröring vid Högskolan, skall

alltid blifva oskiljaktig från det kära och aktade minne, Högskolan bevarar af honom.

Högskolans af framlidne Konsul *Oscar Ekman* bekostade nya byggnad blef, såsom Byggnadskommittén enligt uppgift i nästföregående Årsredogörelse s. 8 ställt i utsikt, färdig att tagas i bruk för sitt ändamål vid midten af september månad. Den invigdes därpå med högtidligheter, hvilka togo sin början den 18 i samma månad, och till hvilka särskild inbjudning utfärdades af Rektor i en skrift med titel *Göteborgs Högskolas byggnad jämte en blick på Högskolans utveckling 1891—1907*. Själfva invigningsakten förrättades af Sveriges dåvarande Kronprins i närvaro af Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet, Kansleren för Rikets Universitet, representanter för Sveriges högskolor och andra svenska lärda och vittra samfund eller stats- och stadskorporationer, medlemmar af Konsul *Oscar Ekmans* familj och flera andra särskildt inbjudna. För det närmare förloppet af dessa högtidligheter redogöres utförligt i en bok, som Högskolan låtit utarbeta och af trycket utgifva under titel *Invigningen af Göteborgs Högskolas byggnad den 18 och 19 september 1907. Festberättelse utarbetad af Högskolans sekreterare* (1908), och till hvilken härmed hänvisas.

Den nya byggnaden togs omedelbart efter invigningen i anspråk för Högskolans verksamhet och alla de, som deltaga i denna verksamhet, hafva i det nya hem, som beredts för den, ifrån första stund känt sin arbetsglädje förhöjd och sin arbetshåg sporrad på nytt. Skönheten i byggnadens yttre form, ändamålsenligheten i dess inredning, soliditeten i arbetet, hvilket allt gör den största heder åt dess arkitekter och byggmästare, kunna ej annat än verka lifvande och förädlande på dem, som därinom utföra sin gärning. Sålunda räknar Högskolan det som en stor och betydelsefull tilldragelse i sin utveckling att hafva fått denna byggnad och har de bästa förhoppningar att kunna förverkliga de storsinnade afsikter, som den ädle gifvaren haft med denna gåfva.

Den donation à 100,000 kronor, som framlidne Konsul *Oscar Ekmans* sterbhus enligt hans i lifstiden gjorda förordnande i maj månad 1907 till Högskolan öfverlämnat, och som omnämnts i den sista Årsredogörelsen s. 7, har nu af Högskolan disponerats på sätt, som af sterbhuset bestämts. Sålunda hafva däraf 50,000 kronor jämte därå upplupen ränta användts till oförutsedda utgifter för Högskolans byggnad samt dennas inredning och invigning, och 50,000 kronor afsatts till en *Linnéfond*, för hvilken nedanstående bestämmelser af Konsul *Ekmans* närmaste anhöriga fastställts.

BESTÄMMELSER

för användandet af Göteborgs Högskolas LINNÉFOND, uppgjorda af Högskolans Lärareråd den 7 december 1907 och godkända af Konsul Oscar Ekmans närmaste anhöriga den 21 januari 1908.

§ 1.

Årliga räntan skall, sedan en tiondedel däraf lagts till kapitalet, användas till anslag åt lärare vid Högskolan för resor i vetenskapligt syfte. Berättigade att erhålla sådant anslag äro Högskolans professorer och de docenter, som sedan minst tre år äro anställda vid Högskolan med en tjänstgöring af minst två timmar i veckan.

§ 2.

Den disponibla årsräntan skall, därest icke Lärarerådet enhälligt annorlunda besluter, fördelas på högst tre reseanslag, af hvilka intet må öfverstiga 1,500 kronor eller understiga 500 kronor.

§ 3.

Ansökningar om reseunderstöd skola vara ställda till Lärarerådet och inlämnade i Rektorsexpeditionen senast den 1 februari kl. 12 på dagen. Vid ansökningen bör fogas uppgift om resans ändamål, de hufvudsakliga orter, som resan afser, den för resan beräknade tiden och en ungefärlig kostnadsberäkning.

§ 4.

Senast den 15 februari besluter Lärarerådet angående användningen af de för året disponibla medlen. Därvid må Lärarerådet, därest det så finner lämpligt, till en senare tid på året eller till ett följande år reservera en del af beloppet.

§ 5.

Äro sökandena flera, må hänsyn tagas till deras tjänsteålder vid Högskolan samt till huruvida de förut åtnjutit reseunderstöd ur denna fond samt

i så fall till den tid, som förflutit sedan dess, och det åtnjutna understödets belopp.

6.

Reseunderstöd, som belöper sig till 1,000 kronor eller därunder, utbetalas omedelbart före resans anträdande. Af reseunderstöd, som uppgår till högre belopp, utbetalas hälften omedelbart före resans anträdande och den andra hälften, så snart halfva den för resan beräknade tiden förflutit.

§ 7.

Resan skall anträdas inom ett år från den dag, då reseunderstöd erhållits, så framt ej Lärarerådet med godkännande af anförda skäl medgifver uppskof.

§ 8.

Räntan å det af Drätselkammaren hvarje år utbetalade beloppet disponeras af Lärarerådet i det med fonden afsedda syftet.

§ 9.

Den, som åtnjutit understöd ur denna fond, är förpliktad att inom sex veckor efter återkomsten från sin resa till Lärarerådet ingifva en kortfattad reseberättelse.

§ 10.

Ändring i dessa bestämmelser beslutes af Högskolans Styrelse efter Lärarerådets hörande.

Den å denna fond den 1 januari 1908 upplupna räntan har af Lärarerådet disponerats så, att åt Prof. *Vising* utdelats ett anslag å 1,120 kronor för en studieresa till Italien, åt Proff. *Lidén* och *Lindberg* 100 kronor för deltagande i den 15:de internationella orientalistkongressen i Köpenhamn och åt Prof. *Nordenskjöld* 130 kronor för deltagande i den 9:de internationella geografiska kongressen i Genève.

Det nu tilländagångna läsåret är det sista, under hvilket den hittills gällande stadgan för de filosofiska examina vid de svenska universiteten är tillämplig. Den kommer från och med 1 instundande augusti att ersättas af en af Kungl. Maj:t den 1 november 1907 utfärdad nådig stadga, som utgått ur det *Universitetsexamenskommitténs Betänkande*, som omnämndes i sista Årsredogörelsen s. 10, och ur de uttalanden, som därom på grund af remiss gjorts af flere myndigheter, bland dem Göteborgs Högskola. Denna nya stadga syftar hufvudsakligen till en tillfredsställande utbildning af elementarlärare

genom en särskild ämbetsexamen och genom studiernas koncentration samt i allmänhet till ett mera praktiskt ordnande af studiesättet och studietidens förkortande. I följd af de särskilda bestämmelser, som stadgan i detta afseende innehåller, har Lärarerådet vidtagit eller för Styrelsen föreslagit åtskilliga åtgärder. Sålunda har Lärarerådet beslutit anmoda Doc. *Herrlin* att redan under vårterminen 1908 anordna den i ofvannämnda stadga § 3 föreskrifna kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia (Lärar. prot. 18 jan.), hvilken anmodan Doc. *Herrlin* efterkommit. Vidare har Styrelsen på Lärarerådets förslag beslutat dels att, då genom den nya stadgan konsthistoria med konstteori utskilts från de ämnen, som förut ingingo i professuren i estetik m. m., anställa Doc. *Romdahl* såsom lärare i förstnämnda ämnen under nästkommande läsår (Styr. prot. 16 april), dels att uppdraga åt Docc. *Hellquist* och *Danell* (under förutsättning att hans docentförordnande vunne Kanslerens stadfästelse) att under instundande hösttermin gifva propedevtiska kurser i nordiska språk. Ytterligare har Lärarerådet i enlighet med föreskrifterna i § 4 af den nya stadgan upprättat och till Kansleren för pröfning och stadfästelse ingifvit planer för studiernas ändamålsenliga bedrifvande. Att redigera de af de olika lärarna uppgjorda förslagen till sådana studieplaner har uppdragits åt en kommitté, bestående af *Rektor* och Proff. *Stavenow* och *Wadstein* med Prof. *Sylwan* som suppleant. Äfven hafva nya studieplaner för teologisk-filosofisk examen uppgjorts och underställts Kanslerens pröfning och stadfästelse. Slutligen har Lärarerådet genom Styrelsen till Kungl. Maj:t ingifvit underdånig ansökan om att få anställa den genom den nya examensstadgan införda filosofiska ämbetsexamen samt att få genomföra vissa af samma stadga betingade förändringar i hittills gällande examenssätt. Kungl. Maj:ts resolution härpå har ännu icke ingått.

I detta sammanhang må jämväl nämnas, att Lärarerådet med anledning däraf, att i upprepade fall studerande vid Högskolan anhållit att i filosofiska examina få medtaga ämnet nationalekonomi och sociologi bland examensämnena och Kungl. Maj:t lämnat bifall därtill, genom Styrelsen ansökt om

rätt att utan föregående nådig dispens vid hvarje särskildt tillfälle få anställa examina i ofvannämnda ämne. Icke häller härpå har Kungl. Maj:t ännu meddelat resolution.

I Högskolans *Änke- och pupillkassa* har, utom de enligt Reglementet af den 18 nov. 1904 och 23 jan. 1905 till delaktighet i kassan berättigade, en ny delägare på särskild ansökan och efter Styrelsens beslut (22 okt.) antagits, nämligen Högskolans sekreterare. Smärre ändringar i ofvannämnda Reglemente hafva däraf blifvit nödvändiga. Sedan dessa af Styrelsen vidtagits (22 okt.), hafva Stadsfullmäktige, hvilka Reglementet underställts, förklarat att de icke haft något att vid dessa ändringar erinra (skrifvelse af 21 nov.).

Såsom enligt Reglementet berättigad har också Högskolans 2:e vaktmästare inträdt såsom delägare i kassan.

Styrelsens sammansättning har icke undergått någon förändring. Professor *Wijkander*, hvars af Stadsfullmäktige meddelade uppdrag att vara ledamot af Styrelsen utgick med år 1907, har i denna egenskap af Stadsfullmäktige omvalts till utgången af år 1910; och har Styrelsen återvalt Prof. *Wijkander* till sin vice ordförande för år 1908 (Styr. prot. 21 dec.). Till sin kassaförvaltare har Styrelsen efter Herr *Ivar Wærn*, som på egen begäran entledigats från denna befattning, valt Dr *Gustaf Ekman* (Styr. prot. 21 dec.), hvilket val af Stadsfullmäktige godkänts. Då Herr *Wærn* nu sålunda lämnat en ansvarsfull befattning inom Högskolan efter att i närmare fjorton år med varmt intresse och stor omsorg hafva uppehållit densamma, önskar Högskolan härför få till honom uttala sitt uppriktiga tack och sitt erkännande af det kraftiga stöd, han lämnat åt hennes ekonomiska utveckling.

Styrelsen har, sedan sista Årsredogörelsen utgafs, haft sju sammanträden.

I Lärarerådet hade Professor *Karl Johan Vilhelm Lundström* redan vid slutet af föregående läsår tagit sitt inträde, men han inställdes högtidligen i sitt ämbete först i sammanhang med de festligheter, hvarmed Högskolan högtidlighöll invig-

ningen af sin nya byggnad, eller den 19 september. Denna andra högtidsdag var nämligen anslagen dels till professorsinstallation, dels till doktorspromotion. Till den förra hade Rektor utfärdat särskild inbjudning åtföljd af en vetenskaplig afhandling *La plainte d'Amour, Poème anglo-normand* (kapp. III—V). För det närmare förloppet af denna installation, vid hvilken med undantag af H. K. H. KRONPRINSEN nästan alla de hedersgäster och öfriga inbjudna, som deltagit i den första dagens festligheter, voro närvarande, redogöres utförligt i den förut omnämnda, af Högskolan offentliggjorda *Festberättelsen*, till hvilken härmed hänvisas. Här må å Högskolans vägnar den hälsning upprepas, som Rektor ställde till Prof. *Lundström* i sin ofvannämnda inbjudning till hans installation:

»Det bereder Högskolan stor tillfredsställelse att sålunda vid sig få fästa Professor *Lundström*. Hans mångsidiga forskningsintresse, som öfverspänner hans vetenskaps ofantliga område ända till de nyaste aktualiteter, hans skarpsinniga inträngande i antikens anda och väsen, hans resultatrika författareverksamhet och hans utmärkta framställningsförmåga borga för att Högskolan i honom fått en lika god vetenskaplig som pedagogisk kraft.»

I Lärarerådet har också Docenten *Otto Lagercrantz* haft säte under både höst- och vårterminen, i det han under båda terminerna haft förordnande att förestå Professor *Paulsons* professur i klassiska språk (med undervisningsskyldighet i grekiska). Docenten *Lagercrantz*, som sedan 1898 innehaft docentur i grekiska språket och litteraturen vid Upsala Universitet, ansökte vårterminen 1907 om enahanda anställning vid Högskolan och blef därtill på Lärarerådets tillstyrkan af Styrelsen förordnad (25 febr. 1907), hvilket förordnande af Kansleren stadfästes den 12 mars s. å. Emellertid åtnjöt Doc. *Lagercrantz* tjänstledighet under den del af vårterminen 1907, som han tillhörde Högskolan, och har icke kommit att tjänstgöra förrän med höstterminen s. a. Det har för Högskolan varit angenämt att få vid sig fästa en akademisk lärare af den framstående kapacitet, som Doc. *Lagercrantz* besitter, och som, för Högskolan väl känd förut, nu kommit henne till godo under

de terminer, han uppehållit en maktpåliggande tjänst inom Högskolan.

Ännu en vetenskapsman har under det gångna läsåret såsom docent blifvit fästad vid Högskolan, nämligen hittillsvarande docenten i svensk dialektologi vid Lunds Universitet Dr *Gideon Danell*. På egen ansökan, som af Lärarerådet tillstyrkts, förordnades han af Styrelsen den 2 juni till docent i nordiska språk. Detta förordnande har den 17 i s. m. vunnit Kanslerens stadfästelse, och Högskolan får därför härmed hälsa Doc. *Danell* välkommen och på samma gång uttala den förvissningen, att han väl skall fylla det uppdrag att biträda vid undervisningen, hvilket Högskolan, särskildt på grund af den nya examensstadgan, redan nu funnit sig föranledd att anförtro honom.

Lärarerådet har, sedan sista Årsredogörelsen utgafs, haft femton sammanträden.

Tjänstledighet har under läsåret åtnjutits af Prof. *Vising* 20 sept.—4 okt. för uppgörande af räkenskaperna för Högskolans byggnad, 23 mars—15 april för utländsk resa i vetenskapligt syfte, 18 maj—vårterminens slut för fullgörandet af uppdraget att vara censor vid mogenhetsexamina vid de Högre allmänna läroverken; af Prof. *Paulson* under höst- och vårtermin på grund af sjukdom; af Doc. *Grimberg* under höst- och vårtermin för enskilda angelägenheter; af Prof. *Björkman* 20 sept.—1 okt. för deltagande i 49. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner, hvarför han erhållit statsanslag, samt 3—17 febr. på grund af sjukdom; af Prof. *Lindberg* 11 sept.—12 okt. för deltagande i The fourth international Congress of liberal religious thinkers and workers i Boston; af Prof. *Kjellén* under vårterminen i egenskap af riksdagsman; af Prof. *Norström* februari månads början — vårterminens slut på grund af sjukdom; af Prof *Lidén* 12 mars—4 april på grund af sjukdom; af Prof. *Sylwan* 23 april—31 maj för utförande af vetenskapligt arbete; af Prof. *Wadstein* 15—31 maj för fullgörandet af uppdraget att vara censor vid mogenhetsexamina vid de Högre allmänna läroverken. Dessutom har åt åtskilliga

lärare af Rektor beviljats tillfällig tjänstledighet på en eller några dagar.

I följande fall hafva vikarier förordnats för lärare, som åtnjutit tjänstledighet: under Prof. *Visings* tjänstledighet under vårterminen har Herr *Praquin* förordnats att gifva sammanlagdt 14 timmar praktiska öfningar i franska utöfver dem, som enligt gällande arbetsordning tillkommit honom; rektoratet har under samma tid uppehållits af Rektors ställföreträdare Prof. *Stavenow*; för Prof. *Paulson* har Doc. *Lagercrantz* haft förordnande att förestå professuren under både höst- och vårterminen; för Prof. *Kjellén* har, liksom under föregående vårtermin, Fil. lic. *Olof Gränström* haft förordnande att bestrida undervisningen i statskunskap med statistik, så länge Riksdagen varat; för Prof. *Norström* har Doc. *Herrlin* innehaft förordnande från 16 april till vårterminens slut.

Förordnande att biträda vid undervisningen i främmande lefvande språk har för höstterminen meddelats åt e. o. lärarna the Rev. *Eldred Morgan* (engelska), Rabbinen Dr *Karl Koch* (tyska), Herr *Albert Praquin* (franska), f. d. Kaptenen m. m. *Erik Gustaf Nordenström* (ryska) samt Dr *George Ernest Fuhrken* (engelska) och för vårterminen åt desamme med undantag af den förstnämnde.

Att hålla de föreläsningar, som bekostats af S. A. Hedlunds föreläsningsfond, hade Högskolan inbjudit dels professorn i filosofi vid Universitet i Jena Geh. Regeringsrådet *Rudolf Eucken*, dels professorn i statskunskap och statistik vid Universitetet i Lund J. o. F. Dr m. m. *Pontus Erland Fahlbeck*. Båda hade godhetsfullt förklarat sig med nöje vilja efterkomma Högskolans inbjudning, och deras föreläsningar skulle enligt aftal förläggas till sista dagarna af mars och till april månad. Emellertid fick Prof. *Eucken* förhinder, hvilket så sent anmäldes, att Högskolan icke kunde vidtaga åtgärder för att anordna andra föreläsningar i stället för de salunda bortfallna. Härigenom har tyvärr i de föreläsningsserier, som Högskolan anordnar särskildt med afseende på vidsträcktare åhörarekretsar, en lucka uppstått under vårterminen. Emellertid torde allmän-

heten under instundande hösttermin blifva i tillfälle att höra den fräjdade tyske filosof, som Högskolan under vårterminen inbjudit, i det att han lofvat att här hålla en föreläsningsserie i slutet af september eller början af oktober.

Prof. *Fahlbecks* föreläsningar som behandlade *Folkorganismen och dess inre omsättning*, höllos den 2, 4 och 7 april och väckte det största intresse hos åhörarna, hvilka dock på grund af särskilda lokala förhållanden ej voro så talrika, som föreläsningarnas värde förtjänat. Antalet antecknade åhörare var 247.

En annan kurs har Högskolan låtit anordna utöfver sitt egentliga undervisningsprogram, nämligen en kurs i välläsning, gifven under höstterminen af Fröken *Signe Widell*. Denna kurs omfattade 7 timmar och var i främsta rummet afsedd för Högskolans studenter, men ett mindre antal andra åhörare erhöll också tillstånd att begagna sig däraf. Det var på initiativ af professorerna i nordiska språk och litteraturhistoria, som Högskolan anordnade denna undervisning, som i sanning tillgodosåg ett behof, som gjort sig kännbart gällande ej blott i undervisningen i ofvannämnda ämnen, utan på ett flertal områden. Till Fröken *Widell* uttalas härmed ett uppriktigt tack för den tjänst, hon med sin undervisning gjort Högskolan.

Under instundande augusti månads senare del komma sommarkurser att hållas vid Högskolan i likhet med dem, som Högskolan anordnade i augusti 1902 och liksom dessa anslutande sig till ett till Göteborg förlagdt möte af Göteborgs stifts folkskollärare (Lärarer. prot. 16 nov.). För dessa kurser har af Lärarerådet upprättats en byrå (3 dec.), som består af *Rektor* samt Proff. *Lindberg* och *Stavenow* med Proff. *Wadstein* och *Steffen* som suppleanter, hvarjämte på Lärarerådets anmodan Göteborgs Skolförening, de Högre allmänna läroverken i Göteborg och Chalmers' tekniska läroanstalt i densamma insatt tillsammans fem ledamöter, nämligen Herrar *Per Holmén* och *P. J. Thomée* samt Fröken *Therese Bremer* (valda af Skolföreningen), Dr *A. Jonsson* (vald af Läroverken) och Lektor *A. Langlet* (vald af Chalmers' tekniska läroanstalt).

Föreläsningsprogrammet har redan uppgjorts och ut-

sändts och upptager 26 föreläsare, af hvilka 15 tillhöra Göteborgs Högskola och 3 äro från främmande ort.

För att bestrida kostnaderna för dessa kurser har Rektor begärt anslag å 2,000 kronor dels af Regeringen, dels af Göteborgs Stadsfullmäktige. Regeringen har af årets Riksdag utverkat sådant anslag, och Stadsfullmäktige hafva bifallit den till dem ställda ansökan därom.

Högskolan har under det gångna året fått mottaga flere inbjudningar till vetenskapliga kongresser och varit i tillfälle att för några af dem utse deputerade: till 15:de internationella orientalistkongressen i Köpenhamn (aug. 1908) Proff. *Lidén* och *Lindberg*; till 9:de internationella geografiska kongressen i Genève (juli—aug. 1908) Prof. *Nordenskjöld*; till 3:dje internationella kongressen för religionshistoria i Oxford (sept. 1908) Doc. *Herrlin*.

Om den under läsåret meddelade undervisningen hafva de särskilda lärarna lämnat nedanstående uppgifter.

JOHAN VISING,

Fil. Dr. Professor i nyeuropeisk lingvistik (med undervisningsskyldighet i romanska språk), K. N. O. 2:a kl.

Franska: Enskilda föreläsningar, 1 t. i v. h. t. och v. t., öfver Victor Hugos *Hernani* med inledning om den franska romantismen och språklig, stilistisk, metrisk kommentar. — Skriföfningar hafva varit anordnade under hela läsåret, och försiggått så, att deltagarna i kursen hemma öfversatt till franska för hvarje gång ungefär 1 sida af Almqvist, *Kapellet*, hvarpå öfversättningen, genomgången af professorn i romanska språk och den e. o. läraren i franska gemensamt, under 1 t. i v. h. t. och v. t. af den förre kritiserats och diskuterats med öfversättarna. — Seminarieöfningarna (2 t. hvarannan v. h. t. och v. t.) hafva behandlat fransk stil med ledning af Albalat, *Le travail du style*. Under öfningarna hafva i tur och ordning nedanstående deltagare föredragit och diskuterat ett 40-tal sidor af nämnda bok: hrr Rosenbund, Almqvist (2 ggr), Samuelsson (2 ggr), Biller, Freudenthal, Rosenbund. Dessutom har af seminariets föreståndare, professorn i romanska språk, förevisats och diskuterats en rikhaltig stilistisk litteratur.

Spanska: En enskild föreläsningskurs öfver *Cervantes* och *Don Quijote* påbegyntes i början af h. t., men utbyttes på åhörarnas begäran mot enskilda föreläsningar i

Italienska, hvilka behandlat (1 t. i v. h. t. och v. t.) *Manzoni* och *I promessi sposi*, af hvilket verk större delen af första kapitlet genomgåtts.

JOHANNES PAULSON,

Fil. Dr, Professor i klassiska språk (med undervisningsskyldighet i grekiska), R. N. O.

Har under läsåret på grund af sjukdom varit tjänstledig.

VITALIS NORSTRÖM,

Fil. Dr, Professor i filosofi, En af de Aderton i Svenska Akademien, R. N. O.

Den nyare filosofiens historia (3 t. i v. h. t.); för *cum laude* i fil. kand. examen.

Psykologi (1 t. i v. h. t.); för teol. fil. examen.

Euckens 'Grundlinier' (seminarieöfningar 2 t. hvarannan v. h. t.).

Under v. t. tjänstledig på grund af sjukdom.

GUSTAF CEDERSCHIÖLD,

Fil. Dr, Professor i nordiska språk, R. N. O.

Fornisländsk och fornnorsk grammatik: Hufvuddragen af ljud- och formläran (ensk. föreläsningar 2 t. i v. under h. t.).

Fornisländsk och fornnorsk litteratur: 1:o valda stycken ur Wimmers Oldnordisk Læsebog (i samband med den ofvannämnda propedevtiska kursen); 2:o Se under *Seminarieöfningar*.

Svensk grammatik och stilistik: 1:o Språkriktighetsfrågor i svenskan, näml.: allmänna synpunkter för bedömandet af begreppet språkriktighet; lånordens berättigande; bruket af verbalabstrakter; kontamination och därmed sammanhängande företeelser (ensk. föreläsningar 2 t. i v. under h. t., 1 t. i v. under v. t.); 2:o Hufvuddragen af svenska språkets utveckling under tiden 1200—1520 jämte en öfversikt af forn- och ny-svenska accentueringsförhållanden (ensk. föreläsningar 2 t. i v. under v. t.)

Svensk litteratur: 1:o Se under *Seminarieöfningar*. 2:o Valda stycken ur Noreens Altschwedisches Lesebuch, näml. sidd. 9—11, 78—80, 96, 97 (ensk. föreläsningar 1 t. i v. under v. t.).

Seminarieöfningar: 1:o (under h. t., 2 t. i v., ledda gemensamt af Proff. Cederschiöld och Sylwan) Några af Snoilskys »Svenska bilder» (Kung Erik, Kristina, Stenbocks kurir, Brandklipparen, Carolus Linnæus, Den gamla fröken), litteraturhistoriskt, metriskt, stilistiskt och språkligt belysta genom föredrag af enskilda lärjungar samt inlägg i diskussioner af de öfriga och af ledaren. Dessa öfningar ha varit afsedda dels för blifvande littera-

turhistorici (resp. litteraturgranskare) af facket, dels för blifvande lärare; i samband med dessa öfningar har under oktober mån. på Högskolan anordnats *en kurs i uppläsning*, hållen af Fröken *Signe Widell*, som därvid föredrog ett större antal af Snoilskys »Svenska bilder» samt till sitt föredrag anknöt praktiska anvisningar och råd; 2:o (under v. t., 2 t. hvarannan v., ledare Prof. Cederschiöld,) Ares Islendingabók (förordet och kapp. I—VII), därvid lärjungarna turvis föredragit samt de öfriga jämte ledaren diskuterat det föredragna.

LUDVIG STAVENOW,

Fil. Dr, Professor i historia och statskunskap (med undervisningsskyldighet i historia), R. N. O.

Nordisk historia: *Den svenska historieskrifningens historia under det nittonde århundradet* (ensk. föreläsn. 1 t. i v. h. t. och 3 t. i veckan efter påskferierna v. t.); *Behandling af valda uppgifter rörande Sveriges nyare historia* (seminarieöfningar 2 t. hvarannan v.).

Allmän historia: *Englands historia 1783—1832* (ensk. föreläsn. 3 t. i v. h. t. och 4 t. i v. v. t. intill påskferierna).

Föreläsningarna öfver den svenska historieskrifningens historia under det 19:de århundradet utgjorde under höstterminen en kortfattad skildring af 1700-talets historieskrifning och under vårterminen en mer ingående betraktelse af den nya romantiska historieskrifningens begynnelse och särskildt af Erik Gustaf Geijer såsom historieskrifvare. Föreläsningarna i engelsk historia afsågo att gifva en öfversikt af Englands politiska utveckling under tiden från amerikanska befrielsekrigets slut till parlamentsreformens genomförande 1832. I historiska seminariet föredrogos och diskuterades följande uppsatser, under h. t.: *Striden om indragningsmaktens afskaffande vid 1823 och 1828—30 årens riksdagar* (Stud. J. A. Lundholm), under v. t.: *C. H. Anckarsvärds debut såsom riddarhusoppositionens ledare vid riksdagen 1817—1818* (Stud. Hj. Schultz), *Konstitutionsutskottets förslag till representationsreform vid riksdagarna 1817—18 och 1823* (Kand. Kl. Reinhold), *Striden om riksdagsförhandlingarnas publicitet vid 1823 och 1828—30-årens riksdagar* (Stud. Th. Blomqvist), *Konflikten mellan Karl Johan och norska stortinget 1821* (Stud. Alfons Agardh). Därjämte lästes och kommenterades under årets lopp *Vesterås Recess* och *Ordinantia* af 1527, *Gustaf Vasas testamente* af 1560, *Gustaf II Adolfs konungaförsäkran* 1611, *1720 års regeringsform* (de viktigaste partierna) jämte de viktigaste statsrättsliga akterna från riksdagen 1755—56.

EMIL LINDBERG,

Fil. Dr, Professor i semitiska språk, R. N. O.

Hebreiska: *Grammatik* jämte explikation och grammatisering (ensk. föreläsn. 5 t. i v., undantagandes under tjänstledigheten 11 sept.—12 okt., h. t.). *Tolkning af Genesis* jämte repetition och komplettering af föreg. ter-

mins grammatiska kurs (ensk. föreläsn. 4 t. och under senare delen af maj 5 t. i v. v. t.).

Arabiska: *Grammatik* med något explikation (för nybegynnare; ensk. föreläsn. 1 t. i v. v. t.).

Syriska: *Grammatik* med något explikation (för nybegynnare; ensk. föreläsn. 1 t. i v., undant. under ofvannämnda tjänstledighet, h. t.).

Tolkning af de 4 första kapitlen af Jobsboken (ensk. föreläsn. 1 t. i v., v. t.).

Samsemitisk grammatik: *Det semitiska verbets vokalism* (forts. från föreg. term.; ensk. föreläsn. 1 t. i v., undant. under nyssnämnda tjänstledighet, h. t.).

Seminarie- och praktiska öfningar: *Nyarabiska öfningar* (2 t. hvarannan vecka, undant. under nyssnämnda tjänstledighet, h. t.); *Klagovisorna* (2 t. hvarannan v. v. t.).

Föreläsningarna öfver Genesis och *samsemitisk grammatik* samt *de praktiska öfningarna* i *nyarabiska* hafva fortgått på samma sätt och efter samma plan som under föregående läsår. — *Föreläsningarna öfver Job enligt Peschito* ha naturligtvis omfattat jämförelse med den hebreiska modertexten. — Under *seminarieöfningarna* öfver Klagovisorna har särskild vikt lagts på att söka fastställa texten med tillhjälp af meter och de olika klassiska öfversättningarna, såsom isynnerhet LXX och Peschito.

EVALD LIDÉN,

Fil. Dr, Professor, innehafvare af Oscar II:s professur i jämförande språkforskning med sanskrit.

Fornindisk grammatik: På ensk. föreläsn. 2 t. i v. under hela läsåret gafs en utförligare framställning af den fornindiska *verbalböjningen* under jämförelse med öfriga indoeuropeiska hufvudspråks. Därvid genomgingos äfven de delar af *fornindisk* och *jämförande ljudlära*, som under det föregående läsåret helt eller delvis förbigåtts.

Jämförande ljudlära: På ensk. föreläsn. 2 t. i v. under h. t. gafs en kort öfversikt af den indoeuropeiska *konsonantismen*. Andra partier af ljudläran behandlades på de under föregående rubrik nämnda föreläsningarna.

Latinsk grammatik: På 2 veckotimmar under senare delen af v. t. behandlades företrädesvis det latinska verbets presensändelser jämte därför nödiga delar af ljudläran.

Seminarieöfningar: På tvänne e. o. sammanträden under h. t. diskuterades en af J. Sköld författad uppsats om spår af prefixet su- i grekiskan.

Rigveda och de ariska indernas urtid: 7 offentliga föreläsn. under okt. och nov.

ELIS WADSTEIN,

Fil. Dr, Professor i nyeuropeisk lingvistik (med undervisningsskyldighet i germanska språk).

Nyhögtyska: *Inledning till studiet af det tyska språket* och *tysk fonetik* (ensk. föreläsn. 3 t. i v. under v. t.).

Anmärkningar till den tyska grammatiken (ensk. föreläsn. 3 t. i v. under h. t.).

Skriftlig öfversättning till tyska (prakt. öfn. 1 t. hvarannan v. under hela läsåret).

Tolkning af valda dikter af Schiller (ensk. föreläsn. 1 t. i v. under v. t.).

Tolkning af Paszkowski, Lesebuch zur Einführung in die Kenntnis Deutschlands und seines geistigen Lebens, s. 41—50 (på seminarieöfningar under hela läsåret).

Seminarieöfningarna, som hållits 2 t. hvarannan v. under hela läsåret, hafva hufvudsakligen upptagits af *ventilering af följande uppsatser:*

Af fil. kand. *K. Edström: Jämförelse mellan Siebs Deutsche Bühnenaussprache och bildadt nordtyskt uttal enligt Rodhe-Abshagen, Tysk Elementarbok* och *Meyer, Deutsche Gespräche.*

Af fil. stud. *R. Thornell: Bruket af adverben h e r och h i n.*

Af fil. stud. *B. Rosenbund: Min hembygds språk (oberschlesisch).*

Af fil. stud. *E. Berglund: Ord med olika genus i tyska och svenska.*

Af fil. stud. *G. Freudenthal: Stilistiska anmärkningar rörande nyhögtyska adjektiv.*

Dessutom hafva följande af lärjungar författade *uppsatser* granskats af läraren:

Af fil. kand. *H. Ling: Paul Flemings Sprache. I. Lautlehre.*

Af fil. stud. *P. Holm: Några olikheter mellan Goethes brefstil och nutida »god» tyska.*

OTTO SYLWAN,

Fil. Dr, Professor i estetik med litteratur- och konsthistoria.

Nordisk litteraturhistoria: Under sista delen af h. t. och under v. t. till påskferiens början genomgicks (h. t. 3, v. t. 4 t. i v.) en kurs afsedd för filosofie kandidatexamen.

Poetik: Under okt. månad genomgicks (på 3 t. i v.) en propedevtisk kurs i poetik, delvis med anslutning till *E. Wrangel,* Om diktkonsten. Samtidigt fortgingo (2 t. i v.) praktiska öfningar i *svensk verslära* med begagnande af *N. Beckmans* lärobok.

Seminarieöfningar: Beträffande de gemensamt med Prof. Cederschiöld anordnade öfningarna i litterär analys, se ofvan! — Under höstterminen genomgingos dessutom uppsatser, hvilkas behandling ej medhunnits under föregående vårtermin, nämligen af Ingeniör A. Bæckström om Kellgrens kantat 1789 och af stud. Sv. Ek dels öfver frågan: »Är Thorilds kritik af Stockholms-Postens recensioner berättigad?», dels om Kellgrens bidrag till Stockholms-Posten 1790—1795. (Sistnämnda uppsats tryckt i Samlaren, Årg. 28). — Under v. t:s förra del höllos (2 t. hvarannan v.) litteraturhistoriska öfningar öfver dikter af Gyllenborg, Bellman, Franzén, Tegnér och Atterbom, hvilka behandlades ur stilhistorisk synpunkt.

RUDOLF KJELLÉN,

Fil. Dr, Professor i statskunskap och statistik.

Allmän statslära, ensk. föreläsn. 4 t. i v. under h. t. Propedevtisk kurs, omfattande de statsvetenskapliga förbegreppen, statsidéernas historiska utveckling, statsformernas system samt konturerna af den allmänna, jämförande statsrätten.

Rösträttsfrågan i Sverige 1867—1907, ensk. föreläsn. 1 t. i v. h. t. Historisk, politisk och statsrättslig öfversikt af de olika reformförslagen, för mera försigkomna lärjungar.

GUSTAF F. STEFFEN,

Fil. Dr, Professor i nationalekonomi och sociologi.

Allmän nationalekonomi: *Folkhushållningens organisation* (naturförhållanden, befolkningen, tekniken samt samhällets rättsordning och förvärfsorganisationer betraktade som nationalekonomiska produktionsfaktorer, med särskildt framhållande af Sveriges naturliga ekonomiska resurser och befolkningsstatistikens egendomligheter samt tekniska utveckling och kapitalförhållanden; — ensk. föreläsn. 2 t. i v. under h. t.). *Inkomstfördelningen* (nationalinkomst och nationalförmögenhet, deras storlek och fördelning i olika länder; fattigdomens begrepp och utbredning; jordräntan, kapitalräntan, företagsledarevinsten och arbetslönen studerade historiskt, statistiskt och teoretiskt; inkomstfördelningens allmänna teori; inkomst- och konsumtionspolitik; — ensk. föreläsn. 2 t. i v. under v. t.).

Speciel nationalekonomi: *Handelspolitiken* (handelns begrepp och arter; handelns utvecklingsperioder; Sveriges handel, historik och statistik; världshandelns närvarande läge; handelspolitikens begrepp och arter; teorien för utrikeshandeln och den yttre handelspolitikens systemer; de handelspolitiska systemernas historia; den modärna handelspolitikens mål och medel, med särskild hänsyn till protektionismens uppkomst och utveckling; det närvarande handelspolitiska läget, med särskildt afseende på Sverige; — ensk. föreläsn. 2 t. i v. under h. t.).

Sociologi: *Sociologisk propedevtik* (sociologiens begrepp, ställning bland vetenskaperna och indelning; det sociala medvetandets uppkomst och utveckling; hufvuddragen af slafveriets historia; hufvuddragen af äktenskapets, familjens och blodsbandssamhällets utvecklingshistoria; samhällslifvets former, med särskild hänsyn till tvångets, härmningens, sedvänjans och modernas betydelse i samhällslifvet; — ensk. föreläsn. 1 t. i v. under v. t.).

Seminarieöfningar: *Proseminarieöfningar* (öfver den nationalekonomiska teoriens utveckling och den nationalekonomiska litteraturens förnämsta verk; — 1. t. hvarannan v. under v. t.). *Seminarieöfningar* (utarbetning och diskussion af längre uppsatser öfver uppgifna ämnen ur den speciella nationalekonomien; — 2 t. hvarannan v. under h. t. och v. t.).

De enskilda föreläsningarna öfver *allmän nationalekonomi* och proseminarieöfningarna ingå i kursen för de lägre betygen i filosofie kandidatexamen. De enskilda föreläsningarna öfver *speciell nationalekonomi* och *sociologi* samt seminarieöfningarna inga i kurserna för högsta betyget i filosofie kandidatexamen och i kurserna för filosofie licentiatexamen. Under seminarieöfningarna hafva upplästs och kritiserats följande uppsatser: fil. kand. Eilif Sylwan »Om fackföreningsrörelsens historia och teori»; fil. kand. Hugo Östman »Om Norrlands ekonomiska utveckling sedan midten af 1800-talet» samt »Om lifsmedelstullarnas inflytande på produktionen, omsättningen och priserna i Sverige»; hr Soldon Ekendahl »Om järnproduktionens utveckling efter 1750 i England, Tyskland, Förenta Staterna och Sverige». Dessutom hafva, i proseminarieöfningarna, de viktigaste äldre nationalekonomiska åskådningssätten och teorierna, från antiken till midten af 1700-talet, varit föremål för redogörelser och diskussioner.

ERIK BJÖRKMAN,

Fil. Dr, innehafvare af Andrew Carnegies professur i engelska språket och litteraturen.

Nyengelska: Inledning till studiet af modern engelska (propedevtisk kurs, ensk. föreläsn. 2 t. i v. under mars och april).

R. Kipling, Stalky & Co. (seminarieöfningar 2 t. hvarannan v. under h. t. och v. t.). Valda dikter af Robert Burns (ensk. föreläsn. 2 t. i v. under maj).

Medelengelska: Den medelengelska dikten Poema morale (ensk. föreläsningar 2 t. i v. under h. t.), valda stycken (Orrmulum, Layamon, Ayenbite of Inwit) ur Zupitza-Schippers Alt- und Mittelenglisches Übungsbuch (2 t. i v. under v. t.).

Engelsk litteraturhistoria: Inledning till studiet af Shakespeare (2 t. i v. under h. t. samt januari och februari). Denna kurs har behandlat 1. Shakespeares tidehvarf, 2. dramat före Shakespeare och Shakespeares närmaste föregångare, 3. Teatern på Shakespeares tid, 4. Shakespeares lif, 5. Shakespeares verk.

OTTO NORDENSKJÖLD,

Fil. Dr, Professor i geografi (med handelsgeografi) och etnografi, R. N. O.

Allmän geografi (2 t. i v. under v. t.): Landytans dynamik och morfologi: en temligen utförlig framställning af de på jordytan verkande krafterna samt en analys af landskapets ytformer.

Speciel geografi (3 t. i v. under h. t. samt 2 t. i v. under v. t.): Härvid lämnades först en framställning af världsdelarnas allmänna geografi: en öfversikt af de ledande orografiska dragen och deras inverkan på andra geografiska faktorer; under v. t. en utförligare skildring af Nordamerikas geografi utmynnande i en framställning af världsdelens antropogeografiska och ekonomisk-geografiska hufvuddrag.

Öfningar i geografi och kartkunskap ha hållits under h. t. 2 t. i v., under v. t. 2 t. hvarannan v., i hufvudsaklig öfverensstämmelse med föregående läsårs plan, dock så att under v. t. öfningarna pågått äfven på ett högre stadium, omfattande en mera mångsidig undersökning af något visst område med ledning af föreliggande kartmaterial.

Undervisningen har pågått i den särskildt härför inrättade institutionen i Högskolans nya byggnad, där kartor, litteratur och samlingar varit för de studerande tillgängliga och nyutkomna häften af geografiska tidskrifter städse varit framlagda till begagnande. Undervisningsmaterielen har ökats genom inköp af en större jordglob samt kartor och böcker och vidare genom gafvor från flera af de institut och sällskap, som förut ihågkommit den geografiska institutionen.

VILH. LUNDSTRÖM,

Fil. Dr, Professor i klassiska språk (med undervisningsskyldighet i latin).

Grunddragen af det gamla Roms topografi. Under ensk. föreläsn. 1 t. i v. under h. t. och 2 under v. t. har den romerska topografien i sammandrag fullständigt genomgåtts.

Romerska litteraturens historia t. o. m. Cicero genomgicks under h. t. på ensk. föreläsn. 3 t. i v.

Antikens kunskap om Sverige har framställts på offentl. föreläsn. under v. t. (7 föreläsn. i febr. och mars).

Seminarieöfningar: 2 t. hvarannan v. har under hela läsåret *Tacitus' Agricola* kritiskt och exegetiskt behandlats. Under v. t. hafva likaledes 2 t. hvarannan v. djupare vetenskapliga öfningar, afsedda för fil. lic. examen, anställts med *Statius' Thebais* till ämne och den till Göteborgs Stadsbibliotek förvärfvade Thebaishandskriften såsom forskningsobjekt.

OTTO LAGERCRANTZ,

Fil. Dr, Docent i grekiska språket och litteraturen, förordnad att förestå professuren i klassiska språk (med undervisningsskyldighet i grekiska) under h. t. och v. t.

Euripides' Herakles: Ensk. föreläsn. 2 t. i v. hela läsåret.
Platons Faidon: Ensk. föreläsn. 3 t. i v. under v. t.
Marcus evangelium: Ensk. föreläsn. 3 t. i v. under h. t.

ELIAS JANZON,

Fil. Dr, Docent i klassisk filologi.

Horatii Epistlar. Under ensk. föreläsn. (1 t. i v. hela läsåret) hafva sju epistlar af första boken blifvit kritiskt och exegetiskt genomgångna.

Skriftliga exercitier i latin hafva fortgått med 1 t. i v. under hela läsåret.

ELOF HELLQUIST,

Fil. Dr, Professors n. h. o. v., Lektor, Docent i nordiska språk.

Fornnordisk mytologi (ensk. föreläsn. 1 t. i v.). Mytologiens begrepp och omfattning; det mytologiska tänkandets grundformer. Källorna för den germanska, särsk. nordiska mytologien. Öfversikt af den germanska, särsk. nordiska mytologiens historia. Naturdyrkan (animism). Manistiska föreställningar (själatro m. m.). Själa- och dödsriken. Gudarna: 1. Oden.

AXEL L. ROMDAHL,

Fil. Dr, Intendent vid Göteborgs Museum, Docent i konsthistoria.

Svensk konsthistoria (ensk. föreläsn. 1 t. i v.). Kursen afsåg att gifva de studerande en sammanhängande öfversikt af den svenska konstens historia från och med början af medeltiden till och med de första årtiondena af 1800-talet. Meddelanden om litteraturen rörande ämnet, till stor del föreliggande i form af kringströdda tidskriftsuppsatser, lämnades i största möjliga utsträckning.

I samband med kursen anordnades förevisningar i Göteborgs Museum samt en färd till Edåsa kyrkomuseum, Skara och Varnhem.

Seminarieöfningar (2 t. i v.). Öfningarna hafva dels anslutit sig till föreläsningskursen i svensk konsthistoria, dels bestått i analys och diskussion af konstverk från skilda perioder. Följande föredrag hafva hållits:

Af stud. *A. Baeckström: Lunds domkyrka, Tunnhvalf i svenska medeltidskyrkor.*

Af stud. *S. Ek: Varnhems klosterkyrka, Gustaf III:s porträtt.*

Af stud. *A. Jongchell: Medeltida kyrkotyper inom Skara stift, Svenska herrgårdstyper under 1600-talets förra hälft.*

Af stud. *K. Pettersson: Grafvårdstyper under Sveriges medeltid.*

Af stud. *G. Röding: Madonnabilder i Göteborgs Museum.*

Af stud. *K. Samuelsson: Dopfuntar i Göteborgs Museum.*

AXEL HERRLIN,

Fil. Dr, Docent i filosofi, förordnad att förestå professuren i filosofi under senare delen af v. t.

Filosofiens historia, ensk. föreläsn. 2 t. i v. h. t. och v. t., afsedda för betyget approbatur i fil. kand. examen och teol. filos. examen.

Psykologi 2 t. i v. under h. t.

Psykologi med pedagogikens teori och historia 2 t. i v. under febr., mars och april 1908 samt 3 t. i v. under maj 1908.

Minne och fantasi, 8 offentliga föreläsn. under oktober och nov. 1907.

Modern pedagogik, 2 offentliga föreläsn. under febr. och mars 1908.

OLOF GRÄNSTRÖM,

Fil. Lic., förordnad att upprätthålla undervisningen i statskunskap med statistik under Professor Kjelléns tjänstledighet.

Utländsk statskunskap: Ensk. föreläsn. 3 t. i v., motsvarande fordringarna för högre betyg i fil. kand. examen.

Statistik: Ensk. föreläsn. 1 t. i v.; kursen har afsett att gifva en öfversikt af statistikens begrepp och arter samt en ingående redogörelse för befolkningslärans olika spörsmål.

Seminarieöfningarna (2 t. hvarannan v.) berörde hufvudsakligen svensk riksdagspraxis, hvaruti tvänne uppsatser författats och ventilerats, nämligen:

Vaderiksdags statsrättsliga natur och kompetens (J. Julén),

Statistik öfver i kamrarna framställda interpellationer (G. Blomqvist).

Därjämte ha föredrag, åtföljda af diskussion, hållits om:

Japans författning (G. Nordal),

Kvinnorösträttens parlamentariska öden i Sverige (A. Jacobi).

ELDRED MORGAN,

Pastor vid härvarande Engelska församling, e. o. lärare i engelska.

Öfningarna, 2 t. i v. h. t., hafva bestått i uppläsning och tolkning af *Lorna Doone by R. D. Blackmore.*

CARL KOCH,

Fil. Dr, Rabbin, e. o. lärare i tyska.

Under h. t. öfversattes Gustaf af Geijerstams Boken om Lillebror sid. 71—94, under v. t. samma bok sid. 94—167 (2 t. i v.). Dessutom har biträde lämnats vid rättandet af skriftliga öfversättningar till tyska (1 t. i v.).

ALBERT PRAQUIN,

e. o. lärare i franska.

Läsning förbunden med *konversation*, 2 t. i v. h. t. och v. t., dessutom 14 extra t. under våren: A. Daudet, Guy de Maupassant, René Bazin, Curnonsky, E. Faguet, Gyp, Ludovic Halévy, Jules Lemaître, A. Filon, Jacques Normand m. fl. — omväxlande under v. t. med muntlig öfversättning af Per Hallströms Briljantsmycket.

Föreläsningar: under h. t. sex öfver Les conteurs français; under v. t. sex öfver Gustave Flaubert.

Dessutom biträde åt professorn i romanska språk vid rättandet af skriftliga öfversättningar till franska.

ERIK NORDENSTRÖM,

f. d. Kapten, e. o. lärare i ryska, R. S. O.

Elementarkurs (2 t. i v.). Undervisningen har omfattat: *Formlära* (efter C.

M. Lindforss); nominas deklination, pronomina, räkneordens kongruens och användning. Verbens hufvudformer, indelning, aspekter och konjugation, de viktigaste reglerna af syntaxen och ordbildningsläran ha inhämtats efter anteckningar under lektionerna.

Fortsättningskurs (1 t. i v.). Explikation af rysk prosa och poesi (O. Asboth, Russische Chrestomathie). — Dessa explikationsöfningar ha städse varit förenade med språkliga kommentarier och kortare föredrag öfver olika delar af formläran, ordbildningsläran och syntaxen. Skriföfningar efter diktamen; förberedande talöfningar.

Anm. Uttalslärans viktigaste regler ha i *elementarkursen* inhämtats hufvudsakligen genom anteckningar efter föredrag på lärorummet eller praktiskt under öfningarna i innanläsning.

GEORGE ERNEST FUHRKEN,

M. A., Fil. Dr, e. o. lärare i engelska.

Engelsk lyrik från och med Wordsworth: offentliga föreläsningar en gång i veckan under okt., nov., febr., mars och april.

Praktiska öfningar i läsning af fonetiska texter 1 t. i v., i öfversättning till engelska 1 t. i v., och i tolkning af engelska texter 2 t. i v. Biträde dessutom vid engelska seminarieöfningarna.

Nedanstående skrifter och uppsatser hafva sedan förra Årsredogörelsens utgifvande blifvit af Högskolans lärare publicerade eller äro under tryckning.

Erik Björkman:

Zum altenglischen Gedicht von der Schlacht bei Brunanburh (Herrigs Archiv CXVIII).

Ne. stot (därsammastädes).

Die Namen Orrmin, Gamelyn (Herrigs Archiv CXIX).

Zur Etymologie von cub (därsammastädes).

Über den Namen der Jüten (Englische Studien, herausgeg. von Johannes Hoops 1908).

Recensioner och bokanmälningar i Herrigs Archiv, Englische Studien, Anzeiger f. deutsches Altertum, Deutsche Literaturzeitung, Göttingische gelehrte Anzeigen.

Smärre uppsatser i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och Svenska Dagbladet.

A. U. Bååth:

Kantat vid invigningen af Göteborgs Högskolas nya byggnad den 18 september 1907.

Dikter och *uppsatser* i tidningar och kalendrar.

Gustaf Cederschiöld:

Studier öfver verbalabstrakterna i nutida svenska (= Göteborgs Högskolas Årsskrift XIV: 3), Gbg 1908.

Recensioner och *kortare uppsatser* mestadels i språkliga ämnen, införda i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Har dessutom medverkat vid redaktionen och korrekturläsningen af de under läsåret utgifna eller under tryckning varande häftena af *Ordbok öfver svenska språket*, utg. af Svenska Akademien.

George Fuhrken:

Recensioner och bokanmälningar i Moderna språk, utg. af Emil Rodhe.

Carl Grimberg:

Sveriges historia i sammanhang med Danmarks och Norges för realskolan, IV. Stockholm, P. A. Norstedt & söners förlag.

Samma arbete, II i 2:dra, omarbetade uppl. Samma förlag.

Samma arbete, förkortad upplaga I—III. Samma förlag.

Sveriges historia för folkskolan, II (under medverkan af Frans von Schéele). Samma förlag.

Karl von Linné, föredrag, öfverlämnadt till Gustaf Adolfsförbundet för Sveriges unga krigsmän.

När Lauenburg stod under svenskt beskydd. Historisk tidskrift 1907.

Recensioner i tidningar.

Olof Gränström:

Konstitutions- och Lagutskottens sammanjämkning av skiljaktiga beslut i den svenska riksdagen 1865—1907, jämte inledande historisk översikt. Särtryck ur Statsvetenskaplig tidskrift, hh. 4 och 5 (68 ss.)

Elof Hellquist:

Några anmärkningar i svensk namnforskning (Arkiv för nordisk filologi 24 bandet).

Våra sjönamn (Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri 1907).

Några anmärkningar om de nordiska verben med mediageminata (Göteborgs högskolas årsskrift 1908, II).

Några intryck från vår modernaste skönlitteratur (Göteborgs Aftonblad 18 o. 25 jan. 1908).

Kulturbilder från 1770-talets Göteborg (Göteborgs Aftonblad april—maj 1908).

Studera ditt fosterlands historia! (Svenska folkviljan 28 febr. 1908).

Några mindre tidningsuppsatser.

Deltagit i granskningen af de under läsåret utkomna häftena af Svenska Akademiens ordbok.

Axel Herrlin:

Själsbegreppets utveckling i myt och vetenskap, 80 ss. i Göteborgs Högskolas Årsskrift för 1907.

Pedagogiken och dess studium. 71 ss. Stockholm 1908.

Elias Janzon:

Sexti Propertii Elegiae. Relegit et suecice convertit Elias Janzon. II. Liber secundus. (Göteborgs Högskolas Årsskrift 1908. I). Göteborg 1908.

Invigningen af Göteborgs Högskolas byggnad den 18 och 19 september 1907. Festberättelse. Göteborg 1908.

Har ock redigerat *Föreläsningar och öfningar vid Göteborgs Högskola Höstterminen 1907* och *Vårterminen 1908* samt *Göteborgs Högskolas Katalog Höstterminen 1907* och *Vårterminen 1908.*

L. A. Jägerskiöld:

Zur Kenntniss der Trematodengattung Levinseniella i Zoolog. Studier tillägn. Professor T. Tullberg.

Sveriges första turist. Sv. Turistfören. årsskrift 1908.

Om spel och parningslekar. H. Gebers förl., Stholm (under tryckning).

Om olika slag af fortplantning inom djurvärlden. 2:dra tillökade upplagan. Verd:s småskrifter n:o 81.

Berättelse rörande Göteborgs musei zoolog. afdeln. för 1906. Gbgs musei årstryck för 1907.

Berättelse rörande Gbgs musei zoolog. afdeln. för 1907. Gbs musei årstryck för 1908.

Artiklar i tidningar och tidskrifter.

Rudolf Kjellén:

Representationsproblemet, en teoretisk-politisk anmärkning. I »Det nya Sverige» 1907.

1866 och 1909, historiska randanmärkningar till den svenska rösträttsfrågans lösning. I »Historiska studier, tillägnade prof. H. Hjärne den 2 maj 1908».

Om ändring af §§ 35 och 36 Regeringsformen. Motion i Riksdagen 1908.

Anföranden i Riksdagens Andra kammare 1908.

Artiklar i nationell och internationell politik, i tidningen »Vårt Land» 1907—8.

[illegible] Stockholm. Hugo Gebers förlag. 1908.

Otto Lagercrantz:

De glossis [illegible] latinis i Eranos VII.

Evald Lidén:

Wortgeschichtliches, i Zeitschrift f. vergleich. Sprachforsch., hrsg. von Kuhn, band XLI (Göttingen 1907).

Beiträge zur altenglischen Wortkunde, i Englische Studien, hrsg. von J. Hoops, band XXXVIII (Leipzig 1907).

Emil Lindberg:

De olika religionernas biblar, 5 häften, uti ett större arbete: »Gudsordets utvecklingsgång i världen», Stockholm 1907 och 1908.

Religionshistoriska uppsatser i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Skisser och recensioner i tidningar och tidskrifter.

Vilh. Lundström:

Agricola-texten och de gamla bladen i Jesihandskriften, i Eranos vol. VII.

Emendationes in Columellam VI, i samma tidskr. vol. VII.

Efterskörd till Laskaris Kananos, i samma tidskr. vol. VII.

Kejsar Alexios II:s sorgekväde öfver sin fader kejsar Manuel, i samma tidskr. vol. VIII.

Euripides' Bacch. 65 ff. i samma tidskr. vol. VIII.

Artiklar i Nordisk Familjebok, ny uppl.

Artiklar i ett stort antal tidningar.

Redigerat *Eranos, acta philologica Suecana.*

Sven Lönborg:

Kristendomens uppkomst. Sthlm 1907.

Kartan i geografiundervisningen. Verdandi 1907.

Göteborgs Högre Samskolas årsredogörelse 1907—1908.

Religion och vetenskap och smärre andra artiklar i Handelstidningen, Aftonbladet, Nordisk Familjebok.

Otto Nordenskjöld:

Polarvärlden och dess grannländer (populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs Högskola, ny följd, V). Äfven i bearbetning:

Über die Natur der Polarländer, Geograph. Zeitschrift 1907.

On the Geology and Physical Geography of East-Greenland. I »Meddelelser om Grönland», XXVIII, 1908.

Redigerat *Wissenschaftliche Ergebnisse der schwedischen Südpolar-Expedition 1901—1903* (fortsättning).

Artiklar i tidningar och tidskrifter.

Erik Nordenström:

Revisorn, komedi i fem akter af *N. W. Gogolj* (Göteborg 1908, N. P. Pehrsons (Gustaf Stern) förlag).

Fem noveller, af Maxim Gorkij (Göteborg 1908, införda i Göteborgs-posten).

Vitalis Norström:

Naives und wissenschaftliches Weltbild I (Archiv für systematische Philosophie 1907, s. 491—510).

Naturkunskapens självbesinning. Stockholm 1907.

Den nyaste människan. 2:a upplagan. Stockholm 1907.

Johannes Paulson:

Bakkantinnorna. Sorgespel af Euripides. Svensk tolkning. Göteborgs Högskolas Årsskrift. Band XIII. 1907.

Litet täxtkritik till Olaus Magnus. Eranos VII.

En anmärkning till Runebergs Kung Fjalar. Finsk Tidskrifts aprilhäfte 1908.

1907 års profšfversättning af Nya Testamentet. (Nya Testamentet. Profšfversättning, utgifven af Bibelkommissionen). För Handelstidningen (N:o 42 och 46, 1908).

Emil Rodhe:

Übungsbuch für deutsche Handschriften (utg. i förening med O. Abshagen). Stockholm 1907. C. E. Fritze.

The England and America Reader (utg. i förening med O. Jespersen). Stockholm 1907. C. E. Fritze.

Ordlista med fonetisk transskription till Engelsk Läsebok för nybörjare. Stockholm 1907. C. E. Fritze.

Ur vår tids litteratur. Häft. 8. August Strindberg.' (Utg. i förening med P. J. Thomée och E. Zimmerdahl). Stockholm 1907. A. Bonnier.

Redigerat tidskriften *Moderna Språk* under läsåret 1907—1908 och däri författat åtskilliga *artiklar* och *recensioner.*

Axel L. Romdahl:

Ur Porträttmåleriets historia (Populärt vetenskapliga Föreläsningar vid Göteborgs Högskola, Ny följd).

Form och tanke i Per Hasselbergs verk (i Göteborgs Musei Årstryck 1907).

Sköldemärken i Linköpings domkyrkas korhvalf. (Kult och Konst. 1908 h. 1).

Stenhuggarmärken i Linköpings domkyrka, (under tryckning i Fornvännen).

Epitafier från Skara domkyrka i Västergötlands Fornminnesförenings Museum (under tryckning i Västergötlands Fornminnesförenings tidskrift).

Artiklar i Nordisk Familjebok, granskade och nyskrifna.

Artiklar i tidskrifter och tidningar.

Ludvig Stavenow:

Geschichte Schwedens 1718—1772. Siebenter Band der Gesamtgeschichte Schwedens. (I Geschichte der europäischen Staaten, herausgegeben von Heeren, Ukert etc.) A. Perthes, Gotha 1908.

Jacob von Engeströms förslag till regeringsform och kungamördarnes författningsprogram (i »Historiska Studier tillägnade Harald Hjärne»). Uppsala 1908.

Minnestal öfver Clas Theodor Odhner (i »Minnestal hållna i Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle å dess högtidsdagar 1904—1907»). Göteborgs K. Vet. o. Vitt.-Samhälles Handl. Fjärde följden, XI: 1.

Frihetstiden, dess epoker och kulturlif. Andra upplagan. Göteborg. Wettergren & Kerber 1907.

Inbjudning till den högtidlighet, med hvilken filosofie doktorspromotionen kommer att anställas, af promotor. Göteborg 1907.

Tal af promotor vid doktorspromotionen den 19 sept. 1907 (Handelstidningen den 20 sept. 1907 och i »Invigningen af Göteborgs Högskolas byggnad» etc. Festberättelse, utarbetad af Högskolans sekreterare). Göteborg 1908.

Roskildefredens betydelse. Tal vid Roskildefesten i Göteborgs Konserthus den 26 febr. 1908 (Göteborgs Handelstidning den 27 febr. 1908).

Anmälan af Kristian Setterwall: Svensk Historisk Bibliografi 1875—1900 (Handelstidningen den 15 aug. 1907).

Artiklar i Nordisk familjebok (nya upplagan).

Gustaf F. Steffen:

Sociala studier. Försök till belysning af nutidens samhällsutveckling. Häftena V och VI, Stockholm, Hugo Geber, 1907, 1908.

Anvisningar för självstudier i nationalekonomi och sociologi i Goodtemplarordens Studiehandbok och i Arbetarnes Studie-Handbok, utgifven af Nykterhetsorden Verdandi. Stockholm 1907.

Artiklar i Göteborgs Handelstidning.

Otto Sylwan:

Ur den moderna dagspressens historia (i föreningen Heimdals Småskrifter 1908).

Till Utile Dulcis historia (i Samlaren, Årg. 28).

Rec. av Fr. Böök, Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige (i Ord och Bild 1908).

Elis Wadstein:

Recension av De oudoostnederfrankische psalmen, klank- en vormleer, van A. Borgeld (i Zeitschrift für deutsches Altertum Bd. XLIX).

Johan Vising:

Göteborgs Högskolas byggnad jämte en blick på Högskolans utveckling 1891—1907. Inbjudningsskrift till invigningen af Högskolans nya byggnad den 18 september 1907.

Festtal vid invigningen af Göteborgs Högskolas nya byggnad den 18 september 1907, infördt i *Invigningen af Göteborgs Högskolas byggnad den 18 och 19 september 1907. Festberättelse utarbetad af Högskolans sekreterare.*

La plainte d'Amour. Poème anglo-normand, Kap. III—VI. Inbjudning till den offentliga föreläsning, med hvilken professorn i klassiska språk (med undervisningsskyldighet i latin) vid Göteborgs Högskola Fil. Dr Karl Johan Vilhelm Lundström inställdes i sitt ämbete den 19 september 1907.

Artiklar i Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie och i Romania.

Minnestal hållna i Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle å dess högtidsdagar 1904—1907.

Har ock utgifvit denna *Årsredogörelse.*

Bland sådana af Högskolans lärare under det gångna läsåret företagna resor och erhållna förtroendeuppdrag eller utmärkelser, hvilka stå i samband med deras vetenskapliga eller litterära verksamhet, må följande nämnas:

Erik Björkman: Företog under juli 1907 en resa till Tyskland (Göttingen) i och för biblioteksstudier.

Bevistade i sept. 1907 49. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner i Basel, för hvilket ändamål Kungl. Maj:t beviljat ett understöd å 400 kr.

A. U. Bååth: Har erhallit en af Svenska Statens understödssummor åt skönlitterära författare samt ett af Svenska Akademiens större stipendier åt desamma.

Elof Hellquist: Tilldelades af Kungl. Maj:t den 31 aug. 1907 professors namn, heder och värdighet.

Förordnades af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Göteborgs- och Bohus län att från d. 1 jan. 1908 vara inspektor för Göteborgs Arbetareinstitut.

Förordnades i maj 1907 af Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk att biträda vid bedömandet af för undervisningen i modersmålet föreslagna läro- och läseböcker.

Förordnades i jan. 1908 af samma Öfverstyrelse att som sakkunnig biträda vid uppgörandet af undervisningsplaner för gymnasiets två högsta ringar.

L. A. Jägerskiöld: Invaldes 9 dec. 07 i Kungl. Vet.- & Vitt:s Samhället såsom arbet. ledamot.

Har företagit kortare studie- och insamlingsresor till Västkustens skärgård samt till Hornborgasjön.

Bevistade som inbjuden gäst Upsala Universitets och K. V. A:s Linnéfester maj 07.

Rudolf Kjellén: Företog sommaren 1907 i politiskt studiesyfte en tre veckors resa på kontinenten (hufvudsakligen i Österrike-Ungern).

Otto Lagercrantz: Från slutet af vårterminen 1907 till början af höstterminen 1907 biträdt Kungl. Bibelkommissionen vid revisionsarbetet med öfversättningen af Nya Testamentet.

Evald Lidén: Utsedd att representera Göteborgs Högskola och Göteborgs K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle vid 15. Internationella Orientalistkongressen 1908.

Emil Lindberg: Har 11 sept.—12 okt. bevistat »The fourth international Congress of liberal religious thinkers» i Amerika.

Utsedd att representera Göteborgs Högskola och Göteborgs K. Vetenskaps och Vitterhetssamhälle vid 15. Internationella Orientalistkongressen 1908.

Utnämdes den 16 juni 1908 till riddare af K. Nordstjärneorden.

Vilh. Lundström: I okt. 1907 till München för inköp af medeltidshandskrifter åt Göteborgs Stadsbibliotek; flera smärre utrikesresor såsom sekreterare i kommittén för svenskhetens bevarande i utlandet.

Otto Nordenskjöld: Invaldes den 10 febr. 1908 till arbetande ledamot af K. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg.

Företog i dec. 1907 och jan. 1908 en resa till Tyskland och Schweiz för hållande af föredrag etc. samt i febr. 1908 i samma syfte en resa till Berlin.

Förordnades af Kungl. Maj:t till ombud för Sverige vid sammanträde med den internationela polarkommissionen i Brüssel i maj 1908; utsågs där till vice ordförande i kommissionen under nästkommande treårsperiod.

Vitalis Norström: I jan. 1908 utsedd till ordförande i det nybildade »Sällskapet för psykologisk och filosofisk forskning».

Emil Rodhe: Företog sommaren 1907 en resa till Tyskland, Schweiz och Italien, hufvudsakligen i språkligt studiesyfte samt julen 1907—1908 en resa till Danmark, delvis i pedagogiskt studiesyfte.

Förordnades i jan. 1908 af Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna

läroverk att såsom sakkunnig biträda vid uppgörandet af undervisningsplanen för gymnasiets två högsta ringar.

Axel L. Romdahl: I mars 1908 till utställningen af engelsk konst i Köpenhamn.

I maj 1908 på uppdrag af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien till Svenneby kyrka i Kville härad, Bohuslän.

Ludvig Stavenow: Fungerade enligt Lärareradets uppdrag såsom promotor vid doktorspromotionen vid Göteborgs Högskola den 19 sept. 1907.

Gustaf F. Steffen: Företog sommaren 1907 en resa till Tyskland och Schweiz, delvis i studiesyfte.

Otto Sylwan: Af Kungl. Maj:t förordnad ledamot i den nämd, som hade att angifva förslag till fördelning af anslaget till vittra författare.

Elis Wadstein: Företog juli 1906 en studieresa till Tyskland.

Förordnades af Kungl. Maj:t att i egenskap af censor deltaga i öfvervakandet af mogenhetspröfningarna vid Rikets allmänna läroverk under år 1908.

Johan Vising: Utnämndes den 18 sept. till kommendör af K. Nordstjärneorden 2:a kl.; i jan. till Officier de l' instruction publique.

Förordnades i mars att såsom censor deltaga i öfvervakandet af mogenhetspröfningarna vid Rikets allmänna läroverk.

Företog 23 mars—22 april en studieresa till Italien, för hvilken understöd utgått ur Göteborgs Högskolas Linnéfond.

Lars Wåhlin: Har på uppdrag af Styrelserna för Norrköpings Stadsbibliotek och för Norrköpings Folkbibliotek efter besök i Norrköping under våren 1908 utarbetat en detaljerad plan för ordnandet af biblioteksväsendet därstädes.

Till ledamöter af redaktionskommittén för Högskolans *Årsskrift* har Lärarerådet för 1908 omvalt Professorerna *Vising* och *Norström* samt Bibliotekarien *Wåhlin* och till revisorer af Årsskriftens räkenskaper för 1907 utsett Professorerna *Nordenskjöld* och *Lundström* (Lärar. prot. 7 dec.).

Årsskriftens XIII band, årgången 1907, har utkommit och innehåller:

1. Bakkantinnorna. Sorgespel af *Euripides*. I svensk tolkning af *Johannes Paulson*.

2. Själsbegreppets utveckling i myt och vetenskap. Af *Axel Herrlin*. I.

3. Étude sur les adjectifs, les participes et les nombres ordinaux substantivés en vieux provençal. Par *Wilhelm Nyman*.

4. Göteborgs Högskolas byggnad jämte en blick på Högskolans utveckling 1891—1907. Af Högskolans Rektor.

5. La plainte d'Amour. Poème anglo-normand. Publié pour la première fois par *Johan Vising*. [II.] (Inbjudningsskrift.)

Årsredogörelse 1906—1907.

Af *Populärt vetenskapliga Föreläsningar vid Göteborgs Högskola*, Ny följd, hafva banden IV och V utkommit: *Axel L. Romdahl*, Ur porträttmåleriets historia, samt *Otto Nordenskjöld*, Polarvärlden och dess grannländer. Stockholm, Albert Bonniers förlag.

Till ledamöter af redaktionskommittén för denna publikation hafva återvalts för år 1908 Professorerna *Stavenow, Cederschiöld* och *Sylwan*, och till revisor för dess räkenskaper under 1907 har utsetts Professor *Lidén* (Lärar. prot. 7 dec.).

Det *Filologiska Samfundet* har under läsåret haft 6 sammankomster, vid hvilka föredrag hållits af följande bland Högskolans lärare:

Gustaf Cederschiöld: Korta verbalabstrakta i nutida svenska.

Otto Lagercrantz: En läsning ur Papyrus Leidensis X.

Evald Lidén: Språkliga meddelanden.

Emil Lindberg: Om förbundsboken i Exodus och dess förhållande till Code Hammurabi.

Vilhelm Lundström: Stadsbibliotekets nyförvärfvade latinska och grekiska handskrifter.

Johannes Paulson: En anmärkning till Runebergs Kung Fjalar. Uppläst af sekreteraren.

Otto Sylwan: Nyare Tegnérlitteratur.

Densamme: Ibsens episka Brand.

Johan Vising: Etymologien af de fornfranska verben desver och resver.

Dessutom hafva föredrag hållits af:

Carl Lindsten: Bidens. En etymologisk förmodan.

Rudolf Röding: De grekiska papyrosfynden i Egypten och deras betydelse.

Den *Historiska föreningen* har under läsåret haft fem sammankomster, vid hvilka följande föredrag hållits:

Läroverksadjunkt *L. Carlbom: Fredrik Wilhelm och Karl Gustaf under svenska arméens tåg från Weichsel till Bält 1657.*

Professor *Stavenow: Jacob v. Engeström och konungamördarnes författningsprojekt.*

Fil. Kand. R. Elander: Klanhöfdingen.

Fil. Kand. *C. D. Marcus: Några drag ur Geijers diktning.*

Professor *Stavenow: Ett oppositionsprogram vid 1789 års riksdag.*

Lektor *V. Vendel: Kejsar Paul före tronbestigningen.*

Fil. Kand. *E. Naumann: Preussen och Tyskland 1848.*

Byråchefen *W. Berg: Om bygdeborgar.*

Det s. k. *auskultantstipendiet*, uppkommet genom sammansparade auskultant- och examensafgifter och afsedt för utländska resor i vetenskapligt syfte, har under sistlidna sommar uppburits af Prof. *Steffen.*

Sedan *Högskolans Studentkår* under föregående läsår trädt i stället för den ursprungliga *Studentföreningen* (sista Årsredog. s. 31), har denna kår låtit utarbeta nya stadgar, hvilka på Lärarerådets tillstyrkan vunnit Styrelsens stadfästelse (prot. 2 juni).

Studentkåren har, sedan Högskolan lämnat den lägenhet i hörnet af gamla och nya Allén, som den alltsedan sitt första verksamhetsår 1891 förhyrt af Göteborgs stad, från och med hösten 1907 i samma lägenhet fått af staden förhyra en för sig passande våning med dispositionsrätt vid behof af den där befintliga stora salen, förut Högskolans samlings- och solennitetssal. Kostnaderna härför samt för sång- och musiköfningar, idrott, m. m. bestridas af Högskolan, hvars Styrelse till Studentkårens förfogande ställt det härför nödiga beloppet.

Af Högskolans undervisning hafva under året begagnat sig:

Lärjungar (Ordningsstadgan § 7) under h. t. 119, under v. t. 108. Af dessa äro 85 namn gemensamma för båda terminernas kataloger. De kvinnliga studerandes antal har varit 14 under h. t., 13 under v. t.

Under h. t. inskrefvos 40 nya lärjungar, under v. t. 13.

Enligt uppgift till vårterminens katalog hafva lärjungarna beredt sig för följande examina:

Filosofie licentiatexamen	17
» kandidatexamen	48
» » efterpröfning	3
Filosofisk ämbetsexamen	9
Teologisk filosofisk examen	7

Tjugufyra studerande hafva icke uppgifvit sig afse någon särskild examen.

De studerande, som bereda sig till filosofie licentiatexamen, hafva samtliga aflagt filosofie kandidatexamen.

Auskultanterna (Ordningsstadgan § 13) ha under h. t. varit 40, under v. t. 17.

Såsom *åhörare* af de offentliga föreläsningarna (Ordningsstadgan § 14) hafva antecknat sig (utan frånräkning af namn, som förekomma antecknade flere gånger) under h. t. till tre serier 788 personer, under v. t. till fyra serier 717 personer.

Följande examina hafva under läsåret aflagts vid Högskolan:

September 1907 (afslutad 14 sept.):
- » » *Hjalmar Strömberg* fil. kand.-ex.[1]
- » kand. *Erik Esaias Janson* efterpröfning i geografi.

December 1907 (afslutad 6 dec.):
- Fil. stud. *Gunnar Hultin* fil. kand.-ex.[2]
- » » *Johannes Sköld* fil. kand.-ex.[2]
- » » *Uno Almgren* teol. fil.-ex.
- » » *Oscar Gullberg* teol. fil.-ex.
- » kand. *Rudolf Elander* fil. lic.-ex.[1]
- » stud. *Ebba Wichman* fil. kand.-ex.[1]
- » kand. *Alfr. Stalin* efterpröfning i geografi.

Mars 1908 (afslutad 14 mars):
- Fil. stud. *Gösta Wåhlstedt* fil. kand.-ex.[1]

Juni 1908 (afslutad 5 juni):

Fil. stud. *Hjalmar Essén* fil. kand.-ex.[2]
» » *Einar Ljungström* fil. kand.-ex.[2]
» » *Sophie Carlander* fil. kand.-ex.[2]
» » *Carl Ernst Göransson* fil. kand.-ex.[2]
» » *Gideon Nordal* odelad fil. kand.-ex.
» » *Carl Albin Lindstam* teol. fil. ex.
» » *Henrik S. Holmdahl* teol. fil. ex.
» kand. *Carl Sanders* särskild pröfning i antropologi och logik
» » *Harald Ling* » » » » »
» » *Inge Peters* » » » » »
» » *Carl Ernst Göransson* » » » » »
» » *K. Edström* efterpröfning i tyska.

Vid dessa examina hafva utom Högskolans professorer nedanstående docenter i här angifna fall af Examenskommissionens ordförande förordnats att examinera, nämligen Doc. *Lagercrantz* i teol.-fil. examen i dec. och i juni i stället för Prof. *Paulson*, tjänstledig på grund af sjukdom; Doc. *Herrlin* i fil. kandidatexamen i dec. och juni, i teol. fil. examen och särskild pröfning i antropologi och logik i juni i stället för Prof. *Norström*, tjänstledig på grund af sjukdom; Doc. *Rodhe* i fil. kandidatexamen i juni i stället för Prof. *Vising*, tjänstledig på grund af censorsuppdrag.

Då ordföranden i Högskolans Examenskommission Prof. *Esaias Tegnér* var förhindrad att närvara vid marsexamen, förordnade Kungl. Maj:t på förslag af Rektor till tillfällig ordförande i kommissionen vid detta tillfälle f. d. Borgmästaren m. m. Fil. Dr *Gustaf Svanberg*.

Tvänne disputationsprof för filosofie doktorsgrad hafva under läsaret aflagts vid Högskolan, nämligen den 16 september af Fil. licentiaten *Wilhelm Nyman* och den 17 s. m. af Fil. licentiaten *Edvard Stromberg*. Den förres afhandling hade till titel *Étude sur les adjectifs, les participes et les nombres ordinaux substantivés en vieux provençal*, och därå fungerade såsom opponent å Lärareradets vägnar docenten i romanska språk vid Universitetet i Lund, Dr *Em. Walberg*. Den senares afhandling hade till titel *Die Ausgleichung des Ablauts im starken Präteritum mit besonderer Rücksicht auf oberdeutsche*

Sprachdenkmäler des 15—16. Jahrhunderts. Opponent å Lärarådets vägnar var Prof. *Wadstein.*

Båda profven hafva godkänts och Licentiaterna *Nyman* och *Strömberg* promoverades efter Kanslerens medgifvande den 19 september till filosofie doktorer. Vid denna promotion, som ställdes i samband med festligheterna vid den nya högskolebyggnadens invigning och därför fick en högtidlig prägel, promoverades jämväl till filosofie doktor Licentiaten *Carl Olof Koch,* som vårterminen 1906 aflade disputationsprof vid Högskolan (Årsredog. 1905—06, s. 29), och till filosofie hedersdoktor utan prof Ingeniören *Fredrik Gustaf Ekman.* Genom att utdela denna värdighet åt Dr *Ekman* har Högskolan velat gifva ett offentligt erkännande åt en högst betydande vetenskaplig verksamhet, på samma gång hon beredt sig ett tillfälle att visa, huru högt hon skattar Dr *Ekmans* arbete för hennes bästa. Högskolans uppfattning i detta hänseende har också delats af Regeringen, som på af Högskolan anförda skäl medgifvit henne utdelandet af denna värdighet (Kungl. Bref af 12 juli 1907).

Till promotor hade Lärarerådet utsett Rektors ställföreträdare Prof. *Stavenow,* som till promotionen utfärdat särskild inbjudning förbunden med Rektors inbjudning till professorsinstallationen samma dag. Promotionshögtidligheterna beskrifvas utförligt i skriften *Invigningen af Göteborgs Högskolas byggnad den 18 och 19 september 1907. Festberättelse utarbetad af Högskolans sekreterare.*

Högskolans stipendier hafva af Lärarerådet utdelats på följande sätt:

af räntan å *David Carnegies stipendiefond* (Kr. 20,000) Kr. 450 till Fil. kand. *Gösta Rahmn* och Stud. *Hj. Strömberg* hvardera;

af *James Carnegies* stipendiemedel (Kr. 1,500) Kr. 400 till hvar och en af Fil. kandd. *J. Sköld, E. Engström* och *C. E. Göransson* samt Kr. 300 till Stud. *S. Bergstrand.*

Dessutom ha af upplupen ränta på ofvannämnda stipendiemedel Kr. 175 under v. t. tilldelats Fil. kand *C. D. Marcus.*

Af *Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen* ha efter förslag af Lärarerådet Kr. 200 tilldelats Fil. studd. *J. Rhodin* och *H. Armini* samt Fil. kand *G. Nordal*, hvardera.

Göthildastiftelsens stipendium å Kr. 250 har tilldelats Fil. kand *G. Hultin*.

Kinds härads stipendium å Kr. 75 har tilldelats Fil. stud. *T. Blomqvist*.

»Ungdomsväns» äfven under detta läsår välvilligt skänkta stipendie- och premiemedel hafva fördelats på följande sätt: stipendierna, å Kr. 200, åt Fil. studd. *R. Thornell, P. Holm* och *G. Freudenthal;* premiet, å Kr. 400, åt Fil. Dr *Edv. Strömberg* för hans den 17 sept. ventilerade doktorsafhandling *Die Ausgleichung* etc.

Som sista årets redogörelse för *Göteborgs Stadsbibliotek* ännu icke föreligger, kunna icke några detaljerade meddelanden om Högskolans med Stadsbiblioteket förenade bibliotek här gifvas. Det må blott framhållas, att under det sista läsåret liksom förut betydande extra anslag, utom det ordinarie å Kr. 4,500, af Styrelsen beviljats till inköp af vetenskaplig litteratur i flere fack. Särskildt må nämnas ett anslag å Kr. 500 för inköp af litteratur i djurgeografi (Styr. prot. 25 jan.) och ett å Kr. 2,945 för kompletterande af Stadsbibliotekets tidskriftssamling i klassiska språk (Styr. prot. s. d.).

Till ledamot af Biblioteksstyrelsen har Högskolans Styrelse omvalt för 1908—09 Prof. *Vising*, som vid slutet af 1907 var i tur att afgå.

Högskolans fonder uppgingo, enligt Drätselkammarens till Styrelsen lämnade redogörelse, vid ingången af år 1908 till följande belopp:

Edvard Magnus' fond (af år 1879)	Kr.	334,100: —
Lundgrenska fonden (af år 1880)	»	586,000: —
David Carnegies fond (af år 1887)	»	552,944: 89
Oscar Ekmans fonder (af åren 1888, 1898, 1903)	»	455,000: —
Transport	»	1.928,044: 89

Transport	Kr.	1.928,044: 89
Göteborgs undervisningsfond (af år 1891) ..	»	39,091: 07
David Carnegies stipendiefond (af år 1891) ..	»	20,000: —
Pensionsfonden (från 1891)	»	144,529: 24
Göteborgs Högskolas Gustaf Adolfsfond (af år 1895)	»	30,000: —
Olof Olofson Wijks minne (af år 1896)....	»	100,000: —
James Carnegies donationsfond (af år 1898)	»	50,000: —
Aron Philipssons donationsfond (af år 1900)	»	10,000: —
August Röhss' donationsfond (af år 1901) ..	»	350,000: —
Olof Wijks donationsfond (af år 1901)	»	150,000: —
Oscar Ekmans 6 junifond (af år 1904)....	»	10,000: —
Andrew Carnegies fond (af år 1904)......	»	181,500: —
Ivar Wærns bidrag till bildandet af en Änke- och pupillkassa jämte inbetalningar och räntor (af år 1905)	»	45,456: 32
S. A. Hedlunds föreläsningsfond (af år 1907)	»	19,998: 94
Dispositionsfonden	»	279,802: 66
Summa	Kr.	3,358,423: 12

Motsvarande summa vid ingången af år 1907 var Kr. 3,298,113: 97.

Dessa fonder voro den 31 dec. 1907 placerade på följande sätt: Kr. 1,794,500 i inteckningar mot 5 % ränta; Kr. 172,500 i Allmänna Hypoteksbankens 5 % obligationer; Kr. 55,100 i samma banks 4 % obligationer; Kr. 284,000 i Helsingborgs stads 4½ % obligationer; Kr. 270,000 i Göteborgs stads 4½ % obligationer; Kr. 190,000 i Göteborgs—Borås järnvägsaktiebolags 4½ % obligationer; Kr. 300,000 i Göteborgs inteckningsgarantiaktiebolags 4½ % obligationer; Kr. 15,000 i enkla bolaget Bergslagsbanans intressenters 4½ % obligationer; Kr. 200,000 hos Skandinaviska kreditaktiebolaget mot 4½ % ränta; Kr. 77,323: 12 å löpande räkning med samma bolag.

Behållningen å årsanslagets konto (den s. k. besparingsfonden) utgjorde vid samma tid Kr. 46,843: 72 (mot Kr. 57,210: 84 den 31 dec. 1906) och den kontanta behållningen i Rektorsexpeditionens kassa Kr. 4,018: 22. Dessa tillgångar sammanlagda med fonderna utgjorde sålunda vid ingången

af år 1908 Kr. 3,409,285:06 (mot Kr. 3,358,865:20 vid ingången af år 1907).

Dessa tillgångar hafva under det gångna läsåret ytterligare ökats dels med Högskolans Linnéfond, stor Kr. 50,000, öfverlämnad till Drätselkammaren den 29 februari 1908, dels med Högskolans nya byggnad, till hvilken (incl. en del inredning och invigningskostnader) Konsul *Oscar Ekman* skänkt i rundt tal Kr. 640,000.

Ehuru sålunda Högskolans ekonomiska ställning under det nu tilländalupna läsåret i det hela förbättrats, är den dock icke så tillfredsställande, som önskligt vore. Dels är den betydliga nedgången (med inemot 10,400 Kronor) af besparingsfonden ägnad att väcka bekymmer. Till denna ensam har nämligen Högskolan att lita för att bestrida kostnaderna för de e. o. lärarnes undervisning och undervisningen i konsthistoria, vikariatarvoden, extra anslag till bokköp, anslag till Studentkåren m. fl. utgifter, hvilka torde komma att växa med tiden. Dels vore det önskligt, att tillgångarna medgåfve en löneförbättring åt professorerna, hvilken åtminstone i någon mån motsvarade den, som sista Riksdag beviljat statsuniversitetens professorer. Detta är dock icke fallet, och det är en svår uppgift för Högskolans Styrelse att söka tillgodose detta viktiga kraf.

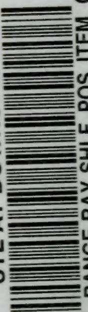
Till revisorer af Högskolans räkenskaper för år 1908 ha af Kungl. Maj:t utsetts Lektor *C. A. Mebius* med Lektor *P. J. G. Laurin* som suppleant och af Stadsfullmäktige Lektor *J. Österberg* och Bankdirektören *K. Westin* med Lektor *A. V. Vendel* som suppleant. (Uppgiften om revisorer s. 37 i sista Årsredogörelsen gällde år 1907, ej 1906, såsom genom tryckfel angifves.)

Undervisningen tager nästa hösttermin sin början tisdagen den 8 september.

Göteborg den 30 juni 1908

Johan Vising

6

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 29 05 09 015 3